

ΒΙΒΛΙΟ ΠΕΡΙΛΗΨΕΩΝ

ΠΕΜΠΤΗ, 10 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ

9.00-12.00

ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

Σβήνω το τραύμα από την ζωή μου (ERASE-S GREECE)

Χριστίνα Ρούση, *Πανεπιστήμιο*

Θεσσαλίας Rony Berger, University of

Tel-Aviv, Israel Marc Gelkopf, University

of Haifa, Israel Βάσια Μακρυδάκη,

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Το ERASE-S GREECE (ή ΣΒΗΝΩ ΤΟ ΤΡΑΥΜΑ ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ ΜΟΥ) αποτελεί ένα ολοκληρωμένο ψυχοεκπαιδευτικό πρόγραμμα με σκοπό την υποστήριξη των μαθητών/ριών στην σχολική κοινότητα μετά από ένα τραυματικό γεγονός. Ο γενικός στόχος του αφορά την μείωση των μετατραυματικών συμπτωμάτων των μαθητών/ριών αλλά και την ενίσχυση της ψυχικής ανθεκτικότητάς τους, έχοντας ως αποτέλεσμα τη μελλοντική αποτροπή της συμπτωματολογίας σχετικά με το στρες ύστερα από κρίσεις που προκαλούνται από στρεσογόνα γεγονότα (μικρής αλλά και ευρείας κλίμακας). Το ERASE-S GREECE αποτελεί ένα πρόγραμμα καθολικής παρέμβασης, κατάλληλο για το σύνολο της σχολικής τάξης και πλαισιώνεται από μια σειρά από δράσεις που πληρούν τα κριτήρια της διεπιστημονικότητας της προσέγγισης και της αξιοποίησης των αποτελεσμάτων της επιστημονικής έρευνας για την αντιμετώπιση σημαντικών κοινωνικών προβλημάτων που συνδέονται με τις επιπτώσεις των στρεσογόνων συμβάντων ιδιαίτερα σε πληθυσμούς με ευαλωτότητα. Η υλοποίηση του προγράμματος αποτελεί έναν καρπό συνεργασίας του Εργαστηρίου Ψυχολογίας και Εφαρμογών στην Εκπαίδευση του Παιδαγωγικού Τμήματος Ειδικής Αγωγής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας με τον δημιουργό του προγράμματος Rony Berger σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο του Tel Aviv και του Πανεπιστημίου της Haifa του Ισραήλ. Η μετάφραση, η προσαρμογή και η ετοιμασία του υλικού, καθώς και η εποπτεία για την υλοποίηση παρέχεται στο πλαίσιο μιας σύμπραξης / συνεργασίας, στην οποία, εκτός από α) το Εργαστήριο Ψυχολογίας και Εφαρμογών στην Εκπαίδευση συμμετέχουν

β) η Ομοσπονδία Φορέων Ψυχοκοινωνικής Αποκατάστασης & Ψυχικής Υγείας ΑΡΓΩ, γ) η ΑΜΚΕ ΙΑΣΙΣ, δ) η Εταιρία Κοινωνικής Ψυχιατρικής Π. Σακελλαρόπουλος, ε) η ΕΨΥΚΑ – Εταιρεία Ψυχικής Υγείας & Κοινωνικής Αποκατάστασης Ασθενών και στ) ΤΟ ΠΕΡΙΒΟΛΑΚΙ - Ελληνικό Κέντρο για την Ψυχική Υγεία και Θεραπεία του Παιδιού και της Οικογένειας. Την επιστημονική ευθύνη για την μετάφραση, τον εμπλουτισμό και την εφαρμογή του ERASE-S GREECE έχει η Χριστίνα Ρούση, Επίκ. Καθ. Εκπαιδευτικής Ψυχολογίας στο Παιδαγωγικό Τμήμα Ειδικής Αγωγής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Τα βασικά δομικά συστατικά του ERASE-S GREECE ως ενός προγράμματος κατάλληλου για την σχολική τάξη, είναι α) ένα εγχειρίδιο με αναλυτικό υλικό και οδηγίες για τους εκπαιδευτικούς, και β) ένα πλαίσιο εκπαίδευσης και εποπτείας από εκπαιδευμένους ειδικούς ψυχικής υγείας (των φορέων που συμμετέχουν στην σύμπραξη) και αναλαμβάνουν την εκπαίδευση και την εποπτεία των εκπαιδευτικών που θα το εφαρμόσουν στις τάξεις τους. Το περιεχόμενο του προγράμματος αποτελείται από τα εξής 12 μέρη, τα οποία προτείνεται να ενσωματωθούν σε 12 (κατ' εκτίμηση) δίωρες σχολικές παρεμβάσεις κατάλληλες για μαθητές/ριες Δημοτικού (Δ' – ΣΤ') και Γυμνασίου.

Ο Ήχος της Αλλαγής: Προσεγγίσεις μουσικοθεραπείας στο σχολικό Πλαίσιο

Ελένη Τσόλκα, Χριστίνα Παπαδοπούλου, *Κέντρο Μουσικοθεραπείας Anima*

Η μουσική χρησιμοποιείται θεραπευτικά στο πέρασμα των αιώνων για να υποστηρίξει και να βελτιώσει την ποιότητα ζωής του ατόμου. Στις μέρες μας, Μουσικοθεραπεία ονομάζουμε την επιστήμη η οποία χρησιμοποιεί τη μουσική και τα διάφορα στοιχεία της ως μια επιστημονικά τεκμηριωμένη παρέμβαση σε ιατρικά, εκπαιδευτικά και θεραπευτικά πλαίσια, καθώς και στην καθημερινή ζωή. Η μουσικοθεραπεία λαμβάνει χώρα σε ατομικό και ομαδικό επίπεδο, σε οικογένειες και κοινότητες, με στόχο τη φροντίδα και την προαγωγή της ψυχικής, πνευματικής, συναισθηματικής και σωματικής υγείας των ατόμων όλων των ηλικιών, από εξειδικευμένο μουσικοθεραπευτή, ο οποίος έχει ολοκληρώσει ένα εγκεκριμένο πρόγραμμα σπουδών. Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ (2017), τα παιδιά και οι έφηβοι μαθητές βιώνουν αυξανόμενα επίπεδα στρες, άγχους, κατάθλιψης, περιθωριοποίησης και σχολικού εκφοβισμού, τα οποία υποβαθμίζουν την ποιότητα ζωής τόσο των ίδιων όσο και των οικογενειών τους. Στο σχολικό πλαίσιο, οι μουσικοθεραπευτές σε συνεργασία με εκπαιδευτικούς, σχολικούς ψυχολόγους και κοινωνικούς λειτουργούς, στοχεύουν στην πρόληψη και αντιμετώπιση όλων των παραπάνω φαινομένων, καθώς και στην ενδυνάμωση της σχολικής κοινότητας στο σύνολό της. Στο εργαστήριο αυτό θα εξερευνήσουμε βιωματικά το ρόλο της μουσικοθεραπείας στη σχολική κοινότητα και θα συζητήσουμε για τον τρόπο που αυτή μπορεί να ενταχθεί και να εφαρμοστεί στην ελληνική σχολική πραγματικότητα. Ο κύριος σκοπός του εργαστηρίου είναι να δώσει την ευκαιρία στους συμμετέχοντες, να προσεγγίσουν τα ζητήματα που απασχολούν την ελληνική σχολική κοινότητα από την σκοπιά της μουσικοθεραπείας. Μέσω του μουσικού αυτοσχεδιασμού σε ζευγάρια και ομάδα καθώς και μέσω της ανάλυσης/ συζήτησης μελετών περίπτωσης, να κατανοήσουν το πώς η μη λεκτική αλληλεπίδραση σε ένα ασφαλές περιβάλλον μπορεί να λειτουργήσει υποστηρικτικά, τόσο για τους μαθητές όσο και για τους ενήλικες εμπλεκόμενους στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Σχολείο και Οικογένεια: τόσο κοντά και τόσο μακριά... Συστημικές προοπτικές συν-εξέλιξης

Έλενα Καρκαζή, *Κλινική ψυχολόγος, Οικογενειακή
θεραπεύτρια, Συστημική εκπαιδεύτρια & επόπτρια*

Το παιδί με την είσοδό του στη σχολική κοινότητα αποκτά μια νέα ταυτότητα, την ταυτότητα του μαθητή και βιώνει μια νέα εμπειρία, το να ανήκει σε δυο διαφορετικά συστήματα: την οικογένεια και το σχολείο. Όταν προκύπτουν προβλήματα που σχετίζονται με την συμπεριφορά του παιδιού ή την μαθησιακή διαδικασία, συχνά ανακύπτουν τριγμοί στη σχέση οικογένειας-σχολείου και συνήθως αυτοί οι τριγμοί δημιουργούν ρωγμές έως και ρήξεις ανάμεσα στους γονείς και τους εκπαιδευτικούς. Το προτεινόμενο εργαστήριο επικεντρώνεται στο διττό πλαίσιο ζωής του παιδιού-μαθητή και στη σχέση ανάμεσα στα δυο συστήματα. Οι συμμετέχοντες/ουσες θα έχουν τη δυνατότητα να διερευνήσουν πώς μπορεί να δημιουργηθεί ένας νέος χώρος ελευθερίας όπου η εμπειρία μιας παρατεταμένης διαμαρτυρίας – με τον μαθητή στη μέση – θα δώσει τη θέση της σε συν-εξελικτικές διαδικασίες οι οποίες με τη σειρά τους θα επιτρέψουν την ανάδυση νέων δυνατοτήτων για όλους τους εμπλεκόμενους. Το προτεινόμενο εργαστήριο θα διεξαχθεί μέσω της προσομοίωσης της αρχικής συνάντησης/υποδοχής των πρωταγωνιστών της 'προβληματικής' κατάστασης - η οποία θα έχει προταθεί από την ομάδα - και θα αναδείξει: 1) την αναγκαιότητα διαμόρφωσης του πλαισίου συνάντησης (αίτημα/πρόβλημα, αρχική υπόθεση, τρόποι επίκλησης/συμμετοχής των εμπλεκόμενων στο πρόβλημα), 2) τις άκαρπες αλληλεπιδράσεις στις οποίες μπορεί να έχουν εγκλωβιστεί η οικογένεια και το σχολείο, 3) τις σχεσιακές διεργασίες που ευνοούν τον επαναπροσδιορισμό του προβλήματος και την αντιμετώπισή του με όρους συν-εργασίας της οικογένειας και του σχολείου. Οι συμμετέχοντες/ουσες θα κληθούν να συμμετάσχουν ενεργά στο 'γίγνεσθαι' του εργαστηρίου μέσω διαδραστικών και αναστοχαστικών διαδρομών.

ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΚΛΑΔΟΥ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ 2**Εκπαίδευση στην πολυπολιτισμική επάρκεια: Ένας νέος ορίζοντας στη σχολική ψυχολογία**

Λητώ Ελένη Μιχαλοπούλου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*
Αλέξανδρος Μαραγκάκης, *The American College of Greece*

Τα τελευταία χρόνια και ειδικά μετά το μεγάλο μεταναστευτικό κύμα προσφύγων και μεταναστών του 2015 στην Ελλάδα άρχισε να αλλάζει ο εκπαιδευτικός χάρτης στη χώρα μας με την εισροή των παιδιών των ομάδων αυτών στο ελληνικό σχολείο. Κεντρική κατεύθυνση της εκπαιδευτικής πολιτικής είναι η συμπερίληψη σε ένα σχολείο για όλους χωρίς όμως να έχουν διαμορφωθεί ακόμη συστηματικές πρακτικές για την επίτευξή της. Μια νέα πρόκληση για τους σχολικούς ψυχολόγους στις δομές υπηρεσιών εκπαίδευσης και υγείας είναι η υποστήριξη της σχολικής κοινότητας στην ψυχοκοινωνική προσαρμογή και στην ομαλή ένταξη των μαθητών αυτών στο εκπαιδευτικό σύστημα. Για να επιτευχθεί αυτό απαιτείται οι σχολικοί ψυχολόγοι να εκπαιδευτούν σε στρατηγικές πολυπολιτισμικής επάρκειας. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να ευαισθητοποιηθούν και να κατανοήσουν την ετερότητα και μέσα από αυτή να αναθεωρήσουν τις απόψεις και τις αντιλήψεις για τον εαυτό τους και το «άλλο». Στόχος του εργαστηρίου είναι μέσα από βιωματικές δράσεις να καλλιεργηθεί ένα μοντέλο στρατηγικών το οποίο προωθεί την πολυπολιτισμική επάρκεια και περιλαμβάνει τα εξής στοιχεία: γνώση, αντίληψη, επίγνωση και απόκτηση δεξιοτήτων. Το εργαστήριο θα περιλαμβάνει τις εξής ενότητες: (α) ανάλυση ορολογίας και βιωματική δράση για την κατάκτηση της (π.χ., διάκριση πολυπολιτισμικότητας και διαπολιτισμικότητας), (β) βιωματική δράση για την κατανόηση του τρόπου ανάδυσης των πολλαπλών ταυτοτήτων, υποθέσεις σχετικά με την ετερότητα-«ξένο», έκδηλες και άδηλες προκαταλήψεις και (γ) μεταβίβαση για την εφαρμογή των αποκτημένων γνώσεων και αντιλήψεων στη σχολική πρακτική μέσα από συγκεκριμένα παραδείγματα.

Φροντίζω και φροντίζομαι: η διαχείριση των συναισθημάτων σε έναν κόσμο που αλλάζει

Δέσποινα Παπαϊωάννου, Αθανασία Τζιμαρά, Γεωργία Καράμπελα,
Ιωάννα Καλλία, Δέσποινα Κατσούδα, Αθηνά Φραγκούλη,
Εταιρία Κοινωνικής Ψυχιατρικής Π. Σακελλαρόπουλος

Το Εργαστήριο στηρίζεται σε υλικό του προγράμματος «Ζώντας και Μαθαίνοντας Μαζί. Ευαισθητοποίηση, Πρόληψη Ψυχικών Διαταραχών και Ενδυνάμωση της Ψυχικής Ανθεκτικότητας στις Σχολικές Κοινότητες» το οποίο εφαρμόζει η Εταιρία Κοινωνικής Ψυχιατρικής Π. Σακελλαρόπουλος στην σχολική κοινότητα. Το πρόγραμμα αφορά την ευαισθητοποίηση σε θέματα ψυχικής υγείας, πρωτοβάθμιας πρόληψη, παρέμβασης στη σχολική κρίση και βιωματικής εκπαίδευσης. Οι αρχές της Κοινωνικής Ψυχιατρικής, του Ψυχαναλυτικού πρίσματος και της έρευνας δράσης το πλαισιώνουν θεωρητικά. Σκοπός του Εργαστηρίου είναι η παρουσίαση βιωματικών δράσεων που στοχεύουν στην ανάπτυξη της συναισθηματικής ικανότητας των συμμετεχόντων τόσο για αυτομέριμνα όσο και για ενσυναίσθηση και δράση. Η συναισθηματική επίγνωση, έκφραση και ρύθμιση σε περιόδους αλλαγών διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην ενίσχυση της ψυχικής ανθεκτικότητας μαθητών, γονέων εκπαιδευτικών. Η μεθοδολογία και οι τεχνικές της Παρεμβαίνουσας μη Κατευθυντικότητας (NDI), της Εικαστικής ψυχοθεραπείας και της Συστημικής Θεραπείας θα μας δώσουν τα εργαλεία για να εξερευνήσουμε τα συναισθήματα: την σύνθετη υποκειμενική συνειδητή εμπειρία, συνδυασμό νοητικών καταστάσεων, ψυχοσωματικών εκφράσεων και σωματικών βιολογικών αντιδράσεων. Σε αλλαγές και μεταβάσεις προσωπικές και κοινωνικές είναι φυσικό έντονα συναισθήματα να κατακλύζουν το άτομο. Μπορούμε να τα αναγνωρίσουμε, να τα εντοπίσουμε στο σώμα, να διακρίνουμε την ένταση, την ποιότητα ή την διάρκεια τους; Μπορούμε να τα συνδέσουμε με εξωτερικά ή εσωτερικά ερεθίσματα; Πόσο οι σκέψεις και οι πεποιθήσεις μας τα καθορίζουν; Το εργαστήριο θα μας δώσει την ευκαιρία να αναστοχαστούμε πάνω σε προσωπικές συναισθηματικές αντιδράσεις, να εκτονώσουμε την εσωτερική ένταση, να εκφραστούμε, να αποδεχτούμε την διαφορετικότητα, να επικοινωνήσουμε, να αλληλεπιδράσουμε αποτελεσματικά, να διατηρήσουμε την ψυχική υγεία και να ενισχύσουμε την ψυχική μας ανθεκτικότητα.

ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ

Δουλεύοντας με παιδιά θύματα κακοποίησης: Βασικοί κανόνες και αρχές δεοντολογίας

Όλγα Θεμελή, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Μαρία Παναγιωτάκη, Περιφερειακή Διεύθυνση Εκπαίδευσης Κρήτης

Η κακοποίηση ανηλίκων αποτελεί ένα σοβαρό κοινωνικό ζήτημα, ένα μείζον πρόβλημα για τη δημόσια υγεία και παράλληλα μια από τις σημαντικότερες προσβολές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς προσβάλλονται υπέρτατα έννομα αγαθά όπως η ζωή, η υγεία, η αξιοπρέπεια και η γενετήσια ελευθερία. Στην συντριπτική τους πλειονότητα δε, τα θύματα επιλέγουν την απόκρυψη της παραβίασής τους, καθώς η αποκάλυψη φαντάζει για αυτά ακόμα πιο τρομακτική. Ενώ σε άλλες χώρες έχουν γίνει σημαντικές τομές στο πεδίο της προστασίας της ανηλικότητας στο σχολικό περιβάλλον, στη χώρα μας θα χρειαστούν άλματα προκειμένου να καλύψουμε την τρομακτική διαφορά. Στο εργαστήριο αυτό έμφαση θα δοθεί στην ενεργητική, επίπονη και χρονοβόρα διαδικασία της αποκάλυψης της κακοποίησης από έναν μαθητή/μια μαθήτρια. Μέσα από μια βιωματική διαδικασία θα υπογραμμιστούν οι σημαντικές εκείνες συμβουλευτικές δεξιότητες που απαιτούνται για να μπορέσει " να ακούσει" ο ενήλικας ένα παιδί και για να βοηθήσει στην ανάκληση του τραυματικού συμβάντος. Παράλληλα θα δοθεί η δυνατότητα στους/στις συμμετέχοντες /χουσεσ να εξασκηθούν στους βασικούς κανόνες δεοντολογίας που ισχύουν όταν οι δουλεύουμε με παιδιά θύματα μέσα από το ρόλο του ψυχολόγου ή του εκπαιδευτικού. Βασικός στόχος είναι να καταστούν οι επαγγελματίες σημαντικοί αρωγοί στην προσπάθεια αποκάλυψης περιστατικών κακοποίησης και παράλληλα να ενδυναμωθεί ο κοινωνικός ρόλος του σχολείου που προάγει το θετικό κλίμα, τη ψυχική ανθεκτικότητα, το αίσθημα ασφάλειας και εμπιστοσύνης των μαθητών του, το σεβασμό στην ανηλικότητα και τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Καλλιέργεια ήπιων δεξιοτήτων και δεξιοτήτων ζωής

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Παναγιώτα Μεταλλίδου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο
Θεσσαλονίκης*

Πρόγραμμα «Skills Clubs»: Προαγωγή δεξιοτήτων ζωής για μαθητές 14-18 ετών

Ειρήνη Αδαμοπούλου, *Business College of Athens*

Μαριέττα Παπαδάτου-Παστού, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο
Αθηνών*

Αλίκη-Νίκη Αναστασίου, *Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο*

Καλλιόπη Πεσλή, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Δεξιότητες ζωής, όπως η ενεργητική ακρόαση, η επικοινωνία, η κατανόηση της οπτικής των άλλων, η διαπραγμάτευση και η επίλυση κοινωνικών προβλημάτων, μπορούν να διδαχθούν μέσα από προγράμματα πρόληψης και παρέμβασης στο σχολείο και να έχουν θετική επίδραση στη ζωή των νέων. Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Skills Clubs» είχε ως στόχο να υποστηρίξει μαθητές (ηλικίας 14–18 ετών) να αναπτύξουν τέτοιες δεξιότητες ζωής μέσα από βιωματική και εργαστηριακή μάθηση ενισχύοντας παράλληλα την αντίληψη των μαθητών για την κοινωνική καινοτομία και την ενεργό συμμετοχή στα κοινά. Το πρόγραμμα υλοποιήθηκε από το Βρετανικό Συμβούλιο και περιελάμβανε επιμορφωτικά σεμινάρια για εκπαιδευτικούς με βάση το εργαλείο «Skills Builder» και εφαρμογή εργαστηρίων σε σχολεία με σκοπό την προαγωγή έξι δεξιοτήτων ζωής (ενεργητική ακρόαση, ομιλία, επίλυση προβλημάτων, δημιουργικότητα, ηγεσία και ομαδοσυνεργατική εργασία). Τριάντα επτά εκπαιδευτικοί και περίπου 1500 μαθητές από σχολεία της ελληνικής επικράτειας συμμετείχαν στο πρόγραμμα κατά την περίοδο Ιανουαρίου-Μαΐου 2022. Στην εισήγηση θα αναπτυχθεί η δομή, το περιεχόμενο, η μεθοδολογία, η διαδικασία εφαρμογής, καθώς και τα αποτελέσματα της αξιολόγησης του προγράμματος χρησιμοποιώντας δεδομένα από τους εκπαιδευτικούς και μαθητές πριν και μετά την παρέμβαση. Συγκεκριμένα, χορηγήθηκαν τα παρακάτω ερωτηματολόγια: α) Ερωτηματολόγιο Δεξιοτήτων Skills Builder, το οποίο συμπληρώθηκε ατομικά από τους μαθητές και σε επίπεδο τάξης από τους εκπαιδευτικούς, β) Υποκλίμακα «Αίσθησης των μαθητών ότι διαμορφώνουν το σχολικό

περιβάλλον» του School as a Caring Community Profile- II (SCCP-II) και γ) Ερωτηματολόγιο Αξιολόγησής των Εργαστηρίων. Θα συζητηθούν, ακόμα, προτάσεις για την εφαρμογή προγραμμάτων προαγωγής δεξιοτήτων ζωής στη σχολική κοινότητα.

Η αξιολόγηση ενός προγράμματος ανάπτυξης της αυτο-ρυθμιζόμενης μάθησης σε ένα φροντιστήριο μέσης εκπαίδευσης

Νικολέτα Μπάραλη, Ευδοξία Τσιρογιαννίδου, Χριστίνα Μπόντσα,
Δημήτριος Τακόπουλος, *Φροντιστήρια Μέσης Εκπαίδευσης έλιξ*

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η παρουσίαση της αξιολόγησης ενός προγράμματος ανάπτυξης της αυτορρυθμιζόμενης μάθησης από τους έφηβους μαθητές που συμμετείχαν σε αυτό, σε ένα φροντιστήριο μέσης εκπαίδευσης της Θεσσαλονίκης. Το πρόγραμμα οργανώθηκε και υλοποιήθηκε από ψυχολόγους, ενώ εφαρμόστηκε σε όλους τους μαθητές Λυκείου ηλικίας 15 - 18 ετών. Περιελάμβανε 6 ομαδικές συναντήσεις ανά τμήμα και ατομικές συνεδρίες με όσους μαθητές εκδήλωσαν ενδιαφέρον. Κάθε μία από τις ομαδικές συναντήσεις ήταν οργανωμένη σε συγκεκριμένες ενότητες και όλες είχαν σκοπό να βοηθήσουν τους μαθητές να εφαρμόζουν κατάλληλες στρατηγικές διαχείρισης για να πετύχουν το στόχο τους, να εφαρμόζουν με συνειδητό τρόπο δεξιότητες σχεδιασμού και παρακολούθησης της πορείας τους και να διατηρούν τα κίνητρα αυτό-αποτελεσματικότητάς τους υψηλά. Επιπρόσθετα, μέρος του προγράμματος ήταν και η ανάπτυξη δεξιοτήτων μελέτης στους μαθητές Λυκείου, μέσω βιωματικών μεθόδων με σκοπό την επιλογή κατεύθυνσης και τη διαχείριση των εξεταζόμενων θεμάτων νέου τύπου στις Πανελλήνιες εξετάσεις. Μετά την ολοκλήρωση του προγράμματος, οι μαθητές συμπλήρωσαν ένα σύντομο αυτοσχέδιο ερωτηματολόγιο αυτό-αναφοράς (σε κλίμακα τύπου Likert), το οποίο διερευνά πόσο οι ίδιοι οι μαθητές ένιωθαν πιο σίγουροι γύρω από τις τεχνικές αυτορρυθμιζόμενης μάθησης στις οποίες εξασκήθηκαν στα πλαίσια του προγράμματος. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα που προέκυψαν μετά την επεξεργασία των απαντήσεων, ένα υψηλό ποσοστό μαθητών αναφέρει σημαντική βελτίωση στις δεξιότητες αυτορρυθμιζόμενης μάθησης σε σχέση με τις ίδιες δεξιότητες πριν την παρακολούθηση του εν λόγω προγράμματος, με τη θεματική της διαχείρισης άγχους να βρίσκεται στις λιγότερο ανεπτυγμένες δεξιότητες και την αντιμετώπιση της αναβλητικότητας να βρίσκεται στις υψηλότερες.

Καλλιέργεια της δημιουργικότητας μέσω της τέχνης στην εκπαίδευση

Παναγιώτα Πελέκα, Γιούλη Βαϊοπούλου, Παναγιώτα Μεταλλίδου,
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Από τις αρχές του 21ου αιώνα το ενδιαφέρον για την καλλιέργεια της δημιουργικότητας μέσω της εκπαίδευσης έχει αυξηθεί σημαντικά και ένας αυξανόμενος αριθμός κρατών έχει δώσει έμφαση στην ανάπτυξη των δημιουργικών ικανοτήτων των μαθητών. Η παρούσα εργασία αποτελεί μια συστηματική ανασκόπηση της δημοσιευμένης ερευνητικής βιβλιογραφίας των παρεμβάσεων που βασίζονται στη διδασκαλία των τεχνών, για την καλλιέργεια της δημιουργικότητας σε μαθητικό και φοιτητικό πληθυσμό. Πρωταρχικά, η ανασκόπηση στοχεύει να εξετάσει την αποτελεσματικότητα της τέχνης ως μέσο για την ενίσχυση της δημιουργικότητας, αλλά και να επιβεβαιώσει περαιτέρω την καταλληλότητα των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων ως περιβάλλοντα για τον παραπάνω σκοπό. Συμπληρωματικά, η παρούσα έρευνα επιχειρεί να σκιαγραφήσει τα χαρακτηριστικά των παρεμβάσεων που επιφέρουν ισχυρότερα οφέλη στη δημιουργική επίδοση. Για αυτό το λόγο, οι έξι μελέτες που πληρούσαν τα κριτήρια για την εισαγωγή στην ανάλυση κατηγοριοποιήθηκαν σύμφωνα με την ηλικία του δείγματος και τη συνολική χρονική διάρκεια των παρεμβάσεων. Για την εκτίμηση της αποτελεσματικότητας κάθε μελέτης υπολογίστηκε το στατιστικό μέγεθος επίδρασης, ενώ για την παροχή ενός συγκεντρωτικού αποτελέσματος επιλέχθηκε η μετα-ανάλυση, μια στατιστική μέθοδος που επέτρεψε τη διερεύνηση της επίδρασης των επιμέρους χαρακτηριστικών των προγραμμάτων στην αποτελεσματικότητά τους. Τα αποτελέσματα επιβεβαιώνουν την υπάρχουσα βιβλιογραφία, υποστηρίζοντας ότι η ενασχόληση με της τέχνης μπορεί να λειτουργήσει ως μέσο για την καλλιέργεια της δημιουργικότητας στην εκπαίδευση. Συγκεκριμένα, βρέθηκε ένα μετρίου βαθμού σημαντικό συγκεντρωτικό μέγεθος επίδρασης για τις 6 μελέτες. Επιπρόσθετα, τα αποτελέσματα προτείνουν ότι η αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεων δεν επηρεάζεται από τη χρονική τους διάρκεια, ενώ παρατηρήθηκε θετική αλλά μη στατιστικά σημαντική επίδραση της ηλικίας του δείγματος.

Αξιολόγηση ενός διαθεματικού προγράμματος ιστορικών και λογοτεχνικών προεκτάσεων στην εξέλιξη της πνευματικής νοημοσύνης και της κριτικής σκέψης

Μαρία Κουλιανού, Κωνσταντίνος Μαστροθανάσης, Κατερίνα Δημόκα, Ευάγγελος Αναστασόπουλος, Ελένη Ντέκα, Παρασκευή Μπλόντζου, Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε. ΕΠΠΑΙΚ - ΠΕΣΥΠ Λιβαδειάς

Η πνευματική νοημοσύνη ως το σύνολο των διανοητικών ικανοτήτων που συμβάλλουν στην ευαισθητοποίηση, την ενσωμάτωση και την προσαρμοστική εφαρμογή των μη υλικών και υπερβατικών πτυχών της ύπαρξης, οδηγεί στον υπαρξιακό αναστοχασμό, τη νοηματοδότηση, την αναγνώριση του υπερβατικού εαυτού και τη γνώση των πνευματικών καταστάσεων. Επομένως, η κριτική σκέψη ως «τέχνη» της ανάλυσης και της αξιολόγησης της ίδιας μας της σκέψης, συνδέεται με τις λειτουργίες της πνευματικής νοημοσύνης, αφού προϋποθέτει μια συνετή, ευέλικτη στάση στη σκέψη, ειλικρίνεια απέναντι στις προσωπικές προκαταλήψεις, μεταγνωστική παρακολούθηση, επανεξέταση, αυτό-διόρθωση, αυτορρύθμιση, αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας της σκέψης και ενδεχομενική τροποποίηση της γνωστικής δραστηριότητας ανάλογη των συνθηκών. Σε αυτή την κατεύθυνση η μελέτη πραγματεύεται την αξιολόγηση της επίδρασης ενός διαθεματικού προγράμματος με ιστορικές και λογοτεχνικές προεκτάσεις σε σπουδαστές, ως προς την ανάπτυξη της πνευματικής νοημοσύνης και της κριτικής σκέψης. Επίσης, στοχεύει να αναδείξει τη διασύνδεση των δύο αυτών εννοιών. Προς τον σκοπό αυτό αξιοποιήθηκε ημι-πειραματικός σχεδιασμός με προμέτρηση και μεταμέτρηση πειραματικής ομάδας σπουδαστών που έλαβε μέρος στο πρόγραμμα και σύγκρισής του με μια ομάδα ελέγχου η οποία δεν έλαβε μέρος σε αντίστοιχη δράση, σε επίπεδο πνευματικής νοημοσύνης και κριτικής σκέψης. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της μελέτης φανερώθηκε ότι η ιστορική αφήγηση καλλιεργεί την κριτική σκέψη και την προσωπική επίγνωση, ενώ η λογοτεχνική αφήγηση τις προκαλεί εξίσου, εγείροντας συγκινησιακές αντιδράσεις, αναπτύσσοντας την ενσυναίσθηση και τη βιωματική εμπλοκή του αναγνώστη, επηρεάζοντας συνάμα και την πνευματική νοημοσύνη.

ΚΛΑΔΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΚΗΣ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΙΑΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ**Η συμβολή της Εργασιακής-Οργανωσιακής Ψυχολογίας στο σχολικό περιβάλλον. Ερευνητικά δεδομένα, εφαρμογές και προβληματισμοί για το σχολείο που αλλάζει**

ΟΡΓΑΝΩΤΗΣ/ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Αλέξανδρος-Σταμάτιος Αντωνίου, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

ΣΥΖΗΤΗΤΡΙΑ: Κατερίνα Γεωργαντά, *Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων*

Η Εργασιακή-Οργανωσιακή Ψυχολογία, ο κλάδος της ψυχολογίας που μελετά τη συμπεριφορά στην εργασία, έχει ευρύ πεδίο έρευνας και εφαρμογής στο σχολικό περιβάλλον καθώς ασχολείται με ζητήματα όπως η ποιότητα της εργασιακής ζωής των εκπαιδευτικών, η ηγετική συμπεριφορά των διευθυντών/τριών, η εκπαίδευση και ανάπτυξη του προσωπικού του σχολείου, η οργανωσιακή κουλτούρα και η συμπεριφορά σε ομάδες. Οι έρευνες του κλάδου σε εθνικό και διεθνές επίπεδο έχουν δώσει ιδιαίτερα μεγάλη προσοχή στην ψυχική ευεξία των εκπαιδευτικών εντοπίζοντας ένα σημαντικό εύρος παραγόντων που λειτουργούν προστατευτικά αλλά και την υπονομεύουν με ό,τι αυτό συνεπάγεται για τις ενδεχόμενες συνέπειες στην απόδοσή τους. Στο συμπόσιο αυτό παρουσιάζονται τέσσερις εμπειρικές μελέτες που διερευνούν παράγοντες που επηρεάζουν τόσο την ψυχική ευεξία όσο και την απόδοση των εκπαιδευτικών μέσω διαφορετικών μεθοδολογιών και αναλυτικών προσεγγίσεων. Η πρώτη ανακοίνωση αφορά τη διερεύνηση της συσχέτισης του εργασιακού στρες εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης γενικής και ειδικής αγωγής με την επαγγελματική ικανοποίηση καθώς, επίσης, την επίδραση της συναισθηματικής νοημοσύνης στις εν λόγω μεταβλητές. Η δεύτερη ανακοίνωση αφορά τη διερεύνηση με ποιοτικού τύπου έρευνα του φαινομένου της οργανωσιακής σιωπής σε εκπαιδευτικούς γενικής και ειδικής αγωγής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Στην τρίτη ανακοίνωση παρουσιάζεται η επίδραση της επαγγελματικής εξουθένωσης των εκπαιδευτικών στη διαμόρφωση της επαγγελματικής δέσμευσης και ικανοποίησης που αντλούν από το επάγγελμά τους. Στην τέταρτη ανακοίνωση παρουσιάζονται οι σχέσεις μεταξύ δύο τύπων ηγεσίας (μετασχηματιστική και ενδυνάμωσης) με την συνοχή της ομάδας και την φιλότιμη οργανωσιακή συμπεριφορά σε εκπαιδευτικούς όλων των ειδικοτήτων της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Στη συζήτηση θα συνοψιστούν τα αποτελέσματα των ερευνών και η συμβολή της έρευνας του κλάδου της Εργασιακής-Οργανωσιακής Ψυχολογίας στο σχολικό περιβάλλον.

Διερευνώντας τη σχέση μεταξύ εργασιακού στρες και επιπέδων επαγγελματικής ικανοποίησης σε εκπαιδευτικούς Γενικής και Ειδικής Αγωγής στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση

Όλγα Κόφα, Αλέξανδρος-Σταμάτιος Αντωνίου,
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η διδασκαλία τόσο στη γενική όσο και στην ειδική εκπαίδευση θεωρείται μια από τις πλέον στρεσογόνες διαδικασίες. Οι στρεσογόνοι παράγοντες έχουν συνδεθεί με αρνητικές πτυχές της επαγγελματικής ζωής των εκπαιδευτικών, όπως είναι η χαμηλή επαγγελματική ικανοποίηση και τα υψηλά ποσοστά παραίτησης. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση των παραγόντων εργασιακού στρες των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης σε σχέση με την επαγγελματική τους ικανοποίηση. Συγκεκριμένα, συγκρίνονται τα επίπεδα εργασιακού στρες και επαγγελματικής ικανοποίησης των εκπαιδευτικών Γενικής και Ειδικής Αγωγής. Επιπρόσθετα, μελετάται η σχέση της συναισθηματικής νοημοσύνης των εκπαιδευτικών με το εργασιακό στρες και την επαγγελματική ικανοποίηση. Το δείγμα αποτελείται από 224 εκπαιδευτικούς που εργάζονται σε γενικά και ειδικά σχολεία, κυρίως στην περιοχή της Αττικής. Χρησιμοποιήθηκε η Κλίμακα Εργασιακού Στρες (Αντωνίου, Πολυχρόνη, & Κοτρώνη, 2009), η Κλίμακα Επαγγελματικής Ικανοποίησης των Εκπαιδευτικών (Pepe, 2011) και η Κλίμακα Συναισθηματικής Νοημοσύνης των Wong και Law (2002). Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, οι εκπαιδευτικοί Ειδικής Αγωγής βιώνουν υψηλότερα επίπεδα εργασιακού στρες ως προς την πρόοδο των «δύσκολων μαθητών» και τις προοπτικές επαγγελματικής τους ανέλιξης και χαμηλότερα επίπεδα επαγγελματικής ικανοποίησης συγκριτικά με τους συναδέλφους τους που εργάζονται στη Γενική Αγωγή. Επιπρόσθετα, η συναισθηματική νοημοσύνη σχετίζεται θετικά με την επαγγελματική ικανοποίηση και των δύο ομάδων εκπαιδευτικών. Τα ευρήματα ταυτίζονται με τα αντίστοιχα των διεθνών ερευνών στη βάση του ότι οι εκπαιδευτικοί Ειδικής Αγωγής τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό βιώνουν υψηλά επίπεδα εργασιακού στρες κυρίως λόγω της ανάγκης καθημερινής εφαρμογής κατάλληλων παιδαγωγικών στρατηγικών για τη συμπερίληψη των παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ή/και αναπηρία.

Διερεύνηση της οργανωσιακής σιωπής σε εκπαιδευτικούς Γενικής και Ειδικής αγωγής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης – Μία θεματική ανάλυση

Κυριακή Κοσμίδου, *Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας*

Κατερίνα Γεωργαντά, *Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων*

Η οργανωσιακή σιωπή αφορά την επιλογή μελών του οργανισμού να αποκρύψουν τις ιδέες τους, τις απόψεις τους και άλλες πληροφορίες. Αυτή η απροθυμία να μιλήσει το άτομο έχει ποικίλους προβλεπτικούς παράγοντες και κρίσιμες επιπτώσεις για το ίδιο και τον οργανισμό. Στην παρούσα έρευνα μελετήθηκε η εμπειρία της οργανωσιακής σιωπής εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και συζητήθηκε στο πλαίσιο της οργανωσιακής κουλτούρας της σχολικής μονάδας και των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών περί δικαιοσύνης στον χώρο εργασίας τους. Πραγματοποιήθηκε έρευνα ποιοτικού τύπου με ατομικές ημι-δομημένες συνεντεύξεις. Συμμετείχαν 10 εκπαιδευτικοί γενικής και ειδικής αγωγής, μόνιμοι και αναπληρωτές. Η ανάλυση των αποτελεσμάτων πραγματοποιήθηκε μεναστοχαστική θεματική ανάλυση με προσέγγιση κριτικού ρεαλισμού στην γλώσσα κατά την οποία αναπτύξαμε επτά θέματα: (α) διοίκηση: το άλφα και το ωμέγα της σιωπής, (β) ασφάλεια και άνεση στην σιωπή, (γ) ένα συλλογικό ζήτημα που γίνεται ατομικό, (δ) η αναγκαιότητα της σιωπής, (ε) αόρατα μέλη του συλλόγου: διακρίσεις απέναντι σε μη μόνιμους εκπαιδευτικούς, (στ) είμαστε επισκέπτες: αναπληρωτές και οργανωσιακή σιωπή, (ζ) οι σιωπηρές συνέπειες της οργανωσιακής σιωπής και (θ) όταν η σιωπή δεν αποτελεί επιλογή και η φωνή είναι αναπόφευκτη. Τα αποτελέσματα αναδεικνύουν την επιρροή πολυποίκιλων παραγόντων στην εμφάνιση της οργανωσιακής σιωπής η οποία γίνεται αντιληπτή κατά κύριο λόγο ως αποτέλεσμα της οργανωσιακής κουλτούρας του σχολείου και δευτερευόντως ως απόρροια ατομικών διαφορών και στάσεων. Η οργανωσιακή σιωπή φαίνεται να αποκτά νόημα για τους εκπαιδευτικούς υπό το πρίσμα της αντιληπτής δικαιοσύνης και ισότιμης μεταχείρισης. Τέλος, τα ευρήματα της παρούσας μελέτης υπογραμμίζουν σημαντικές αλλά διφορούμενες συνέπειες της οργανωσιακής σιωπής για το άτομο και τον οργανισμό.

Η επίδραση της επαγγελματικής εξουθένωσης στη διαμόρφωση των επιπέδων επαγγελματικής δέσμευσης και ικανοποίησης των εκπαιδευτικών

Δημήτριος Μαστρογιάννης, Αλέξανδρος-Σταμάτιος Αντωνίου,
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Σύμφωνα με πολλές σύγχρονες έρευνες, το επάγγελμα του εκπαιδευτικού φαίνεται να είναι ιδιαίτερα απαιτητικό με δύσκολες εργασιακές συνθήκες. Η μελέτη των συσχετίσεων της επαγγελματικής εξουθένωσης με τους παράγοντες της επαγγελματικής δέσμευσης και ικανοποίησης των εκπαιδευτικών και σε συνάρτηση με διάφορα δημογραφικά χαρακτηριστικά αποδεικνύεται πολύ χρήσιμη ως προς την επισήμανση αποτελεσματικών τρόπων βελτίωσης των υφιστάμενων επαγγελματικών συνθηκών καθώς και της ψυχικής ευεξίας των εκπαιδευτικών. Στην παρούσα έρευνα διερευνώνται οι ανωτέρω παράγοντες με τη χρήση των ακόλουθων κλιμάκων: MBI (Maslach & Jackson, 1981), UWES (Schaufeli & Bakker, 2003) και JSQ (Warr, Cook, & Wall, 1979). Συμμετείχαν 664 εκπαιδευτικοί από την πρωτοβάθμια και τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, τόσο ειδικής όσο και γενικής εκπαίδευσης οι οποίοι υπηρετούσαν σε σχολεία που βρίσκονται σε αστικά αλλά και μη αστικά κέντρα. Μέσω των στατιστικών αναλύσεων των δεδομένων της έρευνας μελετήθηκε η συσχέτιση των κλιμάκων και η πιθανή ύπαρξη σημαντικών διαφορών σε σχέση με το φύλο των εκπαιδευτικών, τη βαθμίδα εκπαίδευσης όπου απασχολούνται, το είδος της εκπαίδευσης που υπηρετούν, την περιοχή όπου βρίσκεται ο χώρος εργασίας τους, την ηλικιακή ομάδα στην οποία ανήκουν και την οικογενειακή τους κατάσταση. Τα αποτελέσματα έδειξαν αρνητική συσχέτιση της επαγγελματικής εξουθένωσης με τα επίπεδα επαγγελματικής δέσμευσης και ικανοποίησης του συγκεκριμένου δείγματος. Επίσης, σημαντικές διαφορές βρέθηκαν μεταξύ εκπαιδευτικών γενικής και ειδικής αγωγής με τους δεύτερους να εκδηλώνουν μειωμένα επίπεδα επαγγελματικής εξουθένωσης και υψηλότερα επίπεδα επαγγελματικής ικανοποίησης και δέσμευσης. Ανάλογες διαφορές εντοπίστηκαν στους εκπαιδευτικούς από την περιφέρεια και την πρωτοβάθμια εκπαίδευση σε σχέση με εκείνους που υπηρετούσαν σε αστικά κέντρα και τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Συνοχή της ομάδας και φιλότιμη οργανωσιακή συμπεριφορά στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση: Η επίδραση της ηγεσίας

Ειρήνη Βαλάσα, *Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας*

Κατερίνα Γεωργαντά, *Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων*

Η συνοχή της ομάδας και η φιλότιμη οργανωσιακή συμπεριφορά αποτελούν κριτήρια τα οποία έχουν μελετηθεί εκτενώς στον κλάδο της εργασιακής και οργανωσιακής ψυχολογίας. Οι έρευνες δείχνουν ότι ένας οργανισμός δεν μπορεί να επιτύχει χωρίς τα μέλη του να ευθυγραμμίζονται προς κοινούς στόχους ή βασιζόμενος μόνο σε συμπεριφορές που προβλέπονται στο τυπικό περίγραμμα εργασίας. Η φιλότιμη οργανωσιακή συμπεριφορά και η συνοχή της ομάδας θεωρούνται καταλυτικοί παράγοντες για την καλή λειτουργία του οργανισμού και επομένως ζητούμενα. Στην παρούσα έρευνα μελετήθηκε η σχέση τους με την ηγετική συμπεριφορά των διευθυντών/τριών των σχολικών μονάδων υποθέτοντας στο πλαίσιο της θεωρίας της κοινωνικής μάθησης ότι οι θετικές ηγετικές συμπεριφορές (μετασχηματιστική και ενδυναμωτική) θα σχετίζονται θετικά με τη συνοχή της ομάδας και τη φιλότιμη οργανωσιακή συμπεριφορά. Πραγματοποιήθηκε έρευνα χρονικής στιγμής με ερωτηματολόγιο. Συμμετείχαν 185 εκπαιδευτικοί όλων των ειδικοτήτων, μόνιμοι και αναπληρωτές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η ενδυναμωτική και χαρισματική ηγεσία σχετίζονταν θετικά με τη φιλότιμη οργανωσιακή συμπεριφορά προς την ομάδα καθώς και με τη συνοχή της ομάδας. Η χαρισματική ηγεσία σχετιζόταν θετικά και με τη φιλότιμη οργανωσιακή συμπεριφορά προς το σχολείο γενικά. Σε αντίθεση με τις υποθέσεις μας η παθητική ηγεσία βρέθηκε να σχετίζεται και αυτή θετικά με την φιλότιμη οργανωσιακή συμπεριφορά προς το σχολείο, ενώ η φιλότιμη οργανωσιακή συμπεριφορά σε σχέση με τους μαθητές δεν βρέθηκε να σχετίζεται με κανένα είδος ηγεσίας. Τα αποτελέσματα της μελέτης συμβάλλουν στην συζήτηση για τους τρόπους αύξησης της συνοχής της ομάδας και της φιλότιμης οργανωσιακής συμπεριφοράς στο σχολείο δίνοντας στοιχεία για την εκπαίδευση και ανάπτυξη των διευθυντών/τριών.

Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Χριστίνα Συριοπούλου-Δελλή, *Πανεπιστήμιο Μακεδονίας*

Διαφορές τυπικώς αναπτυσσόμενων παιδιών και παιδιών με αυτισμό σε μνημονικές δοκιμασίες

Κωνσταντίνα Γεωργαλή, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Μέσα από την παρούσα εργασία γίνεται μια προσπάθεια να συγκριθούν τα τυπικά ανεπτυγμένα παιδιά και τα παιδιά με Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ) σε μνημονικές δοκιμασίες και στη συνέχεια να διασαφηνισθούν πώς τα παιδιά καταφέρνουν να εξελιχθούν μέσα στο χώρο του σχολείου αλλά και σε ένα ευρύτερο σύνολο. Δίνεται έμφαση στις μνημονικές στρατηγικές, στα χαρακτηριστικά των παιδιών με ΔΑΦ καθώς και στις διαφορές των τυπικά ανεπτυγμένων και των παιδιών με ΔΑΦ, έτσι ώστε να κατανοηθούν οι δυσκολίες ή οι ευκολίες που πιθανότατα αντιμετωπίζουν. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 45 μαθητές της Γ' Δημοτικού, 30 τυπικά ανεπτυγμένα παιδιά και 15 παιδιά με ΔΑΦ, από σχολεία του Πειραιά. Στους συμμετέχοντες χορηγήθηκαν οι 6 υποκλίμακες του British Ability Scales (BAS- 3) για την Μνήμη Αριθμών, οι οποίες αξιολογούν την ευθεία ανάκληση αριθμών, την αντεστραμμένη ανάκληση αριθμών, την άμεση λεκτική και χωρική ανάκληση καθώς και την καθυστερημένη λεκτική και χωρική ανάκληση. Τα αποτελέσματα έδειξαν, ότι τόσο τα τυπικά ανεπτυγμένα παιδιά όσο και τα παιδιά με ΔΑΦ χρησιμοποιούν μνημονικές στρατηγικές καθώς και ότι δεν παρουσιάζουν μεγάλες διακυμάνσεις. Τα ευρήματα συζητούνται σε συνάρτηση με την πρόσφατη βιβλιογραφία τόσο σε σχέση με το φύλο (αγόρια- κορίτσια) όσο και σε σχέση με την ομάδα στην οποία ανήκουν (τυπικά ανεπτυγμένα παιδιά- παιδιά με ΔΑΦ).

Αναπτυξιακή Γλωσσική Διαταραχή και Αυτισμός: Ομοιότητες και διαφορές στη γλώσσα

Γιώργος Σπανούδης, Νατάσα Γεωργίου, *Πανεπιστήμιο Κύπρου*

Τα ελλείμματα γλώσσας και επικοινωνίας χαρακτηρίζουν τόσο τη διαταραχή του αυτιστικού φάσματος (ΔΑΦ) όσο και την αναπτυξιακή γλωσσική διαταραχή (ΑΓΔ) και στοιχειοθετούν την υπόθεση της συννοσηρότητας τους. Η παρούσα μελέτη εστιάζεται στη σχέση αυτών των δύο αναπτυξιακών διαταραχών στη γλώσσα. Στη μελέτη συμμετείχαν συνολικά 103 παιδιά (79 άρρενες, 24 γυναίκες). Συγκεκριμένα, το δείγμα της μελέτης αποτελούνταν από 40 παιδιά με αυτισμό, 28 παιδιά με αναπτυξιακή γλωσσική διαταραχή και 35 τυπικώς αναπτυσσόμενα παιδιά (ΤΑΠ) ηλικίας 6 έως 12 ετών. Σε όλα τα παιδιά χορηγήθηκε μια συστοιχία γλωσσικών και γνωστικών μετρήσεων. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι υπάρχει μια υποομάδα εντός της ομάδας των παιδιών με ΔΑΦ που εμφανίζουν γλωσσικές δυσκολίες παρόμοιες με τα παιδιά με ΑΓΔ. Τα δεδομένα επιβεβαίωσαν ακόμη ότι οι ομάδες των παιδιών με ΔΑΦ και ΑΓΔ παρουσίαζαν χαμηλότερη επίδοση από τα ΤΑΠ σε όλες τις γλωσσικές μετρήσεις, υποδεικνύοντας μια κοινή παθολογία ως προς τη γλωσσική ικανότητα. Τα αποτελέσματα αυτής της μελέτης μας διαφωτίζουν για τη σχέση μεταξύ των δύο διαταραχών, υποστηρίζοντας την υπόθεση ύπαρξης μιας συννοσηρής υποομάδας με γλωσσική διαταραχή εντός του πληθυσμού των παιδιών με ΔΑΦ. Η κοινή εικόνα που παρουσιάζουν οι δύο αναπτυξιακές διαταραχές αναδεικνύει την ανάγκη για περαιτέρω έρευνα για τα συννοσηρά χαρακτηριστικά των δύο διαταραχών και τα αίτιά τους.

Δ.Α.Φ.ΝΗ (Δεξιότητες Αυτιστικού Φάσματος για Νήπια): Ένα καινοτόμο Πρόγραμμα Πρώιμης Παρέμβασης

Χριστίνα Συριοπούλου-Δελλή, Ελπίς Παπαευσταθίου, Μαρία Ζυγοπούλου, Κυριακή Σαρρή, Ελένη Γκιόλντα, *Πανεπιστήμιο Μακεδονίας*

Σύμφωνα με ερευνητικά δεδομένα η πρώιμη παρέμβαση στη ΔΑΦ (Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος) έχει σημαντικές και μακροχρόνιες επιδράσεις στα συμπτώματα και στις μετέπειτα δεξιότητες των παιδιών. Το ολοένα και μεγαλύτερο ερευνητικό ενδιαφέρον για την προσχολική ηλικία και την επίδραση που έχει αυτή στη μετέπειτα ανάπτυξη του παιδιού, έχει οδηγήσει στη δημιουργία πολλών προγραμμάτων πρώιμης παρέμβασης για τα παιδιά με ΔΑΦ σε αρκετές αναπτυγμένες χώρες. Άλλωστε, η πρώιμη παρέμβαση είναι το "κλειδί" για την κοινωνική συμπερίληψη των ατόμων με ΔΑΦ και για μια καλή προγνωστική αναπτυξιακή πορεία. Παρ' όλα αυτά στη χώρα μας δεν έχουν δημιουργηθεί, αναπτυχθεί ή προσαρμοστεί τέτοιου είδους προγράμματα. Έτσι, το Δ.Α.Φ.ΝΗ. (Δεξιότητες Αυτιστικού Φάσματος για Νήπια) αναπτύχθηκε για να καλύψει την απουσία προγραμμάτων πρώιμης παρέμβασης στη χώρα μας. Το πρόγραμμα αυτό συμβάλλει ώστε το μικρό παιδί να καλύψει αναπτυξιακές δεξιότητες που κατακτούνται τυπικά από τα πρώτα στάδια της ζωής και στις οποίες παρουσιάζει δυσκολίες. Στην παρουσίαση που θα ακολουθήσει αρχικά θα γίνει μια σύντομη περιγραφή του καινοτόμου και πρωτοποριακού προγράμματος. Συγκεκριμένα θα γίνει αναφορά: σε ποιους απευθύνεται, στον σκοπό και στους στόχους του προγράμματος, στους αναπτυξιακούς τομείς που εστιάζει, στη μεθοδολογία πάνω στην οποία αναπτύχθηκε, καθώς και στο υλικό που περιλαμβάνει το kit του προγράμματος. Τέλος, θα παρουσιαστούν τα πλεονεκτήματα της χρήσης του προγράμματος.

Βασισμένη στις ΤΠΕ εκπαίδευση ατόμων με ΔΑΦ: Απόψεις γονέων για την αξιοποίηση της εικονικής και επαυξημένης πραγματικότητας στην ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων

Κατερίνα Σφυράκη, Μιχαήλ Κλεισαρχάκης, Μαρία Μαρκοδημητράκη,
Πανεπιστήμιο Κρήτης

Σύγχρονες έρευνες έχουν αναδείξει την επίδραση των παρεμβάσεων βασισμένων στην οπτική μνήμη των ατόμων με Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ) για την αντιμετώπιση των ελλειμμάτων κοινωνικής επικοινωνίας. Ωστόσο, η χρήση αναδυόμενων βοηθητικών τεχνολογιών, όπως η εικονική και επαυξημένη πραγματικότητα, στις παρεμβάσεις αυτές είναι ένα πεδίο που δεν έχει διερευνηθεί. Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η διερεύνηση των απόψεων των γονέων για την αξιοποίηση της εικονικής και της επαυξημένης πραγματικότητας στην ανάπτυξη των κοινωνικών δεξιοτήτων ατόμων με ΔΑΦ. Η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε για τη συλλογή δεδομένων ήταν η δειγματοληψία χιονοστιβάδας. Στην έρευνα συμμετείχαν 19 γονείς ατόμων (παιδιών, εφήβων, ενηλίκων) με ΔΑΦ. Διεξήχθησαν ημιδομημένες συνεντεύξεις και τα δεδομένα αναλύθηκαν ποιοτικά. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τα άτομα με ΔΑΦ έχουν μια ιδιαίτερη κλίση προς τις Τεχνολογίες Πληροφοριών και Επικοινωνίας (ΤΠΕ) και τις αξιοποιούν τόσο για ψυχαγωγικούς όσο και για εκπαιδευτικούς σκοπούς. Οι 17 στους 19 γονείς, αν και αξιοποιούν τις παραδοσιακές μεθόδους για την εκπαίδευση των παιδιών τους, ήταν δεκτικοί στο ενδεχόμενο μιας εναλλακτικής θεραπευτικής παρέμβασης αξιοποιώντας τις ΤΠΕ. Από τις συνεντεύξεις των γονέων φάνηκε ότι είναι ιδιαίτερα επιφυλακτικοί έως και αρνητικοί στην αξιοποίηση της εικονικής πραγματικότητας στην εκπαίδευση των παιδιών τους, σε αντίθεση με την επαυξημένη πραγματικότητα, την οποία θα υιοθετούσαν με ενθουσιασμό, καθώς μέσω αυτής θεωρούν ότι καλύπτονται καθημερινές ανάγκες των ατόμων με ΔΑΦ (αυτοεξυπηρέτηση), αλλά και κοινωνικο-συναισθηματικές. Στην παρούσα έρευνα αναδεικνύεται η ανάγκη των γονέων ατόμων με ΔΑΦ για τη δημιουργία μιας εξατομικευμένης εφαρμογής επαυξημένης πραγματικότητας, η οποία αναμένεται να συμβάλει αποτελεσματικά στην ενίσχυση των κοινωνικών δεξιοτήτων ατόμων με ΔΑΦ.

Εκπαιδευτικοί και πανδημία

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Μαρία Πλατσίδου, *Πανεπιστήμιο Μακεδονίας*

Μέσα σε μια μέρα, τα πάνω κάτω ήρθαν: Εκπαιδευτικοί Προσχολικής Αγωγής μιλούν για τα συναισθήματά της σε σχέση με την επαγγελματική τους ταυτότητα, κατά τη διάρκεια της εξ αποστάσεως διδασκαλίας

Κατερίνα Δαδάτση, *Διεθνές Πανεπιστήμιο της Ελλάδος*

Ευαγγελία Κουκουρίκη, *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*

Στη διάρκεια της πανδημίας του COVID-19 η για μεγάλα χρονικά διαστήματα αντικατάσταση της δια ζώσης με την εξ αποστάσεως διδασκαλία διαφοροποίησε ουσιαστικά την εκπαιδευτική διαδικασία. Διεθνή ερευνητικά δεδομένα αποτυπώνουν πολλαπλές επιδράσεις της εξ αποστάσεως διδασκαλίας στην κατανόηση και επιτέλεση της εκπαιδευτικής πράξης τόσο για τους/τις μαθητές/τριες όσο και για τους/τις εκπαιδευτικούς. Ειδικότερα, διαφαίνεται πως –παγκοσμίως– η μετάβαση από τη δια ζώσης στην εξ αποστάσεως διδασκαλία βιώθηκε ως ‘κρίση’ από τους εκπαιδευτικούς, οι οποίοι κλήθηκαν να οργανώσουν και να συντονίσουν εκ νέου την εκπαιδευτική πράξη και να διαχειριστούν την ομάδα της τάξης αλλά και τις οικογένειες των μαθητών/τριών τους, σε ένα μη οικείο περιβάλλον με νέες, απροσδόκητες συχνά απαιτήσεις, για τις οποίες δεν είχαν προετοιμαστεί ή και εκπαιδευτεί. Η παρούσα μελέτη επιχείρησε να αποτυπώσει τους τρόπους με τους οποίους ελληνίδες εκπαιδευτικοί προσχολικής αγωγής βίωσαν συναισθηματικά τις περιόδους της εξ αποστάσεως διδασκαλίας σε σχέση με την επαγγελματική τους ταυτότητα. Στο πλαίσιο αυτό, 18 εκπαιδευτικοί που υπηρετούσαν σε δημόσια νηπιαγωγεία συμμετείχαν σε ημιδομημένες συνεντεύξεις, οι οποίες στη συνέχεια αναλύθηκαν θεματικά. Μέσα από την ανάλυση των δεδομένων διαφάνηκε πως για την πλειοψηφία των συμμετεχουσών η εξ αποστάσεως διδασκαλία βιώθηκε ως μία έντονη διαδικασία, η οποία ως επί το πλείστον βιωνόταν αρνητικά και η οποία συνοδευόταν από τη διαρκή επαναδιαπραγμάτευση της κατανόησης του εαυτού ως επαγγελματία.

Οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για τον παιδαγωγικό τους ρόλο υπό τις συνθήκες της πανδημίας COVID-19: Διερεύνηση των επιδράσεων του νοήματος στη ζωή, του νοήματος στην εργασία και του άγχους

Αφροδίτη Τριανταφυλλίδου, Μαρία Πλατσίδου, *Πανεπιστήμιο Μακεδονίας*

Η πανδημία COVID19 επέβαλε πρωτοφανείς συνθήκες εργασίας στους εκπαιδευτικούς (π.χ., εξ αποστάσεως διδασκαλία, τήρηση αυστηρών υγειονομικών μέτρων κτλ) και πιθανόν να επηρέασε και τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για τον παιδαγωγικό τους ρόλο. Η προηγούμενη έρευνα ανέδειξε το νόημα στη ζωή και στην εργασία ως παράγοντες που μετριάζουν το εργασιακό άγχος. Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να εξετάσει αν το νόημα στη ζωή και την εργασία καθώς και το άγχος των εκπαιδευτικών (τόσο το προσωπικό όσο και λόγω πανδημίας) μπορούν να προβλέψουν τις αντιλήψεις τους για τον παιδαγωγικό τους ρόλο εν μέσω πανδημίας. Στην έρευνα συμμετείχαν 156 εκπαιδευτικοί, ηλικίας 22 έως 63 ετών, οι οποίοι εξετάστηκαν με την κλίμακα του Νοήματος στη ζωή (Steger et al., 2006), την κλίμακα του Νοήματος στην εργασία (Steger et al., 2012), μια αυτοσχέδια κλίμακα για το προσωπικό άγχος και το άγχος λόγω πανδημίας (βασισμένη στους Park & Baumeister, 2017) και μια αυτοσχέδια κλίμακα μέτρησης των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών για τον παιδαγωγικό τους ρόλο εν μέσω πανδημίας. Διαπιστώθηκε ότι οι εκπαιδευτικοί βιώνουν υψηλά επίπεδα παρουσίας και αναζήτησης νοήματος στη ζωή, υψηλά επίπεδα νοήματος στην εργασία, μέτριο προς υψηλό προσωπικό άγχος και άγχος λόγω πανδημίας. Ως προς τις αντιλήψεις για τον παιδαγωγικό τους ρόλο, θεωρούν ότι έχουν αλλάξει οι μέθοδοι διδασκαλίας και έχει διαταραχθεί το παιδαγωγικό κλίμα της τάξης. Οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για τον παιδαγωγικό τους ρόλο εν μέσω πανδημίας βρέθηκε ότι συσχετίζονται μόνο με το άγχος λόγω πανδημίας και με την αναζήτηση νοήματος στη ζωή. Η ανάλυση πολλαπλής παλινδρόμησης έδειξε ότι οι αντιλήψεις τους για τον παιδαγωγικό τους ρόλο δεν προβλέπονται από την παρουσία ή την αναζήτηση νοήματος στη ζωή ή την εργασία, αλλά μόνο από το άγχος που βιώνουν λόγω πανδημίας. Από την παρούσα έρευνα συμπεραίνεται η σπουδαιότητα της διαχείρισης του άγχους για τη διαχείριση των πρωτόγνωρων καταστάσεων εξαιτίας της πανδημίας του κορωνοϊού.

Επαγγελματική εξουθένωση και επαγγελματική ικανοποίηση εκπαιδευτικών στην περίοδο τηλεργασίας λόγω COVID-19

Ηλιάννα Λεοντάρη, *Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου*

Κατερίνα Αργυροπούλου, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Η πανδημία του Covid-19 έφερε πρωτόγνωρες αλλαγές στη ζωή και την καθημερινότητα των ανθρώπων σε προσωπικό, κοινωνικό και επαγγελματικό επίπεδο. Λόγω της πανδημίας και της τηλεργασίας υπάρχουν και πρόσθετες αιτίες επαγγελματικής εξουθένωσης. Η χρήση νέων εργαλείων επικοινωνίας και αντιμετώπιση τεχνικών δυσκολιών έφερε επιπλέον φόρτο στους εργαζόμενους. Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να μελετηθεί η επαγγελματική εξουθένωση και ικανοποίηση των εκπαιδευτικών στις συνθήκες τηλεργασίας από το σπίτι, η επίδραση του δημογραφικού και επαγγελματικού προφίλ καθώς και η σχέση της επαγγελματικής ικανοποίησης με την εξουθένωση. Στην έρευνα συμμετείχαν 139 εκπαιδευτικοί, συμπληρώθηκαν ηλεκτρονικά τα ερωτηματολόγια για την επαγγελματική εξουθένωση, την επαγγελματική ικανοποίηση και δημογραφικά στοιχεία και στη συνέχεια χρησιμοποιήθηκαν οι στατιστικοί έλεγχοι independent samples t-test, ANOVA, Pearson, Spearman και Multiple Regression σε στάθμη σημαντικότητας 5%. Στα αποτελέσματα βρέθηκε ότι η προσωπική επίτευξη των εκπαιδευτικών βαθμολογήθηκε μέτρια προς υψηλά, η συναισθηματική εξάντληση μέτρια και η αποπροσωποποίηση χαμηλά. Υψηλά επίπεδα αποπροσωποποίησης συνδέθηκαν με χαμηλά επίπεδα επαγγελματικής ικανοποίησης πλην του μισθού, ωστόσο ο σημαντικότερος προβλεπτικός παράγοντας της επαγγελματικής ικανοποίησης που μειώνει την αποπροσωποποίηση αναδείχτηκε η ικανοποίηση από την φύση του επαγγέλματος. Αν και η αποπροσωποποίηση ακολουθεί την επαγγελματική εξουθένωση, την περίοδο της πανδημίας, η ικανοποίηση από την φύση της εργασίας αύξησε την ικανοποίηση από την εργασία γεγονός που σημαίνει ότι η αλληλεπίδραση με το κοινωνικό περιβάλλον επηρεάζει άμεσα τη διαδικασία της νοηματοδότησης, καθώς διαμορφώνεται μέσα από την υποκειμενική ερμηνεία των επαγγελματικών εμπειριών των εκπαιδευτικών και αλληλεπιδράσεων.

Κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες μαθητών/ριών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Μάρω Δόικου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Κοινωνική και συναισθηματική μάθηση σε μαθητές/μαθήτριες με αναπηρία/ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες: Αντιλήψεις εκπαιδευτικών ειδικής αγωγής

Μάρω Δόικου, Άννα Γαζέτη, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Τα παιδιά και οι έφηβοι με αναπηρία/ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες βρίσκονται σε επικινδυνότητα ως προς την εμφάνιση ψυχοκοινωνικών δυσκολιών. Η κοινωνική και συναισθηματική μάθηση μπορεί να συντελέσει στην ενίσχυση της ψυχικής ανθεκτικότητας των συγκεκριμένων μαθητών/μαθητριών καθώς αποσκοπεί στην ανάπτυξη των κοινωνικών και συναισθηματικών τους δεξιοτήτων και στη δημιουργία ενός υποστηρικτικού σχολικού περιβάλλοντος. Ωστόσο, τα σχετικά ερευνητικά δεδομένα είναι αρκετά περιορισμένα. Η παρούσα έρευνα αποσκοπούσε στη διερεύνηση των αντιλήψεων και των εμπειριών των ειδικών παιδαγωγών αναφορικά με την ενίσχυση της κοινωνικής και συναισθηματικής μάθησης σε παιδιά με αναπηρία/ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες κατά τη φοίτησή τους στο γενικό σχολείο. Στην έρευνα συμμετείχαν 16 ειδικοί παιδαγωγοί, πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, με τους οποίους πραγματοποιήθηκαν ημιδομημένες συνεντεύξεις. Η ανάλυση του υλικού των συνεντεύξεων –με τη μέθοδο της θεματικής ανάλυσης– οδήγησε στη διαμόρφωση τεσσάρων θεμάτων, δύο εκ των οποίων αποτελούν το αντικείμενο της παρούσας εισήγησης. Σύμφωνα με τις αναφορές των εκπαιδευτικών, τα παιδιά με αναπηρία/ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες δεν λαμβάνουν την ψυχοκοινωνική στήριξη που χρειάζονται στο σχολικό περιβάλλον. Η τελευταία προϋποθέτει, κατά τη γνώμη τους, την αλλαγή του προσανατολισμού του σχολείου προς την κατεύθυνση της ολόπλευρης ανάπτυξης των μαθητών και της συνεργασίας μεταξύ των μελών της σχολικής κοινότητας. Στο πλαίσιο αυτό, οι εκπαιδευτικοί επισήμαναν τα οφέλη που μπορεί να επιφέρει η κοινωνική και συναισθηματική μάθηση για όλα τα παιδιά, και περιέγραψαν τις συνθήκες και τους παράγοντες που μπορούν να επιτρέψουν την επιτυχή εφαρμογή της. Τα παραπάνω

ευρήματα ανέδειξαν την αναγκαιότητα εκπαίδευσης/επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών καθώς και τη συμβολή και τον πολυδιάστατο ρόλο του σχολικού ψυχολόγου στο γενικό σχολείο.

Σχέση συναισθηματικής νοημοσύνης και ψυχοκοινωνικής προσαρμογής σε μαθητές Ε΄ Δημοτικού με και χωρίς ειδικές μαθησιακές δυσκολίες

Παναγιώτα Τσαχαλίδου, Βασιλική Γιαννούλη, *Πανεπιστήμιο Μακεδονίας*

Η συναισθηματική νοημοσύνη σχετίζεται με την ψυχοκοινωνική προσαρμογή, διότι άτομα με υψηλή συναισθηματική νοημοσύνη έχουν υψηλή συναισθηματική και κοινωνική επάρκεια και αυτοαντίληψη. Επίσης, η ύπαρξη μαθησιακών δυσκολιών σχετίζεται με την συναισθηματική νοημοσύνη και την ψυχοκοινωνική προσαρμογή, καθώς οι μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες έχουν χαμηλότερη συναισθηματική νοημοσύνη και περισσότερα προβλήματα στην ψυχοκοινωνική προσαρμογή και στην συμπεριφορά τους. Σκοπός της συγκεκριμένης έρευνας ήταν να διερευνηθεί η σχέση της συναισθηματικής νοημοσύνης και της ψυχοκοινωνικής προσαρμογής σε μαθητές Ε΄ Δημοτικού με και χωρίς ειδικές μαθησιακές δυσκολίες. Στην παρούσα έρευνα συμμετείχαν 248 μαθητές Ε΄ Δημοτικού (124 τυπικής ανάπτυξης και 124 με μαθησιακές δυσκολίες) από 64 δημοτικά σχολεία της Ανατολικής και Κεντρικής Μακεδονίας. Οι μαθητές συμπλήρωσαν σε μιάμιση ώρα το ερωτηματολόγιο Trait Emotional Intelligence Questionnaire Child-Short Form (αρχές Οκτωβρίου με τέλη Ιανουαρίου) και το Τεστ Ψυχοκοινωνικής Προσαρμογής (μέσα Ιανουαρίου με μέσα Ιουνίου). Για την ανάλυση των αποτελεσμάτων, έγιναν συγκρίσεις στους μέσους όρους της συναισθηματικής νοημοσύνης και της ψυχοκοινωνικής προσαρμογής μεταξύ των δύο ομάδων μαθητών (μαθητές τυπικής ανάπτυξης και με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες). Έπειτα, διερευνήθηκαν οι διαφορές που υπήρχαν ως προς το φύλο στις δυο ομάδες και έγινε συσχέτιση της συναισθηματικής νοημοσύνης και της ψυχοκοινωνικής προσαρμογής με τον ίδιο τρόπο. Από τα αποτελέσματα διαπιστώνεται ότι οι μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες έχουν χαμηλότερη ψυχοκοινωνική προσαρμογή. Ειδικότερα, διαθέτουν χαμηλότερη κοινωνική και συναισθηματική επάρκεια και αυτοαντίληψη και εντονότερα προβλήματα συμπεριφοράς. Αντιθέτως, δεν υπάρχει ουσιαστική διαφορά στην συναισθηματική νοημοσύνη, ενώ, και για τις δυο ομάδες, η συναισθηματική νοημοσύνη έχει στατιστικά σημαντική θετική συσχέτιση με όλες τις κλίμακες της ψυχοκοινωνικής προσαρμογής.

Η ανάπτυξη κοινωνικών σχέσεων στο σχολείο και η επίδρασή τους στην ακαδημαϊκή ένταξη των εφήβων με οπτική αναπηρία

Ιφιγένεια Μανίτσα, *Kingston University London, United Kingdom*

Η έρευνα για τα χαρακτηριστικά των κοινωνικών σχέσεων που καλλιεργούν οι μαθητές με οπτική αναπηρία με τους δασκάλους και τους συμμαθητές τους παραμένει περιορισμένη. Ωστόσο, τα αποτελέσματα προηγούμενων ερευνών έχουν δείξει πως η ανάπτυξη υποστηρικτικών κοινωνικών σχέσεων στο σχολείο κατά τη διάρκεια της εφηβείας μπορεί να επηρεάσει θετικά την ακαδημαϊκή ένταξη. Σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν να εξετάσει τις κοινωνικές σχέσεις των εφήβων με οπτική αναπηρία στο σχολικό περιβάλλον, καθώς και τον προγνωστικό ρόλο αυτών των σχέσεων στην ακαδημαϊκή τους ένταξη. Δεκαπέντε έφηβοι με σοβαρή απώλεια όρασης, 14 έφηβοι με μερική απώλεια όρασης και 13 βλέποντες έφηβοι που φοιτούσαν σε γενικά σχολεία στο Λονδίνο συμμετείχαν σε μία διαδικτυακή συνέντευξη. Κατά τη διάρκεια της συνέντευξης, ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να απαντήσουν στις ερωτήσεις δύο ερωτηματολογίων που εστιάζουν στις κοινωνικές σχέσεις που έχουν δημιουργήσει στο σχολικό περιβάλλον. Είκοσι τρεις εκπαιδευτικοί συμμετείχαν επίσης σε αυτή τη μελέτη και συμπλήρωσαν ένα διαδικτυακό ερωτηματολόγιο για την ακαδημαϊκή ένταξη των μαθητών με οπτική αναπηρία. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα αυτής της μελέτης, δε βρέθηκαν διαφορές στις κοινωνικές σχέσεις μεταξύ των εφήβων με και χωρίς οπτική αναπηρία. Ωστόσο, η ανάλυση των ποσοτικών δεδομένων έδειξε πως τα αρνητικά χαρακτηριστικά των σχέσεων που δημιουργούν οι έφηβοι με οπτική αναπηρία με τους καλύτερους τους φίλους επηρεάζουν σημαντικά την ακαδημαϊκή τους ένταξη. Τα αποτελέσματα αυτά τόνισαν την επιτακτική ανάγκη προώθησης των θετικών κοινωνικών σχέσεων μεταξύ των εφήβων με οπτική αναπηρία και των συμμαθητών τους. Η συγκεκριμένη παρουσίαση θα εστιάσει ακόμη στο ρόλο των εκπαιδευτικών στην καλλιέργεια των συγκεκριμένων σχέσεων στο σχολείο.

Ενισχύοντας την κοινωνική επάρκεια των μαθητών/τριων με μαθησιακές δυσκολίες στις πρώτες τάξεις του δημοτικού σχολείου: Η αξιολόγηση ενός προγράμματος συναισθηματικής και κοινωνικής ενδυνάμωσης

Ηλίας Βασιλειάδης, *Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας*

Σπύρος Κούτρας, *Queen Margaret University, United Kingdom*

Ιωάννα Δημητριάδου, *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*

Οι υπάρχουσες έρευνες για την ενίσχυση της κοινωνικής επάρκειας των μαθητών πρώτης παιδικής ηλικίας στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα δεν εστιάζουν ιδιαίτερα στην αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων σχολικής ψυχολογικής υποστήριξης που εφαρμόζονται. Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η διερεύνηση του βαθμού της κοινωνικής επάρκειας μαθητών/τριων 1ης έως 3ης Δημοτικού, με μαθησιακές δυσκολίες πριν και μετά τη συμμετοχή τους σε προγράμματα συναισθηματικής και κοινωνικής ενδυνάμωσης. Στην έρευνα συμμετείχαν 162 μαθητές/τριες τυπικής ανάπτυξης (41 % αγόρια, 58 % κορίτσια) από τους οποίους οι 21 ήταν μαθητές με διαγνωσμένες μαθησιακές δυσκολίες. Επίσης συμμετείχαν οι 21 εκπαιδευτικοί και οι 21 ψυχολόγοι των αντίστοιχων ΕΔΥ καθώς και οι γονείς των μαθητών. Για τη συλλογή των δεδομένων εφαρμόστηκε η μέθοδος της συστηματικής παρατήρησης, ενώ διεξήχθησαν και ημιδομημένες συνεντεύξεις. Ακολουθήθηκε πολυμεθοδολογική επεξεργασία των δεδομένων, με τη χρήση στατιστικών και ποιοτικών αναλύσεων. Τα αποτελέσματα της έρευνας ανέδειξαν πως ο βαθμός κοινωνικής επάρκειας των συμμετεχόντων μαθητών με μαθησιακές δυσκολίες πριν τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα παρέμβασης ήταν χαμηλός, συγκρινόμενος με το βαθμό κοινωνικής επάρκειας των συμμαθητών τους. Διαφοροποίηση παρατηρείται ως προς το φύλο, ανεξάρτητα από τη συμμετοχή τους σε πρόγραμμα παρέμβασης, με τα κορίτσια να παρουσιάζουν μεγαλύτερη κοινωνική επάρκεια. Τέλος, παρουσιάζεται αυξημένη, σε κάθε διάστασή της, η κοινωνική επάρκεια των μαθητών με μαθησιακές δυσκολίες μετά την συμμετοχή τους στο πρόγραμμα συναισθηματικής και κοινωνικής ενδυνάμωσης, συγκρινόμενη με το βαθμό κοινωνικής επάρκειας για κάθε διάσταση πριν την εφαρμογή της παρέμβασης. Τα αποτελέσματα καταδεικνύουν τη σημαντικότητα της έγκαιρης και συστηματικής ενίσχυσης της κοινωνικής επάρκειας των μαθητών/τριων εντός του σχολικού πλαισίου.

Η λειτουργία διεπιστημονικής ομάδας στο νηπιαγωγείο σχολείου γενικής εκπαίδευσης

ΟΡΓΑΝΩΤΡΙΕΣ: Μάγια Αλιβιζάτου, Αγγελική Χριστοδούλου, Μαρία Διαμαντή, Ευδοξία Δουδωνή, *Νηπιαγωγείο «Ιωάννης Μ. Καρράς», Κολλέγιο Αθηνών – Ελληνοαμερικανικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα*

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Μάγια Αλιβιζάτου, *Νηπιαγωγείο «Ιωάννης Μ. Καρράς», Κολλέγιο Αθηνών – Ελληνοαμερικανικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα*

ΣΥΖΗΤΗΤΡΙΑ: Φαίη Αντωνίου, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Το Ψυχοπαιδαγωγικό Τμήμα ενός σχολείου έχει ως στόχο την προαγωγή της ψυχικής υγείας και ευημερίας της σχολικής κοινότητας. Οι βασικοί στόχοι του Ψυχοπαιδαγωγικού Τμήματος του σχολείου γενικής εκπαίδευσης που θα παρουσιαστεί στο συμπόσιο είναι: η συμβολή του στον εντοπισμό, την πρόληψη και την αντιμετώπιση των σχολικών δυσκολιών, η υποστήριξη των μαθητών, η συμβουλευτική γονέων, η ένταξη παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, η οργάνωση και εφαρμογή προγραμμάτων πρωτογενούς πρόληψης, η υποστήριξη των εκπαιδευτικών και η παρέμβαση σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης. Η διασχολική συνεργασία των μελών του Ψυχοπαιδαγωγικού Τμήματος κάθε εκπαιδευτικής βαθμίδας έχει ως σκοπό την υποστήριξη των μαθητών σε όλη τη σχολική τους πορεία ξεκινώντας από την προσχολική ηλικία. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, θα τονιστεί ο ρόλος της έγκαιρης ανίχνευσης και υποστήριξης των παιδιών σε επίπεδο πρόληψης μέσα από την παρουσίαση της λειτουργίας της διεπιστημονικής ομάδας του νηπιαγωγείου. Στη συνέχεια, θα συζητηθεί ο ρόλος του λογοθεραπευτή σε ένα συστημικό μοντέλο πρόληψης και θα περιγραφεί η λειτουργία της διεπιστημονικής ομάδας του νηπιαγωγείου μέσα από τη μελέτη μιας περίπτωσης.

Ο ρόλος της διεπιστημονικής ψυχοπαιδαγωγικής ομάδας στο νηπιαγωγείο: ένα συστημικό μοντέλο ευαισθητοποίησης, υποστήριξης και πρόληψης

*Αγγελική Χριστοδούλου, Νηπιαγωγείο «Ιωάννης Μ. Καρράς»,
Κολλέγιο Αθηνών – Ελληνοαμερικανικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα*

Τα πρώτα χρόνια της ζωής ενός παιδιού είναι καταλυτικής σημασίας όσον αφορά στην συνολική ανάπτυξη του αυριανού ενήλικα. Σύμφωνα με ερευνητικά δεδομένα, οι αναπτυξιακές διαταραχές λόγου και ομιλίας, κινητικού συντονισμού, μάθησης, και οι μεικτές αναπτυξιακές διαταραχές αφορούν περίπου στο 7% του γενικού πληθυσμού. Παρ' όλα αυτά, μόνο το 20% του πληθυσμού αυτού διαγιγνώσκεται πριν την ηλικία των 5. Επομένως, η έγκαιρη ανίχνευση πιθανών αναπτυξιακών διαταραχών, η ευαισθητοποίηση γύρω από αυτές αλλά και η υποστήριξη των γονέων και της σχολικής κοινότητας γύρω από διαταραχές στην προσχολική ηλικία αλλά και άλλα θέματα που άπτονται της ανάπτυξης των παιδιών αυτής της ηλικίας, είναι απαραίτητα ως μέσον υποστήριξης και πρόληψης ή ελαχιστοποίησης μελλοντικών μαθησιακών ή / και συναισθηματικών δυσκολιών. Παρουσιάζεται η λειτουργία μιας διεπιστημονικής ψυχοπαιδαγωγικής ομάδας που απαρτίζεται από ψυχολόγους, λογοθεραπευτή και εργοθεραπευτή, σε ιδιωτικό νηπιαγωγείο που αποτελείται από 300 μαθητές, 600 γονείς και 36 παιδαγωγούς. Επίσης παρουσιάζεται η συνεργασία με όλα τα μέλη της σχολικής κοινότητας και τους γονείς, και ο ρόλος της ομάδας σε ένα συστημικό μοντέλο ευαισθητοποίησης, υποστήριξης και πρόληψης στην προσχολική ηλικία. Τέλος, παρουσιάζεται η αποτελεσματικότητα του μοντέλου αυτού αναφορικά με τη συμβολή του στην προαγωγή της ψυχικής υγείας στο σχολικό πλαίσιο και τονίζεται η σημασία της πρόληψης στην προσχολική ηλικία και η συμβολή της στην ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών.

Ο ρόλος του λογοθεραπευτή σε νηπιαγωγείο γενικής εκπαίδευσης στα πλαίσια διεπιστημονικής ομάδας: ένα συστημικό μοντέλο πρόληψης

Μαρία Διαμαντή, *Νηπιαγωγείο «Ιωάννης Μ. Καρράς»,
Κολλέγιο Αθηνών – Ελληνοαμερικανικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα*

Οι διαταραχές επικοινωνίας, λόγου και ομιλίας στην προσχολική ηλικία έχουν επιπτώσεις στην ψυχοκοινωνική προσαρμογή και τη μαθησιακή πορεία παιδιών και εφήβων επηρεάζοντας μακροχρόνια την ποιότητα ζωής τους. Ο λογοθεραπευτής στα χρόνια του νηπιαγωγείου μπορεί να συμβάλλει σημαντικά τόσο σε επίπεδο πρωτογενούς όσο και δευτερογενούς πρόληψης σε στενή συνεργασία με το σχολικό πλαίσιο και την οικογένεια. Σε αυτή την εισήγηση παρουσιάζεται ο ρόλος του λογοθεραπευτή ως μέλους διεπιστημονικής ομάδας στα πλαίσια νηπιαγωγείου γενικής εκπαίδευσης. Πιο συγκεκριμένα, παρουσιάζονται για τα έτη 2014-2022 οι διαφορετικές δράσεις με τις οποίες ο λογοθεραπευτής ως μέλος ψυχοπαιδαγωγικής ομάδας, που απαρτίζεται από ψυχολόγους και εργοθεραπευτή, συμβάλλει στην ευαισθητοποίηση, ενημέρωση και συμβουλευτική υποστήριξη γονέων και εκπαιδευτικών σε θέματα που αφορούν την ανάπτυξη επικοινωνιακών και γλωσσικών δεξιοτήτων, καθώς και στην ανίχνευση και τον έγκαιρο εντοπισμό διαταραχών ομιλίας, λόγου και επικοινωνίας των 300 περίπου παιδιών που φοιτούν στο προνήπιο και στο νήπιο δίγλωσσου ιδιωτικού νηπιαγωγείου ανά σχολικό έτος. Προτείνεται ως εκ τούτου ένα συστημικό μοντέλο πρόληψης, όπου ο λογοθεραπευτής ως ειδικός σε θέματα επικοινωνίας, λόγου, φωνής και ομιλίας βρίσκεται σε στενή συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς, την οικογένεια και τους ειδικούς στο νηπιαγωγείο με στόχο στην κρίσιμη για την γλωσσική ανάπτυξη προσχολική ηλικία, να γίνει αποτελεσματικότερος ο έγκαιρος εντοπισμός γλωσσικών και επικοινωνιακών δυσκολιών που μπορεί να επηρεάσουν την μαθησιακή πορεία των παιδιών και την ψυχοκοινωνική προσαρμογή τους στην σχολική και μετέπειτα ζωή τους.

Ο ρόλος και η λειτουργία διεπιστημονικής ψυχοπαιδαγωγικής ομάδας σε ένα νηπιαγωγείο μέσα από τη μελέτη περίπτωσης

Ευδοξία Δουδωνή, *Νηπιαγωγείο «Ιωάννης Μ. Καρράς», Κολλέγιο Αθηνών – Ελληνοαμερικανικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα*

Έχει τονιστεί η σημασία της συνεργασίας διεπιστημονικής ομάδας ειδικών στο σχολικό πλαίσιο και η συμβολή της στην υποστήριξη των αναγκών των μαθητών και της σχολικής κοινότητας. Η παρούσα εισήγηση μέσα από τη μελέτη περίπτωσης (case study), περιγράφει το ρόλο και τη λειτουργία διεπιστημονικής ομάδας ειδικών, στελεχωμένης από δυο ψυχολόγους, έναν λογοθεραπευτή και έναν εργοθεραπευτή, σε ιδιωτικό νηπιαγωγείο. Παρουσιάζεται, αρχικά, πώς η τυπική διαδικασία της ανίχνευσης του προφίλ του υποψηφίου μαθητή, πριν την έναρξη της φοίτησης του, από τον ψυχολόγο του νηπιαγωγείου, ανέδειξε τις ανάγκες του. Στη συνέχεια περιγράφονται τα βήματα που ακολουθήθηκαν από την ψυχοπαιδαγωγική ομάδα κατά τη φοίτηση του μαθητή, μέσα από την παρατήρηση στην τάξη, τη συστηματική συμβουλευτική με τους νηπιαγωγούς του και τη συνεργασία με τις λοιπές ειδικότητες των εκπαιδευτικών καθώς και η διαμόρφωση εξατομικευμένου προγράμματος στην τάξη του. Εξετάζεται επιπλέον η αναδυόμενη ανάγκη της περαιτέρω εμπλοκής όλης της ψυχοπαιδαγωγικής ομάδας μέσω ατομικών ανιχνεύσεων από την κάθε ειδικότητα, όπως προέκυψε μέσα από την προαναφερθείσα διαδικασία. Παράλληλα, περιγράφεται η συνεργασία και η υποστήριξη των γονέων καθ' όλη τη διάρκεια της φοίτησης του μαθητή, αλλά και η συνεργασία και ο συντονισμός των εκπαιδευτικών του σχολείου με τους εξωτερικούς ειδικούς που συνεργάστηκε η οικογένεια. Τέλος, αναφέρεται η εμπλοκή της διεύθυνσης, καθώς και η διασύνδεση με την ψυχοπαιδαγωγική ομάδα της επόμενης βαθμίδας ώστε να διασφαλιστεί η σχολική ετοιμότητα του μαθητή και η ομαλή μετάβαση του στην Α' δημοτικού.

Κίνητρα και συναισθήματα επίτευξης - Αυτο-ρυθμιζόμενη Μάθηση

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Ειρήνη Δερμιτζάκη, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Επιλέγοντας «εύκολα» ή «δύσκολα» θέματα: σύνδεση της πεποίθησης αυτοαποτελεσματικότητας με τους ατομικούς στόχους επίτευξης, την εμπειρία ροής και το συναίσθημα. Έρευνα σε μαθητές δημοτικού σχολείου

Νικόλαος Γκερτσάκης, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Γεώργιος Σιδερίδης, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η πεποίθηση του ίδιου του ατόμου για την αποτελεσματικότητά του σε συγκεκριμένα έργα (αυτοαποτελεσματικότητα) είναι ένας σημαντικός παράγοντας για τη δράση σε συνθήκες επίτευξης στο σχολικό περιβάλλον. Στην παρούσα έρευνα εξετάζεται η σύνδεση της πεποίθησης αυτοαποτελεσματικότητας με τους ατομικούς στόχους επίτευξης, την εμπειρία ροής και το συναίσθημα. Συμμετείχαν 339 μαθητές της Στ΄ τάξης, 8 δημοτικών σχολείων αστικού κέντρου της Κρήτης, οι οποίοι, σε μάθημα ελληνικής γλώσσας, κλήθηκαν να επιλέξουν το βαθμό δυσκολίας των θεμάτων προγραμματισμένης γραπτής δοκιμασίας. Τα «εύκολα» και τα «δύσκολα» θέματα στην πραγματικότητα ήταν τα ίδια. Πριν από τη δοκιμασία είχαν συλλεχθεί δεδομένα για τους ατομικούς στόχους επίτευξης των μαθητών, ενώ μετά τη γραπτή δοκιμασία συλλέχτηκαν δεδομένα για την εμπειρία ροής, το θετικό και αρνητικό συναίσθημα των μαθητών/τριών. Επειδή τα δεδομένα της παρούσας έρευνας βρίσκονταν «εμφωλευμένα» ("nested") σε διαφορετικά επίπεδα αναφοράς («άτομα εντός ομάδων») χρησιμοποιήθηκαν πολυ-επίπεδα μοντέλα ανάλυσης (στατιστικό πρόγραμμα HLM 7). Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι: α) οι ατομικοί στόχοι μάθησης και επίδοσης-προσέγγισης συνδέθηκαν, στη συγκεκριμένη γραπτή δοκιμασία, με την επιλογή «δύσκολων» θεμάτων, υψηλότερες βαθμολογικές επιδόσεις και -στην περίπτωση των στόχων μάθησης- με αυξημένη εμπειρία ροής και θετικό συναίσθημα. α) οι ατομικοί στόχοι επίδοσης-αποφυγής συνδέθηκαν με την επιλογή «εύκολων» θεμάτων, χαμηλότερες βαθμολογικές επιδόσεις και αρνητικό συναίσθημα. Τα παραπάνω ευρήματα επιβεβαίωσαν την ανάγκη για μαθησιακά περιβάλλοντα που θα ενισχύουν την πεποίθηση αυτοαποτελεσματικότητας του κάθε παιδιού και θα αμβλύνουν τον αρνητικό ρόλο των στόχων επίδοσης.

Συναισθήματα επίτευξης, στόχοι επίτευξης και πεποιθήσεις ακαδημαϊκής αποτελεσματικότητας: Η περίπτωση των ακαδημαϊκά χαρισματικών εφήβων

Δήμητρα Μαλιούση, Ελευθερία Γωνίδα, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Τα κίνητρα και τα συναισθήματα ακαδημαϊκής επίτευξης των μαθητών/τριών διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη μάθηση και την ακαδημαϊκή επίδοση. Οι συγκεκριμένες μεταβλητές, μάλιστα, φαίνεται να είναι εξαιρετικής σημασίας στον ιδιαίτερο πληθυσμό των χαρισματικών μαθητών/τριών. Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν η διερεύνηση της σχέσης μεταξύ των συναισθημάτων επίτευξης που βιώνουν οι ακαδημαϊκά ταλαντούχοι μαθητές/τριες, των στόχων επίτευξης που υιοθετούν και των πεποιθήσεων ακαδημαϊκής αποτελεσματικότητας. Συνολικά, συμμετείχαν 148 μαθητές/τριες εφηβικής ηλικίας οι οποίοι αναγνωρίστηκαν ως ακαδημαϊκά ταλαντούχοι μέσω μίας ειδικής διαδικασίας αξιολόγησης από το «Κέντρο για Χαρισματικά παιδιά στην Ελλάδα». Οι προκαταρτικές αναλύσεις έδειξαν διαφορές αναφορικά με το φύλο και την προηγούμενη επίδοση των ακαδημαϊκά ταλαντούχων μαθητών/τριών με τους χαρισματικούς/ές μαθητές/τριες με υψηλότερη επίδοση να αναφέρουν υψηλότερους στόχους μάθησης, περισσότερα συναισθήματα ευχαρίστησης και λιγότερα συναισθήματα ανίας συγκριτικά με τους ακαδημαϊκά ταλαντούχους μαθητές/τριες με χαμηλότερη -υψηλή ωστόσο- επίδοση, ενώ οι μαθητές βρέθηκε να αναφέρουν υψηλότερες πεποιθήσεις ακαδημαϊκής αποτελεσματικότητας συγκριτικά με τις μαθήτριες. Επιπλέον, εφαρμόστηκε ανάλυση συστάδων η οποία έδειξε τρεις διακριτές ομάδες χαρισματικών μαθητών/τριών με διαφορετικό προφίλ κινήτρων. Η πρώτη ομάδα αποτελούνταν από ακαδημαϊκά χαρισματικούς/ές μαθητές/τριες με προσαρμοστικό προφίλ κινήτρων (υψηλοί στόχοι μάθησης, υψηλές πεποιθήσεις ακαδημαϊκής αποτελεσματικότητας) οι οποίοι ανέφεραν περισσότερα συναισθήματα ευχαρίστησης και υπερηφάνειας. Η δεύτερη ομάδα αποτελούνταν από ακαδημαϊκά ταλαντούχους μαθητές/τριες με δυσπροσαρμοστικό προφίλ κινήτρων (υψηλοί στόχοι επίδοσης, χαμηλοί στόχοι μάθησης, χαμηλή ακαδημαϊκή αποτελεσματικότητα) οι οποίοι ανέφεραν περισσότερα συναισθήματα άγχους και ανίας. Τέλος, η τρίτη ομάδα αποτελούνταν από ακαδημαϊκά χαρισματικούς/ές μαθητές/τριες με χαμηλό προφίλ κινήτρων. Επιπλέον, το προφίλ κινήτρων των χαρισματικών μαθητών/τριών βρέθηκε να συνδέεται με την προηγούμενη επίδοσή τους.

Διαφορές φύλου (ή μήπως ομοιότητες;) ως προς την επίδοση στα Μαθηματικά, τις μεταγνωστικές διεργασίες, τα κίνητρα και τα συναισθήματα επίτευξης

Δημήτριος Μουστάκας, *Πανεπιστήμιο Μακεδονίας*

Ελευθερία Γωνίδα, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Οι συχνά επικαλούμενες διαφορές μεταξύ αγοριών και κοριτσιών ως προς την επίδοση στα Μαθηματικά δεν επιβεβαιώνονται πάντα από την εκπαιδευτική έρευνα, η οποία τα τελευταία χρόνια έχει αναδείξει τη σύγκλιση των δύο φύλων, τόσο ως προς την επίδοση όσο και ως προς άλλες εκπαιδευτικές μεταβλητές που σχετίζονται με αυτήν. Η παρούσα μελέτη έχει ως στόχο τον εμπλουτισμό της σχετικής βιβλιογραφίας με νέα δεδομένα από ελληνικά σχολεία, εξετάζοντας την επίδοση στα Μαθηματικά ταυτόχρονα με μια σειρά μεταγνωστικών μεταβλητών, με τα κίνητρα, καθώς και με τα συναισθήματα επίτευξης. Στην έρευνα συμμετείχαν 130 μαθητές και 158 μαθήτριες της Γ' Γυμνασίου από 10 Γενικά Γυμνάσια. Η επίδοσή τους στα Μαθηματικά αξιολογήθηκε μέσω 7 μαθηματικών έργων σχολικού τύπου, διαβαθμισμένης δυσκολίας, ενώ οι μεταγνωστικές διεργασίες, τα κίνητρα και τα συναισθήματα μετρήθηκαν με τη βοήθεια ψυχομετρικών εργαλείων και αυτοαναφορών. Ως θεωρητικό υπόβαθρο για την αξιολόγηση των κινήτρων επίτευξης επιλέχθηκε η Ενταγμένη στο Πλαίσιο Θεωρία Προσδοκίας-Αξίας, ενώ για την αξιολόγηση των συναισθημάτων επιλέχθηκε η Θεωρία Ελέγχου-Αξίας. Τα αποτελέσματα των αναλύσεων διασποράς δεν ανέδειξαν στατιστικά σημαντικές διαφορές των μαθητών και των μαθητριών του δείγματος ως προς την επίδοση στα Μαθηματικά, αλλά ούτε ως προς τις υπό εξέταση μεταγνωστικές τους διεργασίες και τα κίνητρά τους. Ομοιότητες βρέθηκαν και ως προς την πλειοψηφία των συναισθημάτων επίτευξης, συγκεκριμένα την ευχαρίστηση, την υπερηφάνεια, τον θυμό και την ανία. Αντίθετα, τα κορίτσια εμφάνισαν περισσότερο άγχος και ντροπή, με εξαίρεση τα κορίτσια υψηλών επιδόσεων. Τα αποτελέσματα επιβεβαιώνουν τη σύγκλιση των δύο φύλων σε ένα ευρύ φάσμα εκπαιδευτικών μεταβλητών, αντίθετα με τα στερεότυπα που συνήθως επικρατούν.

Διαφορές φύλου στην αναβλητική συμπεριφορά μαθητών/τριών δημοτικού και στην αυτο-ρύθμιση της μάθησης

Ευαγγελία Μάνου, Ειρήνη Δερμιτζάκη, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Στην παρούσα ανακοίνωση θα παρουσιαστούν δεδομένα που αφορούν διαφορές μεταξύ αγοριών και κοριτσιών στην αναβλητική τους συμπεριφορά, στην ακαδημαϊκή αυτο-αποτελεσματικότητα και στις δεξιότητες αυτο-ρύθμισης της μάθησης. Είναι σημαντικό να γνωρίζουμε τις διαφορές αυτές, εάν υπάρχουν, ώστε να προλαμβάνουμε την ανάδυσή τους με στόχο την καλύτερη δυνατή υποστήριξη της μάθησης όλων των μαθητών και μαθητριών, ανεξαρτήτως φύλου. Προηγούμενες έρευνες με αναφορά σε μεγαλύτερες κυρίως ηλικίες, όπως σε φοιτητές/τριες και σε εφήβους μαθητές/τριες, δείχνουν ότι τα αγόρια και τα κορίτσια διαφέρουν ως προς την εμφάνιση αναβλητικής συμπεριφοράς (Balkis & Duru, 2009; Ferrari et al., 1995, Prohaska, Morrill, Atilas & Perez, 2000; Steel & Ferrari, 2013, Steel, 2007) όπως και στις δεξιότητες αυτό-ρύθμισης της μάθησης (Bijerano, 2005, Wolter, 1999, Niemivirta, 1997) με τα αγόρια να τείνουν να αναβάλλουν σε μεγαλύτερο ποσοστό, να χρησιμοποιούν λιγότερες γνωστικές και μεταγνωστικές στρατηγικές, να εγκαταλείπουν γρήγορα την προσπάθεια, να διασπώνται και να υλοποιούν κάποιο μέρος της δραστηριότητας. Διαφορές σε επίπεδο ακαδημαϊκής αυτο-αποτελεσματικότητας μεταξύ αγοριών και κοριτσιών εντοπίζονται κυρίως σε μεγαλύτερες ηλικίες και όχι σε μαθητές Δημοτικού (Schunk & Rajares, 2001). Στην παρούσα έρευνα συμμετείχαν 253 μαθητές/τριες Στ' δημοτικού, 142 αγόρια και 111 κορίτσια, από διάφορες περιοχές της Ελληνικής επικράτειας, αστικές και μη. Οι μαθητές/τριες απάντησαν σε ερωτηματολόγια που αναφέρονταν στην αναβλητική τους συμπεριφορά, στην ακαδημαϊκή τους αυτο-αποτελεσματικότητα, στη χρήση μεταγνωστικών στρατηγικών και στη ρύθμιση της προσπάθειάς τους κατά τη μάθηση. Οι αναλύσεις των δεδομένων έδειξαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ αγοριών και κοριτσιών τόσο ως προς την αναβλητικότητα όσο και ως προς την αυτο-ρύθμιση της μάθησης, με τα κορίτσια να αναφέρουν λιγότερη αναβλητικότητα και συχνότερη αυτο-ρύθμιση της μάθησης σε σύγκριση με τα αγόρια. Ωστόσο, δεν ανιχνεύτηκαν σημαντικές διαφορές μεταξύ των φύλων ως προς την ακαδημαϊκή τους αυτο-αποτελεσματικότητα. Τα ευρήματα αυτά θα συζητηθούν με έμφαση στις επιδράσεις του κοινωνικού-ψυχολογικού φύλου στις μαθησιακές συμπεριφορές και, ευρύτερα, στη μάθηση των

μαθητών και μαθητριών.

Ψυχολογικές υπηρεσίες στη σχολική κοινότητα

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Χριστίνα Αθανασιάδου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Ψυχομετρικές ιδιότητες της κλίμακας άμεσης αξιολόγησης της μαθησιακής, διαταρακτικής και αγενούς συμπεριφοράς στη σχολική τάξη (COEDD) σε δείγμα Ελλήνων μαθητών

Ελένη Διδασκάλου, Χριστίνα Ρούση, *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*

Σήμερα, η αποτελεσματική διαχείριση των μαθητών/ριών στην σχολική τάξη εξακολουθεί να αποτελεί μία δύσκολη πρόκληση για τους/ις εκπαιδευτικούς. Η τεκμηριωμένη αξιολόγηση της συμπεριφοράς των μαθητών/ριών αποτελεί βασική προϋπόθεση για την εφαρμογή επιτυχών παρεμβάσεων. Παραδοσιακά, η αξιολόγηση της μαθητικής συμπεριφοράς εστίαζε σε μεμονωμένους/ες μαθητές/ριες κατόπιν υποδείξεων από τους/ις εκπαιδευτικούς και αφορούσαν σε προβλήματα συμπεριφοράς σε υψηλή συχνότητα, χωρίς, όμως, να λαμβάνονται υπόψη οι συμπεριφορές των υπόλοιπων συμμαθητών/ριών τους καθώς και το ευρύτερο πλαίσιο της τάξης. Η χρήση της άμεσης αξιολόγησης της συμπεριφοράς προσφέρει πολλά πλεονεκτήματα, συμπεριλαμβανομένων της ενισχυμένης αντικειμενικότητας των μετρήσεών της, της ικανότητάς της να λαμβάνεται υπόψη το πλαίσιο της τάξης καθώς και της δυνατότητας που προσφέρεται για σύγκριση μεταξύ των συμπεριφορών των μαθητών/ριών. Η κλίμακα άμεσης αξιολόγησης της μαθησιακής, διαταρακτικής και αγενούς συμπεριφοράς στην τάξη (COEDD) σχεδιάστηκε για να εστιάζει σε εκείνες τις συμπεριφορές που θεωρούνται ότι είναι πιο κρίσιμες για την επιτυχία ενός/μιας μαθητή/ριας. Δεδομένης της περιορισμένης διαθεσιμότητας σχετικών κλιμάκων στην Ελλάδα, στόχος της έρευνας ήταν να εξετάσει την ψυχομετρική επάρκεια του συγκεκριμένου εργαλείου αξιολόγησης σε δείγμα Ελλήνων/ίδων μαθητών/ριών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (N=80). Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι ένα μεγάλο ποσοστό της διακύμανσης των δεδομένων που αναφέρονται στη μαθησιακή δέσμευση και τη διαταρακτική συμπεριφορά, θα μπορούσε να ερμηνευθεί από τις σημαντικές αλλαγές

που παρατηρήθηκαν στη συμπεριφορά μεμονωμένων μαθητών/ριών σε διαφορετικές χρονικές περιόδους, υποδηλώνοντας την ανάγκη εφαρμογής επιστημονικά τεκμηριωμένων στρατηγικών διαχείρισης της συμπεριφοράς στη σχολική τάξη. Αντίθετα, σημειώθηκαν ομοιόμορφα χαμηλά επίπεδα αγενούς συμπεριφοράς των μαθητών/ριών προς τους εκπαιδευτικούς, καταδεικνύοντας ότι η συγκεκριμένη συμπεριφορά, γενικά, δεν προκαλεί ανησυχία στις ελληνικές τάξεις.

Πρόγραμμα για την υγεία και την ευεξία των μαθητών

Αναστασία Πανίδου, Αλεξάνδρα Βαλτζίδου, Σμαράγδα Σπύρου,
Ελένη Πεχλιβάνη, Έρση Πασσιά, *Pinewood American International
School of Thessaloniki*

Κατά τη διάρκεια της παρουσίασης, η ομάδα των Student Services του Pinewood, Διεθνούς Σχολείου της Θεσσαλονίκης, θα αναλύσει ένα πρόγραμμα προσαρμοσμένο για τους μαθητές από το Νηπιαγωγείο έως την Τρίτη Λυκείου, που επικεντρώνεται σε μια μεγάλη ποικιλία εξωσχολικών θεμάτων, προωθώντας την ευημερία, την ένταξη και την ανάπτυξη δεξιοτήτων ζωής, καθώς και την ευαισθητοποίηση σε συγκεκριμένα ζητήματα, κοινωνικά και παγκόσμια. Τα θέματα αφορούν στην ψυχική υγεία, στη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση, στην προστασία των παιδιών, στη Δικαιοσύνη/ Ισότητα/ Διαφορετικότητα/ Ένταξη και άλλα θέματα που είναι σημαντικά για την ολιστική ανάπτυξη των μαθητών. Θα αναφερθεί ο στόχος του προγράμματος σπουδών, τα θέματα και το υλικό του προγράμματος, καθώς και οι δραστηριότητες, οι πληροφορίες και οι τεχνικές για την παράδοση ενός μαθήματος στην τάξη και πώς μπορούν αυτές οι ενότητες να ενταχθούν σε μαθήματα της βασικής εκπαίδευσης.

Σε αυτή την παρουσίαση θα γίνει συζήτηση για τα ποσοτικά και ποιοτικά αποτελέσματα της ανατροφοδότησης των μαθητών και των εκπαιδευτικών. Επιπλέον, θα παρουσιαστεί μια γενικότερη αξιολόγηση ολόκληρου του προγράμματος και αλλαγές που έχουν γίνει κατά τη διάρκεια των τελευταίων τεσσάρων χρόνων.

Ο ρόλος του ψυχολόγου στο σύγχρονο σχολείο στο πλαίσιο της λειτουργίας των Επιτροπών Διεπιστημονικής Υποστήριξης (ΕΔΥ/πρώην ΕΔΕΑΥ): δυνατότητες και περιορισμοί

Όλγα Μπαλαμπέκου, ΚΕ.Δ.Α.Σ.Υ. Λάρισα

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να γίνει περιγραφή του διακριτού ρόλου, των αρμοδιοτήτων, των καθηκόντων και υποχρεώσεων των ψυχολόγων οι οποίοι εργάζονται στο πλαίσιο λειτουργίας των Επιτροπών Διεπιστημονικής Υποστήριξης των σχολικών μονάδων. Πιο συγκεκριμένα θα επιχειρηθεί να αναλυθεί ο ρόλος του ψυχολόγου στην διαδικασία επίτευξης του βασικού σκοπού των ΕΔΥ, δηλαδή στη διερεύνηση και τον εντοπισμό των εκπαιδευτικών αναγκών, του είδους των δυσκολιών και των πιθανών εκπαιδευτικών, ψυχοκοινωνικών και άλλων φραγμών στην ισότιμη πρόσβαση των μαθητών/ριών στη μάθηση, καθώς και στην εφαρμογή παιδαγωγικών, εκπαιδευτικών και άλλων υποστηρικτικών μέτρων για το σύνολο των μαθητών/ριών της σχολικής κοινότητας, συμπεριλαμβανομένων και των μαθητών/ριών με αναπηρία ή/και ειδικές μαθητικές ανάγκες, Επίσης, στην υλοποίηση εξατομικευμένων ή ομαδικών δράσεων ενίσχυσης των γνωστικών και ψυχοκοινωνικών δεξιοτήτων των μαθητών/ριών, παιδαγωγικής και συμβουλευτικής ψυχοκοινωνικής στήριξης εκπαιδευτικών και γονέων ή κηδεμόνων των μαθητών/ριών και συνολικά στην εφαρμογή στοχευμένων παρεμβάσεων ενδυνάμωσης όλων των μελών της σχολικής κοινότητας. Οι αρμοδιότητες και τα καθήκοντα των ψυχολόγων των ΕΔΥ απορρέουν από την εφαρμογή των βασικών αρχών της Σχολικής Ψυχολογίας, την τρέχουσα νομολογία του εκπαιδευτικού δικαίου, την αρχή της προστασίας των προσωπικών δεδομένων, τον πρόσφατο κανονισμό λειτουργίας των ΕΔΥ και το όραμα, την κουλτούρα και τους στόχους της κάθε σχολικής μονάδας. Ο ψυχολόγος στα πλαίσια της διεπιστημονικής προσέγγισης και συνεργασίας του με τα υπόλοιπα μέλη της ΕΔΥ, αλλά και της σχολικής κοινότητας γενικότερα, καλείται να συνδιαμορφώσει ατομικά ή ομαδικά προγράμματα ενημέρωσης, ευαισθητοποίησης, πρόληψης, έγκαιρης ψυχοπαιδαγωγικής παρέμβασης, συμβουλευτικής υποστήριξης και επιμορφωτικές δράσεις για μαθητές/ριες, γονείς και εκπαιδευτικούς με στόχο την ενδυνάμωση της σχολικής μονάδας ώστε να λειτουργεί υποστηρικτικά για όλους τους μαθητές και τις μαθήτριες χωρίς διακρίσεις.

Ο ρόλος του σχολικού ψυχολόγου και η συμβολή του στην σχολική κοινότητα όπως αναδείχθηκε στην περίοδο της πανδημίας

Νικολέτα Μπάραλη, *Σχολικό Δίκτυο Εκπαιδευτικής Υποστήριξης (ΣΔΕΥ)*
Δυτικής Θεσσαλονίκης

Τα τελευταία χρόνια η πανδημία άλλαξε τους ρυθμούς της καθημερινότητας των ανθρώπων, τα πλαίσια εργασίας μεταβλήθηκαν, ενώ η συνολική λειτουργικότητα και η ψυχική υγεία του κόσμου δοκιμάστηκε ποικιλοτρόπως. Στην συγκεκριμένη εργασία θα παρουσιαστούν εμπειρικά δεδομένα από χώρους της εκπαίδευσης. Σκοπός είναι να παρουσιαστεί ο ρόλος του σχολικού ψυχολόγου, όπως αυτός έλαβε χώρα τα δύο τελευταία χρόνια εν μέσω πανδημίας, σε πέντε σχολεία δευτεροβάθμιας και πέντε σχολεία πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, στην ευρύτερη περιοχή της Δυτικής Θεσσαλονίκης. Υπό αυτό το πρίσμα θα παρουσιαστούν οι βασικότερες δυσκολίες που εκδήλωσαν μαθητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης τους μήνες της υποχρεωτικής καραντίνας και της τηλεκπαίδευσης, καθώς και οι δυσκολίες που φάνηκε να αντιμετωπίζουν μαθητές πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης κατά την επιστροφή τους στην δια ζώσης εκπαίδευση. Σε όλα τα σχολεία υπήρξε πληθώρα αιτημάτων από μαθητές, γονείς και εκπαιδευτικούς, για παροχή ψυχολογικής υποστήριξης και συμβουλευτικής. Η υποστήριξη που έλαβαν οι αιτούντες πραγματοποιήθηκε με ποικιλία τρόπων και μέσων. Τα δεδομένα προέρχονται από ατομικές και ομαδικές συναντήσεις με μαθητές στο χώρο του σχολείου, από ατομικές συναντήσεις με μαθητές μέσω Webex, από ατομικές και ομαδικές συναντήσεις με εκπαιδευτικούς, καθώς και ατομικές συναντήσεις με γονείς μαθητών. Στην πλειοψηφία τους, όσοι έλαβαν ψυχολογική υποστήριξη και συμβουλευτική, ανέφεραν ότι παρατήρησαν βελτίωση στην διάθεσή τους και στην συνολική τους λειτουργικότητα. Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να αναδειχθεί ο ρόλος των σχολικών ψυχολόγων στην εκπαίδευση και η αναγκαιότητα της σταθερής και συστηματικής υποστήριξης της σχολικής κοινότητας από αυτούς.

Ο ρόλος των ψυχολόγων σε ένα φροντιστήριο μέσης εκπαίδευσης εν μέσω πανδημίας

Ευδοξία Τσιρογιαννίδου, Νικολέτα Μπάραλη, Χριστίνα Μπόντσα,
Δημήτριος Τακόπουλος, *Φροντιστήρια Μέσης Εκπαίδευσης έλιξ*

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η περιγραφή ενός προγράμματος παροχής συστηματικής συμβουλευτικής σε ένα φροντιστήριο μέσης εκπαίδευσης της Θεσσαλονίκης τα σχολικά έτη 2019-2020 και 2020-2021, κατά τα οποία λόγω της πανδημίας του Covid-19 πραγματοποιήθηκαν ψηφιακά μαθήματα, καθώς και η ανάδειξη του βιώματος της πανδημίας από την οπτική των μαθητών-τριών, των γονέων τους και των καθηγητών του φροντιστηρίου. Το πρόγραμμα οργανώθηκε και εφαρμόστηκε από ψυχολόγους και βασίστηκε στο συστημικό μοντέλο, εμπλέκοντας πέρα από τους μαθητές του φροντιστηρίου, τους γονείς τους και το εκπαιδευτικό προσωπικό. Το πρόγραμμα συμβουλευτικής περιελάμβανε έξι ομαδικές συναντήσεις ανά τμήμα και ατομικές συνεδρίες με όσους εφήβους εκδήλωσαν ενδιαφέρον. Παράλληλα, δόθηκε η δυνατότητα σε όσους καθηγητές και όσους γονείς επιθυμούσαν να πραγματοποιήσουν ατομικές συνεδρίες. Τέλος, μοιράστηκε έντυπο υποστηρικτικό υλικό γύρω από θέματα οργάνωσης χρόνου, μελέτης και αντιμετώπισης της κρίσης λόγω καραντίνας σε μαθητές, γονείς και καθηγητές. Πιο συγκεκριμένα, το πρόγραμμα συμβουλευτικής ομαδικών συναντήσεων παρακολούθησαν 328 μαθητές ηλικίας 15-18 ετών, ενώ το 52% από αυτούς αιτήθηκε ατομικές συνεδρίες, οι οποίες κυμάνθηκαν από μία έως 10 κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς. Το 13% των γονέων αυτών των μαθητών και το 24% των καθηγητών του φροντιστηρίου επίσης ζήτησε ατομική υποστήριξη. Στην παρουσίαση θα επικεντρωθούμε στους βασικούς άξονες που αναπτύχθηκαν κατά τις ομαδικές συναντήσεις με τους μαθητές, στα κυριότερα θέματα που απασχόλησαν κάθε πληθυσμιακή ομάδα κατά τις ατομικές συναντήσεις, με έμφαση στις δυσκολίες που βίωσαν όπως τις εξέφρασαν λόγω πανδημίας, αλλά και στους παράγοντες που φαίνεται να λειτούργησαν προστατευτικά ως προς την ενδυνάμωση της ψυχικής τους ανθεκτικότητας.

Διασύνδεση Πανεπιστημίου – Σχολικών Κοινοτήτων για τη στήριξη των σχολείων σε περιόδους κρίσεων: Σύνδεση θεωρίας, έρευνας, εκπαίδευσης και παρέμβασης

Χρυσή (Σίσσυ) Χατζηχρήστου, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Πρόεδρος International School Psychology Association (ISPA)*

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Ευθυμία Συγκολλίτου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Η προαγωγή της ψυχικής υγείας και ανθεκτικότητας σε καταστάσεις κρίσεων αναδεικνύεται διεθνώς ως αναγκαιότητα στις σχολικές/εκπαιδευτικές κοινότητες. Στο πλαίσιο των πολυετών δράσεων του Εργαστηρίου Σχολικής Ψυχολογίας του Τμήματος Ψυχολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών για τη στήριξη των σχολικών κοινοτήτων, θα παρουσιαστούν οι διαστάσεις ενός πολυεπίπεδου μοντέλου Διασύνδεσης Πανεπιστημίου – Σχολικών Κοινοτήτων που αναπτύχθηκε και εξελίσσεται τα τελευταία χρόνια για την ανταπόκριση στις ψυχοκοινωνικές ανάγκες των μελών της σχολικής/εκπαιδευτικής κοινότητας σε περιόδους κρίσης και δύσκολες καταστάσεις (φυσικές καταστροφές, οικονομική ύφεση, πανδημία COVID-19). Αξιοποιώντας σύγχρονες διεθνείς τάσεις και εννοιολογικές προσεγγίσεις στη σχολική ψυχολογία θα γίνει συνοπτική παρουσίαση της σύνδεσης ερευνητικών δεδομένων με την ανάπτυξη αλληλένδετων δράσεων που αφορούν διαφορετικούς τομείς παρέμβασης και ομάδες παρέμβασης. Οι δράσεις που αναπτύχθηκαν αφορούν στην παροχή σχολικών ψυχολογικών/συμβουλευτικών υπηρεσιών σύμφωνα με διεθνή πρότυπα και κατευθύνσεις στο πλαίσιο της κοινωνικής δικαιοσύνης και της συνηγορίας για την προαγωγή της ψυχικής υγείας των παιδιών, με έμφαση στην ενίσχυση των δυνατοτήτων σε επίπεδο ατόμου και συστήματος. Επισημαίνεται η αναγκαιότητα ανάπτυξης πολυεπίπεδων δράσεων και παρεμβάσεων σε επίπεδο συστήματος ώστε το σχολείο να λειτουργήσει ως προστατευτικό πλαίσιο για την ψυχική υγεία και την προαγωγή της ψυχικής ευεξίας όλων των παιδιών λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαίτερες ανάγκες ευάλωτων ομάδων μαθητών/τριών. Τέλος, αναδεικνύεται ο σημαντικός ρόλος των πανεπιστημίων στη στήριξη των σχολικών κοινοτήτων σε περιόδους κρίσης

Παρεμβάσεις στο πλαίσιο της εκπαίδευσης παιδιών με ΔΑΦ

ΟΡΓΑΝΩΤΗΣ/ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Πέτρος Γαλάνης,
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
ΣΥΖΗΤΗΤΡΙΑ: Εριφύλλη Τσιρέμπολου,
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος αποτελεί μια σοβαρή νευροαναπτυξιακή διαταραχή που πλήττει πολλούς τομείς της ανάπτυξης. Ο τομέας στον οποίο εντοπίζονται οι μεγαλύτερες προκλήσεις είναι αυτός των κοινωνικών δεξιοτήτων. Ακόμα και παιδιά με ΔΑΦ και νοημοσύνη εντός μέσης διακύμανσης και με ικανοποιητικές δεξιότητες προφορικού λόγου, αντιμετωπίζουν δυσκολίες σε πιο σύνθετες πραγματολογικές δεξιότητες που σχετίζονται με τη Θεωρία του Νου, όπως τα συγκεκριμένα αιτήματα και τα κοινωνικά ολισθήματα. Παράλληλα, ένας ακόμα τομέας της ανάπτυξης που πλήττεται είναι αυτός των επιτελικών λειτουργικών, καθώς διαπιστώνονται ελλείμματα, μεταξύ άλλων, στην εργαζόμενη μνήμη και στη γνωστική ευελιξία. Τέλος, το 1/3, περίπου, των παιδιών με ΔΑΦ αναμένεται να αντιμετωπίζει δυσκολίες στον τομέα των κινητικών δεξιοτήτων και πιο συγκεκριμένα στον κινητικό συντονισμό, γεγονός που επηρεάζει την καθημερινότητά τους, το παιχνίδι με τους ομηλικούς και γενικότερα την ποιότητα της ζωής τους. Οι παρεμβάσεις που βασίζονται στην Εφαρμοσμένη Ανάλυση της Συμπεριφοράς (ΕΑΣ) θεωρούνται ως η πρώτη επιλογή για την αντιμετώπιση της ΔΑΦ. Διδακτικές τεχνικές και διαδικασίες, όπως η κοινωνική ενίσχυση, η τμηματική βοήθεια, η παρουσίαση προτύπου προς μίμηση, η ανατροφοδότηση μέσω βίντεο είναι μερικές από τις παρεμβάσεις των οποίων η αποτελεσματικότητα χαίρει ευρύτατης τεκμηρίωσης και οι οποίες χρησιμοποιούνται για την εκπαίδευση των ατόμων με ΔΑΦ. Στο πλαίσιο του παρόντος συμποσίου θα παρουσιαστούν έρευνες που αξιοποιούν την μεθοδολογία των ατομικών πειραματικών σχεδιασμών (single case experimental designs) και τη μεθοδολογία των μετα-αναλύσεων, προκειμένου να καταδείξουν την αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεων της ΕΑΣ στην εκπαίδευση και θεραπεία ατόμων με ΔΑΦ

στους τομείς των κοινωνικών και επικοινωνιακών δεξιοτήτων, των επιτελικών λειτουργικών και των κινητικών δεξιοτήτων.

Η αποτελεσματικότητα της ανατροφοδότησης μέσω βίντεο στην ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων σε άτομα με ΔΑΦ: Μία μετα-αναλυτική έρευνα

Βάσω Χουσιάδα, Πέτρος Γαλάνης, Αγγελική Γενά,
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η αξιοποίηση της τεχνολογίας του βίντεο και συγκεκριμένα της παρουσίασης προτύπου προς μίμηση μέσω βίντεο (video-modeling), στην εκπαίδευση ατόμων με Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ) συμπεριλαμβάνεται στις εμπεριστατωμένες διδακτικές τεχνικές. Ωστόσο, ανάλογη διεξοδική διερεύνηση δεν έχει γίνει για άλλες εφαρμογές της τεχνολογίας του βίντεο, όπως η ανατροφοδότηση μέσω βίντεο (video-feedback). Σκοπός της παρούσας μετα-ανάλυσης ήταν η σύνθεση των ευρημάτων των ερευνών που εξετάζουν την επίδραση παρεμβάσεων που έχουν ως βασικό συνθετικό τους την ανατροφοδότηση μέσω βίντεο στην κοινωνική συμπεριφορά των ατόμων με ΔΑΦ. Οι 15 έρευνες που πληρούσαν τα κριτήρια συμπερίληψης αξιολογήθηκαν ως προς την ποιότητα του πειραματικού τους σχεδιασμού, βάσει των κριτηρίων που θέτει το "What Works Clearinghouse (WWC)" των ΗΠΑ και αφού εξετάστηκαν οπτικά οι γραφικές παραστάσεις τους, προκειμένου να διερευνηθεί η σχέση αιτίου-αιτιατού μεταξύ των ανεξάρτητων και εξαρτημένων μεταβλητών, υπολογίστηκε ο βαθμός επίδρασης (effect size) της παρέμβασης μέσω των μη παραμετρικών εργαλείων PND και Tau-U. Τα αποτελέσματα της μετα-ανάλυσης κατέδειξαν την αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεων που ως βασικό συστατικό είχαν την ανατροφοδότηση μέσω βίντεο στην ανάπτυξη δεξιοτήτων κοινωνικής αλληλεπίδρασης και επικοινωνίας ατόμων με ΔΑΦ. Παράλληλα, υπήρξαν επαρκείς αποδείξεις, βάσει των κριτηρίων του WWC, για την ταυτοποίηση της συγκεκριμένης τεχνικής ως εμπεριστατωμένης παρέμβασης (evidence-based practice) για την ανάπτυξη των κοινωνικών δεξιοτήτων στο συγκεκριμένο πληθυσμό. Στα πλαίσια της συζήτησης, τονίζεται η ανάγκη περαιτέρω διερεύνησης του συγκεκριμένου πεδίου και προτείνονται τομείς που είναι θεμιτό να ληφθούν υπόψη σε μελλοντικές ερευνητικές προσπάθειες και στην κλινική πράξη.

Εκπαίδευση παιδιού με Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος σε προηγμένες δεξιότητες Θεωρίας του Νου και άλλες πραγματολογικές πτυχές του λόγου

Ελένη Ναβροζίδου, Εριφύλλη Τσιρέμπολου, Αγγελική Γενά, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Τα άτομα με ΔΑΦ εμφανίζουν ελλείμματα σε ανώτερες γνωστικές λειτουργίες που περιλαμβάνουν προηγμένες δεξιότητες Θεωρίας του Νου (ΘτΝ), καθώς και άλλες πραγματολογικές δεξιότητες, οι οποίες επηρεάζουν την ικανότητα τους να προσαρμόζονται σε καταστάσεις κοινωνικής αλληλεπίδρασης. Σκοπός της παρούσας πιλοτικής έρευνας ήταν η εκπαίδευση ενός αγοριού σχολικής ηλικίας, με ΔΑΦ, στην αναγνώριση και κατανόηση τριών πραγματολογικών πτυχών του λόγου και ειδικότερα των Κοινωνικών Ολισθημάτων, των Συγκεκριωμένων Αιτημάτων και της Κοινωνικής Συλλογιστικής. Διερευνήθηκε η επίδραση της συμπεριφορικής-αναλυτικής παρέμβασης ως προς τη βελτίωση του συμμετέχοντα σε σχέση με τις προαναφερθείσες μεταβλητές. Η επίδραση αυτή αξιολογήθηκε μέσω ενός πειραματικού σχεδιασμού με πολλαπλές γραμμές βάσης ανά κατηγορία αντιδράσεων. Το πρόγραμμα παρέμβασης περιλάμβανε τμηματική βοήθεια, παροχή προτύπου προς μίμηση και κοινωνική ενίσχυση. Προέκυψε σημαντική βελτίωση στην επίδοση του συμμετέχοντα και στις τρεις μεταβλητές καθώς και διατήρηση των κερτημένων της παρέμβασης κατά τον επανέλεγχο. Αν και απαιτείται περαιτέρω διερεύνηση, μπορούμε να υποθέσουμε πως οι εν λόγω δεξιότητες μπορούν ενδεχομένως να αντιμετωπιστούν ως ένα σύνολο συντελεστικών μορφών συμπεριφοράς. Δηλαδή, οι καίριες αυτές δεξιότητες μπορούν να αντιμετωπιστούν ως συμπεριφορά που μεταβάλλεται, όχι μόνο ως αποτέλεσμα αναπτυξιακής ωρίμασης, αλλά υπόκειται και σε περιβαλλοντικές επιδράσεις, δηλαδή συνιστά απότοκο συντελεστικής μάθησης.

Εκπαίδευση στις επιτελικές λειτουργίες ενός αγοριού σχολικής ηλικίας με Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος: Μια συμπεριφορική-αναλυτική παρέμβαση

Δήμητρα Μπασδέκη, Εριφύλλη Τσιρέμπολου, Αγγελική Γενά,
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Τα άτομα με ΔΑΦ εμφανίζουν ελλείμματα στις Επιτελικές Λειτουργίες, οι οποίες αποτελούν ανώτερες γνωστικές διεργασίες και περιλαμβάνουν δεξιότητες όπως η Εργαζόμενη Μνήμη και η Γνωστική Ευελιξία. Οι Επιτελικές Λειτουργίες ρυθμίζουν ποικίλες πτυχές της καθημερινότητας του ατόμου, όπως η προσαρμοστική συμπεριφορά, οι μαθησιακές επιδόσεις και η κοινωνική αλληλεπίδραση. Σκοπός της παρούσας πιλοτικής έρευνας ήταν η εκπαίδευση ενός αγοριού σχολικής ηλικίας με ΔΑΦ σε δεξιότητες Επιτελικών Λειτουργιών και ειδικότερα στη Λεκτική και Οπτικοχωρική Εργαζόμενη Μνήμη και στη Γνωστική Ευελιξία. Διερευνήθηκε η αποτελεσματικότητα μίας συμπεριφορικής-αναλυτικής παρέμβασης ως προς τη βελτίωση της επίδοσης του συμμετέχοντα στις προαναφερθείσες μεταβλητές. Πραγματοποιήθηκε, επίσης, συλλογή κανονιστικών δεδομένων, με στόχο τη σύγκριση των αποτελεσμάτων της παρέμβασης με την επίδοση συνομηλίκων τυπικής ανάπτυξης. Η αποτελεσματικότητα του προγράμματος αξιολογήθηκε μέσω άμεσης παρατήρησης και χρήσης ενός πειραματικού σχεδιασμού πολλαπλών γραμμών βάσεως ανά κατηγορία αντιδράσεων. Το πρόγραμμα παρέμβασης περιλάμβανε τμηματική βοήθεια, παροχή προτύπου προς μίμηση και κοινωνική ενίσχυση. Τέλος, η αξιοπιστία των ευρημάτων ελέγχθηκε από ανεξάρτητο παρατηρητή. Προέκυψε σημαντική βελτίωση στην επίδοση του συμμετέχοντα και στις τρεις μεταβλητές, καθώς και διατήρηση των κερτημένων της παρέμβασης κατά τον επανέλεγχο. Εν συγκρίσει με τα κανονιστικά δεδομένα, παρατηρήθηκε ότι η επίδοση του συμμετέχοντα μετά το πέρας της παρέμβασης είχε ελάχιστη έως μηδαμινή απόκλιση από αυτή των τυπικών συνομηλίκων του. Αν και απαιτείται περαιτέρω διερεύνηση, μπορούμε να υποθέσουμε πως οι επιτελικές λειτουργίες ενδεχομένως συνιστούν συντελεστικές μορφές συμπεριφοράς, δηλαδή συμπεριφοράς που δεν εξαρτάται μόνο από αναπτυξιακούς παράγοντες, αλλά υπόκειται και σε περιβαλλοντικές επιδράσεις.

Ένα πρόγραμμα εκγύμνασης για την ανάπτυξη των κινητικών δεξιοτήτων σε παιδιά με Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος

Σπύρος Γιαννάτος, Πέτρος Γαλάνης, Αγγελική Γενά,
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Τα άτομα με Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος εμφανίζουν δυσκολίες στη συμμετοχή τους σε κινητικές και αθλητικές δραστηριότητες. Τα ελλείμματα στην κίνηση ορθώνουν δυσκολίες τόσο σε δραστηριότητες καθημερινής διαβίωσης, όσο και σε ψυχαγωγικές και αθλητικές δραστηριότητες, οι οποίες σχετίζονται άμεσα με τη σωματική και ψυχική υγεία, καθώς και με το βαθμό της κοινωνικής τους ένταξης. Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να διερευνήσει την αποτελεσματικότητα μιας συμπεριφορικής-αναλυτικής παρέμβασης, η οποία, μέσω της συστηματικής άσκησης και της παροχής τμηματικής βοήθειας, κοινωνικής ενίσχυσης και προτύπου προς μίμηση, τόσο με τη μορφή διακριτικού ερεθίσματος όσο και ως διορθωτική διαδικασία, επεδίωκε να βελτιώσει την ισορροπία του σώματος και τη μυϊκή δύναμη τριών αγοριών με ΔΑΦ, ηλικίας, κατά μέσο όρο, 6 ετών. Η αποτελεσματικότητα της παρέμβασης διερευνήθηκε μέσω ενός πειραματικού σχεδιασμού με πολλαπλές γραμμές βάσης ανά συμμετέχοντα (multiple baseline design across subjects). Συγκεκριμένα, οι τρεις συμμετέχοντες, μετά την εισαγωγή της παρέμβασης, και σε αντιδιαστολή με τις επιδόσεις τους κατά τη γραμμική βάση, ήταν σε θέση να διατηρήσουν το σώμα τους στη σωστή θέση ισορροπίας στηριζόμενοι στο ένα πόδι ή σε μη σταθερές επιφάνειες και να εκτελούν με σωστή τεχνική ασκήσεις που ενεργοποιούσαν τους μύες του πυρήνα. Στο πλαίσιο της διερεύνησης της κοινωνικής εγκυρότητας των αποτελεσμάτων που επιτεύχθηκαν κατόπιν της παρέμβασης, τα αποτελέσματα της παρέμβασης αξιολογήθηκαν ως πολύ θετικά και επιπλέον επιβεβαιώθηκε η σημασία τους για τη φυσική κατάσταση των συμμετεχόντων από 34 ανεξάρτητους κριτές.

ΚΛΑΔΟΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ**Ενδυνάμωση του συμβουλευτικού και εργασιακού ρόλου των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης**

ΟΡΓΑΝΩΤΡΙΑ/ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Χριστίνα Αθανασιάδου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

ΣΥΖΗΤΗΤΡΙΑ: Αναστασία Ψάλτη, *Πανεπιστήμιο Μακεδονίας*

Η συμβουλευτική διάσταση του ρόλου των εκπαιδευτικών αναγνωρίζεται ευρέως στο πλαίσιο της σύγχρονης σχετικής βιβλιογραφίας, ενώ αποτελεί ζητούμενο όλων των μελών της σχολικής κοινότητας. Ερευνητικά δεδομένα αναδεικνύουν συνεχώς το γεγονός ότι οι εκπαιδευτικοί συνεργάζονται με μαθητές/τριες σε διαπροσωπικό επίπεδο για την επίλυση συγκρούσεων, τη διαχείριση συναισθημάτων, τη λήψη αποφάσεων, την χρήση ουσιών, τις σχέσεις με συνομηλίκους και γονείς, κ.α.. Το αίσθημα εμπιστοσύνης και η διαθεσιμότητα των εκπαιδευτικών απέναντι σε μαθητές/τριες διευκολύνει την μεταξύ τους επικοινωνία, δημιουργώντας τις κατάλληλες προϋποθέσεις για περαιτέρω παρεμβάσεις όταν αυτό κρίνεται απαραίτητο. Στην παραπάνω διαδικασία, η καθοδήγηση των εκπαιδευτικών και η καλλιέργεια ενός υποστηρικτικού και συνεργατικού εργασιακού περιβάλλοντος θεωρούνται απαραίτητα. Το Συμπόσιο περιλαμβάνει μια σειρά από εργασίες, οι οποίες αποσκοπούν τόσο στην ενδυνάμωση του συμβουλευτικού ρόλου των εκπαιδευτικών, όσο και στην ενίσχυση ενός θετικού εργασιακού κλίματος στο σχολικό πλαίσιο που προάγει την ευζωία των εκπαιδευτικών και τις σχέσεις μεταξύ τους. Ειδικότερα, στην πρώτη εργασία, διερευνώνται οι απόψεις των ίδιων των εκπαιδευτικών αναφορικά με τη συμβουλευτική διάσταση του ρόλου τους και πώς οι παράγοντες της αυτό-αποτελεσματικότητας και της συναισθηματικής νοημοσύνης σχετίζονται με την επιτέλεση ενός τέτοιου ρόλου. Στη δεύτερη εργασία, παρουσιάζεται και αξιολογείται ένα πρόγραμμα πρόληψης διαδικτυακού εκφοβισμού που εφαρμόζεται από δασκάλους σε μαθητές/τριες δημοτικού, γενικής και ειδικής εκπαίδευσης. Η τρίτη εργασία διερευνά τη σχέση ανάμεσα στο διαπροσωπικό στυλ διδασκαλίας των εκπαιδευτικών (και των δύο βαθμίδων εκπαίδευσης) και

την επαγγελματική τους εξουθένωση, ενώ η τελευταία εργασία παρουσιάζει τα δεδομένα μιας ποιοτικής έρευνας σχετικά με την επίπτωση της πανδημίας COVID-19 στο εργασιακό κλίμα των σχολείων (δημοτικών και γυμνασίων) και, κυρίως, στη σχέση διευθυντών/τριών και εκπαιδευτικών. Στόχος του Συμποσίου είναι η αξιοποίηση των παραπάνω ερευνητικών αποτελεσμάτων στο πλαίσιο των εφαρμογών της Συμβουλευτικής Ψυχολογίας στη σχολική κοινότητα και, ειδικότερα, στον τομέα της ενδυνάμωσης του ρόλου των εκπαιδευτικών.

Ο συμβουλευτικός ρόλος των εκπαιδευτικών: Οι παράγοντες της συναισθηματικής νοημοσύνης και της αυτοαποτελεσματικότητας

Μελπομένη Ιωαννίδου, Χριστίνα Αθανασιάδου,
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η εφαρμογή της συμβουλευτικής ψυχολογίας στον χώρο της εκπαίδευσης αποκτά ιδιαίτερη σημασία ενόψει σημαντικών προκλήσεων με τις οποίες έρχονται αντιμέτωπες οι σύγχρονες σχολικές κοινότητες. Στόχος της έρευνας ήταν η διερεύνηση των αντιλήψεων εκπαιδευτικών γυμνασίου και λυκείου αναφορικά με τη συμβουλευτική διάσταση του ρόλου τους, καθώς και η μελέτη της επίδρασης των παραγόντων της αντιλαμβανόμενης συναισθηματικής νοημοσύνης και της αυτοαποτελεσματικότητας στις απόψεις τους απέναντι στη σχολική συμβουλευτική. Δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 316 εκπαιδευτικοί δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, οι οποίοι/ες συμπλήρωσαν (α) ένα ερωτηματολόγιο με θέμα τις απόψεις τους για τη συμβουλευτική στο σχολείο και τον ρόλο των εκπαιδευτικών ως συμβούλων, (β) μια κλίμακα σχετικά με την αντιλαμβανόμενη συναισθηματική νοημοσύνη και (γ) μια κλίμακα σχετικά με την αντιλαμβανόμενη αυτοαποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών. Οι εκπαιδευτικοί στην πλειονότητά τους θεώρησαν σημαντική τη συμβουλευτική στο σχολείο και αναγνώρισαν τον συμβουλευτικό τους ρόλο, ενώ δήλωσαν πώς διαμέσου της σχολικής συμβουλευτικής αντιμετωπίζονται πρωτίστως συμπεριφορικές δυσκολίες των μαθητών/τριών. Ένας από τους κυριότερους παράγοντες που φάνηκε να συμβάλλει στην επιτυχημένη εφαρμογή υπηρεσιών σχολικής συμβουλευτικής ήταν η επιθυμία του/της εκπαιδευτικού να δεχθεί παρέμβαση από κάποιον/α επαγγελματία ψυχικής υγείας. Η θετική άποψη για τις υπηρεσίες σχολικής συμβουλευτικής συσχετίστηκε θετικά τόσο με τους παράγοντες της αντιλαμβανόμενης αυτοαποτελεσματικότητας και της συναισθηματικής νοημοσύνης όσο και με την ηλικία των εκπαιδευτικών. Επίσης, το φύλο φάνηκε να έχει ρυθμιστικό ρόλο ανάμεσα στη σχέση της αυτοαποτελεσματικότητας και της συναισθηματικής νοημοσύνης με τη σημασία των υπηρεσιών σχολικής συμβουλευτικής. Συνολικά, τα παραπάνω ευρήματα αναδεικνύουν τόσο τη σπουδαιότητα όσο και την ανάγκη ενίσχυσης του συμβουλευτικού ρόλου των εκπαιδευτικών.

Πρόληψη του διαδικτυακού εκφοβισμού μεταξύ μαθητών/τριών

Δημοτικού: Ο ρόλος των εκπαιδευτικών

Θάνος Τουλούπης, Χριστίνα Αθανασιάδου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Ο ρόλος των εκπαιδευτικών έχει συστηματικά επισημανθεί ως κριτικής σημασίας στην αποτελεσματική εφαρμογή προγραμμάτων πρόληψης ριψοκίνδυνων μαθητικών συμπεριφορών. Η παρούσα έρευνα αξιολόγησε την αποτελεσματικότητα ενός διακρατικού ευρωπαϊκού προγράμματος με τίτλο Threat Assessment of Bullying Behavior in Youngsters (TABBY) για την πρόληψη του διαδικτυακού εκφοβισμού μεταξύ μαθητών/ριών ΣΤ' Δημοτικού, το οποίο σχεδιάστηκε ώστε να εφαρμόζεται από εκπαιδευτικούς στο πλαίσιο της σχολικής τάξης. Συνολικά, 240 μαθητές/ήτριες (124 αγόρια), εκ των οποίων οι 120 είχαν διαγνωστεί με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (ΕΕΑ), συμμετείχαν στην έρευνα από 29 δημόσια σχολεία της Θεσσαλονίκης. Οι μαθητές/ήτριες εντάχθηκαν σε πειραματικές ομάδες (60 χωρίς ΕΕΑ και 60 με ΕΕΑ) και σε αντίστοιχες ομάδες ελέγχου. Ακολουθώντας ένα πειραματικό-διαχρονικό σχέδιο έρευνας, 29 εκπαιδευτικοί, κατόπιν σχετικής επιμόρφωσης, εφάρμοσαν την παρέμβαση στις τάξεις με τους/τις μαθητές/ήτριες των πειραματικών ομάδων. Η αξιολόγηση της παρέμβασης βασίστηκε στη συμπλήρωση από τους/τις μαθητές/ήτριες ερωτηματολογίου αυτο-αναφοράς για τον διαδικτυακό εκφοβισμό, πριν την παρέμβαση (1η φάση), στο τέλος της παρέμβασης (2η φάση) και 6 μήνες μετά (3η φάση). Βάσει των αποτελεσμάτων, ο διαδικτυακός εκφοβισμός φάνηκε να αφορά στο σύνολο των μαθητών/ριών, κυρίως μέσω απειλητικών/προσβλητικών μηνυμάτων και διαδικτυακών κλήσεων. Η παρέμβαση με το συντονισμό των εκπαιδευτικών αποδείχθηκε αποτελεσματική, καθώς η εμπλοκή των μαθητών/ριών της πειραματικής ομάδας στο φαινόμενο (ως θύματα ή θύτες) και ειδικά των μαθητών/ριών με ΔΑΦ και ΔΕΠ-Υ μειώθηκε σημαντικά συγκριτικά με αυτήν των μαθητών/ριών της ομάδας ελέγχου, τόσο αμέσως μετά την παρέμβαση όσο και 6 μήνες αργότερα. Τα ευρήματα αναδεικνύουν την ανάγκη ευαισθητοποίησης και κατάρτισης των εκπαιδευτικών στην εφαρμογή εμπειρικά τεκμηριωμένων δράσεων πρόληψης στη σχολική κοινότητα.

Το διαπροσωπικό στυλ των εκπαιδευτικών και η επαγγελματική τους εξουθένωση

Κυριακή Παυλίδου, *Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας*

Αναστασία Αλευριάδου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Στην παρούσα έρευνα διερευνήθηκε η σχέση μεταξύ του διαπροσωπικού στυλ των εκπαιδευτικών και της επαγγελματικής τους εξουθένωσης. Η μελέτη του διαπροσωπικού στυλ στηρίχθηκε στη διαπροσωπική θεωρία που διατύπωσε ο Leary (1957), η οποία προσαρμόστηκε στην εκπαίδευση μέσω του «μοντέλου της διαπροσωπικής συμπεριφοράς των εκπαιδευτικών». Το μοντέλο αποτελείται από οκτώ τομείς ανάλογα με τα στοιχεία της εγγύτητας και επιρροής που κυριαρχούν στη διαπροσωπική συμπεριφορά των εκπαιδευτικών. Στην έρευνα συμμετείχαν 269 εκπαιδευτικοί Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Για την μελέτη του διαπροσωπικού στυλ και της επαγγελματικής εξουθένωσης χρησιμοποιήθηκαν τα ερωτηματολόγια Questionnaire on Teacher Interaction και Maslach Burnout Inventory αντίστοιχα. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της στατιστικής ανάλυσης, το διαπροσωπικό στυλ και η επαγγελματική εξουθένωση διαφοροποιήθηκαν κυρίως μεταξύ εκπαιδευτικών που υπηρετούσαν σε διαφορετική βαθμίδα εκπαίδευσης. Στο πλαίσιο της αναζήτησης μιας σχέσης μεταξύ του διαπροσωπικού στυλ των εκπαιδευτικών και της επαγγελματικής εξουθένωσης, πραγματοποιήθηκαν αναλύσεις παλινδρόμησης. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, τα διαπροσωπικά στυλ που υπερείχαν στον άξονα της εγγύτητας προς τους μαθητές συσχετίστηκαν αρνητικά με την επαγγελματική εξουθένωση, ενώ τα διαπροσωπικά στυλ που χαρακτηρίζονταν από χαμηλή βαθμολογία στον άξονα της εγγύτητας, συνδέθηκαν θετικά με την επαγγελματική εξουθένωση. Η παρούσα έρευνα συμβάλλει στην μελέτη της επαγγελματικής εξουθένωσης των εκπαιδευτικών και στη σημασία της ανάπτυξης υποστηρικτικών διαπροσωπικών στυλ στη διδασκαλία για την ευημερία τόσο των ίδιων των εκπαιδευτικών, όσο και των μαθητών τους.

Διερεύνηση της σχέσης διευθυντών/τριών και εκπαιδευτικών εν μέσω της πανδημίας COVID-19

Ελευθερία Σπυροπούλου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*
Θεόδωρος Κουτρούκης, *Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης*

Η εκπαίδευση είναι ένας από τους τομείς που διαταράχθηκε σοβαρότατα από την πανδημία COVID-19. Διευθυντές/τριες σχολικών μονάδων και εκπαιδευτικοί βρέθηκαν στην πρώτη γραμμή διαχείρισης των πρωτόγνωρων συνθηκών που προκάλεσε η υγειονομική κρίση, προσπαθώντας να ανταποκριθούν, αφενός, στις απαιτήσεις της εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης και, αφετέρου, στην αναγκαιότητα εφαρμογής αυστηρών υγειονομικών πρωτοκόλλων στην καθημερινότητα του σχολείου. Πρόσφατες έρευνες τονίζουν την ανάγκη υποστήριξης και εκπαίδευσης των διευθυντών/τριών σχολείων προκειμένου να είναι σε θέση να ανταποκριθούν αποτελεσματικά στις ολοένα αυξανόμενες ευθύνες και απαιτήσεις του ρόλου τους. Στόχος της έρευνας ήταν η ανάδειξη της επίδρασης της πανδημίας στο εργασιακό κλίμα του σχολείου και ειδικότερα στη σχέση διευθυντή/τριας-εκπαιδευτικών. Πρόκειται για μια ποιοτική έρευνα που διεξήχθη, κατά την έναρξη της σχολικής χρονιάς 2020-2021, με διευθυντές/τριες δημοτικών σχολείων και γυμνασίων της Δυτικής Θεσσαλονίκης. Συνολικά, 57 διευθυντές/τριες (29 γυναίκες) κατέθεσαν την εμπειρία τους σε ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο ανοιχτών ερωτήσεων. Διαπιστώθηκε ότι, παρόλο που η πανδημία επηρέασε αρνητικά τις συνθήκες εργασίας όλων, η σχέση διευθυντή/τριας-εκπαιδευτικών επηρεάστηκε σε διαφορετικό βαθμό και με διαφορετικό τρόπο σε κάθε σχολική μονάδα. Σημαντικά ζητήματα που αναδείχθηκαν, βάσει της θεματικής ανάλυσης περιεχομένου, ήταν: η ανάγκη για λήψη αποφάσεων συλλογικά, η αμοιβαία δέσμευση και συνυπευθυνότητα στη διαχείριση των δύσκολων σχολικών συνθηκών, η σημασία των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας των εκπαιδευτικών και η ανάγκη ενδυναμωτικών ηγετικών πρακτικών για τη διατήρηση του ηθικού των εργαζομένων. Τα παραπάνω αποτελέσματα μπορούν να αξιοποιηθούν στον σχεδιασμό προγραμμάτων/σεμιναρίων με στόχο την ενίσχυση της ετοιμότητας και της ανθεκτικότητας των εκπαιδευτικών κατά τη διαχείριση κρίσεων στο σχολικό περιβάλλον.

Θέματα ανάπτυξης και προσαρμογής παιδιών και εφήβων

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Σουζάνα Παντελιάδου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Developmental profiles of math from Grade 1 to 9 and their early identification

Maria Psyridou, Minna Torppa, Anna-Maija Poikkeus,
Marja-Kristiina Lerkkanen, Tuire Koponen, *University of Jyväskylä, Finland*

Unlike reading, less is known about the development of math skills across time. In addition, determining early predictors of math difficulties and areas of need, is an important first step to providing effective instruction that promotes math understanding for all students. In the present study, we examine the developmental profiles of math skills from Grade 1 to Grade 9 and their early predictors. The study is part of the large-scale Finnish longitudinal First Steps Study, a follow-up of 2,518 children from kindergarten to Grade 9. Math skills were assessed at end of Grades 1, 2, 3, 4, 6, 7, and 9 with two tasks, an arithmetic task and a multiplication task. The predictors assessed in kindergarten (age 6) included gender, parental factors (parental math difficulties, education level, socio-economic status), home environment, task-avoidant behavior, interest in math, math self-concept, arithmetic strategies, and cognitive skills (e.g., number concepts, spatial relations, RAN, phonological awareness, letter knowledge, vocabulary). Data analysis is underway and will include a latent profile analysis to examine the development of math skills across grades. In addition, in order to analyze the relative contributions of gender, parental factors, home environment, task-avoidant behavior, interest in math, math self-concept, arithmetic strategies, and cognitive skills to the developmental profiles, we will conduct a hierarchical regression analysis in a structural equation modeling framework by applying a Cholesky model. The identified profiles and the effects of the kindergarten-age predictors on the children's math skills development are discussed.

Ακαδημαϊκοί δυνητικοί εαυτοί και αυτο-ρύθμιση εφήβων σε περίοδο αβεβαιότητας: Μια προκαταρκτική μελέτη

Ευρώπη Ευθυμιάδου, Ελευθερία Γωνίδα, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Η μελέτη των Ακαδημαϊκών Δυνητικών Εαυτών (ΑκΔΕ), δηλαδή των μελλοντικών αναπαραστάσεων του εαυτού σχετικά με την εκπαίδευση και τα ακαδημαϊκά επιτεύγματα, θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική, καθώς έχει αναγνωριστεί η παρωθητική τους δράση, η σύνδεσή τους με θετικά μαθησιακά αποτελέσματα, αλλά και η λειτουργία τους ως δυνάμεις των εφήβων σε μεταβαλλόμενα και αβέβια περιβάλλοντα. Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η μελέτη των ΑκΔΕ έφηβων μαθητών/ριών, της σύνδεσής τους με την ακαδημαϊκή αυτο-ρύθμιση (ΑκΑ-Ρ), την αναφερόμενη, δηλαδή, χρήση στρατηγικών αυτο-ρυθμιζόμενης μάθησης και συμπεριφοράς σε σχέση με το σχολείο, καθώς και της σχέσης τους με ατομικούς παράγοντες και με αντιλήψεις για παράγοντες πλαισίου σε μια περίοδο αλλαγών και προκλήσεων. Ένα δείγμα 122 μαθητών/ριών (14-16 ετών) συμπλήρωσε ηλεκτρονικά κλίμακες αυτο-αναφοράς που αξιολογούσαν τους επιθυμητούς και μη-επιθυμητούς ΔΕ και τις διαθέσιμες στρατηγικές για την επίτευξη ή αποφυγή τους, την ΑκΑ-Ρ, την αντίληψη του σχολείου-ως-μονοπατιού για την επίτευξη των ΔΕ, την αντιληπτή ακαδημαϊκή επάρκεια και την αντιληπτή αβεβαιότητα του πλαισίου. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι ο ακαδημαϊκός τομέας ήταν κεντρικός στις αναφορές των εφήβων. Οι αναλύσεις παλινδρόμησης έδειξαν ότι οι ΑκΔΕ, όταν είναι λεπτομερείς και συνδέονται με στρατηγικές, προβλέπουν την ΑκΑ-Ρ, ενώ η επίδρασή τους στην ΑκΑ-Ρ διαμεσολαβείται πλήρως από την αντίληψη του σχολείου-ως-μονοπατιού για την επίτευξή τους. Επιπλέον, βρέθηκε ότι το φύλο, η αντιληπτή ακαδημαϊκή επάρκεια και η αντιληπτή αβεβαιότητα του πλαισίου προβλέπουν την ΑκΑ-Ρ. Δε βρέθηκε σύνδεση μεταξύ των ΑκΔΕ και της αντιληπτής αβεβαιότητας πλαισίου. Τα αποτελέσματα εμπλουτίζουν τη θεωρία για τους ΔΕ και αναδεικνύουν προτάσεις εφαρμογής για τους/τις μαθητές/ριες σε μια περίοδο αλλαγών και αβεβαιότητας.

Ταυτότητα και δυνητικοί εαυτοί στην εφηβεία. Η σχέση τους με το άγχος και την κατάθλιψη

Λουίζα Μιχαήλ, Θεολογική Σχολή Εκκλησίας Κύπρου

Αγγελική Λεονταρή, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Όλγα Σολομώντος-Κουντούρη, Θεολογική Σχολή Εκκλησίας Κύπρου

Η σπουδαιότητα της διαμόρφωσης ενός συγκροτημένου εαυτού και μιας υγιούς ταυτότητας, αλλά και της διαμόρφωσης μελλοντικών αυτοπροβολών δυνητικών εαυτών κατά την εφηβεία, τονίζεται σε πολλές έρευνες. Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να μελετήσει συνδυαστικά τον ρόλο των δυνητικών εαυτών και τη διαδικασία διαμόρφωσης των πέντε διαστάσεων ταυτότητας (απόφαση για δέσμευση, ταύτιση με τη δέσμευση, εξερεύνηση σε εύρος, εξερεύνηση σε βάθος, μηρυκαστική εξερεύνηση) κατά την εφηβεία και να εξετάσει πως σχετίζονται με την κατάθλιψη και το άγχος. Στην έρευνα έλαβαν μέρος 145 αγόρια και 235 κορίτσια, ηλικίας 14-17, από Λύκεια της Κύπρου, που απάντησαν σε ερωτηματολόγια αυτο-αναφοράς. Τα αποτελέσματα έδειξαν αρνητικές συσχετίσεις μεταξύ της κατάθλιψης και των δύο διαστάσεων δέσμευσης και θετική συσχέτιση με τις δύο διαστάσεις εξερεύνησης και τη μηρυκαστική εξερεύνηση. Το άγχος σχετίζεται θετικά με τη μηρυκαστική εξερεύνηση και την εξερεύνηση σε βάθος. Οι έφηβοι που έχουν προβεί σε αποφάσεις δέσμευσης φαίνεται να εκδηλώνουν λιγότερα συμπτώματα κατάθλιψης και άγχους. Αντίθετα, έφηβοι, που διερευνούν σε εύρος και περισσότερο μηρυκαστικά τις επιλογές τους βιώνουν ένταση και καταθλιπτικά συμπτώματα. Όσον αφορά τους δυνητικούς εαυτούς, οι πρώτοι σε προτίμηση δυνητικοί εαυτοί ήταν οι επαγγελματικοί και οι προσωπικοί. Η πιθανότητα επίτευξης του επιθυμητού δυνητικού εαυτού συσχετίζεται θετικά με τις δύο διαστάσεις δέσμευσης και τη μηρυκαστική εξερεύνηση. Επιπλέον, διαπιστώθηκε ότι υπάρχουν συσχετίσεις μεταξύ του βαθμού επεξεργασίας των επιθυμητών δυνητικών εαυτών με τις δύο διαστάσεις δέσμευσης. Συμπερασματικά, οι διαστάσεις της ταυτότητας και οι δυνητικοί εαυτοί αντιπροσωπεύουν μια σημαντική παράμετρο για την υγιή ψυχοσυναισθηματική προσαρμογή των εφήβων, και λειτουργούν ως προστατευτικοί παράγοντες, έναντι της κατάθλιψης και του άγχους.

Τελειοθηρία και ψυχική ανθεκτικότητα: Συνεξέταση εννοιών και επιμέρους διαστάσεων σε εφήβους

Σουζάνα Παντελιάδου, Αθηνά Βούλγαρη, Δημήτριος Σταμοβλάσης,
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν η μελέτη της σχέσης της τελειοθηρίας με την ψυχική ανθεκτικότητα. Η τελειοθηρία αποτελεί μια εννοιολογική κατασκευή που έχει συνδεθεί ισχυρά με την ψυχοκοινωνική προσαρμογή. Σχετικά πρόσφατα, δόθηκε έμφαση στην ανάδειξη της διαπροσωπικής της διάστασης. Παράλληλα, η ψυχική ανθεκτικότητα παραμένει ένα αξιοσημείωτο πλαίσιο διερεύνησης των δυσκολιών προσαρμογής. Η τελειοθηρία και η ψυχική ανθεκτικότητα αποτελούν πολυδιάστατες εννοιολογικές κατασκευές που έχουν αξιοποιηθεί συνδυαστικά στην προσπάθεια κατανόησης των παραγόντων που επηρεάζουν την ψυχική υγεία κυρίως φοιτητικού και λιγότερο μαθητικού πληθυσμού, ενώ φαίνεται ότι οι δύο έννοιες θα μπορούσαν να συμβάλλουν σημαντικά στην καλύτερη κατανόηση των δυνατοτήτων και των δυσκολιών των εφήβων. Στην έρευνα συμμετείχαν 119 μαθητές/τριες ηλικίας 11-15 ετών από σχολεία της Θεσσαλονίκης. Η τελειοθηρία εξετάστηκε α) ως χαρακτηριστικό προσωπικότητας και β) αναφορικά με τη διαπροσωπική της διάσταση. Η ψυχική ανθεκτικότητα μελετήθηκε ως πολυδιάστατο φαινόμενο που περιλαμβάνει την επάρκεια κατά την αλληλεπίδραση με το περιβάλλον, τις διαπροσωπικές σχέσεις καθώς και τη συναισθηματική ρύθμιση. Για τις ανάγκες της έρευνας χορηγήθηκαν α) η πολυδιάστατη κλίμακα αξιολόγησης της τελειοθηρίας του Frost β) η Κλίμακα Τελειοθηρικής Αυτοπαρουσίασης για Εφήβους και γ) οι Κλίμακες Αξιολόγησης της Ανθεκτικότητας για Παιδιά και Εφήβους. Από την ανάλυση των δεδομένων αναδείχθηκαν σημαντικές προβλεπτικές σχέσεις μεταξύ της τελειοθηρίας και της ανθεκτικότητας. Στις περισσότερες περιπτώσεις οι διαστάσεις της τελειοθηρίας προέβλεπαν αρνητικά διαστάσεις της ψυχικής ανθεκτικότητας, ιδιαίτερα όταν η τελειοθηρία εξετάστηκε ως χαρακτηριστικό προσωπικότητας. Σημαντική ήταν η επίδραση του φύλου στις αναδειχθείσες σχέσεις. Τα ευρήματα ερμηνεύονται στο πλαίσιο κατανόησης της ψυχικής ανθεκτικότητας του μαθητικού πληθυσμού και υλοποίησης δράσεων ενίσχυσής της.

Θέματα μάθησης και προσαρμογής στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Παναγιώτα Δημητροπούλου, *Πανεπιστήμιο Κρήτης*

Λόγοι προτίμησης της ανάγνωσης ηλεκτρονικών κειμένων σε φοιτητικό πληθυσμό: διερεύνηση του ρόλου γνωστικών και μεταγνωστικών παραγόντων στην επίδοση σε έργα κατανόησης κειμένου

Μαρία Χαβαλέ, Παναγιώτα Μεταλλίδου, *Αριστοτέλειο*

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Στη σημερινή εποχή η έντυπη ανάγνωση έχει αντικατασταθεί σε μεγάλο βαθμό από την ανάγνωση ηλεκτρονικών κειμένων. Ωστόσο, σε ακαδημαϊκό επίπεδο, τα εμπειρικά δεδομένα σχετικά με τους παράγοντες που διαμορφώνουν τις προτιμήσεις των φοιτητών για ηλεκτρονική ανάγνωση είναι ελάχιστα. Η παρούσα έρευνα μελετά τους παράγοντες που συμβάλλουν στη διαμόρφωση των προτιμήσεων των φοιτητών/τριών για την ανάγνωση ηλεκτρονικών κειμένων για ακαδημαϊκούς σκοπούς και τις σχέσεις των προτιμήσεων ανάγνωσης με γνωστικές και μεταγνωστικές διεργασίες κατά την ανάγνωση ηλεκτρονικών κειμένων. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 247 φοιτητές/τριές από ανθρωπιστικές και τεχνολογικές σχολές της χώρας και η έρευνα διενεργήθηκε διαδικτυακά. Διαμορφώθηκαν και χορηγήθηκαν τέσσερα ερωτηματολόγια αυτό-αναφοράς για τις γενικές προτιμήσεις των φοιτητών/τριών για ηλεκτρονική ανάγνωση και την εξοικείωση με τα ηλεκτρονικά μέσα, τις προτιμήσεις ηλεκτρονικής ανάγνωσης για ακαδημαϊκούς σκοπούς, την αδυναμία συγκέντρωσης κατά την ανάγνωση ακαδημαϊκών κειμένων και την αδυναμία συγκέντρωσης της προσοχής στην καθημερινή ζωή. Επίσης, οι συμμετέχοντες/ουσες διάβασαν δύο κείμενα σε ηλεκτρονική μορφή και με χρονικό περιορισμό, έπειτα απάντησαν σε ερωτήσεις κατανόησης και ανέφεραν πόσο σίγουροι/ες ήταν για την απάντησή τους. Τέλος, συμπλήρωσαν ένα ερωτηματολόγιο σχετικά με την τρέχουσα αδυναμία συγκέντρωσης κατά την ανάγνωση των κειμένων. Σημαντικοί προβλεπτικοί παράγοντες των προτιμήσεων για ηλεκτρονική ανάγνωση για ακαδημαϊκούς σκοπούς αναδείχθηκαν οι προτιμήσεις για ηλεκτρονική

ανάγνωση στην καθημερινή ζωή και η αναφερόμενη αδυναμία συγκέντρωσης της προσοχής κατά την ανάγνωση των ηλεκτρονικών κειμένων για τις ακαδημαϊκές ανάγκες. Η αναφερόμενη περιπλάνηση του νοου κατά την τρέχουσα συνθήκη ανάγνωσης συνιστά σημαντικό προβλεπτικό παράγοντα μόνο των επιδόσεων σε εύκολες ερωτήσεις κατανόησης κειμένου, καθώς δεν προϋποθέτουν σε βάθος επεξεργασία. Συζητιούνται οι εκπαιδευτικές εφαρμογές.

Η διερεύνηση των προσωπικών και επαγγελματικών δεξιοτήτων στην ανώτατη εκπαίδευση για την προαγωγή της ευημερίας και της μελλοντικής εργασιακής επιτυχίας των φοιτητών

Παναγιώτα Δημητροπούλου, *Πανεπιστήμιο Κρήτης*

Άννα Τουλουμάκου, *Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών*

Γεωργία Αραμπατζόγλου, *Κέντρο SKOPE, Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης*

Η χρησιμότητα των ήπιων δεξιοτήτων για την επιτυχία σε προσωπικό και επαγγελματικό επίπεδο στα άτομα, έχει απασχολήσει έντονα τους ερευνητές τα τελευταία χρόνια. Η απαιτητική αγορά εργασίας καθιστά σαφώς την ανάγκη ενίσχυσης της εκπαίδευσης των φοιτητών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση σε επίπεδο τεχνικών αλλά κυρίως διαπροσωπικών δεξιοτήτων. Η παρούσα έρευνα, που εντάσσεται στο Ευρωπαϊκό πρόγραμμα Erasmus+ με τίτλο «Setting the ground for a multi-level approach on developing soft skills in Higher Education – Level Up» το οποίο υλοποιείται από το Πανεπιστήμιο Κύπρου και συμμετέχει ως εταίρος το Τμήμα Ψυχολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης, στοχεύει στην μελέτη των πεποιθήσεων και απόψεων αναφορικά με την σημαντικότητα των ήπιων δεξιοτήτων για τα εργασιακά περιβάλλοντα αλλά και τις μεθόδους και τεχνικές ενδυνάμωσης των ήπιων δεξιοτήτων στα πανεπιστήμια. Η έρευνα βασίζεται σε ημι-δομημένη συνέντευξη μιας ομάδας εστίασης η οποία απαρτίζεται από επτά άτομα τα οποία εργάζονται σε θέσεις άμεσα σχετιζόμενες με την τριτοβάθμια εκπαίδευση και τους αποφοίτους. Τα δεδομένα οργανώνονται συστηματικά με την μέθοδο της θεματικής ανάλυσης. Τα εμπειρικά ευρήματα καταλήγουν σε κοινές απόψεις με την βιβλιογραφία, με ορισμένες επιπλέον επισημάνσεις. Στο επίκεντρο των συμπερασμάτων βρίσκονται οι προσεγγίσεις και οι μέθοδοι εκπαίδευσης των φοιτητών, με στόχο την ανάπτυξη των γνωστικών αλλά και των στοιχείων της προσωπικότητάς τους, ώστε να ανταποκριθούν με επιτυχία στις προκλήσεις τις κοινωνίας και της εργασίας. Τέλος, καθίσταται αναγκαία η συνεργασία ανάμεσα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και στις επιχειρήσεις ώστε να αμβλυνθεί το χάσμα απόψεων ανάμεσα στους απόφοιτους και τους εργοδότες σχετικά με την ικανότητα ή μη των πρώτων να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις των θέσεων εργασίας.

Πρόθεση εγκατάλειψης μεταπτυχιακών σπουδών: Εφαρμογή της Θεωρίας του Αυτο-Προσδιορισμού

Χριστίνα-Ιωάννα Σχοινά, Ελευθερία Γωνίδα, Γρηγόρης Κιοσέογλου,
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η παρούσα έρευνα βασίστηκε στη Θεωρία του Αυτο-Προσδιορισμού, η οποία αποτελεί σημαντική ψυχολογική θεωρία προσωπικότητας και κινήτρων με εφαρμογές στο χώρο της εκπαίδευσης. Στόχος της έρευνας ήταν η μελέτη προστατευτικών προβλεπτικών παραγόντων και παραγόντων κινδύνου της πρόθεσης εγκατάλειψης σπουδών σε μεταπτυχιακό επίπεδο. Συνολικά συμμετείχαν 288 μεταπτυχιακοί/ές φοιτητές/ριες σε ελληνικά πανεπιστημιακά ιδρύματα. Οι συμμετέχοντες/ουσες κλήθηκαν να απαντήσουν ηλεκτρονικά σε ένα ερωτηματολόγιο το οποίο αποτελούνταν α) από κλίμακες αυτο-αναφοράς, β) από σενάρια προσομοίωσης και γ) από ερωτήσεις δημογραφικού περιεχομένου. Οι στατιστικές αναλύσεις πραγματοποιήθηκαν στα στατιστικά προγράμματα SPSS και MPLUS. Προκαταρκτικές αναλύσεις διαπίστωσαν διαφορές ως προς το φύλο, την ηλικία, τη χορήγηση υποτροφίας και το τμήμα φοίτησης σε σχέση με την πρόθεση εγκατάλειψης των σπουδών. Η ανάλυση διαδρομών ανέδειξε ως σημαντικούς προγνωστικούς παράγοντες την ικανοποίηση και τη ματαίωση των αναγκών από τους/τις καθηγητές/ριες στο τμήμα φοίτησης καθώς και τη ματαίωση των αναγκών από τους/τις συμφοιτητές/ριες. Επιπλέον σημαντική αναδείχτηκε η διαδρομή της αντιλαμβανόμενης επάρκειας και της αντιλαμβανόμενης αυτονομίας. Τα αποτελέσματα των σεναρίων ανέδειξαν εξίσου την προστατευτική λειτουργία της ικανοποίησης των αναγκών τους/τις καθηγητές/ριες, της αντιλαμβανόμενης επάρκειας και του αυτόνομου κινήτρου για τις σπουδές, καθώς και την επιβαρυντική λειτουργία της ματαίωσης των αναγκών από τους/τις καθηγητές/ριες και του ελεγχόμενου κινήτρου για την πρόθεση εγκατάλειψης των σπουδών. Τα ευρήματα συζητώνται υπό το πρίσμα της σύγχρονης θεωρίας και έρευνας στη διεθνή βιβλιογραφία, ενώ παράλληλα αναφέρονται οι περιορισμοί και διατυπώνονται προτάσεις εφαρμογής και μελλοντικής έρευνας.

School psychology and involuntary dislocation

Renos Papadopoulos, *University of Essex, United Kingdom*

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Παναγιώτα Μεταλλίδου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο
Θεσσαλονίκης*

The various phenomena of Involuntary Dislocation are becoming increasingly present, visible and felt in schools today, affecting in a multiplicity of direct and indirect ways not only the wellbeing of pupils and teachers, but also the inter-relationships between schools and the communities within which they are located. In this presentation, I will explore the various forms of Involuntary Dislocation phenomena that affect schools, and then I will address their implications as well as effective ways of dealing with them, in order to minimise their detrimental consequences.

Phenomena of Involuntary Dislocation are not limited to the lived realities of refugees and migrants, but also include all those situations that lead people to involuntarily abandon their home spaces, due to various upheavals and adversities. Society (and, indeed, psychology) tends to address these phenomena from the perspective of 'trauma'. Such a perspective has its merits, but it is restrictive, preventing us from, additionally, appreciating (a) the strengths that affected people are able to retain from before their exposure to adversity, and (b) their new strengths that they acquire as a direct outcome of being exposed to adversity. The value of such an expanded framework will be presented and discussed, especially with reference to school settings and wider educational contexts.

Παροχή εξ αποστάσεως υπηρεσιών υποστήριξης μαθητών/τριών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ή και αναπηρία κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19

ΟΡΓΑΝΩΤΡΙΑ/ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Αναστασία Αλευριάδου, *Αριστοτέλειο*

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΣΥΖΗΤΗΤΡΙΑ: Στεργιανή Γκιαούρη, *Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας*

Η πανδημία covid-19 έφερε στο φως ποικίλα θέματα σχετικά με την εφαρμογή της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης. Τα επίπεδα προσβασιμότητας στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση των παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ή και αναπηρία παρουσιάζονται χαμηλά. Οι νέες προκλήσεις επιτάσσουν τον επαναπροσδιορισμό του πολυδιάστατου ρόλου του/της εκπαιδευτικού και των ειδικών, οι οποίοι καλούνται να αναπροσαρμόσουν τις πρακτικές τους και να υιοθετήσουν διδακτικές αρχές και καινοτόμα εργαλεία αξιολόγησης και υποστήριξης που ευνοούν την αλληλεπίδραση και την ενεργητική συμμετοχή των παιδιών στις σύγχρονες εκπαιδευτικές συνθήκες. Στο συγκεκριμένο συμπόσιο παρουσιάζονται τρεις πρωτότυπες ερευνητικές μελέτες. Η πρώτη μελέτη διερευνά τις απόψεις εκπαιδευτικών γενικής και ειδικής αγωγής της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, αναφορικά με τη συμπερίληψη των παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ή και αναπηρία στην εξ αποστάσεως σχολική εκπαίδευση. Στη δεύτερη μελέτη στόχος ήταν να διερευνηθούν οι απόψεις των λογοθεραπευτών/τριών, που εργάστηκαν στα ΚΕ.Δ.Α.Σ.Υ., σχετικά με τις εμπειρίες τους κατά τη διάρκεια της εξ αποστάσεως παροχής λογοθεραπευτικών υπηρεσιών. Στην τρίτη μελέτη στόχος ήταν να διερευνηθούν οι απόψεις των ψυχολόγων κατά την άσκηση της εξ αποστάσεως παροχής υπηρεσιών ψυχολογικής υποστήριξης και συμβουλευτικής στη διάρκεια της πανδημίας. Τα ερευνητικά δεδομένα ανέδειξαν τις δυσκολίες στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση και υποστήριξη των παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ή και αναπηρία, αλλά και τις νέες προκλήσεις στους ρόλους και στη συνεργασία των εκπαιδευτικών και των ειδικών με όλα τα μέλη της σχολικής κοινότητας. Η ευελιξία των δυνατοτήτων της τεχνολογίας διασφαλίζοντας παράλληλα την ισότιμη πρόσβαση και πολυεπίπεδη υποστήριξη των μαθητών/τριών με δυσκολίες στη μάθηση και των οικογενειών τους, αποτελούν μια αναζωογονημένη προοπτική της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης.

Συμπερίληψη παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ή και αναπηρία στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση

Βαΐα Δινοπούλου, Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Δυτικής Μακεδονίας

Στεργιανή Γκιαούρη, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Αναστασία Αλευριάδου, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η παρούσα ερευνητική μελέτη διερευνά τις απόψεις 125 εκπαιδευτικών γενικής και ειδικής αγωγής της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, αναφορικά με τη συμπερίληψη των παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ή και αναπηρία στην εξ αποστάσεως σχολική εκπαίδευση κατά τη διάρκεια της πανδημίας Covid-19. Στην εν λόγω έρευνα, έγινε προσπάθεια να καταγραφούν οι προκλήσεις και οι ευκαιρίες για μια ισότιμη, προσβάσιμη και κοινωνικά δίκαιη συμπεριληπτική εκπαίδευση. Στόχοι της μελέτης ήταν η διερεύνηση των προβλημάτων και των δυσκολιών που προέκυψαν από τη συνεκπαίδευση των παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, η συνεργασία των εκπαιδευτικών ειδικής αγωγής με τους/τις διευθυντές/ντριες των σχολικών μονάδων και με τους/τις συναδέλφους/ισσες της γενικής αγωγής, καθώς και η επικοινωνία και η συνεργασία με τις οικογένειες. Για τη συλλογή των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε ως βασικό ερευνητικό εργαλείο ένα ερωτηματολόγιο που σχεδιάστηκε και αποτελούνταν από 28 ερωτήσεις κλειστού τύπου πενταβάθμιας κλίμακας Likert. Κάποια από τα βασικά ευρήματα που προέκυψαν ήταν η έλλειψη καθοδήγησης των μαθητών/τριών σχετικά με τη χρήση των νέων τεχνολογιών, η δυσκολία χρήσης των ηλεκτρονικών πλατφορμών για την παρακολούθηση των μαθημάτων, οι δυσκολίες αντίληψης, συγκέντρωσης, επικοινωνίας, μάθησης και προσαρμογής λόγω των ιδιαίτερων αναγκών των μαθητών/τριών, καθώς επίσης και οι δυσκολίες στην εξατομικευμένη υποστήριξη των μαθητών/τριών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ή και αναπηρίες. Τέλος, διαπιστώθηκε πως υπήρξε σημαντική αύξηση φόρτου εργασίας και προετοιμασίας των εκπαιδευτικών για την εξ αποστάσεως διδασκαλία.

Η διερεύνηση της εμπειρίας και των απόψεων λογοθεραπευτών/τριών των ΚΕ.Δ.Α.Σ.Υ. για την εξ αποστάσεως παροχή υπηρεσιών

Χρύσα Λαμπροπούλου, *ΚΕ.Δ.Α.Σ.Υ. Καστοριάς*

Στεργιανή Γκιαούρη, *Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας*

Αναστασία Αλευριάδου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Τα Κέντρα Διεπιστημονικής Αξιολόγησης, Συμβουλευτικής και Υποστήριξης (ΚΕ.Δ.Α.Σ.Υ.) αποτελούν θεσμό της ειδικής αγωγής και συστάθηκαν ώστε να αξιολογούν και να υποστηρίζουν μαθητές/τριες με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ή και αναπηρία, αλλά και να υποστηρίζουν, να πληροφορούν και να ενημερώνουν γονείς, εκπαιδευτικούς και την κοινωνία. Κατά τη διάρκεια της πανδημίας στα ΚΕ.Δ.Α.Σ.Υ. εφαρμόστηκε κατεπείγουσα εξ αποστάσεως παροχή υπηρεσιών και από τα μέλη του Ειδικού Εκπαιδευτικού Προσωπικού. Στην παρούσα εργασία στόχος ήταν να διερευνηθούν οι απόψεις των λογοθεραπευτών/τριών, που εργάστηκαν από την αρχή της πανδημίας ή εξακολουθούν να εργάζονται στα ΚΕ.Δ.Α.Σ.Υ., σχετικά με τις εμπειρίες τους κατά τη διάρκεια της εξ αποστάσεως παροχής υπηρεσιών. Για το σκοπό αυτό, σχεδιάστηκε ένα ερωτηματολόγιο ώστε να ερευνηθεί αρχικά τις γνώσεις που κατείχαν οι λογοθεραπευτές/τριες για την εξ αποστάσεως παροχή υπηρεσιών, τις προκλήσεις που κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν κατά τη διάρκεια των εξ αποστάσεως παρεχόμενων λογοθεραπευτικών υπηρεσιών, καθώς επίσης και τη στάση και το βαθμό υποστήριξης της ηγεσίας των ΚΕ.Δ.Α.Σ.Υ. Τα αποτελέσματα της μελέτης αναδεικνύουν την τάση των εξ αποστάσεως λογοθεραπευτικών υπηρεσιών να αφορούν κυρίως τη συμβουλευτική και λιγότερο την παρέμβαση, με αρκετούς/ές θεραπευτές/τριες να συναντάνε αρκετά εμπόδια κατά την εφαρμογή της.

Παροχή εξ αποστάσεως υπηρεσιών ψυχολογικής υποστήριξης και συμβουλευτικής στο εκπαιδευτικό πεδίο: Νέες προκλήσεις για το ρόλο του/της ψυχολόγου

*Αναστασία Νανά, Επιτροπή Διεπιστημονικής Υποστήριξης Καστοριάς
Στεργιανή Γκιαούρη, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας
Αναστασία Αλευριάδου, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Στην παρούσα έρευνα συμμετείχαν 150 ψυχολόγων από όλη την χώρα, οι οποίοι/ες υπηρέτησαν σε δομές της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και στα ΚΕΔΑΣΥ, κατά την υλοποίηση της κατεπείγουσας εξ αποστάσεως σχολικής εκπαίδευσης λόγω της πανδημίας Covid-19. Οι ψυχολόγοι συμπλήρωσαν ένα ερωτηματολόγιο, το οποίο σχεδιάστηκε για τις ανάγκες της έρευνας. Σκοπός της μελέτης ήταν να διερευνηθούν οι απόψεις των ψυχολόγων κατά την άσκηση της εξ αποστάσεως παροχής υπηρεσιών ψυχολογικής υποστήριξης και συμβουλευτικής στη διάρκεια της πανδημίας. Επιμέρους στόχοι ήταν να εντοπισθούν οι δυσκολίες που αντιμετώπισαν, οι ελλείψεις, η ποιότητα της εκπαίδευσης τους στην άσκηση εξ αποστάσεως παροχής υπηρεσιών ψυχολογικής υποστήριξης και συμβουλευτικής, η υποστήριξη από την εκπαιδευτική ηγεσία των σχολείων τους, καθώς και η προσαρμογή του έργου τους κατά τη διάρκεια άσκησης ψυχολογικής υποστήριξης. Τα αποτελέσματα έδειξαν, ότι οι επιπτώσεις της πανδημίας της Covid-19 επέδρασαν στον τρόπο που αντιλαμβάνονται οι ψυχολόγοι το ρόλο τους, αλλά και στο πώς βίωσαν την συνθήκη της εξ αποστάσεως παροχής ψυχολογικών υπηρεσιών και συμβουλευτικής. Εντός της σχολικής κοινότητας, οι ψυχολόγοι ήρθαν αντιμέτωποι με μεγάλο όγκο αιτημάτων τόσο από μαθητές/τριες και οικογένειες όσο και από εκπαιδευτικούς. Η έλλειψη επιμόρφωσης επέδρασε αρνητικά στο πως βίωσαν οι ίδιοι/ιες την εξ αποστάσεως εκπαίδευση, ενώ φαίνεται πως η ψυχική ανθεκτικότητα των ίδιων όσο και η αυτοφροντίδα και τα υποστηρικτικά δίκτυα λειτούργησαν προστατευτικά για να διαχειριστούν τις νέες προκλήσεις του ρόλου τους.

ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ (ΨΕΒΕ)**Ακαδημαϊκά συναισθήματα και συναισθηματική ρύθμιση σε φοιτητικό πληθυσμό**

ΟΡΓΑΝΩΤΡΙΑ/ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Παναγιώτα Μεταλλίδου, *Πρόεδρος της Ψυχολογικής Εταιρείας Βορείου Ελλάδος (ΨΕΒΕ)*

ΣΥΖΗΤΗΤΡΙΑ: Αναστασία Ευκλείδη, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Στόχος του Συμποσίου είναι η παρουσίαση ευρημάτων για το ρόλο των συναισθημάτων σε συνθήκες μάθησης και επίτευξης σε φοιτητικό πληθυσμό. Θα παρουσιαστούν δεδομένα τα οποία καλύπτουν ένα ευρύ πεδίο δράσης ποικίλων συναισθημάτων, ξεκινώντας από την εμπλοκή τους στη γνωστική επεξεργασία στο επίπεδο του έργου, συνεχίζοντας με την αλληλεπίδρασή τους με παράγοντες κινήτρων και την επίδρασή τους στις επιδόσεις, και καταλήγοντας στους τρόπους αντιμετώπισης ειδικών συναισθηματικών αντιδράσεων και στο ρόλο των στρατηγικών συναισθηματικής ρύθμισης. Στην εισήγηση των Νεραντζάκη, Μεταλλίδου και Ευκλείδη παρουσιάζονται ευρήματα για το ρόλο της γνωστικής σύγκρουσης ως έναν μηχανισμό διέγερσης των επιστημικών συναισθημάτων που προκύπτουν από τη γνωστική επεξεργασία των πληροφοριών ενός έργου. Στην εισήγηση της Στεφάνου παρουσιάζονται ευρήματα για την ένταση ποικίλων συναισθημάτων κατά την παρακολούθηση των μαθημάτων και το σύνθετο πλέγμα των σχέσεων μεταξύ συναισθημάτων, κινήτρων, και επίδοσής των φοιτητών/τριών στις εξετάσεις. Στην εισήγηση των Φιλιππίδου και Μεταλλίδου διερευνάται το συναίσθημα της ανίας στο ακαδημαϊκό περιβάλλον. Παρουσιάζονται ευρήματα για το βαθμό στον οποίο οι φοιτητές/ήτριες αναφέρουν ότι αισθάνονται ανία, τους λόγους της ανίας, και τους παράγοντες που συμβάλλουν στην επιλογή γνωστικών και συμπεριφορικών στρατηγικών αντιμετώπισής της. Τέλος, στην εργασία των Σίμου και Γωνίδα παρουσιάζονται ευρήματα για τον σημαντικό ρόλο των συναισθημάτων και των στρατηγικών διαχείρισής τους για τη στάση των φοιτητών/ριών απέναντι στην αναζήτηση βοήθειας για θέματα σπουδών. Η Αναστασία Ευκλείδη, ως συζητήτρια του συμποσίου, θα επιχειρήσει να σχολιάσει τα

κυριότερα ευρήματα, ώστε να αναδειχθεί η συμβολή τους σε θεωρητικό και μεθοδολογικό επίπεδο, αλλά και στο επίπεδο των μελλοντικών εφαρμογών τους στο πλαίσιο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Η διαμόρφωση των επιστημικών συναισθημάτων κατά την ενασχόληση με έργα λήψης απόφασης: Ο ρόλος της γνωστικής σύγκρουσης

Κατερίνα Νεραντζάκη, Παναγιώτα Μεταλλίδου, Αναστασία Ευκλείδη,
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Τα επιστημικά συναισθήματα συνιστούν μία ειδική κατηγορία ακαδημαϊκών συναισθημάτων τα οποία έχουν ως αντικείμενό τους τη γνώση και τις διεργασίες της γνώσης. Τόσο οι συνθήκες ενεργοποίησής τους όσο και οι παράγοντες που συμβάλλουν στη διαμόρφωσή τους έχουν μελετηθεί σε πολύ μικρό βαθμό. Στόχος της παρούσας μελέτης ήταν ο έλεγχος της υπόθεσης ότι η γνωστική σύγκρουση συνιστά έναν μηχανισμό διέγερσης των επιστημικών συναισθημάτων. Συγκεκριμένα, διερευνήθηκε η ενεργοποίηση τεσσάρων επιστημικών συναισθημάτων (έκπληξη, σύγχυση, περιέργεια και απορία) σε σενάρια λήψης απόφασης, τα οποία διέφεραν μεταξύ τους ως προς το βαθμό της γνωστικής σύγκρουσης που προκαλούσαν στο άτομο. Στη μελέτη συμμετείχαν εκατόν πενήντα δύο φοιτητές/ήτριες. Δόθηκαν 12 σενάρια λήψης απόφασης, τα οποία αφορούσαν διλήμματα σχετικά με τη χρήση αυτόνομων οχημάτων (οχημάτων χωρίς οδηγό). Οι συμμετέχοντες/ουσες κλήθηκαν να επιλέξουν μία από τις δύο πιθανές απαντήσεις σε κάθε σενάριο και στη συνέχεια να αναφέρουν, μέσω μιας 4-βαθμης κλίμακας τύπου Likert, το αίσθημα δυσκολίας και βεβαιότητας σχετικά με την απάντησή τους, καθώς και τα επιστημικά τους συναισθήματα. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, η παρουσία υψηλής γνωστικής σύγκρουσης βρέθηκε να συνδέεται με την παρουσία υψηλότερου αρνητικού θυμικού και τη διέγερση όλων των επιστημικών συναισθημάτων σε σημαντικά μεγαλύτερο βαθμό σε σύγκριση με τη γνωστική σύγκρουση η οποία επιλύεται εύκολα από το άτομο. Ωστόσο, τα επιστημικά συναισθήματα ακολούθησαν διαφορετικά μοτίβα διέγερσης, με τη σύγχυση να είναι το συναίσθημα που αναφέρθηκε σε μεγαλύτερη ένταση στη συνθήκη της υψηλής γνωστικής σύγκρουσης και την έκπληξη σε μικρότερη ένταση. Συζητούνται οι επιπτώσεις του επιστημικού συναισθήματος της σύγχυσης σε συνθήκες μάθησης και απόκτησης νέας γνώσης.

Ακαδημαϊκά συναισθήματα κατά τη διδασκαλία: Σχέση με παράγοντες «ελέγχου-αξίας» και επιδράσεις στην επίδοση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση

Γεωργία Στεφάνου, *Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας*

Προσφάτως, παρατηρείται αυξανόμενο ερευνητικό ενδιαφέρον στη μελέτη του ρόλου του θυμικού στην ακαδημαϊκή επίτευξη, και της σχέσης των ακαδημαϊκών συναισθημάτων με γνωστικούς παράγοντες ακαδημαϊκής επιτυχίας. Η παρούσα έρευνα, με βάση τη θεωρία 'ελέγχου-αξίας' του Pekrun για τα ακαδημαϊκά συναισθήματα, αποσκοπούσε να εξετάσει τα συναισθήματα τα οποία αναφέρουν ότι βιώνουν προπτυχιακοί φοιτητές/τριες προσχολικής αγωγής κατά τη διδασκαλία υποχρεωτικών μαθημάτων ψυχολογίας, γλωσσολογίας και φυσικής, καθώς και το ρόλο των προσδοκιών επίδοσης, της προσδιδόμενης αξίας, της αυτοαντίληψης της ικανότητας και της αντιλαμβανόμενης δυσκολίας των συγκεκριμένων μαθησιακών αντικειμένων στη διαμόρφωση των ίδιων συναισθημάτων, και στην επίδραση των συναισθημάτων στην επίδοση στις τελικές εξετάσεις του εξαμήνου. Οι συμμετέχουσες ήταν 320 φοιτήτριες προσχολικής αγωγής, δεύτερου και τρίτου έτους, οι οποίες προήλθαν από 4 πανεπιστήμια της χώρας. Τα κύρια αποτελέσματα έδειξαν ότι (α) οι φοιτήτριες βίωσαν ποικίλα συναισθήματα και ευρείας έντασης συναισθήματα κατά τη διδασκαλία των μαθημάτων τα οποία διαφοροποίησαν την επιτυχημένη από την αποτυχημένη επίδοση στις εξετάσεις, κυρίως στην ψυχολογία, (β) η αυτοαντίληψη της ικανότητας, η αντιλαμβανόμενη δυσκολία του μαθησιακού αντικειμένου και οι προσδοκίες επίδοσης επηρέασαν τη διαμόρφωση των συναισθημάτων, αλλά η προβλεπτική τους ισχύς διέφερε μεταξύ των μαθησιακών αντικειμένων και εντός του καθενός από αυτά, ενώ η προσδιδόμενη αξία αποδείχθηκε αδύναμος διαμορφωτής των συναισθημάτων, (γ) όλες οι μεταβλητές μαζί επηρέασαν θετικά την επίδοση στις εξετάσεις στην ψυχολογία, στη φυσική και, λιγότερο, στη γλωσσολογία, και (δ) τα συναισθήματα εξήγησαν σημαντικό ποσοστό της διακύμανσης της ακαδημαϊκής επίδοσης, ιδιαίτερα στην ψυχολογία. Τα αποτελέσματα συζητούνται σε σχέση με τη μελλοντική έρευνα και τις εφαρμογές τους στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Το συναίσθημα της ανίας σε φοιτητικό πληθυσμό: Παράγοντες πρόβλεψης και στρατηγικές αντιμετώπισης

Δήμητρα Φιλιππίδου, Παναγιώτα Μεταλλίδου, Αριστοτέλειο
Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η ανία είναι ένα το πιο συχνά αναφερόμενα ακαδημαϊκά συναισθήματα, γεγονός που οδήγησε πρόσφατα σε συστηματική διερεύνηση των συνεπειών της στην ακαδημαϊκή ζωή. Η έρευνα, ωστόσο, αναφορικά με τους παράγοντες που συμβάλλουν στην ενεργοποίησή της εξακολουθεί να είναι πολύ περιορισμένη. Στόχος της παρούσας μελέτης ήταν η διερεύνηση του συναισθήματος της ανίας που αναφέρουν ότι βιώνουν οι φοιτητές/τριες κατά τη διάρκεια της φοίτησής τους στο πανεπιστήμιο. Ειδικότερα, μελετήθηκε μέσω αυτο-αναφορών η ανία ως γνώρισμα προσωπικότητας, οι παράγοντες ενεργοποίησής της και οι στρατηγικές αντιμετώπισής της. Στην έρευνα συμμετείχαν 400 φοιτητές (N = 164) και φοιτήτριες (N = 236) από διάφορα Πανεπιστήμια και Τμήματα της Ελλάδας. Δόθηκαν: (α) ένα ερωτηματολόγιο μέτρησης της ανίας ως γνώρισμα προσωπικότητας, (β) ένα ερωτηματολόγιο των παραγόντων που ενεργοποιούν την ανία κατά την παρακολούθηση μαθημάτων στο Πανεπιστήμιο και (γ) ένα ερωτηματολόγιο για τις στρατηγικές αντιμετώπισής της. Το γενικευμένο αίσθημα ανίας βρέθηκε να προβλέπει ως αιτίες της ανίας τις υψηλές απαιτήσεις των μαθημάτων και την αίσθηση ότι η παρακολούθηση είναι χαμένος χρόνος. Ενώ το αίσθημα ανίας λόγω απραξίας βρέθηκε να προβλέπει ως αιτίες τη βαρετή διδασκαλία και το βαρετό περιεχόμενο των μαθημάτων. Επιπλέον, η ανία ως απραξία προέβλεπε θετικά τις αναφορές για χρήση στρατηγικών γνωστικής αποφυγής και συμπεριφορικής προσέγγισης και αποφυγής, ενώ η γενικευμένη ανία προέβλεπε αρνητικά τις αναφορές για χρήση στρατηγικών συμπεριφορικής προσέγγισης και θετικά τις αναφορές για χρήση στρατηγικών συμπεριφορικής αποφυγής. Τέλος, διαφορετικές αιτίες ενεργοποίησης της ανίας βρέθηκαν να προβλέπουν διαφορετικές στρατηγικές αντιμετώπισης. Συζητούνται παρεμβάσεις με στόχο την τροποποίηση των παραγόντων πλαισίου που ενεργοποιούν την ανία.

Αναζήτηση ακαδημαϊκής βοήθειας στο πανεπιστήμιο, συναισθήματα και συναισθηματική ρύθμιση: Προκαταρκτικά ευρήματα από Ελληνικό φοιτητικό πληθυσμό

Μερόπη Σίμου, Ελευθερία Γωνίδα, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Παρότι η αναζήτηση βοήθειας αποτελεί μια σημαντική αναπτυξιακή δεξιότητα για την προσαρμογή ενός ατόμου, η πλειοψηφία των φοιτητών/ριών διστάζουν ή αποφεύγουν να αναζητήσουν βοήθεια όταν τη χρειάζονται. Η παρούσα μελέτη επιχειρεί μια προκαταρκτική διερεύνηση της σχέσης μεταξύ των συναισθημάτων που σχετίζονται με τις σπουδές, των στρατηγικών ρύθμισής τους, και της πρόθεσης αναζήτησης βοήθειας για ακαδημαϊκά ζητήματα. Στην έρευνα συμμετείχαν 100 προπτυχιακοί/ές φοιτητές/ριες. Διερευνήθηκε η πρόθεση αναζήτησης/αποφυγής ακαδημαϊκής βοήθειας (προσαρμογή των κλιμάκων Mental Help-Seeking Intention Scale-MHSIS και General Help-Seeking Tendency-GHST), τα ακαδημαϊκά συναισθήματα (προσαρμογή κλίμακας Positive and Negative Affect Schedule-PANAS), και οι δυσκολίες στη συναισθηματική ρύθμιση (προσαρμογή κλίμακας Difficulties in Emotion Regulation Scale-DERS-SF). Η πρόθεση για αναζήτηση βοήθειας συσχετίστηκε θετικά με τα ευχάριστα συναισθήματα (π.χ., ενθουσιασμός, ενδιαφέρον) για τις σπουδές και με τις θετικές πεποιθήσεις των φοιτητών/ριών για την αναζήτηση βοήθειας. Δε συνδέθηκε με τα δυσάρεστα συναισθήματα (π.χ., άγχος, αναστάτωση) για τις σπουδές, συσχετίστηκε αρνητικά ωστόσο με τις δυσκολίες στη συναισθηματική ρύθμιση και, κυρίως, με τη μειωμένη συναισθηματική επίγνωση. Αντίστοιχα, η πρόθεση για αποφυγή αναζήτησης βοήθειας συσχετίστηκε θετικά με τα δυσάρεστα συναισθήματα για τις σπουδές και τις αρνητικές/στιγματιστικές πεποιθήσεις για την αναζήτηση βοήθειας, και αρνητικά με τις θετικές πεποιθήσεις για την αναζήτηση βοήθειας, ενώ βρέθηκε ισχυρή θετική συσχέτιση μεταξύ της αποφυγής αναζήτησης βοήθειας και των δυσκολιών συναισθηματικής ρύθμισης. Τα ευρήματα επιβεβαιώνουν το σημαντικό ρόλο των συναισθημάτων και των στρατηγικών διαχείρισής τους για τη στάση των φοιτητών/ριών απέναντι στην αναζήτηση βοήθειας για θέματα σπουδών, υπογραμμίζοντας την αναγκαιότητα παρεμβάσεων για την ενίσχυσή της και τη βελτιστοποιημένη πρόσβαση των φοιτητών/ριών σε υπηρεσίες υποστήριξης

Ψυχοσυναισθηματικές και κοινωνικές παράμετροι σε μαθητές με ή χωρίς δυσκολίες μάθησης

ΟΡΓΑΝΩΤΡΙΑ: Παναγιώτα Δημητροπούλου, *Πανεπιστήμιο Κρήτης*

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Ελισάβετ Χρυσοχόου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

ΣΥΖΗΤΗΤΡΙΑ: Αικατερίνη Αντωνοπούλου, *Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Το συμπόσιο περιλαμβάνει τρεις εισηγήσεις που στόχο έχουν να αναδείξουν τη συμβολή των ψυχοσυναισθηματικών και κοινωνικών παραμέτρων στην προσαρμογή μαθητών με ή χωρίς Μαθησιακές Δυσκολίες (ΜΔ) σε ακαδημαϊκές προκλήσεις, αλλά και αντίστροφα, την επίδραση της ακαδημαϊκής επίδοσης στην ΨΧΚ προσαρμογή των μαθητών. Στην πρώτη εισήγηση αναδεικνύονται τα επίπεδα του αντιλαμβανόμενου άγχους και στρες των γονέων παιδιών χωρίς ΜΔ καθώς και τις στάσεις τους για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση κατά τη διάρκεια της δεύτερης αναστολής λειτουργίας των σχολικών μονάδων και η επίδρασή τους στην ΨΧΚ προσαρμογή των παιδιών τους. Αντίστοιχα, στη δεύτερη εισήγηση αναδεικνύεται ο ρόλος των «σημαντικών άλλων», όπως οι γονείς, και στις σχέσεις μεταξύ των πρακτικών που εφαρμόζουν (άσκηση ή μη συμπεριφορών ψυχολογικού ελέγχου), αλλά και των συναισθηματικών τους αντιδράσεων (π.χ. άγχος, στρες), στην ψυχοκοινωνική προσαρμογή των παιδιών τους με ΜΔ κατά την εκπαιδευτική διαδικασία ειδικότερα σε καταστάσεις κρίσεων (π.χ. κατά την περίοδο του Covid19) και αλλαγών στην εκπαίδευση. Εκτός από τον ρόλο των γονέων, ποιος είναι ο ρόλος των εκπαιδευτικών πρακτικών στις παραμέτρους αυτές; Στην τρίτη εισήγηση αναδεικνύεται ο ρόλος του σχολείου στην αλλαγή των ΨΧΚ παραμέτρων μέσω της εφαρμογής μίας ακαδημαϊκής παρέμβασης σε μαθητές με ΜΔ. Οι παραπάνω συσχετιστικές, διαμεσολαβητικές και εμπειρικές μελέτες έχουν ως κοινή συνισταμένη τη διευκόλυνση και προαγωγή της ψυχοσυναισθηματικής και κοινωνικής προσαρμογής των μαθητών σε αντίξοες συνθήκες λόγω ενδοοατομικών ή περιβαλλοντικών παραγόντων.

Αντιλαμβανόμενο άγχος και στρες και στάσεις γονέων για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση παιδιών και εφήβων κατά την αναστολή λειτουργίας των σχολικών μονάδων

Φωτεινή Πολυχρόνη, Αλέξανδρος Σταμάτιος Αντωνίου, Βασιλική Τζιάλλα, Γεωργία Χριστοπούλου, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν να διερευνήσει τα επίπεδα του αντιλαμβανόμενου άγχους και στρες των γονέων καθώς και τις στάσεις τους για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση των παιδιών τους κατά τη διάρκεια της δεύτερης αναστολής λειτουργίας των σχολικών μονάδων κατά την άνοιξη του 2021. Στην έρευνα συμμετείχαν 794 γονείς (83,8% μητέρες, 16,2% πατέρες) ηλικίας από 35 έως 54 έτη. Τα παιδιά τους φοιτούσαν στο νηπιαγωγείο και στο Δημοτικό στο Γυμνάσιο ή και στις δύο βαθμίδες. Οι γονείς συμπλήρωσαν ηλεκτρονικά ερωτηματολόγια για τις ανωτέρω μεταβλητές και απάντησαν σε ερωτήσεις για την σχολική επίδοση του παιδιού, τα συναισθήματά τους κατά την αναστολή και επαναλειτουργία των σχολείων και για τις δυσκολίες με την εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, οι γονείς ανέφεραν μέτρια επίπεδα άγχους και στρες τα οποία ήταν υψηλότερα για τους γονείς παιδιών Δημοτικού και χαμηλότερα για τους πατέρες συγκριτικά με τις μητέρες. Επιπλέον, είχαν αρνητικές στάσεις για το ρόλο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στην λειτουργία της οικογένειας, και για την αξία και το ρόλο της σε σύγκριση με τον παραδοσιακό τρόπο διδασκαλίας. Η σχολική επίδοση των παιδιών και το ενδιαφέρον για τα μαθήματα ήταν μειωμένα για τα παιδιά μικρότερης ηλικίας. Τα τρία συχνότερα αναφερόμενα συναισθήματα κατά την περίοδο αναστολής λειτουργίας των σχολείων ήταν η αβεβαιότητα, ο φόβος και η ανακούφιση, και κατά την επαναλειτουργία των σχολείων η ελπίδα, η ανακούφιση και η χαρά. Τα αποτελέσματα θα συζητηθούν ως προς την επίδραση της εξ αποστάσεως εκπαίδευση σε συνθήκες κρίσεων στην προσαρμογή των παιδιών και την ψυχική υγεία των οικογενειών τους.

Βαθμός αυτονομίας, ικανοποίηση βασικών ψυχολογικών αναγκών και βίωση θετικών ακαδημαϊκών συναισθημάτων σε παιδιά με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες

Κασσιανή Ματσούκα, *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*

Παναγιώτα Δημητροπούλου, *Πανεπιστήμιο Κρήτης*

Διαμάντω Φιλιππάτου, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Η παρούσα έρευνα μελετά τις σχέσεις μεταξύ των ακαδημαϊκών συναισθημάτων κατά την ανάγνωση και την παραγωγή γραπτού λόγου σε μαθητές 9-12 ετών με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες, του βαθμού αυτονομίας και του ψυχολογικού ελέγχου της μητέρας προς αυτούς. Επιπλέον, ερευνάται η δυνατότητα πρόβλεψης της ικανοποίησης βασικών ψυχολογικών αναγκών των μαθητών από τον βαθμό αυτονομίας που παρέχει η μητέρα αλλά και η πρόβλεψη των ακαδημαϊκών συναισθημάτων από την ικανοποίηση ή μη των βασικών ψυχολογικών αναγκών. Τέλος, διερευνάται η πιθανότητα διαμεσολάβησης των βασικών ψυχολογικών αναγκών στην επίδραση του βαθμού αυτονομίας στα ακαδημαϊκά συναισθήματα. Στην έρευνα συμμετείχαν 120 μαθητές και τα εργαλεία που συμπλήρωσαν ήταν το Achievement Emotions Questionnaire pre-adolescence scale, το Autonomy Support subscale of the Perceptions of Parenting Scale, το Psychological Control Scale-Youth Self Report και το Basic Psychological Need Satisfaction and the Need Frustration Scale. Από τα ευρήματα προκύπτει ότι η άσκηση ψυχολογικού ελέγχου από τη μητέρα σχετίζεται θετικά με αρνητικά συναισθήματα των παιδιών ενώ η ικανοποίηση των βασικών ψυχολογικών αναγκών τους σχετίζεται θετικά με τη βίωση θετικών συναισθημάτων κατά την ανάγνωση και την παραγωγή γραπτού λόγου στην τάξη. Επίσης συμπεριφορές ψυχολογικού ελέγχου από τη μητέρα μπορούν να προβλέψουν τη μη ικανοποίηση των βασικών ψυχολογικών αναγκών των παιδιών ενώ η μη ικανοποίηση των βασικών ψυχολογικών αναγκών μπορεί να προβλέψει την εμφάνιση αρνητικών συναισθημάτων επίτευξης στο παιδί. Τέλος, η μη ικανοποίηση των βασικών ψυχολογικών αναγκών του παιδιού μεσολαβεί στη βίωση αρνητικών ακαδημαϊκών συναισθημάτων.

Η συμβολή ακαδημαϊκών παρεμβάσεων στην ψυχοκοινωνική προσαρμογή μαθητών δημοτικού με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες

Φαίη Αντωνίου, Βασιλική Κόκκαλη, Κωνσταντίνα Φραγκούλη,
Καρυοφυλλιά Αλεξούδη, Χρύσα Δανέζη, Ιωάννης Πετρούλης, Στέλλα
Κύνθια Παπαμίχου, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Έχει διαπιστωθεί ότι οι φτωχοί αναγνώστες βιώνουν στατιστικώς σημαντικά περισσότερο άγχος σε σχέση με τους τυπικούς αναγνώστες. Τα παιδιά με αυξημένο άγχος παρουσιάζουν επίσης συχνά δυσκολίες ψυχοκοινωνικής προσαρμογής. Σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν να εξεταστεί ο βαθμός στον οποίο 3 διαφορετικές ακαδημαϊκές παρεμβάσεις που επικεντρώνονται στην άμεση και σαφή διδασκαλία γνωστικών και μεταγνωστικών στρατηγικών βελτιώνουν τις επιμέρους διαστάσεις της ψυχοκοινωνικής προσαρμογής (ΨΧΚ) μαθητών δημοτικού με Ειδικές Μαθησιακές Δυσκολίες (ΕΜΔ). Συμμετέχοντες ήταν 190 μαθητές 3 τάξεων του δημοτικού με ΕΜΔ (ΝΔ Δημοτικού=72, ΝΕ-Στ Δημοτικού= 118) οι οποίοι κατανεμήθηκαν τυχαία σε Πειραματικές (ΠΟ) και Ομάδες Ελέγχου (ΟΕ). Διδάχθηκαν γνωστικές και μεταγνωστικές στρατηγικές ορθογραφίας (Δ'), αναγνωστικής κατανόησης και γραπτής έκφρασης (Ε'-Στ') από τους εκπαιδευτικούς του τμήματος ένταξης. Οι μαθητές της Δ' δημοτικού αξιολογήθηκαν πριν και μετά την παρέμβαση με το ερωτηματολόγιο Trait Emotional Intelligence Questionnaire-Child Form-TEI-Que-CF και οι μαθητές των τάξεων Ε' και Στ' με το Εργαλείο Ψυχοκοινωνικής Προσαρμογής. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι για την Δ' δημοτικού υπήρξε στατιστικώς σημαντική αλλαγή στη μεταβλητή Σχέσεις Συνομηλίκων με την ΠΟ να σημειώνει αύξηση στην επίδοση, σε σχέση με την ΟΕ. Εντός της πειραματικής ομάδας φάνηκε η σημαντική αύξηση στην επίδοση των μαθητών της ΠΟ στις μεταβλητές Παρακίνηση Εαυτού, Ρύθμιση Συναισθημάτων και Συναισθηματική Διάθεση. Στις τάξεις Ε' και Στ' δημοτικού φάνηκε σημαντική αλλαγή μεταξύ των δύο ομάδων στη Σχολική Αποτελεσματικότητα και την Αντίληψη για την Ικανότητα στη Γλώσσα, με την ΠΟ να υπερτερεί της ΟΕ. Τα αποτελέσματα αναδεικνύουν τη σημασία της διδασκαλίας των μεταγνωστικών στρατηγικών στην ενίσχυση της αυτο-ρύθμισης των μαθητών, η οποία αποτελεί βασική παράμετρο της ψυχοκοινωνικής προσαρμογής.

Ετερότητα στην εκπαίδευση

Πρόεδρος: Ευθύμιος Λαμπρίδης, *Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης*

Η συμβολή της διομαδικής επαφής στην ενίσχυση της διαπολιτισμικής ευαισθησίας και τη μείωση της προκατάληψης εκπαιδευτικών τάξεων υποδοχής προσφύγων μαθητών

Ευθύμιος Λαμπρίδης, *Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης*

Μαρία Ντόβα, *Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο*

Η παρούσα έρευνα προσπαθεί να μελετήσει τη συμβολή της διομαδικής επαφής στην ενίσχυση της διαπολιτισμικής ευαισθησίας και τη μείωση της προκατάληψης εκπαιδευτικών που δουλεύουν με πρόσφυγες μαθητές σε τάξεις υποδοχής στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Σκοπός της είναι να διερευνήσει τη σταδιακή μεταβολή του περιεχομένου της εννοιολογικής κατασκευής των εθνοπολιτισμικά διαφορετικών μαθητών μέσα από την καθημερινή επαφή, συνεργασία και αλληλεπίδραση στο πλαίσιο της σχολικής τάξης. Ειδικότερα, η έρευνα στοχεύει στην ανάδειξη της σταδιακής ενίσχυσης της διαπολιτισμικής επάρκειας, ετοιμότητας και ευαισθητοποίησης των εκπαιδευτικών μέσα από την καθημερινή επαφή με τους πρόσφυγες μαθητές τους και την παράλληλη βαθμιαία μείωση της προκατάληψης. Διενεργήθηκαν 12 ερευνητικές συνεντεύξεις ημι-δομημένου τύπου σε εκπαιδευτικούς της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Σε 6 από αυτές συμμετείχαν εκπαιδευτικοί τάξεων υποδοχής προσφύγων μαθητών και στις υπόλοιπες εκπαιδευτικοί γενικών τάξεων. Για την επεξεργασία του λόγου των συμμετεχόντων επιλέχθηκε η μέθοδος της ανάλυσης περιεχομένου. Η συγκριτική επεξεργασία του περιεχομένου του λόγου των συμμετεχόντων υποδεικνύει την ιδιαίτερη συμβολή της διομαδικής επαφής. Οι εκπαιδευτικοί των τάξεων υποδοχής υπογραμμίζουν την ενίσχυση της γνωστικής και συναισθηματικής τους διαπολιτισμικής επάρκειας μέσα από την εμπειρία της καθημερινής επαφής με τους πρόσφυγες μαθητές τους. Συνάμα στον λόγο τους αποτυπώνεται καθαρά αξιοσημείωτος περιορισμός των εκ των προτέρων αρνητικών κρίσεων και προσδοκιών τους για τους πρόσφυγες μαθητές τους. Αντίθετα, η περιορισμένη διομαδική επαφή των εκπαιδευτικών των γενικών τάξεων μοιάζει να συνιστά σημαντικό ανασταλτικό παράγοντα βελτίωσης της διαπολιτισμικής τους ευαισθησίας και ετοιμότητας. Τα ευρήματα ερμηνεύονται περαιτέρω στο πλαίσιο των διομαδικών σχέσεων και δυναμικών.

Ετερότητα στην εκπαίδευση. Μια έρευνα δράσης για την αποδοχή του «άλλου» σε τάξη δημοτικού

Ειρήνη-Φαίδρα Γκουγκουλούλη, Μαρίνα Σούννογλου, *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*

Τις τελευταίες δεκαετίες η ετερότητα των μαθητών αποτελεί σημαντικό ζήτημα στην εκπαίδευση (Buholzer & Kummer, 2010; Fürstenau & Gomolla, 2009; Rebel, 2010). Αυτό αποδεικνύεται σε αρκετές μελέτες που διερεύνησαν την αποδοχή της ετερότητας σε συνομηλικούς μέσω δημιουργικών δραστηριοτήτων βασισμένων στη μοντελοποίηση της χρήσης των Τεχνών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση (de Boer and Pijl 2016; Godeau et al. 2010; Schwab 2017; Cabedo-Mas, Nethsinghe, & Forrest, 2017; Wesley, 2007). Η παρούσα έρευνα επιχειρεί να καλύψει το κενό στις έρευνες για τη συμβολή των Τεχνών στην εκπαίδευση και συγκεκριμένα στην ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα διερευνώντας τον ρόλο τους στον σεβασμό και στην αποδοχή της ετερότητας σε μια τάξη που είναι αναγκαία η ενσωμάτωση συγκεκριμένων μαθητών από διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο και με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Η έρευνα είναι ποιοτική και χαρακτηρίζεται ως έρευνα δράσης (Clark et al., 2020; Robson, 2007). Διεξήχθη σε Δημοτικό Σχολείο του Βόλου τη σχολική χρονιά 2021-2022. Οι συμμετέχοντες ήταν 16 μαθητές και μαθήτριες της Γ' τάξης που παρακολούθησαν ένα παρεμβατικό πρόγραμμα 13 δραστηριοτήτων με συχνότητα 2 ωρών την εβδομάδα. Ως μεθοδολογικά εργαλεία επελέγησαν η ημιδομημένη συνέντευξη, η συμμετοχική παρατήρηση και το ημερολόγιο ερευνητή. Τα αποτελέσματα ήταν θετικά αναφορικά με τον σεβασμό, την αποδοχή της αναπηρίας και της πολιτισμικής ετερότητας, όπως και με τη βελτίωση των διαπροσωπικών σχέσεων των παιδιών. Στις προοπτικές της μελέτης αυτής είναι η πρόταση τρόπων προσέγγισης της ετερότητας με σκοπό να τις ακολουθήσουν και εφαρμόσουν και άλλοι εκπαιδευτικοί.

Εθνοθεωρίες και προσδοκίες ζωής μητέρων Ρομά και των έφηβων παιδιών τους: Ο ρόλος του μεταστερεοτύπου ως προς τη σχολική φοίτηση

Ευθύμιος Λαμπρίδης, *Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης*

Βαρβάρα Σταυρακάκη, *Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο*

Η σχολική διαρροή είναι υψηλότερη μεταξύ των μαθητών Ρομά και ένα μικρό ποσοστό εξ αυτών ολοκληρώνει τη φοίτηση στο Γυμνάσιο. Προηγούμενες σχετικές έρευνες δείχνουν ότι οι εθνοθεωρίες των μητέρων και των παιδιών τους καθώς και οι προσδοκίες ζωής που αυτές διαμορφώνουν διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο ως προς αυτό το φαινόμενο. Η παρούσα έρευνα ξεκινώντας από την προσπάθεια μελέτης των εθνοθεωριών και των αντίστοιχων προσδοκιών ζωής μητέρων και εφήβων Ρομά επικεντρώνει το ενδιαφέρον της στην ανάδειξη λιγότερο ορατών μεταβλητών που φαίνεται να διαμορφώνουν την απόφαση για συνέχιση της σχολικής φοίτησης. Συγκεκριμένα, σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να μελετηθεί η συμβολή της προκατάληψης και των στερεότυπων αντιλήψεων για τα μέλη της κυρίαρχης ομάδας και συνάμα να αναδειχθεί η συμβολή του μεταστερεοτύπου για τους Ρομά ως σημαντικού παράγοντα ενίσχυσης της σχολικής φοίτησης. Διενεργήθηκαν 20 ερευνητικές συνεντεύξεις ημι-δομημένου τύπου, εκ των οποίων 10 με μητέρες Ρομά και 10 με τις έφηβες κόρες και τους έφηβους γιους τους. Για την επεξεργασία του περιεχομένου του λόγου των συμμετεχόντων επιλέχθηκε η ανάλυση περιεχομένου. Τα ευρήματα δείχνουν σημαντική ταύτιση των εθνοθεωριών των μητέρων και των παιδιών τους, την ύπαρξη προκατάληψης προς την κυρίαρχη κοινωνική ομάδα, υψηλό επίπεδο προσλαμβανόμενης διάκρισης. Το μεταστερεότυπο μητέρων και παιδιών είναι εμφανές. Είναι, επίσης ορατή η λειτουργία του μεταστερεοτύπου ως δύναμη ενίσχυσης της σχολικής φοίτησης. Το εύρημα αυτό έρχεται σε αντίθεση με ανάλογα ευρήματα προηγούμενων ερευνών και η σημασία του αναδεικνύεται στο πλαίσιο των δυναμικών που διέπουν τις διομαδικές σχέσεις.

Ασυνόδευτοι έφηβοι ανήλικοι σε διαμερίσματα ημιαυτόνομης διαβίωσης στη Θεσσαλονίκη: Βιώματα, δυσκολίες, ανάγκες και αποθέματα κατά τη μετα-μεταναστευτική περίοδο

Έλλη Καστρουνή, Παναγιώτα Βορριά, Ευαγγελία Φίγγου,
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν να διερευνηθούν τα βιώματα, οι δυσκολίες, οι ανάγκες και τα αποθέματα των ασυνόδευτων ανηλίκων που διέμεναν σε διαμερίσματα ημιαυτόνομης διαβίωσης στη Θεσσαλονίκη. Η διαδικασία συλλογής των δεδομένων έγινε με τη μέθοδο της ημιδομημένης συνέντευξης. Στη μελέτη συμμετείχαν 12 ασυνόδευτοι ανήλικοι πρόσφυγες ηλικίας 16 έως 18 χρόνων από το Πακιστάν, την Αφρική, το Αφγανιστάν, τη Συρία και το Ιράκ. Από την θεματική ανάλυση των συνεντεύξεων προέκυψαν τα εξής θέματα: α. «Οι δυσκολίες σε μια διαδρομή με πολλούς σταθμούς», β. «Οι συναισθηματικές εμπειρίες», γ. «Οι ψυχοκοινωνικές αποσκευές» και δ. «Τα μελλοντικά σχέδια και οι προβληματισμοί». Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι ασυνόδευτοι ανήλικοι βίωναν τραυματικές εμπειρίες κατά την άφιξη και την εγκατάστασή τους στην Ελλάδα που σχετίζονταν με εμπειρίες φυλάκισής τους, συνεχείς μετακινήσεις σε διαφορετικά κέντρα φιλοξενίας, απώλεια προσώπων και το ζήτημα του ασύλου και της λήψης της ιδιότητας του πρόσφυγα. Επιπλέον, η καραντίνα λόγω κορονοϊού αποτέλεσε σημαντικό επιβαρυντικό παράγοντα. Ωστόσο, είναι ενδιαφέρον να αναφερθεί ότι οι ασυνόδευτοι ανήλικοι διέθεταν προσωπικές και κοινωνικές πηγές υποστήριξης. Πιο συγκεκριμένα, η στήριξη σε προσωπικές δυνάμεις, η οπτική στο μέλλον, η στοχοθέτηση και η μελλοντική οικογενειακή επανένωση λειτούργησαν ενισχυτικά στην προσαρμογή τους στη νέα χώρα. Επίσης, οι φίλοι, η δομή, τα πρόσωπα φροντίδας, το σχολείο και η θρησκεία αποτέλεσαν βασικές πηγές υποστήριξης. Συνεπώς, στη μελέτη αναδείχθηκαν οι ανάγκες και τα αποθέματα των ασυνόδευτων ανηλίκων, τα οποία μπορούν να αξιοποιηθούν για την κατάλληλη υποστήριξη, την εκπαίδευση και το σχεδιασμό προγραμμάτων παρέμβασης, με απώτερο στόχο την ικανοποίηση των αναγκών των ασυνόδευτων ανηλίκων.

Η σημασία της έννοιας της αυτο-αποτελεσματικότητας στη μάθηση και στη διδασκαλία

ΟΡΓΑΝΩΤΡΙΕΣ/ΠΡΟΕΔΡΟΙ: Ειρήνη Δερμιτζάκη, Ελένη Ανδρέου, *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*

ΣΥΖΗΤΗΤΡΙΑ: Ευθυμία Συγκολλίτου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Στο συμπόσιο αυτό στόχος είναι να αναδειχθεί η σημασία της έννοιας της αυτο-αποτελεσματικότητας μαθητών και εκπαιδευτικών στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Στη διεθνή βιβλιογραφία τεκμηριώνεται ότι η έννοια αυτή συνδέεται με τις μαθησιακές συμπεριφορές και συνήθειες των μαθητών/τριών και, μακροπρόθεσμα, με τις επιδόσεις τους αλλά και με την αποτελεσματικότητα της διδασκαλίας των εκπαιδευτικών. Στο πλαίσιο της Εργασίας 1 των Μάνου και συν., βρέθηκε ότι μαθητές/τριες με θετική ακαδημαϊκή αυτο-αποτελεσματικότητα και υψηλή ρύθμιση της μαθησιακής τους προσπάθειας αναφέρουν χαμηλό βαθμό αναβλητικής συμπεριφοράς. Περαιτέρω, σύγχρονα δεδομένα, τόσο με βάση την τυπική διδακτική διαδικασία όσο και με βάση την εξ' αποστάσεως διδασκαλία λόγω της πανδημίας, φανερώνουν ότι η εμπλοκή του/της εκπαιδευτικού σε διαδικασίες αναστοχασμού και αυτο-αξιολόγησης μπορεί να ανακατευθύνει και να προβλέψει τις προσδοκίες της αυτο-αποτελεσματικότητας προς όφελος του ατόμου και της διδασκαλίας. Στην Εργασία 2 των Παρασκευά και συν., μελετήθηκε πώς η άσκηση μελλοντικών εκπαιδευτικών σε διεργασίες αναστοχασμού σχετικά με τη διδασκαλία τους μπορεί να συνδέεται με αλλαγές στην διδακτική τους αυτο-αποτελεσματικότητα με οφέλη για τον μελλοντικό σχεδιασμό της διδασκαλίας τους. Τα δεδομένα είναι υπό επεξεργασία. Στην Εργασία 3 των Ρούση και συν., μελετήθηκε η διδακτική αυτο-αποτελεσματικότητα εν ενεργεία και μελλοντικών εκπαιδευτικών αλλά και η αυτο-αποτελεσματικότητά τους ως προς την δια ζώσης και την εξ' αποστάσεως εκπαίδευση κατά τη διάρκεια της πανδημίας αλλά και ο αντίκτυπος της σχέσης των εκπαιδευτικών με την τεχνολογία και την αντίληψη του κινδύνου της COVID -19 στις πεποιθήσεις αυτο-αποτελεσματικότητας.

Στην έρευνα βρέθηκε ότι η αντίληψη του κινδύνου από την πανδημία δεν προέβλεπε την αυτο-αποτελεσματικότητα ενώ, αντίθετα, ο υψηλός βαθμός αυτο-αξιολόγησης των ικανοτήτων σε παιδαγωγικές εφαρμογές της τεχνολογίας φάνηκε να προβλέπει συστηματικά την αυτο-αποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών. Τα αποτελέσματα των ερευνών θα συζητηθούν υπό το πρίσμα των σχετικών σύγχρονων διεθνών ερευνητικών ευρημάτων με προτάσεις ως προς τις μελλοντικές γραμμές έρευνας και παρέμβασης, με σκοπό τη βελτιστοποίηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας στο σχολείο.

Ο ρόλος των κινήτρων μαθητών/τριών δημοτικού στην αναβλητική τους συμπεριφορά

Ευαγγελία Μάνου, Ειρήνη Δερμιτζάκη, Αγγελική Λεονταρή,
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Η παρούσα εργασία μελέτησε την αναβλητική συμπεριφορά μαθητών/τριών δημοτικού και τις σχέσεις της με παράγοντες κινήτρων, όπως η ακαδημαϊκή αυτο-αποτελεσματικότητα και η αυτο-ρύθμιση της προσπάθειας κατά τη μάθηση. Προηγούμενες έρευνες για την αναβλητικότητα έγιναν με αναφορά κυρίως σε φοιτητές/τριες και σε εφήβους μαθητές/τριες. Οι έρευνες στους παραπάνω πληθυσμούς έχουν δείξει ότι η αναβλητικότητα συνδέεται με χαμηλή ακαδημαϊκή αυτο-αποτελεσματικότητα και με δυσκολίες στην ρύθμιση των μαθησιακών συμπεριφορών. Στην παρούσα έρευνα συμμετείχαν 253 μαθητές/τριες Στ' δημοτικού από διάφορες περιοχές της Ελληνικής επικράτειας, αστικές και μη. Οι μαθητές/τριες απάντησαν σε ερωτηματολόγια που αναφέρονταν στην αναβλητική τους συμπεριφορά, στην ακαδημαϊκή τους αυτο-αποτελεσματικότητα και στη ρύθμιση της προσπάθειάς τους κατά τη μάθηση. Οι μέχρι τώρα αναλύσεις των δεδομένων δείχνουν να επιβεβαιώνουν τα ευρήματα προηγούμενων ερευνών σε μεγαλύτερους σε ηλικία συμμετέχοντες. Συγκεκριμένα, βρέθηκε ότι αναφορές των 12χρονων μαθητών/τριών για την ακαδημαϊκή τους αυτο-αποτελεσματικότητα και για τη ρύθμιση της προσπάθειάς τους κατά τη μάθηση συσχετίζονταν σημαντικά και αρνητικά με την τάση τους για αναβλητική συμπεριφορά. Τα ευρήματα θα συζητηθούν στο πλαίσιο της κοινωνικο-γνωστικής προσέγγισης των υπό εξέταση σχέσεων.

Σχέσεις της διδακτικής αυτο-αποτελεσματικότητας υποψήφιων εκπαιδευτικών με τις στοχαστικές διεργασίες τους σχετικά με τη διδασκαλία

Βιολέττα Παρασκευά, Ειρήνη Δερμιτζάκη, Αναστάσιος Σιάτρας, Φωτεινή Γκααραγκούνη-Αραιού, Μάγδα Βίτσου, *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*

Η έννοια της διδακτικής αυτο-αποτελεσματικότητας είναι σημαντική για υποψήφιους και εν ενεργεία εκπαιδευτικούς αφού συνδέεται με την αποτελεσματική διδασκαλία και μάθηση. Προηγούμενες έρευνες δείχνουν ότι, όταν οι εκπαιδευτικοί λαμβάνουν μέρος σε στοχαστικές δραστηριότητες σχετικά με τη διδασκαλία τους, συχνά οδηγούνται σε επανεξέταση των πεποιθήσεων της διδακτικής αυτο-αποτελεσματικότητάς τους, τοποθετώντας την σε πιο ρεαλιστική βάση. Στόχος της παρούσας έρευνας-παρέμβασης ήταν να διερευνηθούν οι σχέσεις των πεποιθήσεων διδακτικής αυτο-αποτελεσματικότητας υποψήφιων εκπαιδευτικών με τις στοχαστικές διεργασίες τους ως προς τη διδασκαλία τους πριν και μετά από την εκπαίδευσή τους σε δραστηριότητες στοχασμού. Ειδικότερα, 45 τελειόφοιτες φοιτήτριες/τές τμήματος προσχολικής εκπαίδευσης που βρίσκονταν στην φάση της πρακτικής τους άσκησης (ΠΑ) κλήθηκαν να απαντήσουν σε ερωτήσεις για την διδακτική τους αποτελεσματικότητα σε επιμέρους διαστάσεις του διδακτικού σχεδιασμού (π.χ. Μπορώ να διατυπώσω με ακρίβεια τους διδακτικούς στόχους του μαθήματός μου) πριν αλλά και μετά την εκπαίδευσή τους σε διεργασίες στοχασμού αναφορικά με τα σχέδια διδασκαλίας που ανέπτυξαν. Οι στοχαστικές δραστηριότητες στις οποίες πήραν μέρος οι μελλοντικές εκπαιδευτικοί συμπεριλάμβαναν, μεταξύ άλλων, και διαδικασίες αυτο-αξιολόγησης και ετερο-αξιολόγησης των σχεδίων διδασκαλίας. Συγκεκριμένα, κάθε φοιτήτρια αξιολόγησε ατομικά, βάσει προσδιορισμένων δεικτών, τόσο το δικό της σχέδιο διδασκαλίας όσο και το σχέδιο διδασκαλίας ενός ζεύγους συμφοιτητριών της. Η κάθε συμμετέχουσα κλήθηκε επίσης να στοχαστεί ως προς τις αποκλίσεις που ίσως υπήρχαν ανάμεσα στις αυτο- και ετερο-αξιολογήσεις του πλάνου διδασκαλίας της. Τα δεδομένα της έρευνας-παρέμβασης είναι υπό επεξεργασία. Η εξέταση πιθανών αλλαγών στη σχέση ανάμεσα στις πεποιθήσεις διδακτικής αυτο-αποτελεσματικότητας και τις στοχαστικές διεργασίες μπορεί να συμβάλει στον σχεδιασμό αποτελεσματικότερων πρακτικών εκπαίδευσης των υποψήφιων εκπαιδευτικών.

Η αυτο-αποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19 στην Ελλάδα σε σχέση με την αντίληψη κινδύνου και την εξοικείωσή τους με την τεχνολογία

Χριστίνα Ρούση, Ελένη Ανδρέου, Στέλλα Τσερμεντσέλη, Αποστολία Τσεκούρα, *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*

Ο υποχρεωτικός εγκλεισμός εξαιτίας της πανδημίας COVID-19 οδήγησε σε προσωρινό κλείσιμο των σχολείων στην Ελλάδα και σε πολλές άλλες χώρες και στην γρήγορη υιοθέτηση της τηλεκπαίδευσης. Κατά τη διάρκεια της ξαφνικής μετάβασης από τη δια ζώσης διδασκαλία στην τηλεκπαίδευση, οι εκπαιδευτικοί βρέθηκαν αντιμέτωποι με διάφορα θέματα που λειτούργησαν απειλητικά για την αυτό-αποτελεσματικότητά τους. Σκοπός της μελέτης αυτής ήταν να εξετάσει την διδακτική αυτό-αποτελεσματικότητα, αλλά και την αυτό-αποτελεσματικότητα που αφορά την εμπλοκή τους τόσο στη δια ζώσης όσο και στην εξ' αποστάσεως εκπαίδευση, κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19 και να διερευνήσει τον αντίκτυπο της σχέσης των εκπαιδευτικών με την τεχνολογία και την αντίληψη του κινδύνου της COVID -19 στις πεποιθήσεις για τη αυτό-αποτελεσματικότητα. Στην έρευνα συμμετείχαν 290 εκπαιδευτικοί (78.7% γυναίκες και 21.3% άνδρες) Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, οι οποίοι συμπλήρωσαν διαδικτυακά σχετικά ερωτηματολόγια, μέσω του λογισμικού Qualtrics. Από αυτούς 189 (65.2%) ήταν εν ενεργεία εκπαιδευτικοί σε δημόσια σχολεία και 101 (34.8%) περιστασιακά εργαζόμενοι στην εκπαίδευση (μελλοντικοί εκπαιδευτικοί). Τα αποτελέσματα της έρευνας, έδειξαν, ότι οι μελλοντικοί εκπαιδευτικοί είχαν υψηλότερη αυτο-αποτελεσματικότητα από τους υπηρετούντες εκπαιδευτικούς για την εξ' αποστάσεως διδασκαλία, ενώ η αντίληψη του κινδύνου από την πανδημία δεν αποδείχθηκε στατιστικά σημαντικός προγνωστικός παράγοντας για την αυτο-αποτελεσματικότητα σε καμία από τις δύο κατηγορίες εκπαιδευτικών. Αντίθετα, η υψηλή βαθμολογία στην αυτοαξιολόγηση των ικανοτήτων σε παιδαγωγικές εφαρμογές της τεχνολογίας φάνηκε ότι προβλέπει συστηματικά την αυτό-αποτελεσματικότητα όλων των εκπαιδευτικών που συμμετείχαν στην έρευνα. Τα αποτελέσματα ερμηνεύονται, υπό το πρίσμα των σχετικών σύγχρονων ερευνητικών ευρημάτων και προτείνονται κατευθυντήριες γραμμές έρευνας και παρέμβασης, με σκοπό τη βελτιστοποίηση της επιστημονικής και επαγγελματικής κατάρτισης των εκπαιδευτικών στον

τομέα της απόκτησης τεχνολογικών δεξιοτήτων για την ενίσχυση της αυτό-αποτελεσματικότητας, τόσο στην παραδοσιακή διδασκαλία όσο και στην διαδικτυακή, ανεξάρτητα από την κρίση εξαιτίας της πανδημίας COVID-19.

**Ζητήματα ηθικής και δεοντολογίας στο σχολικό πλαίσιο:
Διαπραγμάτευση των ηθικών διλημάτων και των ηθικών
αθετήσεων στη συνεργασία οικογενειών, σχολείων και σχολικών
ψυχολόγων**

ΟΡΓΑΝΩΤΡΙΑ/ΠΡΟΕΔΡΟΣ/ΣΥΖΗΤΗΤΡΙΑ: *Ιωάννα Μπίμπου-Νάκου, Αριστοτέλειο
Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Το συνέδριο ενδιαφέρεται για τους κώδικες ηθικής και δεοντολογίας που παρέχουν κανόνες για την επαγγελματική συμπεριφορά των ψυχολόγων και των εκπαιδευτικών, πέρα από πυρηνικές πεποιθήσεις, αξίες και προσωπικές ηθικές αρχές. Τα ηθικά διλήματα, εννοιολογούνται, κυρίως, ως ατομικές συνθήκες: αν στοχαστούμε, ωστόσο, την ηθική και αξιακή αναστάτωση που προκαλούν, τότε κατανοούμε ότι συνομιλούν με ευρύτερα συστήματα που αφορούν πολιτικές διαστάσεις πρακτικών και θεσμών. Σε ένα κοινωνικό και πολιτικό πλαίσιο αυστηρής λιτότητας, η απουσία συστηματικών θεσμοποιημένων συνεργασιών μεταξύ των ψυχολόγων και των εκπαιδευτικών, και η επικυριαρχία του ιατρικού και του ψυχολογικού λόγου, δυσκολεύει τις έντιμες και έμπιστες συνεργασίες για την αντιμετώπιση των ψυχοκοινωνικών δυσκολιών των παιδιών και των νέων. Οι συμμετέχουσες, με τη συμβολή τους, προσπαθούν να αναδείξουν τις προκλήσεις ως προς αντίστοιχα ζητήματα ηθικής και δεοντολογίας. Αρχικά, στο κείμενο της κυρίας Κουγιουμουτζάκη, αναγνωρίζεται ως δεδομένη η αυξημένη ρητορική για την κοινωνική δικαιοσύνη τις τελευταίες δεκαετίες, που, ωστόσο, συνοδεύεται από σημαντικούς περιορισμούς ως προς μια ουσιαστική πολιτική στήριξη. Η κ. Κουγιουμουτζάκη διερευνά τις θεωρητικές έννοιες της κοινωνικής δικαιοσύνης, των Δικαιωμάτων των Παιδιών, και τη διχοτόμηση ιδιωτικού και δημόσιου χώρου στην σύγχρονη κοινωνική θεωρία, καθώς και τις εφαρμογές τους στο σχολικό σύστημα. Στη συνέχεια, η κυρία Αθανασοπούλου, με βάση την κλινική της εμπειρία από μια υπηρεσία που στηρίζει παιδιά και οικογένειες με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες, διερευνά διλήματα και αθετήσεις που δυσχεραίνουν τις διεπαγγελματικές συμμετοχικές συνεργασίες εκπαιδευτικών και επαγγελματιών ψυχικής υγείας. Η επόμενη παρουσίαση αφορά τη «συνομιλία» μεταξύ του νομικού

και του εκπαιδευτικού συστήματος. Η κυρία Συμεωνίδου-Καστανίδου, αναφερόμενη στην κοινωνική συνθήκη της ενδοοικογενειακής βίας, και με βάση διεθνείς, ευρωπαϊκούς και εθνικούς δικαιοκούς κανόνες, ενδιαφέρεται να αναδείξει τις δυνατότητες και τις προκλήσεις από την εφαρμογή μηχανισμών που διαμορφώθηκαν για να διασφαλίζουν μια αποτελεσματική προστασία των ανηλίκων, δίνοντας έμφαση στον ρόλο του σχολικού πλαισίου. Τέλος η κυρία Laletas εστιάζει στα σύνθετα νομικά και ηθικά διλήμματα που αντιμετωπίζουν οι σχολικοί ψυχολόγοι. Η παρουσίασή της ασκεί κριτική στο μοντέλο των Koosher and Keith-Spiegel, αξιοποιώντας το παράδειγμα της γονικής ψυχικής διαταραχής και των επιπτώσεων της στη σχολική ζωή των παιδιών και των νέων. Το συμπόσιο ολοκληρώνεται με τη διατύπωση συγκεκριμένων προτάσεων για τη στήριξη σχολικών ψυχολόγων, εκπαιδευτικών και οικογενειών ως προς την λήψη επαρκών αποφάσεων για όλα τα εμπλεκόμενα μέλη.

Κοινωνική δικαιοσύνη στην εκπαίδευση και δικαιώματα του παιδιού. Προκλήσεις και προοπτικές στο πεδίο της πράξης

Φωτεινή Κουγιουμουτζάκη, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Εάν μας ενδιαφέρει να κατανοήσουμε και να εφαρμόσουμε τις πολιτικές και τις πρακτικές της κοινωνικής δικαιοσύνης στην εκπαίδευση, συμπεριλαμβάνοντας και τα δικαιώματα των παιδιών, αρχικά οφείλουμε να θέσουμε κρίσιμα ερωτήματα που μας καλούν να υπερβούμε τα στενά όρια που επιβάλλει η επαγγελματική και επιστημονική μας ιδιότητα. Σε μια εποχή όπου η κυρίαρχη ρητορική μας κατευθύνει προς την ιδιωτική έναντι της δημόσιας σφαίρας, όπου η ιδιωτικοποίηση και ο υλισμός που εισήγαγε ο καπιταλισμός στη ζωή του νεωτερικού ανθρώπου, προκρίνουν αστόχαστα τη διασφάλιση της προσωπικής ζωής, περιθωριοποιώντας την κοινωνική λειτουργία της δημόσιας ζωής και αντικαθιστώντας το πολιτικό με το ακραία ψυχολογικό, τι χώρος απομένει τελικά για την αναγνώριση μορφών αδικίας και καταπίεσης που έχουν τις ρίζες τους σε σύνθετες κοινωνικο-πολιτικές αλλά και ψυχικές δομές; Και επίσης, τι προτάσσουν οι αξίες και οι κανόνες, ή αλλιώς, η ηθική και η δεοντολογία της νεωτερικότητας, για την καταπολέμηση αυτών των αδικιών; Είναι σημαντικό να προσεγγίσουμε τι προκύπτει από την απόπειρα διατύπωσης και εξερεύνησης των συγκεκριμένων ερωτημάτων κατά την σχολική πρακτική. Η συζήτηση για την εννοιολόγηση και τις πρακτικές της κοινωνικής δικαιοσύνης και των δικαιωμάτων των παιδιών συνομιλούν με ζητήματα ηθικής και δεοντολογίας όσων εμπλέκονται σε αποφάσεις στο σχολικό πλαίσιο (εκπαιδευτικοί, σχολικοί ψυχολόγοι, ερευνητές της εκπαίδευσης, γονείς, διαμορφωτές εκπαιδευτικής πολιτικής κ.α.). Εμπλουτίζουν επίσης, την εφαρμοσμένη σχολική ψυχολογία μέσα από την ανάδειξη διαλεκτικών σχέσεων αφενός μεταξύ επιστημών, αφετέρου μεταξύ μικρο και μακρο- επιπέδων ανάλυσης και κατανόησης του φυσικού και του κοινωνικού, του ατομικού και του συλλογικού, προς την κατεύθυνση αυτού που ο C.W. Mills ονομάζει, κοινωνιολογική φαντασία.

Συνεργασία σχολείου και ιατροπαιδαγωγικής υπηρεσίας με επίκεντρο το παιδί σήμερα: μια διελκυστίνδα ή μια ευκαιρία αποτελεσματικής διασυνδεδετικής λειτουργίας

*Λίλιαν Αθανασοπούλου, Γενικό Νοσοκομείο Θεσσαλονίκης
«Γεώργιος Παπανικολάου»*

Στις υπηρεσίες μας προσέρχεται ένας ολοένα και μεγαλύτερος αριθμός παιδιών κι εφήβων με αρχικό αίτημα σχολικού τύπου δυσκολίες· συχνά, ωστόσο, στη διαδρομή της συνεργασίας με παιδιά κι εφήβους με άλλα αρχικά αιτήματα, η ολόπλευρη διαγνωστική εκτίμηση εντοπίζει και άλλες προκλήσεις, όπως συναισθηματικές δυσκολίες, ψυχοσωματικού τύπου συμπτωματολογία, φοβίες, δυσφορία φύλου, ενδοοικογενειακή βία. Παράλληλα στα Τμήματα Νοσηλείας παιδιών-εφήβων συχνά δίνεται η ευκαιρία να διαπιστώσουμε την «τραυματισμένη» σχολική πορεία εφήβων με σοβαρές ψυχοπαθολογικές εικόνες. Οι τραυματισμοί αυτοί, πέραν της οικογενειακής δυσλειτουργίας, συχνά αναπαριστούν και την ελλειμματική ή/και αμήχανη συνεργασία μεταξύ σχολικών υπηρεσιών και υπηρεσιών ψυχικής υγείας των ανηλίκων. Ζητήματα δεοντολογίας αναδύονται σε κάθε φάση της συνεργασίας. Πρόκειται για ζητήματα αρκετά περίπλοκα και αφορούν στα θέματα απορρήτου, αλληλοεπικάλυψης ρόλων, συναίνεσης του ανηλίκου κ.α., ενώ για τις περιπτώσεις οι οποίες αφορούν σε εξέταση με εισαγγελική εντολή ή πραγματογνωμοσύνη, τα ζητήματα αναδεικνύουν αυξημένη πολυπλοκότητα, «απαιτώντας» τη συνεχή επαγρύπνηση, ενημέρωση, και εκπαίδευση των επαγγελματιών για τη διαφύλαξη των δικαιωμάτων των ανηλίκων ώστε οι συνεργασίες αυτές να εγγράφονται θετικά στη θεραπευτική και αναπτυξιακή τους πορεία. Στην παρούσα εισήγηση, θα γίνει μια απόπειρα μεταφοράς και συζήτησης των ζητημάτων αυτών με βάση την καθημερινή κλινική μας εργασία και εμπειρία.

Ενδοοικογενειακή κακοποίηση ανηλίκων: Νομικές διαστάσεις της ευθύνης των εκπαιδευτικών

Ελισσάβετ Συμεωνίδου-Καστανίδου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Στην εισήγηση θα παρουσιαστούν αρχικά οι μορφές της ενδοοικογενειακής κακοποίησης των ανηλίκων. Στη συνέχεια, θα αναφερθούμε στους διεθνείς, ευρωπαϊκούς και εθνικούς δικαιοκούς κανόνες για την προστασία των ανηλίκων από πράξεις κακοποίησης, με έμφαση στις προβλεπόμενες ποινικές κυρώσεις, καθώς και στους μηχανισμούς που έχουν διαμορφωθεί, για τη διασφάλιση της αποτελεσματικής προστασίας των ανηλίκων. Ακολούθως, η παρουσίαση επικεντρώνεται στις συνέπειες από τη μη αποτελεσματική λειτουργία των μηχανισμών αυτών σε ό,τι αφορά τη θεμελίωση ευθύνης τόσο ατομικής όσο και συλλογικής και ευρύτερα κρατικής, για την μη αποτελεσματική προστασία των ανηλίκων που οδηγεί στη συνέχιση της κακοποίησής τους από τους γονείς ή άλλα μέλη της ευρύτερης οικογένειάς τους. Η εισήγηση επισημαίνει τα κενά που υπάρχουν τόσο σε νομικό επίπεδο, όσο και στο επίπεδο εφαρμογής των κανόνων και λειτουργίας των μηχανισμών προστασίας των ανηλίκων, στο σχολικό πλαίσιο, καταλήγοντας στην διατύπωση συγκεκριμένων προτάσεων, η εφαρμογή των οποίων προϋποθέτει την υιοθέτησή τους από την Πολιτεία.

Ethical decision making for professional school counselors: use of practice-based models in secondary school settings

Stella Laletas, *Monash University, Australia*

For professional school counsellors who work in secondary schools, ethical issues arise more often than in other practice settings. While ethical codes and guidelines provide guidance in decision making, a reliance on ethical principles may still leave professionals open to criticism since such principles can be interpreted to suit the situation. Research in ethical decision making in psychology has proposed and tested a variety of constructs that influence ethical decisions. The Koocher and Keith-Spiegel (KKS) model (2008, *Ethics in psychology and the mental health professions*. New York: Oxford University Press) is grounded in moral cognitive theory and is a well-established practice-based model that provides a step-by-step process for examining a situation. However, a step-by-step approach has limitations in complex and dynamic environments such as secondary schools. In this presentation, the complex legal and ethical dilemmas faced by school psychologists will be discussed. The KKS ethical decision-making model will be critiqued using the example of the issue of parental mental illness. Implications for stakeholders including parents, teachers, school administrators, and community members will be explored. Recommendations will be made for school psychologists and counsellors in terms of best practice.

Ακαδημαϊκή χαρισματικότητα: Καινοτόμα προγράμματα, ερευνητικά δεδομένα και προτάσεις παρέμβασης

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ: Παναγιώτα Μεταλλίδου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης* Κέντρο για Χαρισματικά-Ταλαντούχα Παιδιά/CTY Greece, *Κολλέγιο Ανατόλια*

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Παναγιώτα Μεταλλίδου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

ΣΥΖΗΤΗΤΡΙΑ: Ελευθερία Γωνίδα, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Στόχος του Συμποσίου είναι η παρουσίαση καινοτόμων υποστηρικτικών προγραμμάτων των ακαδημαϊκά ταλαντούχων μαθητών/τριών και εμπειρικών δεδομένων που αποτυπώνουν τις δυνατότητες και τις ανάγκες αυτής της μέχρι πρόσφατα παραμελημένης ομάδας μαθητικού πληθυσμού. Στην πρώτη εισήγηση η Τσουλφά παρουσιάζει το έργο που επιτελείται στο Κέντρο για Χαρισματικά-Ταλαντούχα Παιδιά / CTY Greece του Κολλεγίου Ανατόλια αναφορικά με τον εντοπισμό και την υποστήριξη μέσω καινοτόμων εξωσχολικών προγραμμάτων μαθητών/ριών με υψηλές ακαδημαϊκές ικανότητες από την Ελλάδα και την Κύπρο. Στην επόμενη εισήγηση η Σαμαρά εστιάζει στη στήριξη των εκπαιδευτικών μέσω δωρεάν προγραμμάτων επιμόρφωσης, με στόχο την απόκτηση γνώσεων και εργαλείων εντοπισμού και υποστήριξης των ακαδημαϊκά χαρισματικών μαθητών/τριών μέσα στις τυπικές σχολικές τάξεις. Στην εισήγηση των Γωνίδα και Μεταλλίδου σε συνεργασία με το Κέντρο για Χαρισματικά/Ταλαντούχα παιδιά παρουσιάζεται μέρος των ερευνητικών αποτελεσμάτων από το πρόγραμμα "Σκιαγραφώντας το προφίλ των ακαδημαϊκά ταλαντούχων μαθητών/τριών: Γνωστικές και μεταγνωστικές δεξιότητες, κίνητρα επίτευξης και γονεϊκή εμπλοκή". Παρουσιάζονται ευρήματα που αφορούν το προφίλ των κινήτρων καθώς και το γνωστικό και μεταγνωστικό προφίλ ακαδημαϊκά ταλαντούχων μαθητών/τριών στη Γλώσσα ή/και στα Μαθηματικά. Τέλος, η εργασία των Μουστάκα και Γωνίδα επεκτείνει τα σχετικά ευρήματα αποτυπώνοντας το προφίλ των κινήτρων, των συναισθημάτων και των μεταγνωστικών διεργασιών μαθητών/ριών Γυμνασίου με υψηλή επίδοση στα Μαθηματικά που

προέρχονται από Γενικά και Πειραματικά Γυμνάσια, καθώς και από το CTY. Η Γωνίδα, ως συζητήτρια του συμποσίου, θα επιχειρήσει να σχολιάσει τις προτάσεις παρέμβασης και τα ερευνητικά δεδομένα, έτσι ώστε να αναδειχθεί η γενικότερη συμβολή τους σε θεωρητικό και μεθοδολογικό επίπεδο, αλλά και στο επίπεδο των δυνατών μελλοντικών εφαρμογών τους στο σχολικό πλαίσιο.

Υποστήριξη χαρισματικών-ταλαντούχων μαθητών μέσω καινοτόμων προγραμμάτων

Γεωργία Τσουλφά, *Κολλέγιο Ανατόλια*

Η εκπαίδευση των χαρισματικών-ταλαντούχων μαθητών αποτελεί ένα από τα πλέον περίπλοκα αλλά και διφορούμενα εκπαιδευτικά ζητήματα. Μέχρι πρόσφατα, στις τυπικές σχολικές τάξεις οι ιδιαίτερες ανάγκες των μαθητών με εξαιρετικές ακαδημαϊκές ικανότητες δεν αναγνωρίζονταν ούτε ικανοποιούνταν από τις υπάρχουσες εθνικές και διεθνείς εκπαιδευτικές πολιτικές. Παρ' όλα αυτά, η πλειονότητα των δασκάλων και των φορέων χάραξης εκπαιδευτικής πολιτικής αρχίζει να αντιλαμβάνεται τη σημασία υποστήριξης των μαθητών αυτών και αντιμετωπίζουν με ενδιαφέρον τα προγράμματα που είναι σχεδιασμένα έτσι ώστε να ανταποκρίνονται στις ιδιαίτερες ανάγκες τέτοιων μαθητών. Από το 2014 το Κέντρο για Χαρισματικά-Ταλαντούχα Παιδιά / CTY Greece του Κολλεγίου Ανατόλια εντοπίζει μαθητές με υψηλές ακαδημαϊκές ικανότητες από την Ελλάδα και Κύπρο και υποστηρίζει την ανάπτυξη του δυναμικού τους μέσω καινοτόμων και διαδραστικών εξωσχολικών προγραμμάτων ειδικά διαμορφωμένων ώστε να ανταποκρίνονται στις ανάγκες, τις ικανότητες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών. Το CTY Greece προσφέρει μοναδικές ακαδημαϊκές εμπειρίες σε μαθητές δημοτικού και γυμνασίου και η προσβασιμότητα στα προγράμματά του μέσω υποτροφιών έχουν καταστήσει το Κέντρο σε έναν φορέα με μεγάλη κοινωνική αξία, σύμφωνα με έρευνα της αποτίμησης αυτής. Η αξιοποίηση των αυξημένων ικανοτήτων των ταλαντούχων-χαρισματικών μαθητών είναι σημαντική τόσο για την προσωπική τους εξέλιξη όσο και για την πρόοδο της κοινωνία μας.

Επιμόρφωση εκπαιδευτικών για την υποστήριξη χαρισματικών-ταλαντούχων μαθητών μέσα στις τυπικές σχολικές τάξεις

Χαίδω Σαμαρά, *Κολλέγιο Ανατόλια*

Η αναγνώριση μαθητών με εξαιρετικές δεξιότητες είναι ένα δύσκολο έργο για τους εκπαιδευτικούς και όσους ασχολούνται με την εκπαίδευση. Ενώ μερικοί μαθητές είναι εύκολο να εντοπιστούν, πολλοί άλλοι «περνούν κάτω από το ραντάρ». Από το 2016, το Κέντρο για Χαρισματικά-Ταλαντούχα Παιδιά / CTY Greece του Κολλεγίου Ανατόλια προσφέρει δωρεάν προγράμματα επιμόρφωσης εκπαιδευτικών σε όλη την Ελλάδα και Κύπρο, έτσι ώστε να τους βοηθήσει να αποκτήσουν τις γνώσεις και τα εργαλεία εντοπισμού και υποστήριξης ακαδημαϊκά χαρισματικών μαθητών μέσα στις τυπικές σχολικές τάξεις τους. Επιπλέον, σε συνεργασία με κορυφαίους ερευνητές της Ευρώπης στον τομέα της εκπαίδευσης χαρισματικών-ταλαντούχων παιδιών, συμμετείχε στη δημιουργία μιας καινοτόμου δωρεάν ηλεκτρονικής πλατφόρμας (EGift) για εκπαιδευτικούς μαθητών με εξαιρετικές δεξιότητες. Το περιεχόμενο της πλατφόρμας περιλαμβάνει τρόπους εντοπισμού τέτοιων μαθητών στο σχολικό περιβάλλον ενώ παρέχονται πρακτικές συμβουλές στους εκπαιδευτικούς για να διευκολυνθούν στο έργο αυτό. Επίσης, γίνεται αναφορά και σε υποκατηγορίες χαρισματικών μαθητών όπως εκείνοι που δεν αποδίδουν στην τάξη, εκείνοι που προέρχονται από ευπαθείς κοινωνικές ομάδες, καθώς και εκείνοι που θεωρούνται υπερ-ταλαντούχοι. Παρουσιάζονται βέλτιστες πρακτικές που χρειάζεται να εφαρμοστούν ώστε να μπορέσουν τέτοιοι μαθητές να καλλιεργήσουν στο έπακρο το δυναμικό τους μετά την αναγνώρισή τους. Το διαρκώς αυξανόμενο ενδιαφέρον των δασκάλων και καθηγητών από όλη την Ελλάδα για τα επιμορφωτικά εργαστήρια καταδεικνύει τη μεγάλη ανάγκη και τη σημαντικότητα υποστήριξης των εκπαιδευτικών που έχουν χαρισματικούς-ταλαντούχους μαθητές στις τάξεις τους.

Σκιαγραφώντας το προφίλ ακαδημαϊκά ταλαντούχων εφήβων: Ερευνητικά δεδομένα από τη συμμετοχή τους στα προγράμματα του CTY

Παναγιώτα Μεταλλίδου, Ελευθερία Γωνίδα, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο
Θεσσαλονίκης* Κέντρο για Χαρισματικά-Ταλαντούχα Παιδιά/CTY Greece,
Κολλέγιο Ανατόλια

Στην εισήγηση θα παρουσιαστεί μέρος των ερευνητικών αποτελεσμάτων από το πρόγραμμα "Σκιαγραφώντας το προφίλ των ακαδημαϊκά ταλαντούχων μαθητών/τριών: Γνωστικές και μεταγνωστικές δεξιότητες, κίνητρα επίτευξης και γονεϊκή εμπλοκή", στο οποίο συμμετείχαν παιδιά των τριών τάξεων Γυμνασίου και της Α' Λυκείου που αναγνωρίστηκαν ως ακαδημαϊκά ταλαντούχα στα Μαθηματικά ή/και στη Γλώσσα, με βάση τις διαδικασίες επιλογής του CTY, και συμμετείχαν στα θερινά προγράμματα του CTY. Αρχικά θα παρουσιαστούν τα ευρήματα που αφορούν το προφίλ των κινήτρων τους και, ειδικότερα, τις συμπεριφορές αναζήτησης ακαδημαϊκής βοήθειας και τη σχέση της τόσο με τους ατομικούς στόχους επίτευξης και τις πεποιθήσεις ακαδημαϊκής αποτελεσματικότητας των μαθητών/ριών. Στη συνέχεια, θα παρουσιαστούν τα ευρήματα που αφορούν τα συναισθήματα επίτευξης των ακαδημαϊκά ταλαντούχων εφήβων που χαρακτηρίζονται από ένα προσαρμοστικό ή δυσπροσαρμοστικό προφίλ των κινήτρων. Θα ακολουθήσουν τα ευρήματα για το γνωστικό και μεταγνωστικό προφίλ τους, όπως αυτό αποτυπώνεται στις επιδόσεις τους σε έργα διαλογιστικής ικανότητας και στην τρέχουσα ενημερότητά τους για το επίπεδο της επίδοσής τους με βάση τα αισθήματα βεβαιότητας που αναφέρουν για τις επιδόσεις τους στα συγκεκριμένα έργα. Τέλος, θα αναφερθούν ευρήματα ενδεικτικά της θετικής συνεισφοράς των θερινών προγραμμάτων του CTY σε περιπτώσεις χαμηλών γνωστικών επιδόσεων στα συγκεκριμένα έργα μέσα από τη σύγκριση των επιδόσεων των μαθητών/ριών πριν και μετά την παρακολούθηση των θερινών προγραμμάτων. Το σύνολο των ευρημάτων της παρούσας εισήγησης αναδεικνύουν την ανάγκη προσέγγισης των ακαδημαϊκά ταλαντούχων εφήβων όχι ως μια ομοιογενή ομάδα αλλά ως έφηβοι που διαφοροποιούνται ως προς το προφίλ των κινήτρων και των συναισθημάτων τους και ως προς τις ανάγκες τους στο επίπεδο των εκπαιδευτικών παρεμβάσεων.

Μαθητές και μαθήτριες υψηλών επιδόσεων στα Μαθηματικά: Προφίλ κινήτρων, μεταγνωστικές διεργασίες και συναισθήματα επίτευξης

Δημήτριος Μουστάκας, *Πανεπιστήμιο Μακεδονίας*

Ελευθερία Γωνίδα, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Με την παρούσα μελέτη επιχειρήθηκε η διερεύνηση του προφίλ των μαθητών και των μαθητριών με υψηλή επίδοση στα Μαθηματικά, μέσω της αξιολόγησης μιας σειράς ψυχολογικών παραμέτρων που περιλάμβαναν: α) μεταγνωστικές διεργασίες (μεταγνωστική επίγνωση, μεταγνωστική ακρίβεια), β) κίνητρα επίτευξης (προσδοκίες επιτυχίας, αποδιδόμενη αξία στα Μαθηματικά, αντιλαμβανόμενο κόστος ενασχόλησης), και γ) συναισθήματα επίτευξης (ευχαρίστηση, υπερηφάνεια, άγχος, ντροπή, ανία). Στην έρευνα συμμετείχαν 492 μαθητές και μαθήτριες της Γ΄ τάξης από 10 Γενικά και 3 Πειραματικά Γυμνάσια, καθώς και από το θερινό πρόγραμμα του CTY για ακαδημαϊκά ταλαντούχα παιδιά. Η αξιολόγηση των μεταγνωστικών διεργασιών, των κινήτρων και των συναισθημάτων τους διενεργήθηκε μέσω ερωτηματολογίων, ενώ η επίδοσή τους στα Μαθηματικά μετρήθηκε με τη βοήθεια 7 μαθηματικών έργων σχολικού τύπου, διαβαθμισμένης δυσκολίας. Ως υψηλή επίδοση ορίστηκε η επίτευξη βαθμολογίας άνω της μιας τυπικής απόκλισης από τον μέσο όρο των μαθητών/ριών Γενικών Γυμνασίων, την οποία πέτυχε το ανώτερο 10% αυτών. Η ανάλυση συστάδων στο υποσύνολο των 141 μαθητών/ριών υψηλής επίδοσης που βρέθηκαν στο αρχικό δείγμα ανέδειξε 5 προφίλ κινήτρων, τα οποία διέφεραν περαιτέρω μεταξύ τους ως προς τις μεταγνωστικές διεργασίες και τα συναισθήματα, αλλά όχι ως προς την αναλογία φύλου ή τα ποσοστά εκπροσώπησης των τριών εκπαιδευτικών δομών σε αυτά. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσίασε το προφίλ μαθητών/τριών υψηλής επίδοσης που απέδιδαν σημαντικά χαμηλότερη αξία στα Μαθηματικά, καθώς και αυτών που επιπλέον χαρακτηρίζονταν από σημαντικά χαμηλότερες προσδοκίες επιτυχίας και αντιλαμβάνονταν υψηλότερο κόστος ενασχόλησης σε σχέση με τον μέσο όρο των μαθητών/ριών Γενικών Γυμνασίων. Τα ευρήματα θα συζητηθούν με βάση την πρόσφατη βιβλιογραφία και θα προταθούν εφαρμογές στο σχολικό πλαίσιο.

Κατανοώντας και στηρίζοντας τη σχολική κοινότητα

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Μάγια Αλιβιζάτου, Κολλέγιο Αθηνών,
Ελληνο-Αμερικανικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα

**«Οδηγός για την αναγνώριση και τη διαχείριση περιστατικών
κακοποίησης και παραμέλησης από τον/την Εκπαιδευτικό»:
Ενδυναμώνοντας και στηρίζοντας την εκπαιδευτική κοινότητα**

Μαρία Παναγιωτάκη, Περιφερειακή Διεύθυνση Εκπαίδευσης Κρήτης

Τα αποτελέσματα ερευνών αποδεικνύουν ότι ένα στα πέντε παιδιά κακοποιείται από δράστες, οι οποίοι σε ποσοστό 70-90% προέρχονται από το φιλικό ή συγγενικό περιβάλλον του θύματος. Επιπλέον, στην πλειονότητα των περιπτώσεων, το ανήλικο θύμα επιλέγει την απόκρυψη της παραβίασής του. Καθώς πρόκειται για ένα από τα χαρακτηριστικότερα εγκλήματα αφανούς εγκληματικότητας, η απόκτηση εξειδικευμένης γνώσης για τις ενδείξεις και τα κριτήρια αναγνώρισης των διαφορετικών μορφών κακοποίησης, μπορεί να βοηθήσει σημαντικά τους εκπαιδευτικούς στον εντοπισμό θυματοποιημένων μαθητών/τριών τους. Επίσης, κακοί χειρισμοί του εκπαιδευτικού κατά την προσπάθεια αποκάλυψης ενός παιδιού μπορεί να πληγώσουν, να αποθαρρύνουν και κυρίως να αποκλείσουν οποιαδήποτε προσπάθεια αποκάλυψης στο μέλλον. Στην παρούσα εισήγηση παρουσιάζεται ο «Οδηγός για την αναγνώριση και τη διαχείριση περιστατικών κακοποίησης και παραμέλησης από τον/την Εκπαιδευτικό» που έχει εκπονηθεί εθελοντικά από την ομιλήτρια και την Καθηγήτρια Εγκληματολογικής Ψυχολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης κ.Θεμελή. Ο Οδηγός απευθύνεται σε όλους τους/τις εκπαιδευτικούς, τόσο της πρωτοβάθμιας, όσο και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ελπίζοντας ότι θα εμπλουτίσει τις γνώσεις τους και σαν αποτέλεσμα θα τους/τις βοηθήσει να είναι σε θέση αφενός μεν να αναγνωρίζουν τους μαθητές και τις μαθήτριές τους που είναι θύματα κακοποίησης, αφετέρου δε να διαχειρίζονται τα ζητήματα αυτά με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Πέρα από την ενδυνάμωση των εκπαιδευτικών στο έργο τους φιλοδοξεί να συμβάλλει στη διαμόρφωση μιας άλλης κουλτούρας στην εκπαιδευτική πραγματικότητα. Η προστασία

άλλωστε της ανηλικότητας αποτελεί θεμελιώδη επιταγή της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, θεσμική υποχρέωση κάθε εκπαιδευτικού και πρώτιστη ευθύνη κάθε δικαιοκρατούμενης Πολιτείας.

Ο ρόλος του ψυχοπαιδαγωγικού τμήματος ενός σχολείου μέσα από τις σύνθετες προκλήσεις της νέας εποχής

Μάγια Αλιβιζάτου, *Κολλέγιο Αθηνών, Ελληνο-Αμερικανικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα*

Τα τελευταία χρόνια η καθημερινότητά μας έχει υποστεί προκλήσεις οι οποίες έχουν οδηγήσει σε πολλαπλές αλλαγές στις οποίες καλούμαστε να προσαρμοστούμε. Το πλαίσιο του σχολείου είναι μια μικρή κοινωνία η οποία με τη σειρά της ακολουθεί τις προκλήσεις και τις αλλαγές της εποχής. Αλλαγές που αφορούν στον τρόπο εκπαίδευσης, στην κοινωνικοποίηση και στην επικοινωνία. Σε αυτές τις περιόδους έντονων αλλαγών ή κρίσης είναι λογικό και αναμενόμενο να υπάρχουν συναισθήματα ανασφάλειας, φόβου, κόπωσης, σύγχυσης, και θυμού, τόσο στα παιδιά όσο και στους ενήλικες. Έρευνες έχουν δείξει ότι σχεδόν ένα στα τρία παιδιά μεταξύ 7 και 17 ετών εμφάνισαν κάποιες διαταραχές ψυχικής υγείας. Από το νηπιαγωγείο μέχρι και το Λύκειο ένα διεπιστημονικό ψυχοπαιδαγωγικό τμήμα ιδιωτικού σχολείου έχει ως σκοπό την προσφορά υπηρεσιών πρόληψης, εκτίμησης και υποστήριξης των μαθητών, καθώς και την υποστήριξη, πληροφόρηση και ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών και των γονέων. Βιώνοντας και παρατηρώντας τις αλλαγές είναι απαραίτητο, να προσαρμόζονται οι υπηρεσίες του τμήματος, για να υποστηριχτεί η σχολική κοινότητα ώστε να διασφαλιστεί η ψυχική υγεία παιδιών και ενηλίκων και όλοι μαζί και ο καθένας ξεχωριστά να μπορέσει ανταπεξέλθει και να αναπτύξει δεξιότητες απαραίτητες για την ομαλή ψυχοκοινωνική τους ανάπτυξη. Η παρουσίαση θα εστιάσει σε μαθησιακές και κοινωνικές προκλήσεις που έχουν παρατηρηθεί κυρίως τις τελευταίες δυο χρονιές στους μαθητές και τις μαθήτριες όλων των σχολικών βαθμίδων (δυσκολίες προσαρμογής και κοινωνικοποίησης, σεξουαλικότητα, προβλήματα συμπεριφοράς, στρες, διαφορετικότητα κ.α.) καθώς και σε δράσεις πρόληψης και υποστήριξης που υλοποιήθηκαν από το ψυχοπαιδαγωγικό τμήμα με σκοπό την ενδυνάμωση και την πλαίσιωση όλης της σχολικής κοινότητας.

Συν-Δεσμοί: Στηρίζοντας τη σχολική κοινότητα στη σκιά της πανδημίας

Αλεξάνδρα Καλαϊτζάκη, Ελευθερία Ράλλη, Αλέξανδρος Βαλλίδης, Φαίδων Χατζής, Κέλλυ Μωραΐτη, Χαρά Κοτσίκου, Εύη Μπιτσάκου, Ευγενία Βαθάκου, Λένα Καμπέρη, Δανάη Παπαδάτου, *Μέριμνα-μη κερδοσκοπική εταιρεία με σκοπό τη φροντίδα παιδιών και οικογενειών που αντιμετωπίζουν απειλητική για τη ζωή ασθένεια ή απώλεια*

Πρόσφατα ερευνητικά αποτελέσματα υποδηλώνουν ότι οι φυσικοί και κοινωνικοί περιορισμοί έχουν αυξήσει τον κίνδυνο μακροχρόνιων προβλημάτων ψυχικής υγείας και επιπλοκών πένθους για όσους έχασαν οικείο τους πρόσωπο από COVID-19 ή άλλη αιτία. Χωρίς προετοιμασία για το θάνατο αγαπημένου προσώπου, τα παιδιά στερούνται της δυνατότητας να το αποχαιρετήσουν, να παρευρεθούν στην κηδεία ή να υποστηριχθούν από τους επιβαρυσμένους και συναισθηματικά εξουθενωμένους γονείς τους, με συνέπεια να καλούνται μόνα τους να κατανοήσουν και να διαχειριστούν την απώλεια. Κάτω από αυτές τις συνθήκες, τα σχολεία καλούνται να λειτουργήσουν ως υποστηρικτικές κοινότητες. Στόχος της ανακοίνωσης είναι η περιγραφή της παρέμβασης «Συν+Δεσμοί», ένα επιμορφωτικό πρόγραμμα εξ αποστάσεως που στοχεύει να ενδυναμώσει 2.000 εκπαιδευτικούς Α΄/θμιας και Β΄/θμιας εκπαίδευσης, προκειμένου να υποστηρίξουν αποτελεσματικά μαθητές που αντιμετωπίζουν την απειλητική για τη ζωή ασθένεια ή τον θάνατο ενός σημαντικού για αυτούς ατόμου κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Το πρόγραμμα υιοθετεί μια μικτή προσέγγιση, συνδυάζοντας την ασύγχρονη και τη σύγχρονη διαδικτυακή μάθηση. Η εκπαίδευση επικεντρώνεται στην υποστήριξη της παιδιών κατά την διάρκεια (α) της πορείας μιας απειλητικής για τη ζωή ασθένειας και (β) του πένθους. Οι εκπαιδευτικοί έχουν πρόσβαση στο διαδικτυακό οπτικοακουστικό υλικό, μέσω μιας ειδικά διαμορφωμένης πλατφόρμας και συμμετέχουν σε δύο διαδικτυακές συνεδρίες στις οποίες συζητούν -σε ολομέλεια ή μικρές ομάδες- επιλεγμένα θέματα και σενάρια με τους ψυχολόγους της Μέριμνας. Κάθε κύκλος εκπαίδευσης όπου συμμετέχουν 150 εκπαιδευτικοί διαρκεί 20 ημέρες. Η αξιολόγηση του προγράμματος αναδεικνύει βελτίωση των γνώσεων και δεξιοτήτων υποστήριξης μαθητών που θρηνούν καθώς και ενίσχυση των κοινοτικών δεσμών μεταξύ των εκπαιδευτικών, των μαθητών και των οικογενειών τους.

Εφαρμογή μοντέλου διασύνδεσης κοινοτικών υπηρεσιών ψυχικής υγείας και συμβουλευτικής με τα σχολεία του Δήμου Παλλήνης

Ελένη Κωνσταντίνου, *Δήμος Παλλήνης*

Σκοπός της συγκεκριμένης εργασίας είναι να παρουσιάσει τη μεθοδολογία, τους τρόπους και τις τεχνικές διασύνδεσης και συνεργασίας των υπηρεσιών συμβουλευτικής και ψυχικής υγείας του Δήμου Παλλήνης με τα σχολεία της περιοχής στο ευρύτερο πλαίσιο της συστημικής προσέγγισης. Αν και είναι περιορισμένα τα ερευνητικά δεδομένα αναφορικά με τη σύνδεση των δύο αυτών διαφορετικών συστημάτων, του σχολείου με την τοπική αυτοδιοίκηση, αναδεικνύουν τη σημασία και τα οφέλη για όλους τους εμπλεκόμενους. Η συνεργασία των σχολείων με τις αρμόδιες υπηρεσίες του Δήμου Παλλήνης επιβεβαιώνει τη σταδιακά αυξανόμενη τάση εξωστρέφειας των σχολείων και την αναζήτηση υποστήριξης και συνεργασίας με την τοπική αυτοδιοίκηση και άλλους δημόσιους φορείς όπως καταγράφεται βιβλιογραφικά. Οι αρμόδιες υπηρεσίες του Δήμου αναγνωρίζοντας τις αυξανόμενες ανάγκες για υποστήριξη και συμβουλευτική ιδιαίτερα στην περίοδο της πανδημίας, κινητοποιήθηκαν άμεσα και οργάνωσαν προγράμματα παρέμβασης σύμφωνα με το θεσμικό τους πλαίσιο και ανάλογα με τα αιτήματα της σχολικής κοινότητας, όπως εκφράζονται από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς, τους γονείς και τους μαθητές. Χρειάστηκε να ξεπεραστούν δυσκολίες των πλαισίων και να δημιουργηθεί σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ των εκπροσώπων της σχολικής και τοπικής κοινότητας. Παρουσιάζονται συγκεκριμένα παραδείγματα της μέχρι τώρα συνεργασίας, πρωτοποριακά προγράμματα προαγωγής της ψυχικής υγείας, υποστήριξης και φροντίδας των πολιτών. Επιπλέον, διερευνώνται περιορισμοί, προβληματισμοί και δυσκολίες που προκύπτουν και πώς αντιμετωπίζονται με τη συνεργασία και οριοθέτηση των διαφορετικών πλαισίων και των μελών τους. Τέλος αναδεικνύονται οι καλές πρακτικές και οι κοινοί στόχοι για το μέλλον.

Promoting mental health and well-being in schools

Sandra Dunsmuir, *University College London, United Kingdom*

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Χρυσή (Σίσσυ) Χατζηχρήστου, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

There has been a growth of interest in psychological health and well-being amongst educational professionals, who increasingly are seeking additional training to equip them to deliver interventions to support distressed young people and their families. Although mental health services are inaccessible for many, there are indications that the majority who receive help do so through the education system. This presentation will consider the growing international prevalence of child and adolescent mental health problems, with discussion of risk and protective factors and the interplay between the two. The role of schools in prevention and early intervention will be discussed, in the context of a critical review of research into the systemic factors linked to best practice. Key issues that will be explored relate to the complexity of presenting problems, the evidence-base for particular therapeutic approaches, the transportability of results derived from empirical research studies into real world settings, the need to build systemic capacity and the professionals best placed to provide help. It argued that school/educational psychologists can have an important role in helping to define the nature of professional support that is most effective at individual, systems and policy levels as well as contributing to research.

Νέα ερευνητικά εργαλεία για την προαγωγή της έρευνας σε εκπαιδευτικούς

ΟΡΓΑΝΩΤΡΙΑ/ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Μαρία Πλατσίδου, *Πανεπιστήμιο Μακεδονίας*
ΣΥΖΗΤΗΤΡΙΑ: Παναγιώτα Μεταλλίδου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Τα τελευταία χρόνια, η έρευνα των ψυχολογικών διαστάσεων που αφορούν στον επαγγελματικό χώρο των εκπαιδευτικών εξελίσσεται δυναμικά, καθώς οι απαιτήσεις, οι προκλήσεις και οι επιδράσεις του συγκεκριμένου επαγγέλματος στην ζωή των ίδιων των εκπαιδευτικών αλλά και όλων των εμπλεκόμενων στην εκπαιδευτική πράξη είναι ποικίλες, σύνθετες και σημαντικές. Η προαγωγή της σχετικής έρευνας βασίζεται στη διαθεσιμότητα ερευνητικών εργαλείων που να είναι κατάλληλα για ή προσαρμοσμένα σε Έλληνες εκπαιδευτικούς. Παράλληλα, η αυξανόμενη ανάγκη για έρευνα νέων ή μη επαρκώς ερευνημένων ψυχολογικών εννοιών δημιουργεί την ανάγκη για το σχεδιασμό νέων εργαλείων που να αξιολογούν καλύτερα τις υπό εξέταση έννοιες. Τέσσερα νέα ερευνητικά εργαλεία θα παρουσιαστούν και θα συζητηθούν στο συμπόσιο αυτό. Τα δύο πρώτα αφορούν στην αξιολόγηση της ψυχικής ανθεκτικότητας και της εντός του ρόλου εργασιακής συμπεριφοράς των εκπαιδευτικών. Το τρίτο εξετάζει την αναγνώριση των ψυχολογικών αναγκών των μαθητών από τους εκπαιδευτικούς, ενώ το τέταρτο αναφέρεται στην αυτοαποτελεσματικότητα των Διευθυντών/ντριών στην ηγεσία για τη συμπερίληψη στα σχολεία. Η κ. Μεταλλίδου, ως Συζητήτρια του συμποσίου, θα επιχειρήσει να σχολιάσει τα κυριότερα ευρήματα των εισηγήσεων, έτσι ώστε να αναδειχθεί η γενικότερη συμβολή των ευρημάτων σε θεωρητικό και μεθοδολογικό επίπεδο, αλλά και στο επίπεδο των δυνατών μελλοντικών εφαρμογών τους στο πλαίσιο της εκπαίδευσης.

Κλίμακα προστατευτικών παραγόντων της ψυχικής ανθεκτικότητας των εκπαιδευτικών: δημιουργία και έλεγχος μιας νέας κλίμακας για την αξιολόγηση της ψυχικής ανθεκτικότητας των εκπαιδευτικών

Αθηνά Δανιηλίδου, Μαρία Πλατσίδου, *Πανεπιστήμιο Μακεδονίας*

Κατά την τελευταία δεκαετία, το ολοένα αυξανόμενο ενδιαφέρον των ερευνητών για τη διερεύνηση της ψυχικής ανθεκτικότητας συνετέλεσε στην κατασκευή εργαλείων για τη μέτρησή της. Ωστόσο, υπάρχουν ελάχιστες κλίμακες για τη μέτρησή της που να απευθύνονται ειδικά στους εκπαιδευτικούς, οι οποίες μάλιστα δεν περιλαμβάνουν πολλούς από τους σημαντικούς προστατευτικούς παράγοντες. Για τον λόγο αυτό, με βάση σχετικά ποιοτικά δεδομένα που συλλέχθηκαν σε προηγούμενη μελέτη, η παρούσα έρευνα σχεδιάστηκε με σκοπό την κατασκευή και την αξιολόγηση μιας πιο ολοκληρωμένης κλίμακας για τη μέτρηση των ατομικών και περιβαλλοντικών προστατευτικών παραγόντων της ψυχικής ανθεκτικότητας των εκπαιδευτικών. Στην έρευνα συμμετείχαν 407 εκπαιδευτικοί της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Για τον έλεγχο της συγκλίνουσας εγκυρότητας της νέας κλίμακας χρησιμοποιήθηκαν τα εργαλεία Multidimensional Teachers' Resilience Scale (Mansfield & Wosnitza, 2015) και Teachers' Resilience Scale (Daniilidou & Platsidou, 2018). Ο έλεγχος της διακρίνουσας εγκυρότητας έγινε με το Maslach Burnout Inventory (Maslach & Jackson, 1986) και το Teachers' Sense of Efficacy Scale (Tchannen-Moran & Woolfolk Hoy, 2001). Μέσα από μια σειρά παραγοντικών αναλύσεων και αναλύσεων με τη θεωρία απόκρισης στοιχείου, προέκυψε η Κλίμακα Προστατευτικών Παραγόντων της Ψυχικής Ανθεκτικότητας των Εκπαιδευτικών (ΚΠΠ-ΨΑΕ), η οποία περιλαμβάνει 29 δηλώσεις και αξιολογεί έξι προστατευτικούς παράγοντες: τις Αξίες και πεποιθήσεις, τη Συναισθηματική και συμπεριφορική επάρκεια, τη Σωματική ευεξία, τις Σχέσεις εντός σχολικού πλαισίου, τις Σχέσεις εκτός σχολικού πλαισίου και το Νομοθετικό πλαίσιο. Ο έλεγχος των ψυχομετρικών ιδιοτήτων καθώς και της διακρίνουσας και συγκλίνουσας εγκυρότητας της νέας κλίμακας έδειξαν ότι μπορεί να αξιοποιηθεί με ασφάλεια σε μελλοντικές έρευνες για την αξιολόγηση των προστατευτικών παραγόντων της ψυχικής ανθεκτικότητας των εκπαιδευτικών.

Κατασκευή μίας κλίμακας για την μέτρηση της εντός του ρόλου εργασιακής συμπεριφοράς εκπαιδευτικών και έλεγχος της παραγοντικής δομής και εγκυρότητάς της

Γεωργία Διαμαντοπούλου, Μαρία Πλατσίδου, *Πανεπιστήμιο Μακεδονίας*

Ο όρος Εντός του Ρόλου Συμπεριφορά (ΕΤΡΣ) αναφέρεται σε ενέργειες και πράξεις των εργαζομένων που αφορούν στην εκτέλεση των εργασιακών καθηκόντων και υποχρεώσεών τους. Οι υφιστάμενες κλίμακες μέτρησης της ΕΤΡΣ, οι οποίες χρησιμοποιούνται και για την μέτρηση της ΕΤΡΣ των εκπαιδευτικών, συνίστανται από δηλώσεις γενικού περιεχομένου (π.χ. «Εκπληρώνω καθήκοντα που αναμένονται από εμένα»). Οι δηλώσεις αυτές μπορεί να αξιολογούν επαρκώς τις ΕΤΡΣ των εκπαιδευτικών που είναι γενικές και αναμενόμενες (π.χ., η υποχρεωτική συμμετοχή των εκπαιδευτικών στον Σύλλογο Διδασκόντων/-ουσών), αλλά μάλλον δεν είναι κατάλληλες για την εκτίμηση των πιο σύνθετων ΕΤΡΣ (π.χ., εκδήλωση ενδιαφέροντος για τις συνθήκες ζωής των μαθητών/-τριών τους). Για το λόγο αυτό, στην παρούσα έρευνα, τέθηκε ως στόχος η δημιουργία και ο έλεγχος μίας κλίμακας μέτρησης της ΕΤΡΣ των εκπαιδευτικών, που να εξετάζει την εκτέλεση καθηκόντων/αρμοδιοτήτων που σχετίζονται ειδικά με το ρόλο των εκπαιδευτικών. Στην έρευνα συμμετείχαν 440 εκπαιδευτικοί (76,5% γυναίκες) εργαζόμενοι/-μενες σε δημόσια δημοτικά σχολεία. Η προϋπηρεσία τους κυμάνθηκε από έξι μήνες έως 39 έτη (Μ.Ο.= 19,35, Τ.Α.= 9,97). Οι εκπαιδευτικοί συμπλήρωσαν την αυτοσχέδια κλίμακα Εντός του Ρόλου Εργασιακή Συμπεριφορά Εκπαιδευτικών (ΕΤΡΣ-Ε) που περιλάμβανε οχτώ δηλώσεις (π.χ. «Δίνω έμφαση στην συνολική ανάπτυξη των μαθητών/-τριών μου (ακαδημαϊκή, κοινωνική, συναισθηματική)», απαντώντας σε 5-βάθμια κλίμακα Likert όπου «1=Καθόλου/Ελάχιστα» και «5=Πάρα πολύ». Η παραγοντική δομή της κλίμακας ελέγχθηκε μέσω διερευνητικής (συνολική εξηγούμενη διακύμανση=43,63%) και επιβεβαιωτικής ανάλυσης παραγόντων (Chi-square/df=2,065, CFI=0,976, GFI=0,978, SRMR=0,032, RMSEA=0,049). Υποστηρίχθηκε μια λύση ενός παράγοντα ($\alpha=0,81$) επιτρέποντας την εκτίμηση μίας συνολικής βαθμολογίας για την ΕΤΡΣ-Ε (Μ.Ο.=4,11, Τ.Α.=0,469). Η συγκλίνουσα εγκυρότητα της κλίμακας ελέγχθηκε με τη σύντομη εκδοχή του ερωτηματολογίου Teachers' Sense of Efficacy Scale (TSES, Tschannen-Moran & Woolfolk-Hoy, 2001). Η κλίμακα ΕΤΡΣ-Ε είχε μέτριες προς μέτρια υψηλές θετικές συσχετίσεις με τους τρεις παράγοντες της κλίμακας TSES ($0,66 \geq r \geq 0,55$, $p < 0,001$), εμφανίζοντας ικανοποιητική συγκλίνουσα

εγκυρότητα. Πρακτικές εφαρμογές και προτάσεις βελτίωσης της κλίμακας θα συζητηθούν.

Δημιουργία ενός ερωτηματολογίου για την αναγνώριση των ψυχολογικών αναγκών των μαθητών από τους εκπαιδευτικούς

Παναγιώτης Βαρσάμης, Ελένη Ιωσηφίδου, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
Γεώργιος Κατσάνης, Πειραματικό Γενικό Λύκειο του Πανεπιστημίου
Μακεδονίας

Σύμφωνα με τη Θεωρία των Βασικών Ψυχολογικών Αναγκών (Basic Psychological Needs Theory), οι άνθρωποι έχουν εγγενείς (έμφυτες) ψυχολογικές ανάγκες, η ικανοποίηση των οποίων οδηγεί στην ψυχολογική ευεξία. Σε αυτό το πλαίσιο, αναπτύχθηκε μια νέα ψυχολογική έννοια, η αναγνώριση των ψυχολογικών αναγκών παιδιών και εφήβων από τρίτα πρόσωπα, όπως είναι οι εκπαιδευτικοί. Σύμφωνα με αυτή την έννοια, οι άνθρωποι πιστεύουν, αποδέχονται και αποδίδουν αξία στην ιδέα ότι οι άλλοι άνθρωποι έχουν ψυχολογικές ανάγκες. Για την εκτίμηση της έννοιας δημιουργήθηκε ένα ερωτηματολόγιο ετεροαναφοράς που ονομάστηκε Basic Psychological Needs Recognition Questionnaire – State (BPNRQ-S). Περιελάμβανε εννέα ερωτήσεις, τρεις για κάθε μία από τις εξής ανάγκες: Αυτονομία (π.χ. Ο μαθητής έχει ανάγκη από μια αίσθηση επιλογής και ελευθερίας στα πράγματα που κάνει), Ικανότητα (π.χ. Ο μαθητής έχει την ανάγκη να νιώθει ικανός με ότι και αν καταπιάνεται) και Συσχέτιση (π.χ. Ο μαθητής έχει την ανάγκη να αισθάνεται πολύ κοντά με όσους συνεργάζεται). Ύστερα από τον έλεγχο της εγκυρότητας (του περιεχομένου και της έκφρασης), το BPNRQ-S εφαρμόστηκε σε μια εκπαιδευτική κατάσταση που παρουσιάστηκε σε εκπαιδευτικούς και θεραπευτές (N=321) μέσω μιας μικρής ιστορίας που περιελάμβανε ένα εισαγωγικό κείμενο και ένα απόσπασμα βίντεο. Το θέμα της ιστορίας εστίαζε στις δυσκολίες εκπαίδευσης και αποκατάστασης ενός εφήβου με κινητική και ήπια νοητική αναπηρία. Μεταξύ άλλων, εξετάστηκε και η συγκλίνουσα εγκυρότητα του ερωτηματολογίου. Συγκεκριμένα, το BPNRQ-S παρουσίασε στατιστικά σημαντικές συσχετίσεις με την καταστασιακή ενσυναίσθηση ($r = .44$) και με τις προτιμήσεις των συμμετεχόντων για ενδογενείς εκπαιδευτικούς στόχους, όπως είναι η προσωπική ανάπτυξη του μαθητή ($r = .49$). Ένα από τα εξέχοντα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας ήταν ο τρόπος με τον οποίο η αναγνώριση των βασικών ψυχολογικών αναγκών εντάχθηκε στο σύστημα της Θεωρίας του Αυτοκαθορισμού. Συγκεκριμένα, η έννοια αυτή,

μαζί με την καταστασιακή ενσυναίσθηση, ήταν ικανή να διαμεσολαβήσει σημαντικά στην σχέση μεταξύ των προσωπικών στόχων των συμμετεχόντων και των εκπαιδευτικών στόχων που προτείνουν. Συζητούνται τα οφέλη της νέας έννοιας.

Ανάπτυξη και έλεγχος κλίμακας για τη μέτρηση της αυτοαποτελεσματικότητας των διευθυντών/ντριών στην ηγεσία για τη συμπερίληψη στα σχολεία

Ξανθούλα Τσιολπίδου, Εμμανουήλ Κουτούζης, *Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο*

Καθώς το ποσοστό των μαθητών με διαφορετική καταγωγή, εθνικότητα, γλώσσα, θρησκεία, σωματική ή γνωστική ικανότητα που βρίσκεται στα γενικά σχολεία αυξάνεται διαρκώς, ένα νέο μοντέλο εκπαιδευτικής ηγεσίας, η Ηγεσία για τη Συμπερίληψη στα Σχολεία, προτείνεται ως το πλέον κατάλληλο για να διασφαλίσει υψηλής ποιότητας μάθηση για όλους αδιακρίτως τους μαθητές υιοθετώντας ταυτόχρονα συμμετοχικές πρακτικές, το διάλογο και τη συνέργεια για τη λειτουργία του σχολείου. Η παρούσα μελέτη επιχείρησε να διερευνήσει τις πεποιθήσεις Αυτοαποτελεσματικότητας (ΑΑ) των Διευθυντών/ντριών Δημοτικών Σχολείων στην Ηγεσία για τη Συμπερίληψη στα Σχολεία χρησιμοποιώντας μία επτάβαθμη ειδικά σχεδιασμένη κλίμακα 30 δηλώσεων (ΚΑΔΗΣΣ). Οι δηλώσεις διαμορφώθηκαν μετά από εκτενή βιβλιογραφική ανασκόπηση και μελέτη συναφών κλιμάκων για την ΑΑ των Διευθυντών σε άλλους τομείς. Η κλίμακα, ως μέρος ενός ηλεκτρονικού ερωτηματολογίου που περιελάμβανε τρία ακόμη ψυχομετρικά εργαλεία, συμπληρώθηκε από 392 Διευθυντές/ντριες Δημοτικών Σχολείων από 18 διαφορετικές Διευθύνσεις Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Η Διερευνητική Παραγοντική Ανάλυση οδήγησε σε 20 δηλώσεις διαρθρωμένες σε 3 παράγοντες: 1) αυτεπάρκεια ως προς τον ορισμό κατεύθυνσης για το σχολείο (4 δηλώσεις), 2) αυτεπάρκεια ως προς τη βελτίωση της ποιότητας μάθησης για όλους (8 δηλώσεις) και 3) αυτεπάρκεια ως προς την καθιέρωση συμπεριληπτικών διαδικασιών στη λειτουργία του σχολείου (8 δηλώσεις). Οι δείκτες Cronbach ήταν .88, .90 και .90 για τις 3 υποκλίμακες αντίστοιχα και .95 για τη συνολική. Η Επιβεβαιωτική Ανάλυση έδειξε ικανοποιητική προσαρμογή για το μοντέλο των 3 παραγόντων ($\chi^2/df=3.199<5$, $TLI=.92>.9$, $CFI=.93>.9$, $RMSEA=.75<.8$, $SRMR=.47<.8$). Περαιτέρω έλεγχοι έδειξαν μέτρια αλλά στατιστικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ της Αυτοαποτελεσματικότητας των Διευθυντών/ντριών στη Συμπεριληπτική Ηγεσία με τις Στάσεις τους απέναντι στη Συμπερίληψη [$r(390) = .53$, $p < .01$] και την Επαγγελματική τους Δέσμευση [$r(390) = .55$, $p < .01$], υποδεικνύοντας καλή εγκυρότητα κριτηρίου. Μελλοντικές μελέτες θα

πρέπει να επιβεβαιώσουν τη δομή και τη χρησιμότητα της κλίμακας για την αξιολόγηση των πεποιθήσεων αυτό-αποτελεσματικότητας των Διευθυντών/ντριών στη Συμπεριληπτική Ηγεσία.

ΚΛΑΔΟΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ**Συναίσθημα, κίνητρα και άλλες ψυχοκοινωνικές διαστάσεις της μάθησης και ψυχικής υγείας σε διαφορετικές βαθμίδες εκπαίδευσης**

ΟΡΓΑΝΩΤΡΙΑ: Ευαγγελία Καραγιαννοπούλου, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Αικατερίνη Μίχου, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

ΣΥΖΗΤΗΤΡΙΑ: Ευαγγελία Καραγιαννοπούλου, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Το συμπόσιο θα αποτελείται από τέσσερεις εισηγήσεις που θα εστιάσουν σε διαστάσεις ακαδημαϊκών συναισθημάτων, ρύθμισης συναισθήματος, κινήτρων-ικανοποίησης αναγκών, μάθησης και επίδοσης. Η μελέτη διαστάσεων ψυχικής υγείας και εννοιών που 'παραδοσιακά' συναντώνται στο χώρο της ψυχικής υγείας στο πλαίσιο των συγκεκριμένων ερευνών ακολουθεί τη σύγχρονη διεθνή συζήτηση, για το ρόλο των πρώιμων και μετέπειτα διαπροσωπικών σχέσεων σε διαφορετικές εκφάνσεις της ζωής. Οι θεωρητικές έννοιες που κυριαρχούν είναι: ρύθμιση του συναισθήματος, ακαδημαϊκά συναισθήματα, θεωρία αυτοπροσδιορισμού, ψυχική υγεία (διαφορετικές διαστάσεις), προσεγγίσεις μάθησης, και ικανοποίηση από τη ζωή. Το συμπόσιο θα αφορά τόσο έρευνες με μοντέλα συσχετίσεων όσο και μελέτες πρόβλεψης με στόχο την παρέμβαση και διερεύνηση ομάδων με διακριτά προφίλ. Η συζήτηση θα επικεντρωθεί στη σχέση του συναισθήματος και των κινήτρων με τη μάθηση και θα τονιστεί η διάσταση των πρώιμων εμπειριών στη μάθηση και την επίδοση στο πλαίσιο της σύγχρονης σκέψης και των προτάσεων παρέμβασης με στόχο τη μείωση των ομάδων «atrisk» στο γενικό πληθυσμό.

Η συμβολή παραγόντων συνειδητής και μη συνειδητής ρύθμισης του συναισθήματος στη μάθηση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Η διερεύνησή τους μέσα από προφίλ φοιτητών

Χρήστος Ρέντζιος, Ευαγγελία Καραγιαννοπούλου, *Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων*

Η παρούσα έρευνα εστιάζεται στο σύγχρονο πλαίσιο της ρύθμισης του συναισθήματος και των ακαδημαϊκών συναισθημάτων και αποτελεί μια προσπάθεια συνδυαστικής διερεύνησης παραγόντων που αφορούν στη μάθηση υπό ένα σχεσιακό πρίσμα. Σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν να διερευνηθούν οι σχέσεις ανάμεσα: (α) στους τύπους δεσμού (ExperienceinCloseRelationships-RelationshipStructuresQuestionnaire), (β) στη συνειδητή ρύθμιση του συναισθήματος (EmotionalRegulationQuestionnaire), (γ) στη μη συνειδητή ρύθμιση του συναισθήματος, όπως εκφράζεται μέσα από τους μηχανισμούς άμυνας (ResponseEvaluationMeasure), (δ) στα ακαδημαϊκά συναισθήματα (AchievementEmotionsQuestionnaire) και (ε) στις προσεγγίσεις μάθησης (ApproachestoLearningandStudyingInventory), με σκοπό να εντοπισθούν αντίστοιχα προφίλ φοιτητών. Επιπλέον, μελετήθηκε η επίδραση των προφίλ στην ακαδημαϊκή πρόοδο και στη γενική υγεία των φοιτητών. Το δείγμα αποτελούνταν από 527 φοιτήτριες και φοιτητές του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Για τον εντοπισμό των προφίλ χρησιμοποιήθηκε η ανάλυση συστάδων καθώς και τεχνικές της πολυδιάστατης ανάλυσης διακύμανσης για τον έλεγχο ύπαρξης διαφορών ανάμεσα στα προφίλ. Οι αναλύσεις ανέδειξαν τέσσερα προφίλ τα οποία διαφοροποιούνται ως προς την ακαδημαϊκή πρόοδο και τη γενική υγεία. Συγκεκριμένα εντοπίστηκαν: (α) οι «εύπιστοι» φοιτητές με μέτρια ακαδημαϊκή πρόοδο, (β) οι «ασφαλείς» φοιτητές, εστιασμένοι στη μάθηση, (γ) οι «αποφευκτικοί» φοιτητές με εκφραστική καταστολή, και (δ), οι «έντονα αγχώδεις» φοιτητές με δυσκολίες στη μάθηση και στη γενική υγεία. Παράγοντες που σχετίζονται με εμπειρίες που αντανακλούν πρώιμες διαπροσωπικές σχέσεις μαζί με μεταβλητές ρύθμισης του συναισθήματος συμβάλλουν στην κατανόηση της μάθησης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Τα αποτελέσματα συζητιούνται στο πλαίσιο της σύγχρονης βιβλιογραφίας που αφορά στον ρόλο των σχέσεων και των συναισθημάτων στη μάθηση.

Διερευνώντας τη σχέση της ρύθμισης του συναισθήματος και της μάθησης στους φοιτητές: ο ρόλος των ακαδημαϊκών συναισθημάτων και της αίσθησης συνεκτικότητας του εαυτού

Βασίλειος Αθανασόπουλος, *Πανεπιστήμιο Λευκωσίας*

Ευαγγελία Καραγιαννοπούλου, *Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων*

Alex Desatnik, *University College London & The Anna Freud National Centre for Children and Families, United Kingdom*

Χρήστος Ρέντζιος, Γεώργιος Ντρίτσος, *Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων*

Η παρούσα έρευνα εξετάζει τη σχέση μεταξύ της ρύθμισης του συναισθήματος και της ακαδημαϊκής προόδου μέσα από διαφορετικά μοντέλα διαδρομών. Ειδικότερα, διερευνάται η συμβολή της ρύθμισης του συναισθήματος στη μάθηση και την ακαδημαϊκή πρόοδο μέσω των ακαδημαϊκών συναισθημάτων και της αίσθησης συνεκτικότητας του εαυτού. Στην έρευνα συμμετείχαν 406 φοιτητές και φοιτήτριες Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων που συμπλήρωσαν ερωτηματολόγια τα οποία μετρούσαν: α) τη ρύθμιση του συναισθήματος (EmotionRegulationQuestionnaire), β) την αίσθηση συνεκτικότητας του εαυτού (SenseofCoherenceScale), γ) τα ακαδημαϊκά συναισθήματα (StudentExperienceofEmotionsInventory) και δ) τις προσεγγίσεις μάθησης (ApproachestoLearningandStudyingInventory). Ελέγχθηκαν δύο μοντέλα διαδρομών, ένα τεσσάρων και ένα πέντε σταδίων. Τα ακαδημαϊκά συναισθήματα χρησιμοποιήθηκαν ως μεταβλητή δεύτερου σταδίου, μαζί με την αίσθηση συνεκτικότητας του εαυτού, ή τρίτου σταδίου σε εξάρτηση από την τελευταία. Το μοντέλο τεσσάρων σταδίων έδειξε την καλύτερη προσαρμογή στα δεδομένα μας. Ειδικότερα, η ανάλυση καταδεικνύει τις διαδρομές μέσω των οποίων η ρύθμιση συναισθήματος συμβάλλει στις υπό μελέτη σχέσεις. Η ρύθμιση συναισθήματος επηρεάζει τα ακαδημαϊκά συναισθήματα των φοιτητών που με τη σειρά τους επιδρούν στις προσεγγίσεις μάθησης. Αυτές οι προσεγγίσεις ασκούν, τελικά, επιδράσεις στην ακαδημαϊκή πρόοδο. Τα θετικά και τα αρνητικά συναισθήματα φαίνεται να παίζουν ρόλο προς την κατεύθυνση μιας προσαρμοστικής προσέγγισης της μάθησης. Επιπλέον, η αίσθηση συνεκτικότητας του εαυτού μπορεί να λειτουργεί ως ένας σημαντικός παράγοντας που επιτρέπει στους φοιτητές να προσεγγίζουν τη μαθησιακή διαδικασία πιο αποτελεσματικά. Τα ευρήματα συζητιούνται στο πλαίσιο της σύγχρονης βιβλιογραφίας.

Μεταβλητές ψυχικής υγείας, κίνητρα και μάθηση: ανάπτυξη ενός εργαλείου πρόβλεψης

Παύλος Χριστοδουλίδης, Ευαγγελία Καραγιαννοπούλου, Φώτης Μηλιένος, Χρήστος Ρέντζιος, *Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων*

Διεθνείς μελέτες επικεντρώνονται στην επιτυχή μετάβαση των φοιτητών/φοιτητριών από τη δευτεροβάθμια στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, στάδιο το οποίο θεωρείται κρίσιμο για την ακαδημαϊκή προσαρμογή τους. Στο πλαίσιο Ευρωπαϊκού προγράμματος Erasmus+ KA2, αναπτύχθηκε μία ηλεκτρονική πλατφόρμα με σκοπό την πρόβλεψη της πορείας των σπουδών των φοιτητών ώστε να εντοπιστούν εκείνοι οι οποίοι «κινδυνεύουν» να αποτελέσουν λιμνάζοντες φοιτητές ή να εγκαταλείψουν τις σπουδές τους. Μέσα από ερευνητικά εργαλεία που διερευνούν ψυχοσυναισθηματικούς και γνωστικούς παράγοντες παρέχεται ανατροφοδότηση στους πρωτοετείς φοιτητές ώστε να αναστοχαστούν για τις σπουδές τους και για διαστάσεις της ψυχοκοινωνικής τους προσαρμογής προτείνοντας πλαίσια υποστήριξης. Το δείγμα αποτελείται από 910 πρωτοετείς φοιτητές οι οποίοι φοιτούσαν σε τμήματα Κοινωνικών Επιστημών στο Πανεπιστήμιο Αμβέρσας (Βέλγιο), Τορίνου (Ιταλία) και Ιωαννίνων (Ελλάδα) (25% άνδρες και 75% γυναίκες). Προκειμένου να αξιολογηθούν οι υπό εξέταση μεταβλητές χορηγήθηκαν τα εξής εργαλεία: Inventory of learning patterns for Students (ILS), Strategies for Learning Questionnaire (MSLQ), The Resilience Scale (RS), Difficulties in Emotion Regulation Scale (DERS-18), Depression – Anxiety – Stress Scale (DASS-21), Procrastination Assessment Scale Student (PASS). Η ανάλυση συστάδων ανέδειξε δύο διακριτά προφίλ φοιτητών, τα οποία διαφοροποιούνται ως προς τα ποιοτικά χαρακτηριστικά των μεταβλητών. Πιο συγκεκριμένα, το «προσαρμοστικό» προφίλ, περιλαμβάνει φοιτητές με υψηλή αυτοαποτελεσματικότητα και ανθεκτικότητα, πολύ καλή αυτορρύθμιση, με ελάχιστες δυσκολίες στη ρύθμιση του συναισθήματος και χαμηλή αναβλητικότητα, ενώ το «μη-προσαρμοστικό» προφίλ, περιλαμβάνει φοιτητές με χαμηλή αυτοαποτελεσματικότητα, αυτορρύθμιση, και ανθεκτικότητα, με υψηλά επίπεδα αναβλητικότητας και δυσκολίες στη ρύθμιση του συναισθήματος. Τα αποτελέσματα συζητούνται στο πλαίσιο της σύγχρονης διεθνούς βιβλιογραφίας η οποία εξετάζει συνδυαστικά μεταβλητές από διαφορετικές θεωρητικές προσεγγίσεις.

Κίνητρα, διαπροσωπικό κλίμα στην τάξη και ψυχολογικές ανάγκες των μαθητών ως παράγοντες πρόβλεψης της επίδοσης και ικανοποίησης στη ζωή

Αικατερίνη Μίχου, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Αθανάσιος Μουρατίδης, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Melike Sayil, TED University, Turkey

Aysenur Alp, University of Zurich, Switzerland Sule Selcuk, University of

Kastamonou, Turkey Aylin Kocak, Economy University of Izmir, Turkey

Έρευνες έχουν δείξει ότι ενώ ορισμένοι μαθητές κάνουν τις εργασίες τους γιατί «πρέπει», άλλοι τις κάνουν επειδή απλά τους αρέσει ή από προσωπικό ενδιαφέρον. Η ποιότητα των κινήτρων των μαθητών συνδέεται με τη σχολική επιτυχία αλλά και την ικανοποίηση που οι μαθητές νιώθουν στη ζωή τους. Στην παρούσα διαχρονική έρευνα διερευνήσαμε κατά πόσο η ποιότητα των κινήτρων Τούρκων μαθητών Λυκείου (N = 2864) στο εαρινό εξάμηνο προβλέπεται από την ποιότητα του διαπροσωπικού κλίματος της τάξης και το βαθμό ικανοποίησης των ψυχολογικών αναγκών των μαθητών στο χειμερινό εξάμηνο. Επίσης διερευνήσαμε κατά πόσο τα κίνητρα των μαθητών προβλέπουν την ικανοποίησή τους στη ζωή και τους βαθμούς τους στο τέλος του σχολικού έτους. Η ανάλυση διαδρομών έδειξε ότι όταν οι μαθητές αντιλαμβάνονται ότι ο εκπαιδευτικός υποστηρίζει την αυτονομία τους και οργανώνει αποτελεσματικά τις διαδικασίες στην τάξη, νιώθουν ικανοποίηση των ψυχολογικών τους αναγκών. Η ανάλυση επίσης έδειξε ότι η αντίληψη υποστήριξης της αυτονομίας και οργάνωσης της τάξης στο χειμερινό εξάμηνο προβλέπουν άμεσα και έμμεσα, μέσω την ικανοποίησης των ψυχολογικών αναγκών, τα αυτοπροσδιορισμένα κίνητρα των μαθητών και αρνητικά τα μη αυτοπροσδιορισμένα κίνητρα των μαθητών στο εαρινό εξάμηνο. Τα αυτοπροσδιορισμένα κίνητρα των μαθητών με τη σειρά τους προβλέπουν θετικά την ικανοποίηση στη ζωή και τους βαθμούς στο τέλος του έτους. Τα ευρήματα υπογραμμίζουν τη σημασία της υποστήριξης της αυτονομίας των μαθητών και της οργάνωσης της τάξης για την ποιότητα των κινήτρων των μαθητών, την ψυχική τους υγεία και τη σχολική τους επίδοση.

Αναπτυξιακές δυνατότητες και προκλήσεις: ο ρόλος των γονικών συμπεριφορών

ΟΡΓΑΝΩΤΗΣ/ΠΡΟΕΔΡΟΣ/ΣΥΖΗΤΗΤΗΣ: Σπυρίδων Τάνταρος, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Οι γονικές συμπεριφορές και οι σχέσεις τους με την ανάπτυξη των παιδιών και των εφήβων αποτελούσαν ανέκαθεν ένα από τα πιο σημαντικά πεδία έρευνας στην Ψυχολογία. Στο διαρκώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον των σημερινών πολύπλοκων κοινωνιών, τουλάχιστον στον δυτικό κόσμο, οι δυνατότητες, αλλά και οι προκλήσεις που συναντούν και αντιμετωπίζουν τα αναπτυσσόμενα άτομα είναι πολλές και ποικίλες. Η έρευνα για το ποιες είναι οι συμπεριφορές των γονέων που σχετίζονται με τις δυνατότητες και τις προκλήσεις αυτές εμφανίζεται ιδιαίτερα πλούσια και παραγωγική στη διεύρυνση των γνώσεών μας, ενώ οι μέχρι σήμερα αποκτημένες «βεβαιότητες» επανεξετάζονται και, κατά περίπτωση, αναθεωρούνται. Το συμπόσιο αυτό εστιάζει σε αυτό ακριβώς το πεδίο των γονικών συμπεριφορών σε σχέση με τις αναπτυξιακές δυνατότητες και τις προκλήσεις των παιδιών σε όλο το αναπτυξιακό φάσμα και μάλιστα σε σχέση με το σχολικό περιβάλλον. Έτσι, η πρώτη εργασία αφορά στη διερεύνηση των σχέσεων των γονικών συμπεριφορών με τη σχολική ετοιμότητα παιδιών προσχολικής ηλικίας με διαφορετικά αναπτυξιακά προφίλ, η δεύτερη εξετάζει τις σχέσεις των γονικών συμπεριφορών με τη χαρισματικότητα παιδιών μέσης παιδικής ηλικίας, η τρίτη εστιάζει στην ψυχική υγεία των γονέων παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και τη λειτουργικότητα αυτών των παιδιών κατά τη διάρκεια της πανδημίας Covid-19 και η τέταρτη διερευνά το ζήτημα της διαγενεακής μεταφοράς της αυτοεκτίμησης μεταξύ μητέρων και εφήβων και τον διαμεσολαβητικό ρόλο της συναισθηματικής νοημοσύνης σε αυτήν. Το συμπόσιο φιλοδοξεί έτσι να αποτυπώσει και να συζητήσει ένα μέρος της σύγχρονης έρευνας στη χώρα μας σχετικά με τις γονικές συμπεριφορές και την ανάπτυξη των παιδιών και των εφήβων εντός και εκτός της σχολικής συνθήκης.

Οι γονικές συμπεριφορές και η σχολική ετοιμότητα παιδιών προσχολικής ηλικίας με διαφορετικά αναπτυξιακά προφίλ

Δέσποινα Τσαούση, Ασημίνα Ράλλη,
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η σχολική ετοιμότητα αναγνωρίζεται ως μια σημαντική προϋπόθεση της επιτυχούς μετάβασης των παιδιών από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό σχολείο. Οι γονικές συμπεριφορές μπορούν να συμβάλλουν στη σχολική ετοιμότητα των παιδιών. Έχοντας ως θεωρητικό υπόβαθρο το βιοοικολογικό μοντέλο του Bronfenbrenner, σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να μελετηθούν οι γονικές συμπεριφορές και η σχολική ετοιμότητα των παιδιών με διαφορετικά αναπτυξιακά προφίλ. 280 γονείς παιδιών τυπικής ανάπτυξης (Τ.Α.) και παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (Ε.Ε.Α.) συμπλήρωσαν ερωτηματολόγια σχετικά με τις γονικές πρακτικές, το οικογενειακό περιβάλλον γραμματισμού και τις αναγνωστικές συνήθειες της οικογένειας. Επίσης, 280 παιδιά (200 Τ.Α. και 80 Ε.Ε.Α.) αξιολογήθηκαν ως προς τη σχολική ετοιμότητα με την Κλίμακα Αξιολόγησης Δεξιοτήτων παιδιών ηλικίας 5-6 ετών. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι γονείς των παιδιών Τ.Α. ασκούσαν περισσότερες θετικές γονικές πρακτικές, είχαν ένα πιο εμπλουτισμένο οικογενειακό περιβάλλον γραμματισμού και εφάρμοζαν καλές πρακτικές αναγνωστικών συνθηκών, σε σχέση με τους γονείς των παιδιών με Ε.Ε.Α. Ταυτόχρονα τα παιδιά Τ.Α. σημείωσαν στατιστικά σημαντικά καλύτερες επιδόσεις τόσο στο συνολικό δείκτη σχολικής ετοιμότητας, όσο και στις επιμέρους υποκλίμακες σε σχέση με τα παιδιά με Ε.Ε.Α., ενώ τα κορίτσια είχαν στατιστικά σημαντικά υψηλότερες βαθμολογίες σε σχέση με τα αγόρια και στις δύο ομάδες. Για τα παιδιά Τ.Α., το οικογενειακό περιβάλλον γραμματισμού και οι αναγνωστικές συνήθειες των γονέων ήταν στατιστικά σημαντικοί προβλεπτικοί δείκτες της σχολικής ετοιμότητας, ενώ για τα παιδιά με Ε.Ε.Α., οι γονικές πρακτικές ήταν στατιστικά σημαντικός προβλεπτικός δείκτης της σχολικής ετοιμότητας. Τα αποτελέσματα συζητούνται ως προς τη σημασία των γονικών πρακτικών για τη σχολική ετοιμότητα των παιδιών με διαφορετικά αναπτυξιακά προφίλ.

Οικογένειες παιδιών με υψηλές ικανότητες και χαρίσματα: Αναζητήσεις και προκλήσεις

Βασιλική Νικολοπούλου, Αικατερίνη Γκαρή,
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Τα παιδιά με υψηλές ικανότητες παρουσιάζουν σε μεγάλη συχνότητα δυσκολίες στο δημόσιο Ελληνικό σχολείο, δυσκολίες που συνοδεύονται από ιδιαίτερες κοινωνικές και συναισθηματικές ανάγκες. Σκοπός της παρούσας εισήγησης είναι η παρουσίαση ποιοτικών δεδομένων για τα χαρακτηριστικά των παιδιών με υψηλές ικανότητες από την οπτική των οικογενειών τους, μέσω της προσπάθειάς τους να εντοπίσουν κατάλληλους τρόπους να τα υποστηρίξουν. Τα ποιοτικά δεδομένα παρουσιάζονται σε συνδυασμό με την ποσοτική προσέγγιση των στάσεων εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, οι οποίοι δεν έχουν κατάρτιση σε ζητήματα υψηλών ικανοτήτων και χαρισματικότητας, σχετικά με το πώς αντιλαμβάνονται τους μαθητές με υψηλές ικανότητες. Περιγράφονται τα χαρακτηριστικά αυτών των παιδιών μέσω των αιτημάτων 42 οικογενειών να κατανοήσουν τις ειδικές μαθησιακές και ψυχοκοινωνικές ανάγκες των παιδιών τους και να τους δοθεί κάποια αρχική καθοδήγηση για τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν. Οι ανησυχίες και ανάγκες των γονέων συνδυάζονται με τις κρίσεις 27 εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης σχετικά με τα χαρακτηριστικά των συγκεκριμένων παιδιών που είχαν μαθητές στην τάξη τους. Κεντρικό εύρημα είναι ότι οι γονείς των χαρισματικών παιδιών ανησυχούν κυρίως για την έλλειψη κινήτρων και τα συναισθήματα πλήξης και απογοήτευσης που νιώθουν τα παιδιά αυτά στην καθημερινή τους ζωή στο σχολείο, καθώς και για την εύρεση δραστηριοτήτων, κατάλληλων για την ηλικία τους, ώστε να αντιμετωπίσουν την ισχυρή επιθυμία τους για γνώση σε ποικίλους τομείς και επίπεδα μάθησης. Από την άλλη μεριά, οι εκπαιδευτικοί φαίνεται ότι διατηρούν κάποιες στερεοτυπικές αντιλήψεις και προβαίνουν σε «διαισθητικές» κρίσεις για το εκπαιδευτικό παρόν και μέλλον των μαθητών αυτών. Ο σχεδιασμός και η υλοποίηση παρεμβάσεων για την ενίσχυση των αναγκών μάθησης και την καλύτερη ψυχοκοινωνική προσαρμογή παιδιών με υψηλές ικανότητες στο σχολείο, σε συνεργασία με την οικογένεια, συζητούνται ως επιτακτικά αιτήματα για το ελληνικό δημόσιο εκπαιδευτικό σύστημα.

Ψυχική υγεία γονέων και λειτουργικότητα παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19

Διαμάντω Φιλιππάτου, Ελένη Κατημερτζόγλου, Ελένη Ρουμελιώτη,
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η εμφάνιση και η ραγδαία εξάπλωση του Covid-19 επέφερε πολλαπλές και σοβαρές επιπτώσεις στη ζωή και τη ψυχική υγεία των ατόμων και ειδικότερα των ευπαθών ομάδων. Τα τελευταία δύο χρόνια στη διεθνή βιβλιογραφία το ενδιαφέρον των ερευνητών επικεντρώνεται μεταξύ των άλλων στη μελέτη των επιπτώσεων που είχε η πανδημία στη ψυχική υγεία γονέων και φροντιστών ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (Ε.Ε.Α.) με δεδομένη τη ψυχική επιβάρυνση των πρώτων και προ covid. Στο πλαίσιο αυτό, ο στόχος της παρούσας μελέτης είναι διττός: σε πρώτη φάση στόχος ήταν να μελετηθούν τα προβλήματα ψυχικής υγείας (π.χ. κατάθλιψη, στρες, άγχος) των γονέων παιδιών με και χωρίς Ε.Ε.Α. κατά το πρώτο κύμα της πανδημίας και σε δεύτερη φάση να διερευνηθεί η σχέση μεταξύ της ψυχικής υγείας των γονέων παιδιών με συγκεκριμένη διαταραχή (π.χ. ΔΕΠΥ) και της αντιλαμβανόμενης από τους γονείς λειτουργικότητας τους. Στην πρώτη φάση της έρευνας συμμετείχαν 115 γονείς παιδιών με και χωρίς Ε.Ε.Α. ενώ στη δεύτερη φάση συμμετείχαν 54 γονείς που τα παιδιά τους είχαν διαγνωστεί με ΔΕΠΥ. Η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε με τη χρήση των ακόλουθων ερωτηματολογίων: Depression, Anxiety and Stress Scale-DASS-42, Patient Health Questionnaire-9 (PHQ-9) και Child Behavior List [CBCL/6-18 (Ερωτηματολόγιο Γονέων Achenbach για Ηλικίες 6- 18)]. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι γονείς παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες παρουσίασαν περισσότερα συμπτώματα άγχους, στρες και κατάθλιψης σε σχέση με τους γονείς παιδιών τυπικής ανάπτυξης. Επίσης, οι γονείς με παιδιά στο φάσμα του αυτισμού εμφάνισαν περισσότερα συμπτώματα στρες από τους γονείς παιδιών με άλλες ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Οι γονείς παιδιών με ΔΕΠΥ ανέφεραν ως προεξέχοντα κατά τη διάρκεια του πρώτου κύματος της πανδημίας τα προβλήματα προσοχής. Μεγαλύτερη συσχέτιση παρατηρήθηκε μεταξύ των υποκλιμάκων: Άγχος/ Κατάθλιψη και Απόσυρση των παιδιών με το άγχος των γονέων, Προβλήματα Προσοχής των παιδιών με τα καταθλιπτικά συμπτώματα των γονέων, Προβλήματα Συμπεριφοράς των παιδιών με το στρες των γονέων στο πρώτο κύμα της πανδημίας Covid-19. Τα ευρήματα της έρευνας

κατέδειξαν την ανάγκη παροχής κατάλληλων προγραμμάτων υποστήριξης στους γονείς παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες κατά τη διάρκεια της πανδημίας Covid-19.

Το μήλο δεν πέφτει μακριά από τη μηλιά: Διαγενεακή μεταφορά της αυτοεκτίμησης μεταξύ μητέρων και εφήβων και ο διαμεσολαβητικός ρόλος της συναισθηματικής νοημοσύνης

Ειρήνη-Σπυριδούλα Μαστέλλου, Σπυρίδων Τάνταρος,
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Σύγχρονες έρευνες επιβεβαιώνουν την καθοριστική σημασία της αυτοεκτίμησης στην κρίσιμη περίοδο της εφηβείας, με τους γονείς να ασκούν μία διαρκή επίδραση στην ανάπτυξή της· ωστόσο, δεν είναι ακόμη σαφής η ύπαρξη της Διαγενεακής Μεταφοράς της καθώς και του μοντέλου που τη διέπει. Σκοπό της παρούσας έρευνας αποτελεί η μελέτη της Διαγενεακής Μεταφοράς της αυτοεκτίμησης από τη μητέρα στο εφηβικής ηλικίας τέκνο της, με πιθανούς διαμεσολαβητικούς παράγοντες τη συναισθηματική νοημοσύνη της μητέρας και του εφήβου. Ως προς την άμεση Διαγενεακή Μεταφορά συνεξετάζεται ο ρυθμιστικός ρόλος του φύλου και της σειράς γέννησης του εφήβου. Οι αναλύσεις διεξήχθησαν σε ένα δείγμα 201 δυάδων μητέρων-εφήβων ηλικίας 14 ετών, οι οποίοι συμπλήρωσαν την «Κλίμακα Αυτοεκτίμησης του Rosenberg» (Rosenberg, 1965) και την «Κλίμακα Συναισθηματικής Νοημοσύνης Wong & Law» (Wong & Law, 2002, προσαρμογή στα ελληνικά Kafetsios & Zampetakis, 2008). Τα αποτελέσματα έδειξαν διαφυλικές διαφοροποιήσεις, καθώς και διαφοροποιήσεις σχετικά με τη σειρά γέννησης αλλά και μία σημαντική αλληλεπίδραση μεταξύ τους όσον αφορά την αυτοεκτίμηση των εφήβων, ενώ όσον αφορά τη συναισθηματική νοημοσύνη, στατιστικώς σημαντική ήταν μόνο η αλληλεπίδραση φύλου- σειράς γέννησης. Ακόμη, βρέθηκαν ηλικιακές διαφοροποιήσεις στις υπό μελέτη μεταβλητές. Φάνηκε, επίσης, ότι η αυτοεκτίμηση της μητέρας επιδρά σημαντικά στην αυτοεκτίμηση του εφήβου, επιβεβαιώνοντας την υπόθεση περί Διαγενεακής Μεταφοράς. Ο ρυθμιστικός ρόλος του φύλου, αλλά και της αλληλεπίδρασής του με τη σειρά γέννησης έδειξε ισχυρότερη επίδραση ανάμεσα στην αυτοεκτίμηση μητέρας-κόρης, ιδίως της πρωτότοκης. Επιπλέον, επιβεβαιώθηκε ο διαμεσολαβητικός ρόλος της συναισθηματικής νοημοσύνης του εφήβου, αλλά όχι της μητέρας, ερμηνεύοντας μερικώς τη Διαγενεακή Μεταφορά της αυτοεκτίμησης.

Ο συμβουλευτικός και υποστηρικτικός ρόλος των εκπαιδευτικών

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Δόμνα Κακανά, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Η κατασκευή της ταυτότητας του «Συμβούλου Σχολικής Ζωής» στον νομοθετικό λόγο

Ευθαλία Κωνσταντινίδου, *Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας*

Με το άρθρο 38 του Νόμου 4692/2020 και την Υπουργική Απόφαση 129431/ΓΔ4/2020 θεσμοθετήθηκε ο «Σύμβουλος Σχολικής Ζωής» στην ελληνική εκπαίδευση προσθέτοντας μια νέα διάσταση στο έργο των εκπαιδευτικών. Τα δύο αυτά κείμενα αποτέλεσαν το υλικό της ανάλυσης στην έρευνα που παρουσιάζεται, με σκοπό την ανάδειξη του τρόπου κατασκευής του «Συμβούλου Σχολικής Ζωής» ως ταυτότητας στο πλαίσιο του νομοθετικού λόγου. Θεωρητικά η ανάλυση βασίστηκε στην ερευνητική παράδοση για την ταυτότητα ως λόγο στην Κοινωνική Ψυχολογία του Λόγου αλλά και τη μελέτη του νομικού λόγου σε κοινωνιολογικές και γλωσσολογικές παραδόσεις που εστιάζουν στις κοινωνικές και ρητορικές όψεις του δικαίου. Μεθοδολογικά στην ανάλυση συνδυάστηκαν εργαλεία για την ανάλυση των κειμένων σε μικρο-επίπεδο από τη Λογοψυχολογία και τη Συστημική Λειτουργική Γλωσσολογία και σε μακρο-επίπεδο από τη φουκωική ανάλυση λόγου. Η μικρο-ανάλυση ανέδειξε την κατασκευή της ταυτότητας του «Συμβούλου Σχολικής Ζωής» στο πλαίσιο της δικαιολόγησής της θεσμοθέτησής της ως διάστασης του παιδαγωγικού έργου των εκπαιδευτικών. Η μακρο-ανάλυση ανέδειξε την κατασκευή της ταυτότητας αυτής ως νόμιμης διάστασης του έργου των εκπαιδευτικών επεκτείνοντάς το και εκτός σχολείου, στις σχέσεις του σχολείου με την οικογένεια και την κοινότητα. Αυτή η διπλή αναλυτική οπτική συνέβαλε στην ανάλυση του νομοθετικού λόγου ως σύνθετης πρακτικής διακυβέρνησης της εκπαίδευσης και, από την άποψη αυτή, μπορεί να αξιοποιηθεί ως μια οπτική για τη μελέτη της εκπαιδευτικής πολιτικής.

Κίνητρα εκπαιδευτικών επαγγελματικών λυκείων για συμμετοχή στο θεσμό του/της συμβούλου καθηγητή/ήτριας: εφαρμογή της ενταγμένης στο πλαίσιο θεωρίας προσδοκίας-αξίας και των λανθάνουσών θεωριών για τη νοημοσύνη και την προσωπικότητα

Σταυρούλα Βερβερίδου, Ελευθερία Γωνίδα, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Στόχος της έρευνας ήταν η διερεύνηση των κινήτρων των εκπαιδευτικών που συνδέονται με την πρόθεσή τους να συμμετέχουν στο θεσμό του/της Συμβούλου Καθηγητή/ήτριας, ένα θεσμό μεντορικής υποστήριξης στο σχολείο. Η ενταγμένη στο πλαίσιο θεωρία προσδοκίας-αξίας και οι λανθάνουσες θεωρίες για τη νοημοσύνη και την προσωπικότητα αποτέλεσαν το θεωρητικό υπόβαθρο της έρευνας. Ένα δείγμα 318 εκπαιδευτικών Επαγγελματικών Λυκείων συμμετείχαν στην έρευνα μέσω ανοιχτής πρόσκλησης. Οι εκπαιδευτικοί κλήθηκαν να απαντήσουν σε δημογραφικά στοιχεία, δύο ανοιχτές ερωτήσεις καθώς και να συμπληρώσουν κλίμακες αυτο-αναφοράς που μετρούσαν την προσδοκία τους για επιτυχία, την υποκειμενική αξία του θεσμού (ενδιαφέρον-ευχαρίστηση, αξία επίτευξης, χρηστική αξία), το κόστος, την υποστήριξη από το πλαίσιο, τις λανθάνουσες θεωρίες τους για τη νοημοσύνη και την προσωπικότητα και την πρόθεσή τους να συμμετάσχουν. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι εκπαιδευτικοί που είχαν συμμετάσχει στο θεσμό αξιολόγησαν χαμηλότερα το κόστος και υψηλότερα τα κοινωνικά οφέλη από τη συμμετοχή τους και ανέφεραν υψηλότερη πρόθεση να συμμετάσχουν ξανά σε σύγκριση με τους/τις εκπαιδευτικούς που δεν είχαν προηγούμενη εμπειρία συμμετοχής. Η πολλαπλή ανάλυση παλινδρόμησης έδειξε ότι το «ενδιαφέρον-ευχαρίστηση» και η «προσδοκία για επιτυχία» αποτέλεσαν σημαντικούς παράγοντες πρόβλεψης της πρόθεσης των εκπαιδευτικών, ενώ το «κόστος» και η «αξία για τους/τις μαθητές/ήτριες» προέβλεψαν αρνητικά την πρόθεσή τους. Τα ποιοτικά δεδομένα που συγκεντρώθηκαν από τις ανοιχτές ερωτήσεις αποσαφήνισαν περαιτέρω την πρόθεση των εκπαιδευτικών και υπέδειξαν τις ανησυχίες τους σχετικά με την έλλειψη εξειδικευμένων γνώσεων και δεξιοτήτων μεντορικής υποστήριξης. Τα ευρήματα συζητούνται σε σχέση με τη θεωρία και σχετικά ερευνητικά ευρήματα, ενώ αναφέρονται οι περιορισμοί και διατυπώνονται προτάσεις εφαρμογής και μελλοντικής έρευνας.

«Τι έκανα το Σαββατοκύριακο;»: Το προσωπικό λεύκωμα του παιδιού ως στρατηγική συνεργασίας σχολείου-οικογένειας

Αναστασία Μαβίδου, Δόμνα Κακανά, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο
Θεσσαλονίκης

Η ποιότητα και το επίπεδο συνεργασίας μεταξύ σχολείου-οικογένειας συμβάλει στη βαθύτερη γνώση και κατανόηση της ταυτότητας, των αναγκών και των ενδιαφερόντων του κάθε παιδιού από τον/ην εκπαιδευτικό της τάξης, ιδιαίτερα στο νηπιαγωγείο, όπου τα παιδιά βιώνουν τη μετάβαση από το οικογενειακό περιβάλλον. Σύμφωνα με την κοινωνικοπολιτισμική προσέγγιση τα παιδιά οικοδομούν Αποθέματα Γνώσης, δηλαδή άτυπες γνώσεις και δεξιότητες, από τις καθημερινές τους αλληλεπιδράσεις. Δεδομένου ότι οι γονείς μπορούν να παρέχουν πλούσια πληροφόρηση για τα Αποθέματα Γνώσης, η συνεργασία και η συνεχής ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ σχολείου-οικογένειας είναι απαραίτητη, προκειμένου η μάθηση να έχει νόημα. Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση της στρατηγικής του προσωπικού λευκώματος του παιδιού για την ενίσχυση της συνεργασίας σχολείου-οικογένειας στο πλαίσιο της ανίχνευσης των Αποθεμάτων Γνώσης. Το προσωπικό λεύκωμα συνοδεύει το παιδί στο σπίτι σε εβδομαδιαία βάση, στο οποίο καταγράφει με πολλαπλούς τρόπους, γεγονότα που επιθυμεί να μοιραστεί με την υπόλοιπη τάξη. Αναπτύχθηκε συνεργατική έρευνα δράσης με μία νηπιαγωγό και 11 παιδιά από ένα τμήμα ολοήμερου νηπιαγωγείου. Η συλλογή των δεδομένων βρίσκεται σε εξέλιξη και περιλαμβάνει τα τεκμήρια της στρατηγικής (λευκώματα), ατομική ημι-δομημένη συνέντευξη της νηπιαγωγού και σημειώσεις από το ημερολόγιο της ερευνήτριας. Η Ανάλυση Περιεχομένου αναμένεται να αναδείξει τον τρόπο που εφαρμόστηκε η στρατηγική, τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματά της, αλλά και τη δυναμική της ως προς την ενίσχυση της συνεργασίας και της ανταλλαγής μεταξύ σχολείου-οικογένειας. Τα πρώτα ευρήματα δείχνουν ότι η νηπιαγωγός αποκτά βαθύτερη γνώση των παιδιών ως ολόπλευρες προσωπικότητες, διευκολύνεται στην ανίχνευση των ενδιαφερόντων τους, αλλά και στην στενότερη γνωριμία με την οικογένεια.

Εξατομικευμένο πρόγραμμα υποστήριξης μαθητή με ΔΕΠ-Υ στο γενικό δημοτικό σχολείο

Ελένη Πολύδερα, Καλλιόπη Ανδριανάκου, Χριστίνα Κουρέτα,
ΚΕ.Δ.Α.Σ.Υ. Αρκαδίας

Σύμφωνα με το ν.3699/2008 «Οι μαθητές με αναπηρία και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες μπορούν να φοιτούν σε σχολική τάξη του γενικού σχολείου, με παράλληλη στήριξη από εκπαιδευτικούς ΕΑΕ, όταν αυτό επιβάλλεται από το είδος και το βαθμό των ειδικών εκπαιδευτικών αναγκών. Παρέχεται σε μαθητές που μπορούν με κατάλληλη ατομική υποστήριξη να παρακολουθήσουν το αναλυτικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα της τάξης, ή όταν η παράλληλη στήριξη καθίσταται απαραίτητη εξαιτίας των ειδικών εκπαιδευτικών τους αναγκών». Στο πλαίσιο αυτό, παρουσιάζεται περίπτωση μαθητή Δ' τάξης, με διάγνωση ΔΕΠ-Υ, με σοβαρά προβλήματα συμπεριφοράς και προσαρμογής στους κανόνες και σοβαρές δυσκολίες στη συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς (γενικής αγωγής και παράλληλης στήριξης) και τους συμμαθητές του. Ο μαθητής παρακολουθείται από Παιδοψυχίατρο και λαμβάνει φαρμακευτική αγωγή. Η διεπιστημονική ομάδα του ΚΕΔΑΣΥ Αρκαδίας κατήρτισε πρόγραμμα ψυχοπαιδαγωγικής παρέμβασης-τροποποίησης συμπεριφοράς, διάρκειας 6 μηνών, εντός του σχολικού πλαισίου, του οποίου την εποπτεία είχε κυρίως η εκπαιδευτικός παράλληλης στήριξης. Οι στόχοι αφορούσαν σε συμπεριφορικό (θεωρία τροποποίησης συμπεριφοράς), κοινωνικό και συναισθηματικό τομέα. Η αξιολόγηση της πορείας του προγράμματος περιελάμβανε παρατήρηση, καταγραφή, ημερολόγιο αναστοχασμού και ανατροφοδότηση με την ομάδα του ΚΕΔΑΣΥ ανά δεκαπενθήμερο. Γίνεται αποτίμηση α) της αποτελεσματικότητας της εφαρμογής του προγράμματος παρέμβασης στους τομείς της αλληλεπίδρασης μαθητή-εκπαιδευτικών, της αποδοχής του μαθητή από την ομάδα των συμμαθητών και της λειτουργικής επανένταξής του στο σχολικό πλαίσιο και β) της συνεργασίας ΚΕΔΑΣΥ/Διεύθυνσης σχολείου/εκπαιδευτικών ειδικής και γενικής αγωγής για τη δημιουργία εξατομικευμένων υποστηρικτικών προγραμμάτων των μαθητών.

Μεθοδολογικά ζητήματα στην έρευνα των νοητικών αναπαραστάσεων: Συνέπειες για τη διδακτική πράξη

Γιούλη Βαϊοπούλου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*
Γεώργιος Παπαγεωργίου, *Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης*

Τις τελευταίες δεκαετίες, ένα από τα διαχρονικά πεδία ενδιαφέροντος είναι ο τρόπος με τον οποίο τα παιδιά αντιλαμβάνονται τα φαινόμενα που παρατηρούν στον φυσικό κόσμο, πριν διδαχθούν και κατανοήσουν την εκάστοτε επιστημονική θεωρία. Μία από τις πιο κεντρικές θέσεις στο σχετικό διάλογο, που έχει επηρεάσει σημαντικά τη διδακτική των φυσικών επιστημών, είναι η υπόθεση των νοητικών μοντέλων. Σύμφωνα με αυτή, οι αναπαραστάσεις οικοδομούνται πριν τη διδασκαλία, λόγω της καθημερινής εμπειρίας, και είναι συνεκτικές με επεξηγηματική ισχύ για ένα ευρύ φάσμα φαινομένων. Εάν πράγματι ισχύει, η διδασκαλία οφείλει να στοχεύει στην ανίχνευση και την αναδόμηση των παρανοήσεων. Από την άλλη, έχει διατυπωθεί η υπόθεση ότι η φύση της γνώσης δεν είναι συνεκτική, αλλά κατακερματισμένη, αποτελούμενη από τμήματα πληροφοριών, που προσλαμβάνονται κατά την καθημερινή εμπειρία και οργανώνονται κάθε φορά *in situ*, για την ερμηνεία κάποιου φαινομένου. Πρόκειται για μία προσέγγιση που συνεπάγεται ότι, κατά τη διδασκαλία, είναι αρκετό η επιστημονική γνώση να προσφέρεται σε πολλαπλές περιπτώσεις, από νεαρή ηλικία, ώστε, σταδιακά, τα τμήματα γνώσης να οργανωθούν στην (εξ ορισμού συνεκτική) επιστημονική άποψη. Βιβλιογραφικά, είναι ενδιαφέρον ότι, μολονότι η προσέγγιση της συνεκτικής γνώσης έχει κυριαρχήσει σε διδακτικό επίπεδο, και οι δύο αντιθετικές προοπτικές υποστηρίζονται από εμπειρικά δεδομένα. Ο διάλογος έχει αναδείξει σοβαρά ζητήματα στη μεθοδολογία, που αφορούν τη συλλογή, την κωδικοποίηση και την ταξινόμηση των δεδομένων. Στην παρούσα εργασία, συζητούνται τα σχετικά θέματα, με σκοπό να συνεισφέρει στη μεθοδολογική σύγκλιση του πεδίου, ώστε να επιλεγούν οι καταλληλότερες προσεγγίσεις για την επιτυχημένη διδασκαλία των αντίστοιχων εννοιών.

Ατομικά χαρακτηριστικά, διαπροσωπικές σχέσεις και συναισθήματα: Ο ρόλος τους στην ψυχοκοινωνική προσαρμογή παιδιών και εφήβων

ΟΡΓΑΝΩΤΗΣ/ΠΡΟΕΔΡΟΣ/ΣΥΖΗΤΗΤΗΣ: Κωνσταντίνος Κόκκινος, *Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης*

Ο ρόλος των κοινωνικών σχέσεων παιδιών και εφήβων με γονείς και φίλους έχει συστηματικά υποστηριχθεί μέσα από αναρίθμητες εμπειρικές μελέτες ότι συμβάλλει στην ψυχοκοινωνική και συναισθηματική τους ευζωία. Επιπλέον, ατομικά χαρακτηριστικά όπως ο χαμηλός αυτοέλεγχος, η αναποτελεσματική ρύθμιση συναισθημάτων και η εσφαλμένη κοινωνική νόηση συμβάλλουν στην εκδήλωση δυσκολιών συμπεριφοράς και συναισθήματος. Το παρόν συμπόσιο, μέσα από τέσσερις ερευνητικές εργασίες – τρεις συγχρονικές και μία διαχρονική, επικεντρώνεται στη μελέτη δυσπροσαρμοστικών συμπεριφορών παιδιών και εφήβων ως αποτέλεσμα χαμηλής ποιότητας φιλικών σχέσεων, ανασφαλούς γονικού δεσμού, δυσλειτουργικών συναισθημάτων (άγχος, ζήλια), καθώς και δυσπροσαρμοστικών χαρακτηριστικών προσωπικότητας (τάση για βίωση ανίας) και εσφαλμένης Γνωστικής Επεξεργασίας Κοινωνικών Πληροφοριών. Τα ευρήματα συζητούνται στη βάση των δυνατοτήτων παρέμβασης σε ατομικό, οικογενειακό και σχολικό επίπεδο.

Ο διαμεσολαβητικός ρόλος της ζήλιας στις φιλικές σχέσεις και του άγχους στη σχέση του δεσμού με τη μητέρα και τον πατέρα με την επιθετικότητα σχέσεων σε εφήβους: Μία βραχυπρόθεσμη διαχρονική έρευνα

Ιωάννα Βουλγαρίδου, Κωνσταντίνος Κόκκινος, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Ερευνητικά πορίσματα έχουν επιβεβαιώσει τον ρόλο των αλληλεπιδράσεων των εφήβων με τους γονείς, καθώς και των συναισθημάτων στην εκδήλωση επιθετικότητας σχέσεων (ΕΣ). Εντούτοις, ενώ η θετική σχέση του ανασφαλούς δεσμού με τη μητέρα, της ζήλιας και του άγχους με την ΕΣ σε εφήβους έχει τεκμηριωθεί επαρκώς, ελάχιστα είναι γνωστά για τη διαχρονική συσχέτιση μεταξύ αυτών των μεταβλητών και της ΕΣ. Η παρούσα μελέτη επεκτείνει την προηγούμενη έρευνα διερευνώντας τις βραχυπρόθεσμες διαχρονικές συσχετίσεις μεταξύ των διαστάσεων δεσμού στον πατέρα και τη μητέρα (εξάρτηση, διαθεσιμότητα) και της ΕΣ, με τη ζήλια στις φιλικές σχέσεις και το άγχος ως διαμεσολαβητικούς παράγοντες στη βάση του Γενικού Μοντέλου Επιθετικότητας. Το δείγμα αποτέλεσαν 2207 Έλληνες έφηβοι (52.8% κορίτσια) που φοιτούσαν στις τρεις τάξεις του Γυμνασίου. Οι συμμετέχοντες συμπλήρωσαν ένα ερωτηματολόγιο αυτοαναφοράς σε δύο διαφορετικές χρονικές στιγμές (ΧΣ) σε διάστημα έξι μηνών κατά τη διάρκεια της ίδια σχολικής χρονιάς. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η υψηλότερη εξάρτηση και διαθεσιμότητα του πατέρα και η χαμηλότερη εξάρτηση και διαθεσιμότητα της μητέρας κατά τη ΧΣ1 σχετίστηκαν με υψηλότερη ΕΣ τη ΧΣ2. Επιπλέον, η διαθεσιμότητα του πατέρα και της μητέρας και η εξάρτηση από τη μητέρα (ΧΣ1) συσχετίστηκαν διαχρονικά με την ΕΣ (ΧΣ2) μέσω της ζήλιας στις φιλικές σχέσεις. Το άγχος βρέθηκε να διαμεσολαβεί τη σχέση μεταξύ της εξάρτησης και της διαθεσιμότητας του πατέρα και της εξάρτησης από τη μητέρα (ΧΣ1) με την ΕΣ (ΧΣ2). Τα παρόντα ευρήματα συνιστούν έναν μηχανισμό ερμηνείας της ΕΣ σε εφήβους λαμβάνοντας υπόψη κοινωνικές μεταβλητές καθώς και συναισθηματικά χαρακτηριστικά των θυτών της ΕΣ.

Αντιλήψεις για την ποιότητα φιλίας παιδιών με και χωρίς Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής-Υπερκινητικότητα ή Ειδική Μαθησιακή Διαταραχή: Ο ρόλος της κατανόησης και ρύθμισης των συναισθημάτων

Σοφία Κουβαβά, Αικατερίνη Αντωνοπούλου, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο Αθηνών
Κωνσταντίνος Κόκκινος, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Ασημίνα Ράλλη, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Αικατερίνη Μαριδάκη-Κασσωτάκη, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο Αθηνών

Οι φιλίες θεωρούνται από τις σημαντικότερες διαπροσωπικές σχέσεις του ατόμου και παίζουν καθοριστικό ρόλο στην ψυχο-συναισθηματική ανάπτυξη και προσαρμογή του. Έρευνες καταδεικνύουν πως τα παιδιά με Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής-Υπερκινητικότητας (ΔΕΠ-Υ) και Ειδική Μαθησιακή Διαταραχή (ΕΜΔ) αντιμετωπίζουν δυσκολίες στη δημιουργία ποιοτικών φιλιών, κυρίως στο σχολείο. Επίσης, έχει αναφερθεί πως η κατανόηση και η ρύθμιση των συναισθημάτων μπορεί να επηρεάσει τις φιλίες των παιδιών με ΔΕΠ-Υ και ΕΜΔ που συχνά δυσκολεύονται να αντιληφθούν και να διαχειριστούν τα συναισθήματα, τα δικά τους και των άλλων και να ελέγξουν τη συμπεριφορά τους. Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να μελετήσει αν οι αντιλήψεις για την ποιότητα των φιλιών μπορούν να επηρεαστούν από τις δεξιότητες κατανόησης και ρύθμισης των συναισθημάτων σε παιδιά δημοτικού σχολείου. Συμμετέχοντες ήταν 192 μαθητές [64 με ΔΕΠ-Υ, 64 με ΕΜΔ και 64 τυπικής ανάπτυξης (ΤΑ), Μηλικία = 9,77 έτη, τ.α. = 1,22] που απάντησαν σε ερωτηματολόγια σχετικά με τις φιλίες, την κατανόηση και τη ρύθμιση των συναισθημάτων τους. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τα παιδιά με ΔΕΠ-Υ, ακολουθούμενα από τα παιδιά με ΕΜΔ και τέλος από τα παιδιά με ΤΑ, είχαν λιγότερους φίλους, χαμηλότερης ποιότητας φιλίες, δυσκολεύονταν να κατανοήσουν και να διαχειριστούν τα συναισθήματά τους, ενώ χρησιμοποιούσαν λιγότερο τη στρατηγική της γνωστικής επανεκτίμησης για τον έλεγχο των συναισθημάτων τους. Τα παιδιά με ΕΜΔ χρησιμοποιούσαν κυρίως την εκφραστική καταστολή για τη ρύθμιση των συναισθημάτων. Τέλος, η κατανόηση και η ρύθμιση των συναισθημάτων μπορούν να αποτελέσουν προβλεπτικούς παράγοντες για υψηλής ποιότητας φιλίες. Τα αποτελέσματα αναδεικνύουν τη σημασία της κατανόησης και ρύθμισης των συναισθημάτων στην ποιότητα των φιλιών.

Κατανοώντας τα κοινωνικο-παρωθητικά χαρακτηριστικά των αρχηγών- θυτών του εκφοβισμού: Ο ρόλος των κοινωνικών στόχων και των λειτουργιών της επιθετικότητας

Ειρήνη Κιπριτσή, Κωνσταντίνος Κόκκινος, *Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο
Θράκης*

Η παρούσα έρευνα εξετάζει τον ρόλο των κοινωνικών στόχων των αρχηγών-θυτών στην εκδήλωση του σχολικού εκφοβισμού στη βάση του Μοντέλου της Γνωστικής Επεξεργασίας των Κοινωνικών Πληροφοριών, καθώς και τον ρόλο της προμελετημένης και αντιδραστικής επιθετικότητας. Το δείγμα αποτέλεσαν 222 μαθητές και μαθήτριες της Ε' και της ΣΤ' τάξης από σχολικές μονάδες της Β. Ελλάδας, που επιλέχτηκαν ύστερα από προκριματικό έλεγχο μεγαλύτερου δείγματος, οι οποίοι συμπλήρωσαν ερωτηματολόγια αυτοαναφοράς και απάντησαν σε ερωτήσεις σχετικά με κοινωνικά σενάρια αμφιλεγόμενης πρόθεσης τα οποία προβλήθηκαν με τη μορφή βίντεο. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τα αγόρια επιλέγουν περισσότερο από τα κορίτσια την εκδίκηση. Επιπλέον, οι αρχηγοί-θύτες και οι ακόλουθοι του αρχηγού-θύτη επιλέγουν περισσότερο από τους αμέτοχους την εκδικητική συμπεριφορά ως κίνητρο σε μια κοινωνική συνθήκη αμφιλεγόμενης πρόθεσης. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το εύρημα ότι οι αρχηγοί-θύτες περισσότερο από τους ακόλουθους του αρχηγού-θύτη επιλέγουν τον κοινωνικό στόχο της διαμόρφωσης της φιλικής σχέσης, ενώ τόσο οι αρχηγοί-θύτες όσο και οι ακόλουθοι του αρχηγού-θύτη υιοθετούν και τις δύο λειτουργίες της επιθετικής συμπεριφοράς, την προμελετημένη και την αντιδραστική, περισσότερο από τους αμέτοχους. Τα ευρήματα υπογραμμίζουν τον παρωθητικό ρόλο των κοινωνικών στόχων στην εκδήλωση του εκφοβισμού, συμβάλλουν στη συζήτηση σχετικά με την κοινωνική νόηση των θυτών και τονίζουν την αναγκαιότητα εφαρμογής προγραμμάτων παρέμβασης που να εστιάζουν στα κοινωνικά κίνητρα της εκδήλωσης εκφοβιστικής συμπεριφοράς σε προέφηβους μαθητές.

Τάση για βίωση ανίας, αυτοέλεγχος και μορφές εκφοβισμού σε έφηβους μαθητές

Ναυσικά Αντωνιάδου, *Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο*

Κωνσταντίνος Κόκκινος, *Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης*

Η παρούσα έρευνα αποσκοπεί στη διερεύνηση της σχέσης μεταξύ της τάσης για βίωση ανίας, του αυτοελέγχου και του εκφοβισμού. Συνολικά 1.097 μαθητές Γυμνασίου συμπλήρωσαν ερωτηματολόγιο αυτοαναφοράς σχετικά με τον άμεσο και έμμεσο εκφοβισμό, τον αυτοέλεγχο και την τάση για βίωση ανίας. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, και οι δύο μορφές εκφοβισμού είχαν αρνητική συσχέτιση με τον αυτοέλεγχο και θετική με την τάση για βίωση ανίας. Όσον αφορά τους ρόλους συμμετοχής, 914 μαθητές ταξινομήθηκαν ως αμέτοχοι, 50 ως θύτες άμεσου εκφοβισμού, 61 ως έμμεσοι και 72 ως άμεσου/έμμεσου εκφοβισμού. Οι θύτες άμεσου/έμμεσου εκφοβισμού σημείωσαν υψηλότερη βαθμολογία στην τάση για βίωση ανίας, ενώ όσοι ήταν θύτες άμεσου εκφοβισμού δήλωσαν υψηλότερο αυτοέλεγχο. Τα αγόρια σημείωσαν υψηλότερη βαθμολογία και στις δύο μορφές εκφοβισμού ενώ τα κορίτσια στον αυτοέλεγχο. Τα παραπάνω ευρήματα συζητούνται ως προς την δυνατότητα σχεδιασμού προγραμμάτων πρόληψης και παρέμβασης.

ΚΛΑΔΟΣ ΘΕΤΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ**Οι εφαρμογές της Θετικής Ψυχολογίας στο σχολικό περιβάλλον**

ΟΡΓΑΝΩΤΗΣ: Αναστάσιος Σταλίκας, *Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών*

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Χρήστος Πεζηρκιανίδης, *Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών*

ΣΥΖΗΤΗΤΡΙΑ: Ειρήνη Καρακασίδου, *Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών*

Στα πλαίσια αυτού του συμποσίου θα συζητηθούν οι σύγχρονες εξελίξεις κι οι εφαρμογές της Θετικής Ψυχολογίας στο σχολικό πλαίσιο, καθώς και οι προοπτικές που δημιουργούνται προς την υιοθέτηση ενός μοντέλου Θετικής Εκπαίδευσης στη χώρα μας. Τη συζήτηση θα ανοίξει μια εισήγηση στα πλαίσια της οποίας θα παρουσιαστούν τα ευρήματα μια μελέτης παρέμβασης σε Έλληνες γονείς με στόχο την ενίσχυση των χαρακτηριστικών θετικής γονεϊκότητας που υιοθετούν και το χτίσιμο μιας θετικότερης σχέσης με τα παιδιά τους. Έπειτα, η συζήτηση θα στραφεί στην περιγραφή των στάσεων και των αντιλήψεων Ελλήνων εκπαιδευτικών για τις διακρίσεις φύλου στη σχολική τάξη μέσα από ένα πρόγραμμα θετικής εκπαίδευσης που υλοποιήθηκε στα πλαίσια ενός ευρωπαϊκού προγράμματος. Στη συνέχεια, θα παρουσιαστεί το περιεχόμενο και τα αποτελέσματα της εφαρμογής στο σχολείο ενός προγράμματος που συνδυάζει τις αφηγηματικές τεχνικές με τις αρχές της Θετικής Εκπαίδευσης με στόχο την προαγωγή της ψυχικής υγείας και της ευζωίας. Τέλος, θα παρουσιαστούν σύγχρονα ευρήματα των τελευταίων 10 ετών αναφορικά με έναν κεντρικό άξονα της Θετικής Εκπαίδευσης, την ψυχολογική ευεξία στη σχολική τάξη, και τη σημαντικότητά της στην αύξηση της ικανότητας μάθησης και προσαρμογής των μαθητών. Εν κατακλείδι, σε αυτό το συμπόσιο θα συζητηθούν συγκεκριμένες παρεμβάσεις και οι προοπτικές της εφαρμογής των πυλώνων της Θετικής Ψυχολογίας στο σχολικό περιβάλλον με στόχο ένα πιο αποτελεσματικό, ψυχικά ανθεκτικό κι ανθίζον σχολείο.

Σχολές θετικής γονεϊκότητας: Αποτελεσματικότητα μιας μελέτης παρέμβασης με στόχο το χτίσιμο θετικών σχέσεων των γονέων με τα παιδιά τους

Χρήστος Πεζηρκιανίδης, Ελένη Γαστουγιώτου, Αναστάσιος Σταλίκας,
Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Οι θετικές σχέσεις και η ευημερία διασταυρώνονται, καθώς, όταν η ανάγκη για σύνδεση με τους άλλους ικανοποιείται και τα δύο μέρη της σχέσης μπορούν να ανθίσουν. Οι ποιοτικές σχέσεις γονέων-παιδιών και η θετική προσέγγιση στην άσκηση γονεϊκότητας επηρεάζουν θετικά την ανάπτυξη των παιδιών. Ο κύριος σκοπός της μελέτης είναι η ανάπτυξη και εφαρμογή μιας παρέμβασης θετικής ψυχολογίας που ενισχύει το χτίσιμο θετικών σχέσεων μεταξύ γονέων και παιδιών. Ο ερευνητικός σχεδιασμός περιελάμβανε 3 ομάδες Ελλήνων γονέων με παιδιά 4-14 ετών που συμπλήρωσαν ερωτηματολόγια, πριν και μετά την παρέμβαση, τα οποία μετρούσαν: τη θετική γονεϊκότητα, τα γονεϊκά στυλ σχετιζόμενα με το συναίσθημα και την ψυχική υγεία των γονέων. Η διαδικτυακή παρέμβαση 5 εβδομάδων με τίτλο «Το σπίτι των θετικών σχέσεων» εφαρμόστηκε την ίδια περίοδο στην ομάδα 1 (N = 18) και στην ομάδα 2 (N = 16), ενώ η ομάδα 3 (N = 15) αποτέλεσε την ομάδα ελέγχου χωρίς την εφαρμογή παρέμβασης. Για την ανάλυση των δεδομένων εφαρμόστηκε ανάλυση διακύμανσης επαναλαμβανόμενων μετρήσεων και διερευνήθηκε η αποτελεσματικότητα της παρέμβασης. Τα αποτελέσματα έδειξαν σημαντική αύξηση στην κοινωνική ευημερία των πειραματικών ομάδων, ενώ παράγοντες που συνδέονται με τη θετική γονεϊκότητα, όπως η καλλιέργεια αξιών και η αναγνώριση και ενίσχυση των θετικών στοιχείων, παρουσίασαν ανοδική τάση. Δε βρέθηκαν διαφορές ανάμεσα στις ομάδες ως προς το στυλ που υιοθετούν οι γονείς για να διαχειριστούν τα συναισθήματα των παιδιών τους, ενώ τα συναισθήματα αμφιβολίας των γονέων στο να διαχειριστούν τα συναισθήματα των παιδιών τους βρέθηκαν μειωμένα στις πειραματικές ομάδες. Οι περιγραφικές αξιολογήσεις των συμμετεχόντων για την παρέμβαση ήταν θετικές. Συνεπώς, η παρέμβαση που σχεδιάστηκε παρουσίασε θετικά αποτελέσματα για τους γονείς, αλλά απαιτείται περαιτέρω έρευνα των παρεμβάσεων ενίσχυσης των θετικών γονικών πρακτικών.

Στάσεις Ελλήνων εκπαιδευτικών για τις διακρίσεις φύλου στη σχολική τάξη: Παρουσίαση προγράμματος θετικής εκπαίδευσης

Ειρήνη Καρακασίδου, Αναστάσιος Σταλίκας,

Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Σκοπός της παρουσίασης αυτής είναι η περιγραφή των στάσεων και των αντιλήψεων Ελλήνων εκπαιδευτικών για τις διακρίσεις φύλου στη σχολική τάξη μέσα από ένα πρόγραμμα θετικής εκπαίδευσης που υλοποιήθηκε στα πλαίσια ενός ευρωπαϊκού προγράμματος. Η έρευνα έδειξε ότι οι εκπαιδευτικοί δεν νιώθουν ασφαλείς και εξοικειωμένοι ως προς την αντιμετώπιση συμπεριφορών διάκρισης μέσα στην τάξη για αυτό ζητούν την εκπαίδευση τους αναφορικά με διαχείριση τέτοιων περιστατικών. Με βάση την εκπαίδευση των δεξιοτήτων ζωής, οι δάσκαλοι δύναται να μεταφέρουν κατάλληλες πληροφορίες, γνώσεις και δεξιότητες στα παιδιά για να διαχειριστούν τις συμπεριφορές τους, να αποφύγουν και να αποτρέψουν τις συμπεριφορές διάκρισης σε σχέση με το φύλο. Η ανάπτυξη υγιών σχέσεων με άλλους και η διατήρηση ουσιαστικών δεξιοτήτων ζωής θεωρούνται πολύ κρίσιμα στοιχεία για την οικοδόμηση εμπιστοσύνης και θετικών σχέσεων προκειμένου να εντοπιστούν δυσπροσαρμοστικές συμπεριφορές. Επιπλέον, με την εκπαίδευση οι δάσκαλοι θα νιώθουν περισσότερο ικανοί για να εντοπίζουν, αναγνωρίζουν, αποτρέπουν και γνωρίζουν στο πώς να ανταποκρίνονται σε περιστατικά έμφυλης βίας, αλλά και να αποφεύγουν τα στερεότυπα που συμβάλλουν στη έμφυλη βία. Στόχος του έργου αυτού ήταν να παράσχει τους απαραίτητους πόρους στους εκπαιδευτικούς για να εφαρμόσουν δραστηριότητες στην τάξη στο μέλλον για την ευαισθητοποίηση σχετικά με την έμφυλη βία. Το πρόγραμμα υλοποιήθηκε με μεγάλη επιτυχία και συνέβαλε στην ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, των μαθητών, των γονέων και των σχετικών φορέων πρωτοβάθμιας σχετικά με την έμφυλη βία, όπως επίσης και στην δημιουργία σχετικού υλικού για την τάξη.

Αφηγηματική τεχνική και Θετική Εκπαίδευση: Ταξίδι στην αυτογνωσία και την ευτυχία. Μια πιλοτική πρόταση εφαρμογής στο πλαίσιο της σχολικής τάξης

Δημήτρης Θεοδοσάκης, *Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών*

Παναγιώτα Βασιλείου, *Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής-Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων*

Η αξία της χρήσης της αφηγηματικής τεχνικής, στα παιδιά και τους εφήβους έχει αναδειχθεί από την εμπειρική έρευνα ως μέσο συμβουλευτικής και θεραπευτικής παρέμβασης για την αποτελεσματική αντιμετώπιση συναισθηματικών δυσκολιών και την ανάπτυξη της δημιουργικής και κριτικής σκέψης. Η συγκεκριμένη πιλοτική πρόταση εφαρμογής, ενσωματώνει ένα πρόγραμμα θετικής εκπαίδευσης στο πλαίσιο της σχολικής τάξης. Το «Ταξίδι στην αυτογνωσία και την ευτυχία» έχει σχεδιασθεί για μαθητές πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης με σκοπό την καλλιέργεια κοινωνικών δεξιοτήτων και δεξιοτήτων ζωής, την προαγωγή ψυχικής υγείας και ευζωίας, την πρόληψη συναισθηματικών-κοινωνικών προβλημάτων και τη διαχείριση κρίσεων στο χώρο του σχολείου. Πρόκειται για ένα πρόγραμμα διάρκειας 8 με 16 εβδομάδων και δομείται σε δίωρες συναντήσεις που περιλαμβάνουν βιωματικές ασκήσεις, αφηγήσεις και επεξεργασία κατάλληλα επιλεγμένων ιστοριών για κάθε ενότητα, συζήτηση και δημιουργικές δραστηριότητες. Με τη βοήθεια των αρχών της θετικής ψυχολογίας, επιδιώκεται η ανάδειξη και η καλλιέργεια συγκεκριμένης «θετικής» έννοιας κάθε φορά (αυτοεπίγνωση, αυτοεκτίμηση, κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες, διαχείριση συναισθήματος, θετικά συναισθήματα, θέσπιση στόχων, ψυχική ανθεκτικότητα, νόημα ζωής, ευτυχία) και η εφαρμογή του λαμβάνει υπόψη το αναπτυξιακό στάδιο της σχολικής ηλικίας που απευθύνεται. Η σχετική ενημέρωση και εκπαίδευση των εμπλεκόμενων εκπαιδευτικών κρίνεται απαραίτητη. Ως εργαλείο αξιολόγησης προτείνεται η ημιδομημένη συνέντευξη των εμπλεκόμενων και η Κλίμακα Διδακτικής Αυτοαποτελεσματικότητας που είναι προσαρμοσμένη σε Εκπαιδευτικούς (Teaching Efficacy Instrument: [TSES] από τους Tschannen – Moran & Hoy, 2001, Cronbach's $\alpha=0,85$). Τα ενθαρρυντικά αποτελέσματα από την πιλοτική εφαρμογή του μας πιστοποιούν τις δυνατότητες της αφηγηματικής τεχνικής ως μέσο συναισθηματικής αγωγής και θετικής εκπαίδευσης.

Ψυχολογική ευεξία, ικανότητα μάθησης και ικανότητα προσαρμογής στη σχολική τάξη: Κεντρικά ευρήματα και νέες τάσεις

Μιχαήλ Γαλανάκης, Αναστάσιος Σταλίκας,

Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Ο κλάδος της Θετικής Ψυχολογίας έχει γνωρίσει σημαντική άνθιση τα τελευταία 20 έτη. Η συνεισφορά του εκτείνεται και στα πλαίσια άλλων επιστημονικών κλάδων όπως η βιολογία, η ιατρική, το μάνατζμεντ και η παιδαγωγική. Μια από τις κεντρικότερες μεταβλητές, αυτή της Ψυχολογικής Ευεξίας, εμφανίζεται σε πληθώρα ερευνών είτε ως ανεξάρτητη είτε ως εξαρτημένη μεταβλητή. Καθώς οι προσλαμβάνουσες των μαθητών αλλά και το ίδιο το εκπαιδευτικό σύστημα αλλάζει διαρκώς η εύρεση μεταβλητών και η ανάδειξη τους ως κεντρικές στην εξασφάλιση των καλλίστων μαθησιακών αποτελεσμάτων αποκτάει ιδιαίτερο βάρος. Στα πλαίσια αυτά η συγκεκριμένη παρουσίαση φιλοδοξεί να συγκεντρώσει τα πιο σύγχρονα πορίσματα των τελευταίων 10 ετών ως προς τον ρόλο της ψυχολογικής ευεξίας στην σχολική τάξη και ιδιαίτερα ως προς την αύξηση της ικανότητας μάθησης και της ικανότητας προσαρμογής. Εφαρμογές, κριτική, ευκαιρίες και σημεία προς συζήτηση θα καλυφθούν στα πλαίσια της.

Η Αναπτυξιακή Γλωσσική Διαταραχή υπό το πρίσμα άλλων νευροαναπτυξιακών διαταραχών: Κλινική εικόνα, αιτιολογία και διαμόρφωση παρεμβάσεων

ΟΡΓΑΝΩΤΡΙΑ/ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Σταυρούλα Σταυρακάκη, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

ΣΥΖΗΤΗΤΡΙΑ: Χριστίνα Παπαηλιού, *Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής*

Ο όρος Αναπτυξιακή Γλωσσική Διαταραχή (ΑΓΔ) αφορά σε παιδιά με σοβαρές δυσκολίες στην εκμάθηση της μητρικής τους γλώσσας. Πρόσφατα, έχει αναγνωριστεί το ενδεχόμενο της συννοσηρότητας, της συνύπαρξης δηλ. της ΑΓΔ με άλλες νευροαναπτυξιακές διαταραχές (ΝΑΔ) (Bishop et al., 2017). Ως εκ τούτου, έχει προκληθεί συζήτηση για τη φύση, εκδήλωση και αιτιολογία των κλινικών συμπτωμάτων στην ΑΓΔ, αναφορικά (i) με το συμπεριφορικό της φαινότυπο και την ύπαρξη κλινικών δεικτών άλλων ΝΑΔ στην ΑΓΔ, (ii) με τη συν-εκδήλωση της ΑΓΔ με άλλες ΝΑΔ σε επίπεδο οικογενειών και (iii) με την αιτιολογία της διαταραχής αν δηλ. είναι κοινή ή όχι με άλλες νευροαναπτυξιακές διαταραχές. Οι κλινικές και εκπαιδευτικές συνέπειες της παραπάνω συζήτησης αποτελούν μια ιδιαίτερη πρόκληση για την κλινική/εκπαιδευτική κοινότητα. Το παρόν Συμπόσιο συνεισφέρει στα παραπάνω ερωτήματα με τους εξής τρόπους: Πρώτον, συζητά την ύπαρξη αυτιστικής συμπτωματολογίας στην ΑΓΔ και διερευνά κρίσιμες διαφοροποιήσεις στον κλινικό φαινότυπο (περίληψεις 1 & 2). Δεύτερον, μελετά την ΑΓΔ δίνοντας παραδείγματα συν-εμφάνισής της με διαφορετικές ΝΑΔ στις ίδιες οικογένειες (περίληψη 3). Τρίτον, διερευνά την αιτιολογία των ελλειμμάτων στην ΑΓΔ, παρουσιάζοντας συγκριτικά δεδομένα από άλλες ΝΑΔ και συγκεκριμένα τη Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής – Υπερκινητικότητας (περίληψη 4). Τέλος, τίθεται υπό συζήτηση η πρόκληση της αντιμετώπισης της ΑΓΔ σε κλινικό και εκπαιδευτικό πλαίσιο, λαμβάνοντας υπόψη τα παρόντα ερευνητικά δεδομένα (όλες οι περιλήψεις).

Πραγματολογικές δεξιότητες σε παιδιά με Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος και σε παιδιά με Αναπτυξιακή Γλωσσική Διαταραχή

Γεωργία Ανδρέου, Βασιλική Λυμπεροπούλου, *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*

Τα παιδιά με Αναπτυξιακή Γλωσσική Διαταραχή (ΑΓΔ) και τα παιδιά με Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ) παρουσιάζουν πολλές ομοιότητες στη γλωσσική ανάπτυξη, γεγονός που οδήγησε στην υπόθεση ότι μεταξύ των δύο διαταραχών υπάρχει κοινή αιτιολογία. Παράλληλα, ένας σημαντικός αριθμός ατόμων με ΑΓΔ πληροί τα κριτήρια στον κοινωνικό και επικοινωνιακό τομέα για να λάβει διάγνωση ΔΑΦ. Όσον αφορά την πραγματολογία, και οι δύο ομάδες παρουσιάζουν ελλείμματα στην έναρξη της ομιλίας, στη διαχείριση των συζητήσεων και στην τήρηση των κανόνων του διαλόγου. Σκοπό της παρούσας έρευνας αποτελεί η σύγκριση των πραγματολογικών δεξιοτήτων σε 3 παιδιά με ΑΓΔ ηλικίας 6-8 ετών και 3 παιδιά με ΔΑΦ αντιστοιχισμένα ως προς την ηλικία και το φύλο, ενώ 3 παιδιά τυπικής ανάπτυξης συμμετείχαν ως ομάδα ελέγχου. Χορηγήθηκαν δύο κλίμακες από τη Δοκιμασία Γλωσσικής Αντίληψης και Έκφρασης (Βογινδρούκας, 2009), καθώς και η ελληνική εκδοχή του Children Communication Checklist-2 (Bishop, 2003). Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι και οι δύο κλινικές ομάδες σημείωσαν χαμηλότερες επιδόσεις σε σχέση με την ομάδα ελέγχου σε όλες τις δοκιμασίες, αναδεικνύοντας τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν στην πραγματολογία. Τα παιδιά με ΑΓΔ παρουσίασαν δυσκολίες στη γενική επικοινωνιακή ικανότητα, ενώ τα παιδιά με ΔΑΦ είχαν χαμηλές επιδόσεις τόσο στη γενική επικοινωνιακή ικανότητα, όσο και σε δοκιμασίες που αφορούσαν την κοινωνική αλληλεπίδραση. Τα ευρήματα μπορούν να αξιοποιηθούν για την διατύπωση προτάσεων και την ανάπτυξη εκπαιδευτικών πρακτικών που θα οδηγήσουν στη βελτίωση των πραγματολογικών δεξιοτήτων των παιδιών αυτών, με στόχο την επιτυχημένη αλληλεπίδραση με τους γύρω τους και κατ'επέκταση την ανάπτυξη κοινωνικών σχέσεων στο πλαίσιο της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης.

Πραγματολογικές και κοινωνικογνωστικές δεξιότητες σε παιδιά με Αναπτυξιακή Γλωσσική Διαταραχή και Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος

Μαρία Βουλγαράκη, Σταυρούλα Σταυρακάκη, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Η μελέτη πραγματολογικών και κοινωνικογνωστικών ελλειμμάτων στην Αναπτυξιακή Γλωσσική Διαταραχή (ΑΓΔ) συνδέεται με τη διερεύνηση πιθανής συννοσηρότητας με τη Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ). Η παρούσα μελέτη επικεντρώνεται στην ανίχνευση αυτιστικής συμπτωματολογίας σε παιδιά με ΑΓΔ αξιολογώντας τις πραγματολογικές τους ικανότητες και τη Θεωρία του Νου σε σύγκριση με τη ΔΑΦ και την Τυπική Ανάπτυξη (ΤΑ). Το δείγμα περιλαμβάνει συνολικά 163 παιδιά: 120 ΤΑ, 25 με ΑΓΔ και 18 με ΔΑΦ ίδιας χρονολογικής ηλικίας (ΜΟ: 10 έτη, ΤΑ: 1,7). Τα πειραματικά έργα (ΠΕ) έχουν ως εξής: (i) Δοκιμασία για την αξιολόγηση της κατανόησης εξαπάτησης, παρουσιαζόμενης με βίντεο, (ii) Έργο faux pas (αυτό που δεν πρέπει να ειπωθεί) και (iii) Δοκιμασία κατανόησης της ειρωνείας. Συγκρίσεις μεταξύ των ομάδων έδειξαν σημαντικές διαφορές μεταξύ των παιδιών με και χωρίς διαταραχή σε όλα τα ΠΕ, ενώ δεν βρέθηκε διαφορά μεταξύ παιδιών με ΑΓΔ και ΔΑΦ, υποδεικνύοντας την ύπαρξη πραγματολογικών και κοινωνικογνωστικών ελλειμμάτων στην ΑΓΔ. Επιπλέον, όταν τα παιδιά με ΔΑΦ διακρίθηκαν σε δύο ομάδες, ανάλογα με την εμφάνιση γλωσσικής διαταραχής (ΓΛΩ) ή τη μη εμφάνιση γλωσσικής διαταραχής (ΜΗΓΛΩ), διαπιστώθηκε ότι δεν υπήρχε διαφορά ανάμεσα στην ΑΓΔ και τη ΔΑΦ-ΜΗΓΛΩ, ενώ η ομάδα ΔΑΦ-ΓΛΩ παρουσίασε τις χαμηλότερες επιδόσεις. Συνεπώς, η ύπαρξη γλωσσικών ελλειμμάτων στην ομάδα ΔΑΦ-ΓΛΩ επιδεινώνει την επίδοσή της, καταδεικνύοντας και τη γλωσσική φύση των έργων που χρησιμοποιήθηκαν. Συζητούμε τις συνέπειες των αποτελεσμάτων αυτών για την παρέμβαση και την υποστήριξη των μαθητών με ΑΓΔ και ΔΑΦ υπογραμμίζοντας την ανάγκη για ενίσχυση των κοινωνικογνωστικών δεξιοτήτων στην ΑΓΔ και την ενίσχυση των γλωσσικών ικανοτήτων στη ΔΑΦ.

Η διατάραξη των πρώιμων αλληλεπιδράσεων ως πιθανή αιτία της Αναπτυξιακής Γλωσσικής Διαταραχής: Δεδομένα από τη Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής –Υπερκινητικότητας (ΔΕΠ-Υ)

Χριστίνα Παπαηλιού, Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής

Η καθυστέρηση στην ανάπτυξη της γλώσσας, η οποία συχνά αποτελεί πρόδρομο της Αναπτυξιακής Γλωσσικής Διαταραχής (ΑΓΔ), μπορεί να ανιχνευθεί ήδη από την ηλικία των 2 ετών, με βάση το κριτήριο της εκφοράς λιγότερων από 50 λέξεων. Επιπλέον, αποτελεί μια από τις πιο συχνές αιτίες παραπομπής νηπίων σε ειδικό. Ωστόσο, συχνά η περεταίρω αξιολόγηση οδηγεί στη διάγνωση υποκείμενων διαταραχών, όπως η Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής – Υπερκινητικότητα (ΔΕΠ-Υ). Η συγκεκριμένη παρουσίαση βασίζεται σε ερευνητικά δεδομένα τα οποία υποστηρίζουν πως ορισμένα τουλάχιστον ελλείμματα που χαρακτηρίζουν την ΑΓΔ και εντοπίζονται στο σημασιολογικό επίπεδο εκπορεύονται από τη διατάραξη του συγχρονισμού κατά τις πρώιμες επικοινωνιακές αλληλεπιδράσεις με οικεία πρόσωπα. Στο πλαίσιο μιας επιγενετικής προσέγγισης, υποστηρίζεται ότι συχνά εμφανιζόμενες νευροαναπτυξιακές διαταραχές, όπως η ΔΕΠ-Υ αλλοιώνουν ήδη από την αρχή της ζωής, τα ρυθμικά πρότυπα της συνεργατικής αλληλεπίδρασης, στο πλαίσιο της οποίας κατακτώνται οι σημασίες των λέξεων. Οι μελέτες σε βρέφη και νήπια υψηλού κινδύνου για ΔΕΠ-Υ αποκαλύπτουν αποκλίνοντα ρυθμικά πρότυπα επικοινωνίας ήδη από την προγλωσσική περίοδο, τα οποία επιπλέον διαφοροποιούνται από τα αντίστοιχα ρυθμικά πρότυπα που παρατηρούνται στη Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ). Επιπλέον, διαπιστώνεται συσχέτιση των προτύπων αυτών τόσο με το μέγεθος όσο και το είδος του λεξιλογίου. Η συζήτηση επικεντρώνεται στην ανάγκη διεπιστημονικής αξιολόγησης περιπτώσεων με συμπτώματα ΑΓΔ, ώστε να διαπιστωθεί τυχόν υποκείμενη νευροαναπτυξιακή διαταραχή, όπως η ΔΕΠ-Υ. Η διαδικασία αυτή θα οδηγήσει σε ενδεδειγμένη πρώιμη παρέμβαση και πιθανόν πρόληψη δευτερογενών συνεπειών της ΔΕΠ-Υ συμπεριλαμβανομένων προβλημάτων στην ανάπτυξη της γλώσσας αλλά και μαθησιακών δυσκολιών αργότερα.

Αναγνωστικές δυσκολίες

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Φαίη Αντωνίου,

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Μπορούν να εντοπιστούν έγκαιρα οι γλωσσικές και μαθησιακές δυσκολίες στην προσχολική και πρώτη σχολική ηλικία;

Φαίη Αντωνίου, Ασημίνα Ράλλη, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Αγγελική Μουζάκη, *Πανεπιστήμιο Κρήτης*

Η ανάγκη για ένα ολοκληρωμένο εργαλείο έγκαιρης γλωσσικής αξιολόγησης για παιδιά προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας, οδήγησε στην ανάπτυξη και στάθμιση του ψηφιακού εργαλείου ΛΟΓΟΜΕΤΡΟ®. Στόχος της παρούσας μελέτης ήταν η ανάδειξη της ικανότητας του εργαλείου να αποτελέσει τη βάση για την έγκυρη και αξιόπιστη ανίχνευση της Αναπτυξιακής Γλωσσικής Διαταραχής (ΑΓΔ) και της υψηλής επικινδυνότητας για εμφάνιση Ειδικών Μαθησιακών Δυσκολιών (ΕΜΔ) μέσω της αξιοποίησης επιμέρους υποδοκιμασιών του. Πραγματοποιήθηκαν δύο μελέτες με ομάδες παιδιών ηλικίας 4-7 ετών, μίας ομάδας Τυπικής Ανάπτυξης (ΤΑ) και μία ειδική ομάδα, εξισωμένες κατά φύλο και ηλικία. Στην πρώτη μελέτη (ΑΓΔ), συμμετείχαν 77 παιδιά ΤΑ και 77 ΑΓΔ (ΜΟηλικίας= 5,79), ενώ στη δεύτερη μελέτη (ΕΜΔ), συμμετείχαν 84 παιδιά ΤΑ και 84 παιδιά ΕΜΔ (ΜΟηλικίας= 6,83). Για την πρόβλεψη της σωστής κατηγοριοποίησης, χρησιμοποιήθηκε η λογαριθμική ανάλυση παλινδρόμησης, με εξαρτημένη μεταβλητή την ομαδοποίηση και ανεξάρτητες μεταβλητές τις υποδοκιμασίες του ΛΟΓΟΜΕΤΡΟΥ. Τα ποσοστά ερμηνείας της διακύμανσης της σωστής κατηγοριοποίησης με βάση τον δείκτη Nagelkerke R-square ήταν υψηλά. Για τα ΑΓΔ η κατηγοριοποίηση των ΤΑ έφτασε το 83,1% και των παιδιών με ΑΓΔ το 76,6%. Για τα ΕΜΔ αντίστοιχα η σωστή κατηγοριοποίηση έφτασε το 78% και το 82,9% των ΤΑ. Ο γενικός ΜΟ ήταν 80% και για τις δύο ομάδες. Οι υποδοκιμασίες που αποτέλεσαν σημαντικούς προβλεπτικούς δείκτες της ΑΓΔ ήταν η φωνολογική επίγνωση, η κατονομασία εικόνων και η αφήγηση, ενώ για τις ΕΜΔ η μορφολογική επίγνωση, η γραφή πρότασης και η φωνολογική επίγνωση. Τα αποτελέσματα συζητούνται ως προς την αξία χρήσης του εργαλείου για

τον έγκαιρο και έγκυρο εντοπισμό παιδιών με ΑΓΔ και ΕΜΔ, με στόχο την αξιόπιστη αξιολόγηση και την οργάνωση μιας αποτελεσματικής παρέμβασης.

Reading Difficulties Identification: A comparison of neural networks, linear, and mixture models

Maria Psyridou, Asko Tolvanen, Priyanka Patel, Daria Khanolainen, Marja-Kristiina Lerkkanen, Anna-Maija Poikkeus, Minna Torppa, *University of Jyväskylä, Finland*

One of the challenges the field of reading difficulties (RD) faces is the accurate early prediction of RD. This is likely because there are many combinations of risk factors that can lead to RD. Thus, approaches that can handle a large number of predictors indicating differential impacts are necessary. In this study, we aim to identify the most accurate model for predicting adolescent (Grade 9) RD in both reading fluency and reading comprehension using 17 kindergarten-age variables. Three models (neural networks, linear, and mixture) were compared based on their accuracy in predicting RD. We also examined whether the same or different set of kindergarten-age factors emerge as the strongest predictors of reading fluency or comprehension difficulties across the models. RD were identified in a Finnish sample (N = 2,518) based on Grade 9 difficulties in reading fluency and reading comprehension. The predictors assessed in kindergarten (age 6) included gender, parental factors (e.g., parental RD, education level), cognitive skills (e.g., phonological awareness, RAN), home literacy environment, and task-avoidant behavior. The results suggested that the neural networks model is the most accurate method, as compared to the linear and mixture models or their combination, for the early prediction of adolescent reading fluency and reading comprehension difficulties. The three models elicited rather similar results regarding the predictors' importance. The results of this study suggest that neural networks have strong promise in the field of reading research for the early identification of RD.

Εργαζόμενη μνήμη και μαθηματική επίδοση παιδιών με και χωρίς ειδικές αναγνωστικές δυσκολίες

Αναστασία Χιδερίδου-Μανδαρή, Σουζάνα Παντελιάδου,
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η σχέση μεταξύ εργαζόμενης μνήμης και μαθηματικών δεξιοτήτων στον τυπικό μαθητικό πληθυσμό καθώς και ο προβλεπτικός της ρόλος για την αναγνωστική επίδοση παιδιών με Ειδικές Αναγνωστικές Δυσκολίες, έχουν σημαντική ερευνητική τεκμηρίωση. Αντιθέτως, η συμβολή της εργαζόμενης μνήμης στην μαθηματική επίδοση των παιδιών με Ειδικές Αναγνωστικές Δυσκολίες (ΕΑΔ) έχει κερδίσει περιορισμένο ερευνητικό ενδιαφέρον. Σκοπός στην παρούσα έρευνα ήταν να διερευνηθούν οι προβλεπτικές σχέσεις μεταξύ της εργαζόμενης μνήμης και της συνολικής μαθηματικής επίδοσης παιδιών με και χωρίς ΕΑΔ. Στην έρευνα συμμετείχαν 134 παιδιά με ΕΑΔ και 147 παιδιά τυπικής ανάπτυξης (Β', Δ' και ΣΤ' τάξη). Για τη μέτρηση της εργαζόμενης μνήμης χορηγήθηκαν τέσσερα έργα που αντιστοιχούσαν στα επιμέρους υποσυστήματά της, ενώ για τον υπολογισμό της μαθηματικής επίδοσης χρησιμοποιήθηκε η συνολική επίδοση σε πέντε μαθηματικές περιοχές. Από τις αναλύσεις προέκυψε ότι η προβλεπτική ισχύς της εργαζόμενης μνήμης για τη μαθηματική επίδοση μεταβάλλεται σημαντικά και ανάλογα με την τάξη φοίτησης και την ύπαρξη ΕΑΔ. Ειδικότερα, στη Β' τάξη ισχυρότερος φάνηκε να είναι ο ρόλος των παθητικών υποσυστημάτων της εργαζόμενης μνήμης και για τις δύο ομάδες. Στη Δ' τάξη αντίστοιχα, μοναδική προβλεπτική ισχύ εμφάνισε ο κεντρικός επεξεργαστής και μόνο για την επίδοση των παιδιών τυπικής ανάπτυξης. Αντίθετα, στην ΣΤ' τάξη, η πρόβλεψη της μαθηματικής επίδοσης ήταν σημαντική μόνο για το οπτικοχωρικό σημειωματάριο και για την επίδοση των παιδιών με ΕΑΔ. Τα ευρήματα ερμηνεύονται σε σχέση με τη διαφορετική προσέγγιση των μαθηματικών έργων από τα παιδιά της κάθε ομάδας και ηλικίας, καθώς και τις συνέπειες για την ανίχνευση των δυσκολιών και την αποτελεσματική εστίαση της διδασκαλίας.

Διαδικτυακές Θεραπευτικές παρεμβάσεις για μαθητές με αναγνωστικές δυσκολίες

Άννα Αραϊλούδη, Αντριάνα Μυτίδη, *Πανεπιστήμιο Κύπρου*

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η επέκταση προηγούμενων δοκιμασιών σχετικών με τη σύγκριση γνωστικών (PREP: PASS Reading Enhancement Program; Papadopoulos, Ktisti, Christoforou & Loizou, 2015) και φωνολογικών (GraphoLearn; Lyytinen, Erskine, Kujala, Ojanen, Richardson, 2009) παρεμβάσεων για νεαρούς αναγνώστες με αναγνωστικές δυσκολίες (ΑΔ). Για τον σκοπό αυτό, προσαρμόσαμε και χορηγήσαμε τα θεραπευτικά προγράμματα ως διαδικτυακές εφαρμογές μέσα από πλατφόρμες που επιτρέπουν την αποθήκευση και επεξεργασία δεδομένων μέσω διακομιστών. Μια ομάδα από 20 ελληνόφωνα παιδιά με ΑΔ, ηλικίας 6-7 ετών, έλαβαν βάσει του γνωστικού και γλωσσικού τους προφίλ, διαδικτυακή παρέμβαση διάρκειας 4 εβδομάδων καθημερινά (30 λεπτά ημερησίως), με έμφαση στη γνωστική (e-PREP) ή φωνολογική (GraphoLearn) εκπαίδευση (n=10/ομάδα). Μία τρίτη ομάδα συνομηλίκων, τυπικών αναγνωστών, αποτέλεσε την ομάδα ελέγχου (n=33). Οι ομάδες ήταν εξισωμένες ως προς την ηλικία, το επίπεδο εκπαίδευσης των γονέων, τη λεκτική και μη λεκτική ικανότητα. Για τον έλεγχο της βραχυπρόθεσμης και μακροπρόθεσμης αποτελεσματικότητας των παρεμβάσεων, οι ομάδες συγκρίθηκαν σε μία συστοιχία γνωστικών, γλωσσικών, αναγνωστικών και ορθογραφικών μετρήσεων, πριν και μετά την παρέμβαση, και έξι μήνες μετά. Τα αποτελέσματα έδειξαν πως η πρόοδος των πειραματικών ομάδων ήταν σημαντική στα αναγνωστικά και φωνολογικά έργα. Η επίδραση της ομάδας (group effect) ήταν σημαντική στις μετρήσεις της ανάγνωσης, ορθογραφίας, φωνολογικής ικανότητας και εργαζόμενης μνήμης. Η φωνολογική ικανότητα βελτιώθηκε περισσότερο στην ομάδα που έλαβε την παρέμβαση GraphoLearn, ενώ η αναγνωστική ευχέρεια πραγματικών λέξεων και η εργαζόμενη μνήμη παρουσίασε σημαντικότερη βελτίωση στην ομάδα που έλαβε τη γνωστική παρέμβαση e-PREP. Οι παρεμβάσεις είχαν την ίδια επίδραση στην ορθογραφία. Η συζήτηση επικεντρώνεται στην ανάγκη ανάπτυξης διαδικτυακών παρεμβάσεων για την αντιμετώπιση των πρώιμων αναγνωστικών δυσκολιών, που είναι εμπειρικά δοκιμασμένες και οικονομικά αποδοτικές.

The nature and development of academic self-regulation among school- age children: Looking in and beyond

Anastasia Kitsantas, *George Mason University, United States of America*

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Ελευθερία Γωνίδα, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

For the last three decades, research on Self-Regulated Learning (SRL) in K-12 settings has sought to understand the nature and development of students' thoughts and motivation in academic achievement. This research evidence shows a substantial empirical link between student self-regulation and academic performance in school. SRL refers to the degree to which students are able to balance cognitions, affect, and behaviors that are systematically oriented toward the attainment of learning goals. Unlike low-achieving students, high achieving students use superior methods of forethought, performance, and self-reflection which enable them to sustain high quality learning and motivation throughout their school years. In this presentation, I will focus on school-aged students and I will: (a) discuss some of the key SRL processes that students use to self-regulate their learning; (b) describe a social cognitive cyclical model of how these processes affect students' academic performance; (c) describe how SRL can be cultivated in K-12 classrooms with teachers incorporating SRL-related processes into their instruction; and (d) present recent findings of several studies on SRL across subject areas in schools as well as discuss future directions for research on SRL in these settings.

Εκπαίδευση και δράσεις στήριξης των σχολείων στην περίοδο της πανδημίας COVID -19: Διασύνδεση πανεπιστημίου με την κοινότητα και το σχολείο (Μέρος Α)

ΟΡΓΑΝΩΤΡΙΑ/ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Χρυσή Χατζηχρήστου,
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

ΣΥΖΗΤΗΤΡΙΑ: Βασιλική Νικολοπούλου,
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Σε αυτό το συμπόσιο θα παρουσιαστούν οι δράσεις που αναπτύχθηκαν από το Εργαστήριο Σχολικής Ψυχολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, λαμβάνοντας υπόψη τις αναδυόμενες ανάγκες των σχολικών/εκπαιδευτικών κοινοτήτων στο πλαίσιο της πανδημίας COVID-19. Το συμπόσιο θα περιλαμβάνει δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος παρουσιάζονται δράσεις ενημέρωσης, ευαισθητοποίησης και εκπαίδευσης με σκοπό την στήριξη σχολικών/εκπαιδευτικών κοινοτήτων και την προαγωγή της ψυχικής ανθεκτικότητας στην περίοδο της πανδημίας COVID-19. Στο δεύτερο μέρος περιγράφονται παραδείγματα εφαρμογής σε σχολεία του διεθνούς project: «Νιώθοντας φροντίδα και υποστήριξη στο σχολείο μας: Ένα ταξίδι στον κόσμο», "Feeling CARED in School: A Journey Around the World".

Ενδυνάμωση και στήριξη των σχολικών/εκπαιδευτικών κοινοτήτων την περίοδο της πανδημίας COVID -19: Προσεγγίσεις και δράσεις ευαισθητοποίησης και εκπαίδευσης

Θεοδώρα Υφαντή, Αικατερίνη Λαμπροπούλου, Γεώργιος Γεωργουλέας, Αικατερίνη Γεωργαντή, Χρυσή Χατζηχρήστου, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Σε καταστάσεις κρίσεων η ενδυνάμωση όλων των μελών της σχολικής/εκπαιδευτικής κοινότητας μέσα από δράσεις στήριξης αποτελούν σημαντική παράμετρο για την ενίσχυση της ψυχικής ανθεκτικότητας των ατόμων και των συστημάτων (σχολείο-τάξη). Στην παρούσα εισήγηση περιγράφονται οι δράσεις του Εργαστηρίου Σχολικής Ψυχολογίας ΕΚΠΑ για την ευαισθητοποίηση και εκπαίδευση των μελών της σχολικής κοινότητας και άλλων ειδικών που στηρίζουν ευάλωτες ομάδες πληθυσμών. Επιπλέον στην εισήγηση αναφέρονται οι συνδυαστικές δράσεις και άξονες εκπαίδευσης –εποπτείας των μεταπτυχιακών φοιτητών/τριών σχολικής ψυχολογίας για τη στήριξη των σχολικών κοινοτήτων στην περίοδο της πανδημίας COVID-19 και την ενίσχυση της επαγγελματικής τους επάρκειας σε διαφορετικούς τομείς παροχής σχολικών ψυχολογικών υπηρεσιών. Επισημαίνεται η σημασία της ευελιξίας και της προσαρμοστικότητας όσον αφορά στην εκπαίδευση των μεταπτυχιακών φοιτητών σχολικής ψυχολογίας σε σχέση με τις ανάγκες και τις προκλήσεις σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο.

Παροχή εξ αποστάσεως σχολικών ψυχολογικών υπηρεσιών: Ένα παράδειγμα εξατομικευμένης παρέμβασης

Δέσποινα Μαρρέ, Θεοδώρα Τσόγκα, Γεωργία Χουχούμη,
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η παρούσα εισήγηση αναδεικνύει την παροχή εναλλακτικών σχολικών ψυχολογικών υπηρεσιών κατά τη διάρκεια της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης την περίοδο της πανδημίας COVID-19 στην Ελλάδα. Περιγράφεται συνοπτικά ένα εξατομικευμένο πρόγραμμα παρέμβασης διαδικτυακά για την υποστήριξη δύο μαθητριών δημοτικού σχολείου. Η παρουσίαση περιλαμβάνει τη διαδικασία της ανάπτυξης και εφαρμογής της παρέμβασης στο πλαίσιο της διασύνδεσης του Εργαστηρίου Σχολικής Ψυχολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών με τα σχολεία. Επίσης γίνεται αναφορά στη διεύρυνση των γνώσεων και στην ενίσχυση των επαγγελματικών δεξιοτήτων στο πλαίσιο της διεπιστημονικής συνεργασίας για την αποτελεσματική στήριξη των μαθητών/τριών.

Μαθαίνοντας τα συναισθήματα «αλλιώς»: Από το πόσο στο πώς;

*Αικατερίνη Γεωργαντή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο
Αθηνών Αφροδίτη Βάσιου, 9ο Ειδικό Δημοτικό Σχολείο Αθηνών
Ιωάννης Δασκαλάκης, Γεωργία- Δήμητρα Αχνούλα, Εθνικό και
Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Λαμβάνοντας υπόψη της σύγχρονες τάσεις για την καλλιέργεια ψυχοσυναισθηματικών και ψυχοκοινωνικών δεξιοτήτων στο χώρο του σχολείου, η παρούσα εισήγηση έχει ως στόχο να παρουσιάσει το σχεδιασμό και την υλοποίηση ενός εξατομικευμένου προγράμματος, καλλιέργειας βασικών συναισθημάτων, σε μαθητή με Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος (μέτριας λειτουργικότητας), ο οποίος φοιτά σε Ειδικό Δημοτικό Σχολείο της περιοχής των Αθηνών. Η υλοποίηση του προγράμματος έγινε, σε μια ψυχοπαιδαγωγική για την σχολική κοινότητα περίοδο, την περίοδο της πανδημίας. Κατά το σχεδιασμό του προγράμματος αυτού ακολουθήθηκαν βασικές αρχές της ανάλυσης έργου, υπό το πρίσμα της διεπιστημονικής προσέγγισης. Η όλη προσέγγιση έγινε βιωματικά, με τη χρήση υπάρχοντος οπτικοποιημένου, εποπτικού υλικού αλλά και υλικού που κατασκευάστηκε από τον ίδιο τον μαθητή, αξιοποιώντας την ιδιαίτερη κλίση του στη ζωγραφική. Από την άτυπη αξιολόγηση πριν και μετά την εφαρμογή της παρέμβαση φάνηκε ότι ο μαθητής, στο τέλος της διαδικασίας, ήταν σε θέση να αναγνωρίσει, να κατονομάσει και να συνδέσει βασικά συναισθήματα με εκφράσεις του προσώπου. Δευτερογενώς, παρατηρήθηκε βελτίωση στη διάθεσή του και στη συμμετοχή του σε ομαδικές δραστηριότητες, ενώ –ταυτόχρονα- η κλίση στη ζωγραφική άρχισε να χρησιμοποιείται ως μέσο έκφρασης και επικοινωνίας των προσωπικών του συναισθημάτων. Η διεπιστημονική προσέγγιση, η διασύνδεση μεταξύ θεωρητικής γνώσης και πράξης, η συνεργασία μεταξύ εκπαιδευτικού και σχολικού ψυχολόγου, καθώς και η ενεργός συμμετοχή -στο πλαίσιο της πρακτικής άσκησης- των μεταπτυχιακών φοιτητών του Π.Μ.Σ Σχολικής Ψυχολογίας του Τμήματος Ψυχολογίας του Ε.Κ.Π.Α, αποτελούν παραμέτρους που συνέβαλαν στην επίτευξη των στόχων και λειτούργησαν υποστηρικτικά στην εξέλιξη του μαθητή.

ΚΛΑΔΟΣ ΚΛΙΝΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ**Ψυχοκοινωνικές προκλήσεις των σχέσεων παιδιών και εφήβων:
Ερευνητικά δεδομένα και πρακτικές στο σχολείο**

ΟΡΓΑΝΩΤΗΣ: Ηλίας Κουρκούτας, *Πανεπιστήμιο Κρήτης*

ΠΡΟΕΔΡΟΙ: Ηλίας Κουρκούτας, *Πανεπιστήμιο Κρήτης*

Βασιλική Γιωτσίδη, *Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών
Επιστημών*

ΣΥΖΗΤΗΤΡΙΑ: Ιωάννα Μπίμπου-Νάκου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο
Θεσσαλονίκης*

Στο παρόν συμπόσιο παρουσιάζονται ερευνητικά και κλινικά δεδομένα που αφορούν ζητήματα που έχουν να κάνουν με τη ψυχική ανθεκτικότητα, την κατάθλιψη και τις διαταραχές άγχους, καθώς και ζητήματα που αφορούν το τραύμα σε παιδιά και εφήβους με και χωρίς Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες (ΕΕΑ) και παιδιά πρόσφυγες.

Πιο συγκεκριμένα διερευνώνται η αντίληψη της σχέσης με εκπαιδευτικούς, η σχέση με γονείς, η Ψυχική ανθεκτικότητα, τα συμπτώματα κατάθλιψης σε μαθητές με και χωρίς ΕΕΑ (ΔΕΠΥ, συναισθηματικές Συμπεριφορικές Δυσκολίες, προβλήματα σχολικής προσαρμογής, κ.α.) . Στην ίδια οπτική διερευνάται και η αδελφική σχέση και η συσχέτιση με συμπτώματα κατάθλιψης και αγχώδεις διαταραχές. Στην τρίτη εισήγηση παρουσιάζονται ερευνητικά δεδομένα που αφορούν το «τραύμα» στην παιδική ηλικία και πρακτικές στα σχολεία που εστιάζουν στη «θεραπευτική πλαισίωση/υποστήριξη αυτών των παιδιών καθώς και δεδομένα για την αποτελεσματικότητα των πρακτικών. Στην τελευταία εισήγηση θα παρουσιαστούν δεδομένα που αφορούν παρεμβάσεις για την αντιμετώπιση της μετατραυματικής διαταραχής σε παιδιά πρόσφυγες και τις δυνατότητες εφαρμογής ανάλογων πρακτικών στο σχολείο.

Αποδοχή/Απόρριψη από γονείς και εκπαιδευτικούς, δαστάσεις ψυχικής ανθεκτικότητας και κατάθλιψη σε μαθητές με και χωρίς ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες

Ανδριανή Παπαδάκη, Ηλίας Κουρκούτας, *Πανεπιστήμιο Κρήτης*

Στην παρούσα μελέτη διερευνώνται οι πολύπλοκες αλληλεπιδράσεις μεταξύ της α) εκλαμβανόμενης ποιότητας (Αποδοχή/Απόρριψη) της σχέσης (με τους δύο γονείς και τους εκπαιδευτικούς), β) της Ψυχική Ανθεκτικότητα (Σύνδεση με τους Συνομηλίκους) και γ) τα Καταθλιπτική συμπτωματολογία σε παιδιά και προεφήβους, με και χωρίς Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες (ΕΕΑ) σε ένα δείγμα 465 μαθητών ΔΣ και Σχολείων Γυμνασίων (10-14 ετών) και των εκπαιδευτικών τους. Οι 224 μαθητές είχαν διαγνωστεί με ΕΕΑ (Προβλήματα Συμπεριφοράς, ΔΕΠΥ, Μαθησιακές/Συναισθηματικές Δυσκολίες). Στους συμμετέχοντες χορηγήθηκαν: (α) Η Κλίμακα Ανθεκτικότητας για Παιδιά και Εφήβους Αίσθησης Σύνδεσης με τους Άλλους (RSCA: Sense of Relatedness) (Prince-Embury, 2006), (β) Ερωτηματολόγιο Γονικής Αποδοχής/Απόρριψης (Child PARQ πατέρα & μητέρας) (Rohner, 2004), (γ) Ερωτηματολόγιο Αποδοχής/Απόρριψης Εκπαιδευτικού (TARQ) (Rohner, 2005), (δ) το Ερωτηματολόγιο Παιδικής Κατάθλιψης (CDI) (Kovacs, 2004) και (ε) Ερωτηματολόγιο Αξιολόγησης Εκπαιδευτικών (TEACH) για τη λειτουργικότητα των μαθητών και την ανίχνευση προβλημάτων συμπεριφοράς/συναισθήματος. Οι Διερευνητικές (Multiple Regression Exploratory Analyses) και οι Επιβεβαιωτικές Παραγοντικές Αναλύσεις (Confirmatory Factor Analysis-CFA) παρείχαν δύο μοντέλα, τα οποία επαληθεύτηκαν ως προς τη δομή τους με τις Αναλύσεις Διαδρομών (Path Analysis) για μαθητές με και χωρίς ΕΕΑ. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η ποιότητα της σχέσης με τον Πατέρα ήταν στατιστικά πιο σημαντική από αυτή της Μητέρας, στην καταθλιπτική συμπτωματολογία των μαθητών, ενώ για τους μαθητές με ΕΕΑ η Κατάθλιψη σχετιζόταν και με τις τρεις φιγούρες των Σημαντικών Άλλων (Πατέρα, Μητέρα, Εκπαιδευτικό). Με βάση τα δεδομένα θα αναλυθούν προτάσεις για παρεμβάσεις στο σχολικό πλαίσιο όσον αφορά τους Σχολικούς Ψυχολόγους, τους Εκπαιδευτικούς της Τάξης και τους Ειδικούς Παιδαγωγούς.

Ο ρόλος της αδερφικής σχέσης στην εκδήλωση καταθλιπτικής και αγχώδους συμπτωματολογίας στα παιδιά: Προτάσεις για τους εκπαιδευτικούς

Βασιλική Γιωτσίδη, Αναστασία Ποταμίτη, *Πάντειο Πανεπιστήμιο
Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών*

Παρόλο που οι αδερφικές σχέσεις αποτελούν μία από τις μακροβιότερες και πιο σημαντικές σχέσεις, η πλειοψηφία των ερευνών έχει εστιάσει στη σχέση των παιδιών με τους γονείς τους, με αποτέλεσμα τα δεδομένα για τον ρόλο των αδερφικών σχέσεων στην ψυχική υγεία να είναι περιορισμένα. Η παρούσα μελέτη εξετάζει την ποιότητα της αδερφικής σχέσης σε σχέση με την εκδήλωση καταθλιπτικής και αγχώδους συμπτωματολογίας σε παιδιά και εφήβους και καταδεικνύει τρόπους αξιοποίησης της αδερφικής σχέσης από τους εκπαιδευτικούς στο πλαίσιο του σχολείου. Στη μελέτη συμμετείχαν 103 οικογένειες με δύο παιδιά. Από κάθε οικογένεια, συμμετείχε ένα ζεύγος γονέα-παιδιού. Συνολικά, το δείγμα αποτελούνταν από 206 άτομα, εκ των οποίων από τα 103 παιδιά 57 (55.3%) ήταν κορίτσια με μέση ηλικία τα 14 έτη και 46 (44.7%) αγόρια με μέση ηλικία τα 13 έτη. Για τη συλλογή των δεδομένων χορηγήθηκαν στα παιδιά και στους γονείς το Sibling Relationship Questionnaire (SRQ), το Children's Depression Inventory (CDI) και το Spence Children's Anxiety Scale (SCAS). Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, τόσο η καταθλιπτική όσο και η αγχώδης συμπτωματολογία βρέθηκε να συσχετίζονται θετικά με τη διάσταση της σύγκρουσης ανάμεσα στα αδέρφια και αρνητικά με τις διαστάσεις της ζεστασιάς-εγγύτητας, αλλά και του ανταγωνισμού-αντιζηλίας μεταξύ των αδερφών. Η καταθλιπτική συμπτωματολογία βρέθηκε να συσχετίζεται αρνητικά με τη διάσταση του κύρους/δύναμης μεταξύ των αδερφών. Επίσης, όταν μεταβάλλονται οι παράγοντες που αφορούν την ποιότητα της αδερφικής σχέσης, μεταβάλλονται αντίστοιχα και τα επίπεδα καταθλιπτικής και αγχώδους συμπτωματολογίας. Η παρούσα μελέτη αναδεικνύει τον ρόλο της αδερφικής σχέσης ως σημαντικό προστατευτικό παράγοντα για την ψυχική υγεία των παιδιών και των εφήβων και επισημαίνει τις ανάγκες για περαιτέρω έρευνα, ενώ προτείνονται πρακτικές με στόχο την ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών και την αξιοποίηση των δυναμικών της αδερφικής σχέσης και των σχέσεων μεταξύ των συμμαθητών στο περιβάλλον του σχολείου.

Προσεγγίσεις σχετικές με το τραύμα στα σχολεία: ερευνητικές προσεγγίσεις και καλές πρακτικές

Ελισσάβη Γιαμακίδου, Βασιλική Μπρουσκέλη, *Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης*

Ορισμένα παιδιά ενδέχεται να βιώσουν κατά τη διάρκεια της ζωής τους τραυματικά γεγονότα, τα οποία τα συγκλονίζουν και επιφέρουν παθογόνες επιπτώσεις στον ψυχισμό τους. Οι συνέπειες μιας τραυματικής εμπειρίας μπορεί να είναι σοβαρές και μεγάλης διάρκειας, όπως επίμονα αρνητική συγκινησιακή κατάσταση (π.χ. φόβος, τρόμος, θυμός, ενοχή ή ντροπή), εμφανώς μειωμένο ενδιαφέρον ή μειωμένη συμμετοχή σε σημαντικές δραστηριότητες, αισθήματα απομάκρυνσης ή αποξένωσης από τους άλλους, επίμονες και ιδιαιτέρως αρνητικές πεποιθήσεις ή προσδοκίες από τον εαυτό του, αδυναμία να βιώσει θετικά συναισθήματα, ευερεθιστότητα ή εκρήξεις θυμού, λεκτική ή σωματική επιθετικότητα, δυσκολία συγκέντρωσης, (APA, 2013). Η ενσωμάτωση στα σχολεία κατάλληλων προσεγγίσεων σχετικών με το τραύμα (trauma-informed approaches) είναι ένα σημαντικό βήμα για την κάλυψη των αναγκών των παιδιών μετά την τραυματική έκθεση (Blitz et al., 2016) και ο αριθμός των σχολικών περιφερειών που υιοθετούν σχετικές προσεγγίσεις αυξάνεται ραγδαία σε αρκετές χώρες. Η σχετική με το τραύμα προσέγγιση μοιάζει με ένα πολύ-επίπεδο πλαίσιο, το οποίο προωθεί συγκεκριμένες αρχές στο σύστημα στο οποίο εφαρμόζεται. Ένα σχολείο που υιοθετεί μια τέτοια προσέγγιση θα πρέπει, ανάμεσα σε άλλα, να μπορεί συνειδητοποιεί τον εκτεταμένο αντίκτυπο του τραύματος, να αναγνωρίζει τα σημεία και τα συμπτώματα του τραύματος στα παιδιά, να ανταποκρίνεται ενσωματώνοντας πλήρως τη γνώση για το τραύμα σε διαδικασίες και πρακτικές, να επιδιώκει να αντισταθεί ενεργά στον επανατραυματισμό των ατόμων. Στην παρουσίαση θα συζητηθούν δεδομένα για το ποιες πρακτικές επιφέρουν τα αποτελέσματα που επιδιώκονται. Σκοπός της παρούσας εισήγησης είναι να περιγράψει και να συγκρίνει αποτελέσματα σχετικών με το τραύμα προσεγγίσεων που έχουν υλοποιηθεί σε σχολεία. Ζητήματα, όπως το κατά πόσο ένα σχολείο ενημερωμένο για το τραύμα (trauma-informed school) είναι αποτελεσματικό στη μείωση των συμπτωμάτων του τραύματος είναι σημαντικό να αξιολογηθούν, ώστε να παρέχουν καθοδήγηση για τους φορείς χάραξης πολιτικής.

Παρεμβάσεις για την αντιμετώπιση της μετατραυματικής διαταραχής στρες σε παιδιά πρόσφυγες: Δυνατότητες εφαρμογής στο σχολείο

Μαρία Κοριζή, *Ινστιτούτο Έρευνας και Θεραπείας της Συμπεριφοράς*
Αναστασία Καλαντζή-Αζίζι, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο*
Αθηνών Βασιλική Γιωτσίδη, *Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και*
Πολιτικών Επιστημών Θεοδώρα Αναστασίου, *Ινστιτούτο Έρευνας και*
Θεραπείας της Συμπεριφοράς

Τα τελευταία χρόνια το προσφυγικό ζήτημα απασχολεί σημαντικά την επιστημονική κοινότητα. Σχετικές έρευνες δείχνουν ότι οι εμπειρίες που προκαλούν τραύμα ή αυξημένο άγχος στα παιδιά πρόσφυγες ποικίλλουν, από το βίωμα αλλά και τη φυγή από βίαιες καταστάσεις, την απώλεια αγαπημένων προσώπων, καθώς και την ανάληψη επικίνδυνων ταξιδιών για εύρεση ασφάλειας. Εκτεταμένη επιστημονική συζήτηση γίνεται γύρω από παρεμβάσεις που εφαρμόζονται με στόχο τη μείωση των συμπτωμάτων ψυχοπαθολογίας και τη βελτίωση της ευημερίας των παιδιών προσφύγων. Οι πρόσφατες έρευνες επικεντρώνονται δε σε προγράμματα που βασίζονται στο σχολείο προκειμένου να μειωθούν τα συμπτώματα και να ενισχυθεί η ανθεκτικότητα των παιδιών και των εφήβων που έχουν εκτεθεί σε τραυματικά γεγονότα. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να παρουσιαστούν συγκεντρωτικά οι διαφορετικές επιμέρους παρεμβάσεις και τεχνικές που έχουν εφαρμοστεί για τη μείωση των συμπτωμάτων της μετατραυματικής διαταραχής στρες στα παιδιά πρόσφυγες, με ιδιαίτερη εστίαση σε παρεμβάσεις που έχουν εφαρμοστεί με αποτελεσματικότητα στο σχολικό περιβάλλον. Οι παρεμβάσεις αυτές περιλαμβάνουν: την εστιασμένη στο τραύμα γνωσιακή συμπεριφοριστική θεραπεία (Trauma Focused-Cognitive Behavioral Therapy; TF-CBT) και τη γνωσιακή συμπεριφοριστική παρέμβαση για το τραύμα στα σχολεία (Cognitive Behavioral Intervention for Trauma in Schools; CBITS), τη θεραπεία αφηγηματικής έκθεσης για παιδιά (Narrative Exposure Therapy for Children; KIDNET), τη θεραπεία συστημάτων τραύματος για πρόσφυγες (Trauma Systems Therapy for Refugees; TST-R), τη χοροθεραπεία (Dance/movement therapy; DMT), την απευαισθητοποίηση και επανεπεξεργασία μέσω οφθαλμικών κινήσεων (Eye Movement Desensitisation and Reprocessing; EMDR), το μοντέλο συνεργατικής φροντίδας (Collaborative Care Model), τη θεραπεία μέσω

τέχνης (Art Therapy), και το πρόγραμμα ψυχικής υγείας για μετανάστες (Mental Health Immigrants Program; MHIP). Τα αποτελέσματα που προκύπτουν από τις σχετικές μελέτες αξιολόγησης επιβεβαιώνουν την αποτελεσματικότητα των μοντέλων που επικεντρώνονται στο τραύμα και καταδεικνύουν την ανάγκη διεύρυνσης της εφαρμογής αυτών των παρεμβάσεων στο σχολικό πλαίσιο.

Συμπερίληψη μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ή/και αναπηρία στο σύγχρονο σχολείο: Αξιολόγηση αναγκών στο πλαίσιο του Προγράμματος Child Guarantee

ΟΡΓΑΝΩΤΡΙΑ/ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Διαμάντω Φιλιππάτου, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Συμμετέχουν:

Γιώργος Ανδρουλάκης, *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας* Αλεξάνδρα Σταυριανουδάκη, *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας* Βασιλική Τζίκα, *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*

Παρά την αξιοσημείωτη πρόοδο που έχει γίνει τα τελευταία χρόνια σχετικά με την πρόσβαση όλων των παιδιών στο αγαθό της εκπαίδευσης, η ποιοτική πρόσβαση κάποιων ομάδων μαθητών (πχ μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ή/και αναπηρία) αποτελεί ακόμη πρόκληση για το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Αρκετές έρευνες σχετικές με τη συμπερίληψη διεθνώς έχουν εντοπίσει ένα κενό μεταξύ των θεσμοθετημένων πολιτικών και της εκπαιδευτικής πραγματικότητας. Είναι, συνεπώς, σημαντικό να εντοπιστούν οι παράγοντες εκείνοι που αναστέλλουν ακόμα και σήμερα την ουσιαστική συμπερίληψη μαθητών ευάλωτων ομάδων στο ελληνικό σχολείο του 21ου αιώνα. Στόχος του στρογγυλού τραπέζιού είναι η συζήτηση των αναγκών του σύγχρονου σχολείου αναφορικά με τη συμπερίληψη μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ή/και αναπηρία στο γενικό σχολείο. Η αποτύπωση της σημερινής εικόνας σχετικά με τη συμπερίληψη των μαθητών ΕΕΑ/Α πραγματοποιήθηκε μέσω εθνογραφικής έρευνας στο πλαίσιο του έργου Bottleneck Analysis and Teacher Trainings for Inclusive Education" (BATTIE) που χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση και τη UNICEF και εντάσσεται στο Πρόγραμμα "Child Guarantee". Το τελευταίο αποτελεί μια ευρύτερη πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Ένωσης με στόχο την αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού και τη διασφάλιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων των παιδιών και εφήβων. Ένα από αυτά τα δικαιώματα είναι η πρόσβαση σε συμπεριληπτική, ποιοτική εκπαίδευση. Το έργο BATTIE υλοποιείται από το Εργαστήριο ΜΔΔ

Ελληνικής Γλώσσας και Πολυγλωσσίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας σε συνεργασία με το Τμήμα Ψυχολογίας του ΕΚΠΑ. Αποτελείται από τρεις φάσεις. Η πρώτη φάση, στην οποία θα επικεντρωθούμε στο συγκεκριμένο στρογγυλό τραπέζι, αφορά στην επισκόπηση της υπάρχουσας νομοθεσίας και στη συλλογή ποιοτικών δεδομένων σε θεσμικό, σχολικό και κοινωνικό πλαίσιο αναφορικά με τη συμπερίληψη των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ή/και αναπηρία στο γενικό σχολείο με στόχο την ενδυνάμωση και τη στήριξη όλων των εμπλεκομένων. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν εκπαιδευτικοί (γενικής και ειδικής αγωγής), διευθυντές, γονείς, στελέχη εκπαίδευσης και εκπαιδευτικής πολιτικής οι οποίοι συμμετείχαν σε συνεντεύξεις ή ομάδες εστίασης που πραγματοποιήθηκαν εξ αποστάσεως. Τα ερευνητικά ερωτήματα σχηματίστηκαν μέσω της μεθόδου ROMA (Rapid Outcome Mapping Approach). Τα δεδομένα συλλέχθηκαν από τον Ιανουάριο έως τον Μάιο του 2021 και πραγματοποιήθηκε θεματική ανάλυση. Στο στρογγυλό τραπέζι θα συζητηθούν τα θέματα που προέκυψαν από τα αποτελέσματα και αφορούν: (α) στη νοηματοδότηση της έννοιας της συμπερίληψης και στην επίγνωση των τρόπων/πολιτικών επίτευξής της, (β) στην εφαρμοσιμότητα των συμπεριληπτικών πολιτικών, (γ) στις «καλές» και «κακές» πρακτικές συμπερίληψης που χρησιμοποιούνται στο σημερινό ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, (δ) στην αξιολόγηση των πρακτικών που αξιοποιούνται, και (ε) σε προτάσεις βελτίωσής τους. Τέλος, θα συζητηθεί η αναγκαιότητα διαμόρφωσης ενός ολιστικού ποιοτικού σχολικού περιβάλλοντος που υιοθετεί πρακτικές και προσεγγίσεις συμπερίληψης και μπορεί να οδηγήσει στη δημιουργία σχολείων που αποτελούν κοινότητες που νοιάζονται, ενδυναμώνουν και επιτρέπουν την υγιή και πολύπλευρη ανάπτυξη όλων των εμπλεκομένων.

Acknowledgements

Το έργο "Bottleneck Analysis and Teacher Trainings for Inclusive Education" χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση και τη UNICEF, στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας "Child Guarantee", και υλοποιείται από το Εργαστήριο ΜΔΔ Ελληνικής Γλώσσας και Πολυγλωσσίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Το περιεχόμενο αυτής της δημοσίευσης εκφράζει της απόψεις των συγγραφέων της και δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι αντικατοπτρίζει την επίσημη θέση της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της UNICEF.

ΑΑΣ_1 | Θέματα ανάπτυξης, μάθησης και ψυχοκοινωνικής προσαρμογής

ΠΡΟΕΔΡΟΙ: Αικατερίνα Κορνηλάκη, Πανεπιστήμιο Κρήτης
Φωτεινή Μπονώτη, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

ΑΑΣ_1_1 | Ο ρόλος της θεωρίας του νου στη δημιουργική σκέψη παιδιών κι εφήβων: Χαρτογράφηση της υπάρχουσας γνώσης

Βασιλική Μπελογιάννη, Δημήτριος Ζμπάινος, Χαροκόπειο
Πανεπιστήμιο Μαριεύη Καραγιάννη, Πάντειο Πανεπιστήμιο
Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Η υπάρχουσα βιβλιογραφία για τη Θεωρία του Νου εστιάζει στην ικανότητα των ατόμων να αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους και τους άλλους ως έλλογα όντα που δρουν υπό την επίδραση των διαφορετικών πεποιθήσεων, επιθυμιών, συναισθημάτων και προθέσεων τους κι ως εκ τούτου οι συμπεριφορές τους μπορούν να ερμηνευθούν και να προβλεφθούν μέσα από την ερμηνεία των παραπάνω ψυχικών διαθέσεων. Η δημιουργικότητα, ως μια από τις απαραίτητες δεξιότητες του 21ου αιώνα, μπορεί επίσης να διερευνηθεί υπό το πρίσμα της Θεωρίας του Νου, αφού η δημιουργική σκέψη προϋποθέτει από την παραγωγή πρωτότυπων και αναπάντεχων ιδεών μέσα από την πρόβλεψη του κοινότοπου και κατ' επέκταση του δημιουργικού νου των άλλων. Παρόλα αυτά ο ρόλος της Θεωρίας του Νου και της μετα-αναπαραστασιακής ικανότητας στην παραγωγή εμπρόθετης δημιουργικής σκέψης έχει ελάχιστα διερευνηθεί. Η παρούσα έρευνα αποσκοπεί στη χαρτογράφηση και τη σύνθεση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας αναφορικά με τη σχέση της Θεωρίας του Νου και της δημιουργικής σκέψης στα παιδιά και τους εφήβους μέσα από μια οριοθετημένη ανασκόπηση πεδίου (scoping review). Τα αποτελέσματα καταδεικνύουν ότι η σχετική βιβλιογραφία παραμένει εξαιρετικά περιορισμένη, με εστίαση στην αυθόρμητη δημιουργική σκέψη, ενώ ελάχιστες εκ των ερευνών του δείγματος βρέθηκαν να παρέχουν πρωτογενή ερευνητικά δεδομένα για τη σχέση της Θεωρίας του Νου με τη δημιουργικότητα σε πληθυσμούς παιδιών κι εφήβων. Συμπερασματικά, υπογραμμίζεται η αναγκαιότητα περαιτέρω διερεύνησης του ζητήματος για την ενίσχυση της κατανόησης του δημιουργικού νου.

ΑΑΣ_1_2 | Μεγαλοπρεπής και ευάλωτος ναρκισσισμός: Σχέση με τη θεωρία του νου και ενσυναίσθηση στην παιδική ηλικία

Ευάγγελος Χαλιάσος, Πλουσία Μισαηλίδη, *Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων*

Η παρούσα έρευνα εξέτασε τη σχέση του ναρκισσισμού, μεγαλοπρεπούς και ευάλωτου, με τη θεωρία του νου και την ενσυναίσθηση σε παιδιά ηλικίας 9 έως 12 ετών. Στην έρευνα πήραν μέρος 95 παιδιά με μέσο όρο ηλικίας $M = 9,6$ έτη και των δύο φύλων. Χορηγήθηκαν η αναθεωρημένη έκδοση του Ερωτηματολογίου Ναρκισσιστικής Προσωπικότητας για Παιδιά (Ang & Raine, 2009), ένα πειραματικό έργο θεωρίας του νου (White, Hill, Harpe, & Frith, 2009) και η Κλίμακα Ενσυναίσθησης για Παιδιά (Reid, Davis, Horlin, Anderson, Baughman, & Campbell, 2013). Μια σειρά αναλύσεων παλινδρόμησης έδειξε ότι ο ευάλωτος ναρκισσισμός προβλέπεται θετικά από τη θεωρία του νου και αρνητικά από την ενσυναίσθηση. Αντίθετα, ο μεγαλοπρεπής ναρκισσισμός προβλέπεται αρνητικά από την ενσυναίσθηση, αλλά όχι από τη θεωρία του νου. Τα αποτελέσματα συζητούνται στο πλαίσιο προηγούμενων ερευνών που εξέτασαν τη σχέση του ναρκισσισμού με τη θεωρία του νου και την ενσυναίσθηση σε δείγματα ενηλίκων. Συζητάται επίσης η ανάγκη υλοποίησης ψυχοεκπαιδευτικών προγραμμάτων ενίσχυσης της ενσυναίσθησης, με στόχο την άμβλυνση του παιδικού ναρκισσισμού και των επιπτώσεών του στην κοινωνικο-συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών.

ΑΑΣ_1_3 | Υλιστικές αξίες στην εφηβεία: είναι η ευγνωμοσύνη το αντίβαρο;

Αικατερίνα Κορνηλάκη, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Μελέτες σε ενήλικες δείχνουν ότι τα υψηλά επίπεδα υλισμού σχετίζονται με χαμηλή αυτοεκτίμηση, κατάθλιψη, προβλήματα ψυχοκοινωνικής προσαρμογής και χαμηλούς δείκτες ευζωίας. Μάλιστα, σε καιρούς οικονομικής ανασφάλειας, όπως οι τωρινοί, παρατηρείται αύξηση των υλιστικών αξιών, καθώς μέσα από την κατοχή των αγαθών το άτομο προσπαθεί να βιώσει αισθήματα ασφάλειας. Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι να διερευνήσει κατά πόσο η επένδυση στις υλιστικές αξίες, ήδη από την εφηβική ηλικία, μπορεί να σχετίζεται με δείκτες ψυχικής ευημερίας. Επίσης, διερευνάται η πιθανότητα η προδιάθεση να βιώνει κανείς ευγνωμοσύνη να λειτουργεί προστατευτικά στην υιοθέτηση υλιστικών αξιών. Στη μελέτη συμμετείχαν νεαροί έφηβοι οι οποίοι συμπλήρωσαν ένα ερωτηματολόγιο το οποίο περιλάμβανε: α) την κλίμακα μέτρησης των υλιστικών αξιών του Richins (2004), η οποία αξιολογεί τρεις διαστάσεις: της ευτυχίας (την πεποίθηση ότι η κατοχή υλικών αγαθών οδηγεί στην ευτυχία), της επιτυχίας (την πεποίθηση ότι είναι ένδειξη μιας επιτυχημένης πορείας στη ζωή) και της κεντρικότητας (το βαθμό που αποτελεί άξονα της ζωής του ατόμου), β) την κλίμακα ικανοποίησης από τη ζωή (Diener et al., 1985), γ) την κλίμακα αυτοεκτίμησης (Rosenberg, 1965) και δ) το ερωτηματολόγιο ευγνωμοσύνης GQ-6 (McCullough et al., 2002). Τα αποτελέσματα έδειξαν αρνητική συσχέτιση των υλιστικών αξιών με το αίσθημα ικανοποίησης από τη ζωή και την αυτοεκτίμηση. Επίσης, βρέθηκε αρνητική συσχέτιση του υλισμού με την προδιάθεση για ευγνωμοσύνη και θετική συσχέτιση με τους δείκτες ψυχικής ευημερίας. Τα ευρήματα συζητούνται στο πλαίσιο των θεωριών που έχουν διατυπωθεί για τους λόγους που τα άτομα υπερεπενδύουν στα υλικά αγαθά και εξετάζεται ο ρόλος της ευγνωμοσύνης στην εφαρμογή σχετικών παρεμβάσεων.

ΑΑΣ_1_4 | Τάση για θετική αυτοπαρουσίαση στους σημαντικούς άλλους: μια νέα μεθοδολογική προσέγγιση

Σοφία Παπάζογλου, Κωνσταντίνος Μυλωνάς, Αικατερίνη Γκαρή,
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η τάση για κοινωνικά επιθυμητές απαντήσεις (social desirability), αφορά στην τάση των συμμετεχόντων να απαντούν σε ερωτηματολόγια αυτοαναφοράς με τέτοιο τρόπο ώστε να δίνουν καλή εικόνα για τον εαυτό τους. Τα υπαρκτά-δοκιμασμένα ερωτηματολόγια αξιολόγησης της τάσης αυτής αναφέρονται στην θετική αυτοπαρουσίαση ως προς τους κανόνες της κοινωνίας γενικά. Σκοπός της παρούσας έρευνας, στα πλαίσια ευρύτερης μεταδιδακτορικής προσπάθειας, είναι η δημιουργία ενός νέου ερωτηματολογίου μέτρησης της κοινωνικής αποδοχής για το ελληνικό πλαίσιο, όπου θα αξιολογείται η τάση του ατόμου να δώσει καλή εικόνα για τον εαυτό του σε τρεις συγκεκριμένες ομάδες σημαντικών προσώπων, στους γονείς, στους καθηγητές, και στους συνομηλίκους τους. Στην παρούσα φάση της έρευνας, δόθηκε με τυχαίο τρόπο στους συμμετέχοντες (διαδικτυακή χορήγηση) μία ανοικτή ερώτηση, στην οποία καλούνται να περιγράψουν ένα άτομο που θεωρούν ότι θα είναι αρεστό α) στους γονείς, β) στους καθηγητές και γ) στους συνομηλίκους του. Μέσω Θεματικής Ανάλυσης εντοπίστηκαν τα χαρακτηριστικά των «αρεστών» ατόμων, τα οποία θα χρησιμοποιηθούν στη συνέχεια για τη δημιουργία ερωτημάτων. Τα αποτελέσματα της παρούσας φάσης της έρευνας συζητώνται ειδικά και ως προς το σχολικό πλαίσιο, όπου ένα τέτοιο ερωτηματολόγιο θα μπορούσε να χρησιμεύσει, π.χ. στον επαγγελματικό προσανατολισμό, καθώς οι επαγγελματικές επιλογές των μαθητών μπορεί να επηρεάζονται από τους σημαντικούς άλλους. Συνεπώς, στην επαγγελματική αξιολόγηση θα μπορούσε να χορηγείται εν παραλλήλω το ερωτηματολόγιο κοινωνικής αποδοχής, ώστε να διερευνάται το κατά πόσο οι μαθητές προσπαθούν να ευχαριστήσουν τα σημαντικά πρόσωπα και να μπορεί κανείς να αφαιρέσει την επίδραση αυτή της κοινωνικής αποδοχής με στατιστικές μεθόδους, προσεγγίζοντας με μεγαλύτερη επιτυχία τις αληθείς τιμές.

ΑΑΣ_1_5 | Παιδιά με Διαβήτη Τύπου 1: Μια προσέγγιση των συναισθημάτων τους μέσα από τα σχέδιά τους

Ασπασία Μάντζιου, Φωτεινή Μπονώτη, *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*

Ο Διαβήτης Τύπου 1 (ΔΤ1) είναι μία από τις πιο συχνές χρόνιες ασθένειες που αντιμετωπίζουν παιδιά και έφηβοι σε παγκόσμιο επίπεδο επηρεάζοντας σημαντικά την ποιότητα της ζωής τους. Πάρα το γεγονός ότι αρκετές έρευνες εστιάζουν στην κατανόηση των ιατρικών χαρακτηριστικών του ΔΤ1, τα συναισθήματα των παιδιών που νοσούν φαίνεται ότι δεν έχουν μελετηθεί επαρκώς. Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να διερευνήσει τον τρόπο που τα παιδιά με ΔΤ1 αναπαριστούν σχεδιαστικά τον εαυτό τους σε τέσσερις διαφορετικές συναισθηματικές συνθήκες και το βαθμό στον οποίο οι αναπαραστάσεις τους διαφοροποιούνται από τις αντίστοιχες των παιδιών χωρίς ΔΤ1. Δώδεκα παιδιά με ΔΤ1 (Μ = 9ετών) τα οποία εξισώθηκαν ως προς την ηλικία και το φύλο με 12 παιδιά χωρίς ιατρική διάγνωση σχεδίασαν τον εαυτό τους όταν βιώνει χαρά, λύπη, φόβο και πόνο και απάντησαν σε μια σειρά σύντομων ερωτήσεων σχετικών με τις αναπαραστάσεις τους. Η ποιοτική ανάλυση των σχεδίων και των απαντήσεων των παιδιών ανέδειξε τους βασικούς δείκτες που χρησιμοποιήθηκαν για την απόδοση των εξεταζόμενων συναισθημάτων. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι και οι δύο ομάδες απεικόνισαν τη χαρά και τη λύπη χρησιμοποιώντας παρόμοιους δείκτες (όπως την έκφραση του προσώπου και τη στάση του σώματος). Αντίθετα, κατά την αναπαράσταση του φόβου και του πόνου τα παιδιά με ΔΤ1 χρησιμοποίησαν δείκτες που αντανakλούν την ιατρική τους εμπειρία (όπως ιατρικά εργαλεία), ενώ η ομάδα ελέγχου προτίμησε δείκτες που παραπέμπουν σε εμπειρίες από την καθημερινή ζωή (όπως μύλωπες από παιχνίδι). Τα ευρήματα συζητούνται ως προς τη δυνατότητα αξιοποίησής τους σε ιατρικό και εκπαιδευτικό πλαίσιο.

ΑΑΣ_1_6 | Διερεύνηση σχέσης Δυνατοτήτων – Δυσκολιών με τις εμπειρίες σχολικού εκφοβισμού μαθητών Γυμνασίου

Παρασκευή Νικηφόρου, Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης
Ηρακλείου

Η παρούσα έρευνα αποσκοπούσε στη μελέτη της σχέσης μεταξύ των δυνατοτήτων και δυσκολιών και του σχολικού εκφοβισμού μαθητών που φοιτούν στο Γυμνάσιο. Η έρευνα διεξήχθη σε τυχαία επιλεγμένα σχολεία από αστικές και αγροτικές περιοχές της Κρήτης και Κύπρου. Το δείγμα αποτελούνταν από 800 συμμετέχοντες, οι οποίοι συμπλήρωσαν την ελληνική έκδοση του «Ερωτηματολογίου Δυνατοτήτων και Δυσκολιών» (SDQ) και το «Ερωτηματολόγιο σχολικού εκφοβισμού» (OBVQ). Η αξιολόγηση έγινε σε πέντε τομείς δυνατοτήτων και δυσκολιών: συναισθηματικά συμπτώματα, διαταραχές συμπεριφοράς, προβλήματα υπερκινητικότητας ή ελλειμματικής προσοχής, προβλήματα στη

Μσ υ

ΑΑΣ_1_7 | Διερεύνηση σχέσης αυτεπάρκειας με τις εμπειρίες σχολικού εκφοβισμού μαθητών Γυμνασίου Κρήτης και Κύπρου

Παρασκευή Νικηφόρου, *Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ηρακλείου*

Η παρούσα έρευνα αποσκοπούσε στη μελέτη της σχέσης μεταξύ των δυνατοτήτων και των δυσκολιών και του σχολικού εκφοβισμού μαθητών γυμνασίου. Η έρευνα διεξήχθη σε τυχαία επιλεγμένα σχολεία από αστικές και αγροτικές περιοχές της Κρήτης και Κύπρου. Οι 800 συμμετέχοντες συμπλήρωσαν την ελληνική έκδοση του «Ερωτηματολογίου Ψυχικής ανθεκτικότητας» (RYDM) και το Ερωτηματολόγιο σχολικού εκφοβισμού (OBVQ). Η αξιολόγηση της ψυχικής ανθεκτικότητας έγινε σε πέντε τομείς: σχολείο, κοινότητα, συνομήλικοι, οικογένεια και αυτεπάρκεια. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι, η αυτεπάρκεια από τους μαθητές αυτοαξιολογήθηκε σε υψηλά επίπεδα. Αναφορικά με τις εμπειρίες εκφοβισμού και θυματοποίησης οι μαθητές του δείγματος δήλωσαν ότι εκφόβισαν ή θυματοποιήθηκαν περίπου μια φορά την εβδομάδα. Τα αποτελέσματα δεν έδειξαν στατιστικά σημαντικές διαφορές στο επίπεδο αυτεπάρκειας ως προς το φύλο, αριθμό καλών φίλων και βαθμό αρεσκείας του σχολείου. η τάξη φοίτησης των μαθητών φαίνεται να διαφοροποιεί το επίπεδο αυτεπάρκειας τους με φθίνουσα σειρά Γ, Β, Α τάξεις. Συνάφειες παρουσιάστηκαν μεταξύ της ανθεκτικότητας από το σχολείο και της ανθεκτικότητας από την κοινότητα, μεταξύ των συνομηλίκων και της οικογένειας. Η αυτεπάρκεια παρουσιάζει μέτρια θετική συσχέτιση με τις άλλες υποκλίμακες της ψυχικής ανθεκτικότητας. Αναφορικά με τις εμπειρίες εκφοβισμού και θυματοποίησης, αυτές εκτιμήθηκαν σε μέτριο βαθμό ή οι μαθητές του δείγματος δήλωσαν ότι εκφόβισαν ή θυματοποιήθηκαν περίπου μια φορά την εβδομάδα. Η αυτεπάρκεια συσχετίζεται ασθενώς με τους θύτες και τα θύματα, επομένως, δεν μπορεί να αποτελέσει προβλεπτικό παράγοντα των συχνοτήτων εμφάνισης φαινομένων εκφοβισμού και θυματοποίησης.

ΑΑΣ_1_8 | Διερεύνηση των απόψεων των μαθητών/ριών για την καλλιέργεια της δεξιότητας αυτορρύθμισης της μάθησης

Βασιλική Τζικά, Σταυρούλα Καλδή, Χρήστος Γκόβαρης,
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Η παρούσα έρευνα επιχειρεί να διερευνήσει τις απόψεις μαθητών/ριών με ή χωρίς μεταναστευτικό υπόβαθρο αναφορικά με την καλλιέργεια της δεξιότητας της αυτορρύθμισης της μάθησης. Ως μια από τις διαθεματικές/οριζόντιες δεξιότητες δια βίου μάθησης, θεωρείται απαραίτητη τόσο σε προσωπικό επίπεδο όσο και στο εκπαιδευτικό και επαγγελματικό πλαίσιο (Smith et al., 2017). Η δεξιότητα της αυτορρύθμισης σχετίζεται θετικά με τη δια βίου μάθηση καθώς «οργανώνει» και «διαχειρίζεται» τις υπόλοιπες (Ursache et al., 2012· Thomas et al., 2020) και βοηθά τους/ις μαθητές/ήτριες στην επίλυση προβλημάτων με δημιουργικό τρόπο, σε ομάδες ή μη, καλλιεργώντας παράλληλα την κριτική τους σκέψη και την ευαισθητοποίηση σε διάφορα κοινωνικά ζητήματα χρησιμοποιώντας γνωστικές και μεταγνωστικές στρατηγικές (Metallidou, 2013· Gonida et al, 2019). Το δείγμα αποτέλεσαν είκοσι επτά (27) μαθητές/ήτριες Στ' Δημοτικού και Γ' Γυμνασίου, με ή χωρίς μεταναστευτικό υπόβαθρο. Τα δεδομένα συλλέχθηκαν μέσω δομημένων συνεντεύξεων και αναλύθηκαν θεματικά. Τα αποτελέσματα φανερώνουν πως οι μαθητές/ήτριες θεωρούν την δεξιότητα της αυτορρύθμισης της μάθησης πολύ σημαντική για τη ζωή τους σχετικά με την οργάνωση του χρόνου τους και της μάθησής τους αιτιολογώντας ταυτόχρονα την άποψή τους. Παρόλα αυτά, οι περισσότεροι μαθητές/ήτριες δυσκολεύονται να ανακαλέσουν κάποιο σχετικό παράδειγμα εφαρμογής της αυτορρύθμισης στη σχολική τους καθημερινότητα και να διακρίνουν τις πιθανές συνέπειες της μη ύπαρξής της. Στους ίδιους τομείς εντοπίζονται διαφοροποιήσεις μεταξύ και των τάξεων και του μεταναστευτικού υποβάθρου. Τα παραπάνω ευρήματα θα συζητηθούν στο πλαίσιο της ανάδειξης των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι μαθητές/ήτριες στην καλλιέργεια της δεξιότητας της αυτορρύθμισης αλλά και στη σημασία της καλλιέργειάς της ως μια δια βίου μάθησης δεξιότητα.

Acknowledgments

Η ερευνητική εργασία υποστηρίχτηκε από το Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας και Καινοτομίας (ΕΛΙΔΕΚ) στο πλαίσιο της Δράσης «Υποτροφίες ΕΛΙΔΕΚ Υποψηφίων Διδασκόντων» (Αριθμός Υποτροφίας: 590 ...)

ΑΑΣ_1_9 | Η επαφή και η σύνδεση με το φυσικό περιβάλλον και η σχέση τους με το αίσθημα ευημερίας και την περιβαλλοντική συνείδηση

Δέσποινα Δούκα, *Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο*
Αικατερίνα Κορνηλάκη, *Πανεπιστήμιο Κρήτης*

Μελέτες έχουν δείξει ότι η επαφή με τη φύση βελτιώνει την φυσική υγεία, θεραπεύει από τη διανοητική κόπωση, μειώνει τα επίπεδα άγχους, ενισχύει την αυτοεκτίμηση και συμβάλλει στην βελτίωση της προσοχής και της συγκέντρωσης σε όλες τις ηλικιακές ομάδες. Στο πλαίσιο αυτό, σκοπό της παρούσας ερευνητικής μελέτης αποτέλεσε η εξέταση του επιπέδου επαφής και σύνδεσης εφήβων και ενηλίκων με το φυσικό περιβάλλον καθώς και της σχέσης αυτών των παραγόντων με το αίσθημα της ψυχικής ευημερίας και την ανάπτυξη περιβαλλοντικής συνείδησης. Στη μελέτη συμμετείχαν συνολικά 469 άτομα, έφηβοι και ενήλικες, οι οποίοι συμπλήρωσαν ένα διαδικτυακό ερωτηματολόγιο που αξιολόγησε μέσω κλιμάκων: α) την επαφή με τη φύση (Nature Exposure Scale), β) τη σύνδεση με τη φύση (Connectedness to Nature Scale), γ) τη ψυχική ευημερία (Warrwick-Endinburgh Mental Well-being Scale) και δ) την περιβαλλοντική συνείδηση και συμπεριφορά (2-MEV Scale). Βρέθηκε υψηλό επίπεδο επαφής των συμμετεχόντων με τη φύση, ιδιαίτερα στους συμμετέχοντες από επαρχιακά περιβάλλοντα. Η σχέση ανάμεσα στην επαφή με τη φύση, τη συναισθηματική σύνδεση μαζί της και το αίσθημα της ψυχικής ευημερίας ήταν ισχυρότερη στους εφήβους συγκριτικά με τους ενήλικες. Τέλος, βρέθηκε ότι το επίπεδο επαφής και συναισθηματικής σύνδεσης με τη φύση είναι προβλεπτικοί παράγοντες μιας περιβαλλοντικά ευαίσθητης συμπεριφοράς καθώς και της ψυχικής ευημερίας. Τα ευρήματα συζητούνται με αναφορά στη βιβλιογραφία για το ρόλο του σχολείου στην προαγωγή της σύνδεσης του ανθρώπου με το φυσικό περιβάλλον και τη σημασία αυτής της σχέσης για την περιβαλλοντική βιωσιμότητα αλλά και την ψυχική ευημερία.

ΑΑΣ_1_10 | Επισκόπηση βιβλιογραφίας για τη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρίες στα μουσεία και ο αντίκτυπος σε αυτά και τις οικογένειές τους

Δέσποινα Κανάκη, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*
Εύα Κεχαγιά, *McGill University, Canada*

Σταυρούλα Σταυρακάκη, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Πρόσφατα έχει εκδηλωθεί ενδιαφέρον για τη συμμετοχή ατόμων με αναπηρία (ΑμεΑ) σε μουσειακές δραστηριότητες. Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι να παρουσιάσει μια επισκόπηση της σύγχρονης έρευνας αναφορικά με τη συμπερίληψη των ΑμεΑ στα μουσεία, τον αντίκτυπο των μουσειακών δραστηριοτήτων στους ίδιους τους συμμετέχοντες (ΑμεΑ) στην οικογένεια/φροντιστές/συνοδούς τους αλλά και στο ίδιο το μουσείο. Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε είναι αυτή του *scoring review*, σύμφωνα με τους Arksey και O'Malley (2005). Το *scoring review* είναι μία μέθοδος σύνθεσης των δεδομένων που εντοπίζει τάσεις και κενά σε μία υπάρχουσα βάση γνώσεων με σκοπό την ενημέρωση. Στη συγκεκριμένη έρευνα βρέθηκαν αρχικά 211 άρθρα και μετά από έλεγχο του περιεχομένου και της μεθοδολογίας τους καταλήξαμε στη συμπερίληψη 17 άρθρων. Οι συμμετέχοντες στις έρευνες ήταν παιδιά με αναπτυξιακές αναπηρίες και ηλικιωμένοι με επίκτητες γνωστικές διαταραχές. Μέσα από την ανασκόπηση αναδείχθηκε ο αντίκτυπος που έχουν οι μουσειακές δραστηριότητες στους συμμετέχοντες, τους συνοδούς τους και το προσωπικό του μουσείου. Επίσης, διερευνήθηκαν οι προτάσεις των συμμετεχόντων και των συνοδών τους για τη βελτιστοποίηση του περιεχομένου των μουσειακών προγραμμάτων, του τρόπου λειτουργίας των μουσείων, αλλά και τις σχέσεις με το προσωπικό του Μουσείου.

Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι υπάρχει θετικός αντίκτυπος από την επίσκεψη στο μουσείο για τις δύο ομάδες συμμετεχόντων και για τους συνοδούς τους. Φαίνεται να ωφελήθηκαν σε γνωστικό επίπεδο μέσα από τη συμμετοχή τους σε οργανωμένες μουσειακές δραστηριότητες. Ωστόσο, σημαντική θεωρείται η συνεισφορά του μουσείου σε κοινωνικό επίπεδο μιας και οι συμμετέχοντες είχαν την ευκαιρία να αλληλεπιδράσουν μεταξύ τους αλλά και με το προσωπικό του μουσείου.

ΠΡΟΕΔΡΟΙ: Λητώ Ελένη Μιχαλοπούλου,
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Φωτεινή Πολυχρόνη, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

ΑΑΣ_2_1 | Ο λόγος των εκπαιδευτικών για τη συνεργασία τους με ψυχολόγους στα δημόσια σχολεία τη χρονιά 2020-2021: αποτίμηση, ανάγκες και προοπτικές

Ελένη-Μαρία Δήμου, Βάλια Σταυρούλα Μαστοροδήμου,
Λόγω Ψυχής – Ινστιτούτο Εκπαίδευσης και Έρευνας στη Συστημική Ψυχοθεραπεία

Τη σχολική χρονιά 2020-2021 τοποθετήθηκαν στα δημόσια σχολεία περισσότεροι ψυχολόγοι από κάθε άλλη χρονιά, με άξονα την επεξεργασία της ψυχοκοινωνικής κρίσης λόγω της πανδημίας, μεταξύ των οποίων και οι δύο συγγραφείς. Η παρούσα εργασία εστιάζει στο λόγο των εκπαιδευτικών όλων των σχολικών βαθμίδων που συνεργάστηκαν με ψυχολόγους, διερευνώντας το πώς αποτιμούν την εμπειρία αυτή και πώς αντιλαμβάνονται την παρουσία των ψυχολόγων στα σχολεία. Στόχος είναι να σκιαγραφηθεί ένα πλαίσιο συνεργασίας των ψυχολόγων και των εκπαιδευτικών που να ενδυναμώνει τους δεύτερους στην άσκηση του ρόλου τους, να συμβάλλει στην ανάπτυξη ενός ικανοποιητικού παιδαγωγικού κλίματος και να προάγει την ψυχοκοινωνική υποστήριξη των μαθητών/τριών. Με τη θεματική ανάλυση και την ερμηνευτική φαινομενολογική ανάλυση, καταγράφουμε μέσα από συνεντεύξεις τη βιωμένη εμπειρία των εκπαιδευτικών ως προς την ικανοποίηση και τις επιβαρύνσεις στην άσκηση του επαγγέλματός τους, ως προς τις ψυχοσυναισθηματικές ανάγκες και δυσκολίες των μαθητών/τριών που εντοπίζουν και ως προς τους παράγοντες για την καλλιέργεια παιδαγωγικού κλίματος, τόσο διαχρονικά όσο και τις χρονιές της τηλεκπαίδευσης. Ταυτόχρονα, συλλέγουμε τα συμπεράσματά τους από τη συνεργασία τους με ψυχολόγους αυτήν τη σχολική χρονιά, καθώς και τις προτάσεις τους για βελτίωση και εμπάθυνση αυτής της συνεργασίας. Από το λόγο τους προκύπτουν προτάσεις με έμφαση στη σταθερότητα της παρουσίας ψυχολόγων στα σχολεία – και όχι μόνο σε περιόδους κρίσης όπως η πανδημική - και στη διεπιστημονική συνεργασία, καθώς και στη συνεργασία των ψυχολόγων με όλα τα μέλη της σχολικής κοινότητας σε ατομικό και ομαδικό επίπεδο.

ΑΑΣ_2_2 | Σχολική κρίση COVID-19: Καλλιέργεια δικτύων επικοινωνίας και ενίσχυσης της ψυχικής ανθεκτικότητας στο Νηπιαγωγείο

Σταυρούλα Μαστοροδήμου,
Πειραματικό Νηπιαγωγείο Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Η συγκεκριμένη εργασία παρουσιάζει καλές πρακτικές συνεργασίας του σχολείου με την οικογένεια και την ευρύτερη κοινότητα στο Νηπιαγωγείο του Πειραματικού Σχολείου του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, κατά την περίοδο της υγειονομικής κρίσης του covid 19. Σκοπός του προγράμματος ήταν αφενός, η εγκαθίδρυση ουσιαστικών και ποιοτικών σχέσεων μεταξύ των γονέων και του σχολείου και αφετέρου η δημιουργία δικτύων επικοινωνίας για την ενίσχυση της ψυχικής ανθεκτικότητας των γονέων και έμμεσα των νηπίων, παρά την επιβολή της κοινωνικής και σχολικής αποστασιοποίησης . Η πανδημία του covid 19 αναστάτωσε την οικογενειακή και τη σχολική καθημερινότητα με την επιβολή νέων πρωτοκόλλων και την εξ αποστάσεως διδασκαλία. Οι μαθητές απομακρύνθηκαν από το φυσικό περιβάλλον της τάξης και οι γονείς αναγκάστηκαν να αναλάβουν πρόσθετους ρόλους. Με αφορμή τη συμμετοχή της συγγραφέως της παρούσας εργασίας στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα της Σχολικής Ψυχολογίας και συγκεκριμένα στις Εφαρμογές της Ψυχολογίας στην Εκπαίδευση, καθώς και την παράλληλη εργασία της στο Νηπιαγωγείο του Πειραματικού Σχολείου του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κρίθηκε απαραίτητος ο σχεδιασμός και η υλοποίηση μιας παρέμβασης ενίσχυσης του γονεϊκού ρόλου κατά την διάρκεια της υγειονομικής και σχολικής κρίσης του covid 19. Το πρόγραμμα πήρε τη μορφή έρευνας δράσης και υπήρξε στο τέλος ανατροφοδότηση από τους γονείς μέσω ερωτηματολογίου και συνεντεύξεων σχετικά τα αποτελέσματα της παρέμβασης.

ΑΑΣ_2_3 | Πανδημία COVID-19: Λοιπόν, τι κρύβεται πίσω από τη μάσκα μας; Επιδράσεις στην Ψυχική Υγεία και την Ικανότητα Προσαρμογής των Εκπαιδευτικών

Δέσποινα Κατσούδα, Νικολέττα Τουρλεντέ, Βασίλης Χρονόπουλος, Παναγιώτα Ιακωβάκη, Ευθυμία Γέρου, Αθηνά Φραγκούλη, *Εταιρία Κοινωνικής Ψυχιατρικής Π. Σακελλαρόπουλος*

Πληθώρα ερευνών για την Πανδημία COVID-19 αναδεικνύει την επίδραση της ψυχοπιεστικής, αυτής, συνθήκης, στην ψυχική υγεία του πληθυσμού. Η Εταιρία Κοινωνικής Ψυχιατρικής Π. Σακελλαρόπουλος έχοντας συναίσθηση των συνεπειών της πρωτόγνωρης υγειονομικής κρίσης σε ατομικό, κοινωνικό και ψυχολογικό επίπεδο εκπόνησε πανελλαδική έρευνα με τίτλο: «Πανδημία COVID-19. Λοιπόν, τι κρύβεται πίσω από τη μάσκα μας;» Σκοπό αποτέλεσε η διερεύνηση της επιρροής της πανδημίας και οι αντοχές - ψυχική ανθεκτικότητα των διάφορων πληθυσμιακών ομάδων κατά τη διάρκεια εκδήλωσης της υγειονομικής κρίσης και των κανονιστικών μέτρων που ακολούθησαν. Ειδικότερα, μελετήθηκαν τα αντανακλαστικά και οι αντοχές που αναπτύχθηκαν σε επίπεδο κοινωνίας, οικογένειας, σχολικής κοινότητας. Η έρευνα απευθύνθηκε στο γενικό πληθυσμό και προέβλεπε, χωριστή ενότητα, αποκλειστικά, για εκπαιδευτικούς, προκειμένου να διερευνηθεί το αποτύπωμα των διαρθρωτικών αλλαγών που δοκιμάστηκαν και συνολικά η προσαρμογή στη γενίκευση της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, που εφαρμόστηκε για πρώτη φορά στη χώρα μας. Η επίδοση του ερωτηματολογίου πραγματοποιήθηκε ανώνυμα και ηλεκτρονικά σε δείγμα 945 ατόμων, από τα οποία 211 ήταν εκπαιδευτικοί από τον Φεβρουάριο έως τον Απρίλιο 2021. Χρησιμοποιήθηκαν τα ερωτηματολόγια Warwick-Edinburgh Mental Well-being Scale (WEMWBS) και το Ερωτηματολόγιο Συνολικής Αποτίμησης της Περιόδου της Πανδημίας COVID-19, που κατασκευάστηκε ειδικά, για τους σκοπούς της συγκεκριμένης μελέτης. Το μεγαλύτερο ποσοστό των εκπαιδευτικών ανέφερε συναισθήματα ψυχικής επιβάρυνσης κατά τη διάρκεια της εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης, ενώ, κυρίαρχα ζητήματα αναδείχθηκαν συναισθήματα άγχους, θυμού, θλίψης, επιβάρυνσης γνωστικών λειτουργιών, απώλειας διαπροσωπικών σχέσεων, αλλά και ικανότητα προσαρμογής στις νέες, αυτές, συνθήκες. Τα αποτελέσματα της έρευνας συμβάλλουν στην επιστημονική μελέτη της πρωτόγνωρης περιόδου και στην αντιμετώπιση των κοινωνικών και ψυχολογικών συνεπειών της.

ΑΑΣ_2_4 | Ψυχολογική στήριξη στη σχολική κοινότητα για την προώθηση της ευημερίας των εκπαιδευτικών εν μέσω της πανδημίας COVID-19: εφαρμογή του μοντέλου PERMA

Σμαράγδα Παναγιώτα Σπύρου, *CITY College*

Λητώ Ελένη Μιχαλοπούλου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Η ψυχολογική ευημερία των εκπαιδευτικών σχετίζεται με την πρόοδο των μαθητών στη μαθησιακή διαδικασία. Ένα σημαντικό ποσοστό των εκπαιδευτικών, κυρίως των νεοδιοριζόμενων, εξουθενώνεται και μπορεί να παραιτηθεί εντός της πρώτης πενταετίας, στην προσπάθεια για βελτίωση της μαθησιακής διαδικασίας. Το φαινόμενο της εξουθένωσης έχει επιδεινωθεί κατά την περίοδο της πανδημίας του COVID-19. Για να περιοριστεί η εξουθένωση και να προαχθεί η ψυχολογική ευημερία των εκπαιδευτικών, εφαρμόστηκε μία έρευνα δράσης με βάση το μοντέλο PERMA, ανεπτυγμένο από τον Seligman το 2011. Πρόκειται για ένα σύντομο πρόγραμμα το οποίο αποσκοπεί στη στήριξη της ευημερίας μέσω ενίσχυσης θετικών συναισθημάτων, ενσυνείδησης, σχέσεων, νοήματος και επιτυχιών. Το πρόγραμμα εφαρμόστηκε σε ένα αμερικάνικο διεθνές ιδιωτικό σχολείο της Βορείου Ελλάδος το εαρινό εξάμηνο του ακαδημαϊκού έτους 2021-2022. Σκοπός αυτής της οιονεί πειραματικής παρέμβασης ήταν να αξιολογηθεί η αποτελεσματικότητα αυτού του προγράμματος στη βελτίωση της ψυχολογικής ευημερίας και ευεξίας των εκπαιδευτικών. Συμμετέχοντες ήταν εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης καθώς και άλλοι επαγγελματίες του σχολείου. Οι συμμετέχοντες χωρίστηκαν σε ερευνητική ομάδα και ομάδα ελέγχου. Σε όλους τους συμμετέχοντες χορηγήθηκε ένα ερωτηματολόγιο ψυχολογικής ευημερίας στον εργασιακό χώρο πριν από την έναρξη της παρέμβασης. Οι συμμετέχοντες παρακολούθησαν από μία έως τρεις συναντήσεις και η ψυχολογική ευημερία τους επαναξιολογήθηκε στο τέλος της διαδικασίας. Στόχος αυτής της ανακοίνωσης είναι να παρουσιάσει τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας δράσης και το πώς μπορούν να χρησιμοποιηθούν τα δεδομένα αυτά στην πρόληψη και διαχείριση στρεσογόνων καταστάσεων καθώς και στη βελτίωση της ψυχολογικής ευημερίας σε σχολικές μονάδες.

ΑΑΣ_2_5 | Αναθεωρώντας το ρόλο του σχολείου μετά την εμπειρία της πανδημίας COVID-19: η περίπτωση ενός ειδικού δημοτικού σχολείου

Αναστασία Μαυρίδου, Μαργαρίτα Καραμανάκη,
2ο Ειδικό Δημοτικό Σχολείο Θεσσαλονίκης

Τα τελευταία δυο χρόνια η πανδημία covid-19 προκάλεσε στην σχολική κοινότητα την μεγαλύτερη εκπαιδευτική κρίση. Οι περιορισμοί και η απομόνωση με σκοπό τη μείωση της εξάπλωσης της νόσου προκάλεσαν σοβαρές επιπτώσεις στα σχολεία. Πιο συγκεκριμένα, στα σχολεία ειδικής αγωγής οι μαθητές, οι γονείς και το εκπαιδευτικό προσωπικό, κλήθηκαν να προσαρμοστούν σε συνθήκες πρωτόγνωρες ώστε να συνεχιστεί η εκπαιδευτική διαδικασία προς όφελος των παιδιών, διαδικτυακά ή δια ζώσης. Η κοινωνική υπηρεσία του σχολείου, ψυχολόγος και κοινωνική λειτουργός, ανέλαβαν την ψυχολογική υποστήριξη των μαθητών και γονέων τους και συνεργάστηκαν με τους εκπαιδευτικούς ανασύροντας θέματα ψυχικής υγείας και ψυχικής ανθεκτικότητας. Θα παρουσιαστούν οι αλλαγές που προέκυψαν στην εργασία με τους μαθητές του σχολείου και αφορούσαν στην αλλαγή της ρουτίνας τους, τα μέτρα προστασίας κατά της πανδημίας και τη διαχείριση των δυσάρεστων συναισθημάτων τους. Όσον αφορά τους γονείς, θα παρουσιαστούν οι αντιλήψεις των γονέων σχετικά με θέματα της πανδημίας (διαχείριση της απομόνωσης και των συναισθημάτων τους, αιτίες αύξησης του στρες, τρόποι αντιμετώπισης της κατάστασης) και τα κυριότερα σημεία στη συμβουλευτική με απώτερο στόχο την στήριξή τους. Επιπλέον, θα παρουσιαστούν τα σημαντικότερα θέματα (χρήση της τεχνολογίας, τρόπος λειτουργίας των σχολείων, διαδικασία της μάθησης, δυναμική της τάξης) που απασχόλησαν τους εκπαιδευτικούς του σχολείου από την αρχή της πανδημίας μέχρι σήμερα. Η πανδημία covid-19 έδωσε σε γονείς και εκπαιδευτικούς την ευκαιρία να επανεκτιμήσουν τι είδους σχολείο θέλουν για το μέλλον.

ΑΑΣ_2_6 | Το παιχνίδι των παιδιών κατά την πανδημία του COVID-19

Κυρίδου Νίνα, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Το παιχνίδι αποτελεί έναν ιδιαίτερα σημαντικό παράγοντα για την ομαλή ανάπτυξη του παιδιού. Έτσι, στην παρούσα ερευνητική εργασία γίνεται αναφορά στην εξέλιξη του παιχνιδιού ανά χρονικές περιόδους, στις θεωρίες που ανέπτυξαν διάφοροι επιστήμονες, στα είδη παιχνιδιού, στην παιδαγωγική του αξία, στην επιρροή των γονέων, του χώρου και του σχολείου στο παιχνίδι του παιδιού και τέλος γίνεται ανασκόπηση σχετικά με το παιχνίδι σε περιόδους κρίσεων και ιδιαίτερα στην περίοδο της πανδημίας του Covid-19. Μετά την βιβλιογραφική ανασκόπηση κατά το θεωρητικό μέρος, παρουσιάζεται το ερευνητικό μέρος της εργασίας στο οποίο διερευνάται η επιρροή της πανδημίας στο παιχνίδι των παιδιών σε ηλικίες 5 έως 7 ετών. Πιο συγκεκριμένα, διεξήχθησαν συνεντεύξεις με παιδιά αυτών των ηλικιών προκειμένου να διερευνηθεί με ποιο τρόπο άλλαξε το παιχνίδι τους, οι συνήθειές τους ως προς αυτό και η κοινωνικότητά τους. Ακόμη, μέσα από ερωτηματολόγια που απάντησαν οι γονείς των παιδιών διερευνήθηκε και η πιθανή συσχέτιση της ψυχικής υγείας τους κατά την περίοδο του εγκλεισμού με το παιχνίδι και την κοινωνική ζωή των παιδιών. Η έρευνα είναι μεικτή, καθώς συμπεριλαμβάνει τόσο την ποιοτική προσέγγιση μέσα από τις συνεντεύξεις όσο και την ποσοτική μέσα από τα ερωτηματολόγια. Τα αποτελέσματα αναλύθηκαν μέσα από το SPSS για τα ερωτηματολόγια και μέσα από θεματική ανάλυση για τις συνεντεύξεις και παρουσιάστηκαν διαφορές στην κοινωνική πλευρά του παιχνιδιού, στο κίνητρο των παιδιών για παιχνίδι και τέλος έγιναν συσχετίσεις με τα επίπεδα άγχους, στρες και κατάθλιψης των γονέων και την επιρροή τους στα παιδιά και το παιχνίδι.

ΑΑΣ_2_7 | Η σχέση της συναισθηματικής νοημοσύνης με την επαγγελματική ικανοποίηση και εξουθένωση των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

Ελένη-Μιχαλίτσα Καραγιάννη, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Μαρία Παλάγκα, Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφου

Τα τελευταία χρόνια οι μελέτες της συναισθηματικής νοημοσύνης των εκπαιδευτικών έχουν αυξηθεί, αποδεικνύοντας τις θετικές επιδράσεις της σε καταστάσεις εργασιακής εξάντλησης. Στόχος της παρούσας μελέτης ήταν η διερεύνηση της σχέσης της συναισθηματικής νοημοσύνης με την επαγγελματική ικανοποίηση και εξουθένωση των εκπαιδευτικών. Στην έρευνα συμμετείχαν 131 εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης από διάφορες περιοχές της Ελλάδας. Οι εκπαιδευτικοί συμπλήρωσαν το «Ερωτηματολόγιο Συναισθηματικής Νοημοσύνης- Emotional Intelligence Scale (WLEI), το «Ερωτηματολόγιο Καταγραφής της Επαγγελματικής Ικανοποίησης - Employee Satisfaction Inventory (ESI)» και το «Ερωτηματολόγιο Καταγραφής της Επαγγελματικής Εξουθένωσης- Maslach Burnout Inventory (MBIES). Βρέθηκε αρνητική συσχέτιση ανάμεσα στη συναισθηματική νοημοσύνη και την επαγγελματική ικανοποίηση, με την επαγγελματική εξουθένωση. Οι εκπαιδευτικοί, ανεξαρτήτως σχέσεως εργασίας, είχαν κατά μέσο όρο υψηλά επίπεδα συναισθηματικής νοημοσύνης, μέτρια προς υψηλά επίπεδα επαγγελματικής ικανοποίησης και χαμηλά επίπεδα επαγγελματικής εξουθένωσης. Η 'κατανόηση των συναισθημάτων μου' διέφερε όσον αφορά το φύλο και την εκπαίδευση και αποτελούσε προβλεπτικό παράγοντα επαγγελματικής ικανοποίησης. Επίσης, συσχετίσεις βρέθηκαν ανάμεσα στη διάσταση "μισθός" της επαγγελματικής ικανοποίησης με τις ανεξάρτητες μεταβλητές. Τα αποτελέσματα συζητούνται αναφορικά με την αναγκαιότητα της ύπαρξης συναισθηματικής νοημοσύνης στους εκπαιδευτικούς.

ΑΑΣ_2_8 | Διερεύνηση των επιπτώσεων του μετατραυματικού στρες στις σχολικές συμπεριφορές παιδιών σχολικής ηλικίας μέσω συστηματικής ανασκόπησης πεδίου

Βασιλική Μπελογιάννη, *Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο*

Άννα Τουλουμάκου, *Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Κέντρο SKOPE, Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης*

Πλήθος ερευνών έχουν καταδείξει ότι τα ψυχολογικά τραύματα της παιδικής ηλικίας συνδέονται με πολλαπλές και ενίοτε χρόνιες επιπτώσεις στις γνωστικές, συναισθηματικές, κοινωνικές και συμπεριφορικές δεξιότητες των παιδιών κι εφήβων με ένα σημαντικό ποσοστό εξ αυτών να παρουσιάζει μετατραυματικό στρες για το οποίο σπάνια λαμβάνει έγκαιρη διάγνωση και θεραπεία. Παρά τη συχνότητα και τον αντίκτυπο του μετατραυματικού στρες στο σχολικό πληθυσμό, η σχετική βιβλιογραφία παραμένει περιορισμένη και αποσπασματική. Με βάση τα παραπάνω, η παρούσα έρευνα αποβλέπει στον εντοπισμό, τη σύνθεση και τη χαρτογράφηση της υπάρχουσας επιστημονικής γνώσης αναφορικά με τις επιδράσεις του παιδικού μετατραυματικού στρες στις σχολικές, μαθησιακές και κοινωνικές συμπεριφορές παιδιών σχολικής ηλικίας, όπως αυτές εκδηλώνονται εντός και πέραν του σχολικού πλαισίου. Για τους σκοπούς της έρευνας, πραγματοποιήθηκε μια ανασκόπηση οριοθέτησης (scoring review) με την αναζήτηση σχετικής επιστημονικής και γκρίζας βιβλιογραφίας σε 5 ψηφιακές διεθνείς βάσεις δεδομένων (ERIC, Scopus, PsycArticles, PubMed, and ScienceDirect) για την περίοδο 2016-2021. Από τη διαδικασία της αναζήτησης και της διαλογής των πηγών εντοπίστηκαν αρχικά 17χχχ έρευνες. Από αυτές, περιγράφηκαν και συντέθηκαν τελικά 9 δημοσιευμένες έρευνες ως συναφείς με το σκοπό της έρευνας. Τα αποτελέσματα της έρευνας επιβεβαίωσαν τη σημαντική σχέση ανάμεσα στο μετατραυματικό στρες και μια ποικιλία σχολικών συμπεριφορών, η οποία όμως τείνει να διαφοροποιείται υπό την επίδραση διαφόρων ενδιάμεσων ατομικών και περιβαλλοντικών παραγόντων (ενδεικτικά Α και Β). Τα παραπάνω ευρήματα μπορούν να συμβάλουν στην ενίσχυση της γνώσης αναφορικά με τις επιπτώσεις και τις εκδηλώσεις του παιδικού μετατραυματικού στρες και κατ' επέκταση στην έγκαιρη παρέμβαση για την υποστήριξη των παιδιών με τραύμα.

ΑΑΣ_2_9 | Ο ρόλος του ψυχολόγου στα Κέντρα Διεπιστημονικής Αξιολόγησης, Συμβουλευτικής και Υποστήριξης (ΚΕ.Δ.Α.Σ.Υ.)

Όλγα Μπαλαμπέκου, ΚΕ.Δ.Α.Σ.Υ. Λάρισας

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να γίνει περιγραφή του διακριτού ρόλου, των αρμοδιοτήτων, των καθηκόντων και υποχρεώσεων των ψυχολόγων οι οποίοι εργάζονται στο πλαίσιο λειτουργίας των Κέντρων Διεπιστημονικής Αξιολόγησης, Συμβουλευτικής και Υποστήριξης (ΚΕ.Δ.Α.Σ.Υ.). Πιο συγκεκριμένα θα επιχειρηθεί να αναλυθεί ο ρόλος του ψυχολόγου στην διαδικασία επίτευξης του βασικού σκοπού ίδρυσης και λειτουργίας των ΚΕ.Δ.Α.Σ.Υ. και η θέση του μέσα στη διεπιστημονική ομάδα της συγκεκριμένης εκπαιδευτικής δομής. Θα γίνει προσπάθεια να περιγραφούν οι διαφορετικοί άξονες του υποστηρικτικού του έργου: ψυχοδιαγνωστικός, αξιολογητικός, συμβουλευτικός, υποστηρικτικός και η αλληλεπιδραστική και συμπληρωματική σχέση του με τις υπόλοιπες ειδικότητες που εργάζονται στις συγκεκριμένες δομές στο πλαίσιο μιας διεπιστημονικής προσέγγισης. Θα αναφερθούμε σε καλές πρακτικές μέσα από μελέτες περίπτωσης. Τέλος, θα εστιάσουμε σε περιορισμούς που θέτει ο κανονισμός λειτουργίας και το καθηκοντολόγιο των ψυχολόγων στα ΚΕ.Δ.Α.Σ.Υ..

Λέξεις-κλειδιά: αξιολόγηση, πρόληψη, συμβουλευτική, υποστήριξη, ψυχολόγος

ΑΑΣ_2_10 | Εποπτεία ψυχολόγων στην επαγγελματική εκπαίδευση: τα πρώτα βήματα

Ευδοκία Λαγάκου, Υπηρεσία Παιδιών και Εφήβων, Κέντρο Κοινωνικής Ψυχικής Υγιεινής Βύρωνα –Καισαριανής, Α΄ Ψυχιατρική Κλινική, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Νένα Βλασσά, Γιώργος Γιουκάκης, Ρεβέκκα Γαλιατσάτου, Πέπη Μπελέκου, Μαρία Νικολάου, Άννα Παπαγιάννη, Μίνα Πολέμη-Τοδούλου, Άννα Λαμπίδη, Σύλλογος Ελλήνων Ψυχολόγων

Πρόσφατες αλλαγές στην οργάνωση της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης στο δημόσιο ελληνικό σχολείο είχε ως αποτέλεσμα την πρόσληψη Ψυχολόγων στα Επαγγελματικά Λύκεια. Η παρουσία τους θεωρείται κεντρικής σημασίας όσον αφορά στην βελτίωση του σχολικού κλίματος και στην προώθηση της συνεργασίας και της επικοινωνίας των εμπλεκόμενων μερών στη σχολική κοινότητα (εκπαιδευτικών, μαθητών/τριων, γονέων). Η ανάγκη της εποπτείας των Ψυχολόγων στον νέο τους ρόλο οδήγησε στη δημιουργία Ομάδας Εποπτών αποτελούμενη από έμπειρους Ψυχολόγους με άδεια άσκησης επαγγέλματος διορισμένους από το Υπουργείο Παιδείας σε συνεργασία με τον Σύλλογο Ελλήνων Ψυχολόγων με στόχο την κάλυψη των αναγκών των Ψυχολόγων στα επαγγελματικά λύκεια της χώρας. Παρουσιάζεται η εμπειρία της εποπτείας του πρώτου χρονικού διαστήματος υλοποίησης της με βάση τους εξής άξονες: α) η θεωρητική προσέγγιση της εποπτείας, β) ο ρόλος της Ομάδας Εποπτών στη στήριξη των Ψυχολόγων κατά την άσκηση του ρόλου και των καθηκόντων τους, γ) πρακτικά ζητήματα κατά την εποπτεία, δ) δυνατά σημεία και δυσκολίες σε ατομικό, σχολικό και κοινοτικό επίπεδο και ε) συστάσεις για την συνέχιση και την αποτελεσματικότητα της εποπτείας των Ψυχολόγων στο μέλλον.

ΠΡΟΕΔΡΟΙ: Ανδρέας Μπρούζος, *Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων*
Μαρία Πούλου, *Πανεπιστήμιο Πατρών*

ΑΑΣ_3_1 | Προτάσεις για καλλιέργεια ηθικής νοημοσύνης στη σχολική τάξη

Αικατερίνη Βάσιου, *Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας*
Αφροδίτη Πούλιου, *Εκπαιδευτικός*

Η διαχείριση προβλημάτων συμπεριφοράς του μαθητικού πληθυσμού στο πλαίσιο της σχολικής τάξης αποτελεί μία από τις βασικότερες προκλήσεις που έχουν να αντιμετωπίσουν οι εκπαιδευτικοί κατά την παιδαγωγική διαδικασία. Οι εκπαιδευτικοί συχνά εφαρμόζουν στρατηγικές πρόληψης και τεχνικές αντιμετώπισης προκειμένου να διαχειριστούν αυτά τα προβλήματα, με ανεπιτυχή πολλές φορές αποτελέσματα. Στόχος του εργαστηρίου είναι η διατύπωση μιας νέας πρότασης για τη διαχείριση των προβλημάτων συμπεριφοράς στη σχολική τάξη, μέσω της καλλιέργειας της ηθικής νοημοσύνης, δηλαδή της ηθικής σκέψης και της ηθικής τους συμπεριφοράς του μαθητικού πληθυσμού. Το εργαστήριο απευθύνεται σε εκπαιδευτικούς και φοιτητικό πληθυσμό παιδαγωγικών τμημάτων και καθηγητικών σχολών. Θα αξιοποιηθεί το μοντέλο ηθικής νοημοσύνης της Borba, το οποίο περιλαμβάνει γνωστικές, συναισθηματικές και συμπεριφορικές συνιστώσες, όπως η ενσυναίσθηση, ο αυτοέλεγχος, ο σεβασμός, η καλοσύνη, η συνείδηση, η δικαιοσύνη και η ανεκτικότητα. Οι συμμετέχοντες/ουσες θα δουλέψουν σε τέσσερις μελέτες περιστατικών/υποθετικές ιστορίες (εκφοβισμός, αναπηρία, στερεότυπα για τους ρόλους των φύλων, μετανάστες-πρόσφυγες) και στα προβλήματα συμπεριφοράς του μαθητικού πληθυσμού που απορρέουν από αυτές και τα οποία καλούνται οι εκπαιδευτικοί να διαχειριστούν στη σχολική τάξη. Η μεθοδολογία των προτεινόμενων δραστηριοτήτων θα ακολουθήσει τόσο τις αρχές της βιωματικής εκπαίδευσης, η οποία προϋποθέτει την ενεργητική συμμετοχή του μαθητικού πληθυσμού όσο και της θεωρίας του αυτοπροσδιορισμού, η οποία προωθεί το υποστηρικτικό στυλ των εκπαιδευτικών και την αυτονομία των εκπαιδευόμενων. Τα αποτελέσματα του εργαστηρίου θα αξιολογηθούν από τους/τις συμμετέχοντες/ουσες, στο πλαίσιο της δυνατότητας της ηθικής νοημοσύνης να προτείνει μια νέα προσέγγιση στη διαχείριση των

προβλημάτων συμπεριφοράς, ενισχύοντας τον ρόλο των εκπαιδευτικών και αλλάζοντας τη συμπεριφορά του μαθητικού πληθυσμού στη σχολική τάξη και στο σχολείο γενικότερα.

ΑΑΣ_3_2 | Η εκπαίδευση συναισθηματικής νοημοσύνης στη σχολική κοινότητα

Ελευθερία Μπουγονικολού, *Ψυχολόγος*
Μαρία Παπαγεωργίου, *Ψυχολόγος*

Από την απαρχή της ζωής μας βιώνουμε συναισθήματα, τα οποία διαρκώς μεταβάλλονται, περιπλέκονται και εξελίσσονται παράλληλα με τα αναπτυξιακά μας στάδια. Στο εκπαιδευτικό σύστημα της Ελλάδας ωστόσο, σπανίως υπάρχει διαθέσιμος χώρος και χρόνος για την έκφραση, κατανόηση και διαχείριση των συναισθημάτων των μαθητών. Η συναισθηματική νοημοσύνη ή συναισθηματικός αλφαριθμητισμός αφορά την αναγνώριση, κατανόηση, επεξεργασία και διαχείριση των συναισθημάτων του ίδιου του ατόμου καθώς και των συναισθημάτων των άλλων μέσω της ενσυναίσθησης. Η συναισθηματική νοημοσύνη είναι μία ικανότητα που μαθαίνεται και μπορεί να εξελιχθεί μέσα από την εξάσκηση και την εξοικείωση. Πληθώρα ερευνητικών μελετών έχουν παρατηρήσει ότι ενήλικες με ισορροπημένη ψυχική υγεία, υψηλή εργασιακή απόδοση, ποιοτικές κοινωνικές επαφές, καλύτερη αυτοεικόνα καθώς και ηγετική ικανότητα είναι άνθρωποι με υψηλή συναισθηματική νοημοσύνη, γεγονός που αποδεικνύει την αναγκαιότητα εκμάθησής της ήδη από την παιδική ηλικία. Στόχος του παρόντος βιωματικού εργαστηρίου είναι η εκπαίδευση της συναισθηματικής νοημοσύνης στους επαγγελματίες ψυχικής υγείας με σκοπό την ένταξή της στο σχολικό και οικογενειακό πλαίσιο. Μέσα από την γνωσιακή συμπεριφοριστική θεωρία (cbt) και την θεραπεία μέσω τέχνης θα χρησιμοποιηθούν ψυχο-εκπαιδευτικές τεχνικές με σκοπό να παρουσιαστούν κατάλληλα εργαλεία ένταξης και εκπαίδευσης της συναισθηματικής νοημοσύνης στα σχολεία.

ΑΑΣ_3_3 | Η Ψυχική Ανθεκτικότητα μέσα από το πλαίσιο του σχολείου

Βασιλική Μπερτσιά, Μαρία Πούλου, Πανεπιστήμιο Πατρών

Η Ψυχική Ανθεκτικότητα αποτελεί μία έννοια που απασχολεί τον ερευνητικό κόσμο εδώ και δεκαετίες. Τα τελευταία χρόνια, και ειδικά μετά την έξαρση της πανδημίας covid-19, φάνηκε η ανάγκη και η σπουδαιότητά της για την ψυχοκοινωνική εξέλιξη των παιδιών αλλά και των ενηλίκων. Ουσιαστικά, αποτελεί την ικανότητά μας να διαχειριζόμαστε τις δυσκολίες/δυσχέρειες που ανακύπτουν στη ζωή μας και να καταφέρνουμε να αντεπεξέλθουμε με επιτυχία στους ρόλους που αναλαμβάνουμε σε καθημερινό επίπεδο. Η σημασία της για την ομαλή κοινωνικό-συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών έχει προταθεί από πολλούς ερευνητές. Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να διαφωτίσει θεωρητικά την έννοια, να αναλύσει τις βασικές παραμέτρους που εμπλέκονται στην ανάπτυξή της και να εστιάσει στον ρόλο του σχολείου στην ενδυνάμωσή της. Σύμφωνα με τα διεθνή ερευνητικά δεδομένα, το σχολείο αποτελεί ένα πλαίσιο στο οποίο μπορούν να λάβουν χώρα προγράμματα πρωτογενούς πρόληψης με θετικά αποτελέσματα για την ψυχική υγεία των μαθητών/τριών. Για να συμβεί αυτό, είναι απαραίτητη η αντίστοιχη ενημέρωση, ευαισθητοποίηση και κατάρτιση των εκπαιδευτικών σε αντίστοιχα προγράμματα. Άλλωστε, ο εκπαιδευτικός αποτελεί ένα «σημαντικό άλλο» με τον οποίο το παιδί συνάπτει έναν «δευτερογενή δεσμό προσκόλλησης». Κύριος σκοπός της παρούσας εργασίας, επομένως, είναι να εξετάσει την Ψυχική Ανθεκτικότητα όχι μόνο ως μεμονωμένη έννοια στις ζωές των ανθρώπων, αλλά και ως κομμάτι του σχολικού πλαισίου. Κύρια ερωτήματα στα οποία θα δοθούν απαντήσεις είναι το αν μπορεί να αναπτυχθεί μέσα από σχολικές παρεμβάσεις, με ποιους τρόπους μπορεί να γίνει αυτό και τι αποτελέσματα θα φέρει κάτι τέτοιο για τη μαθητική κοινότητα.

ΑΑΣ_3_4 | Πρόληψη και αντιμετώπιση της σχολικής βίας στα πλαίσια του Ενιαίου Ειδικού Επαγγελματικού Γυμνασίου – Λυκείου

Παναγιούλα Μαραζάκη, Μαρία Οικονόμου, Ελένη Νικολοπούλου, Ζωή Κατσή, Καλλιόπη Διμήδη, Παναγιώτα Νικολοπούλου, *Ενιαίο Ειδικό Επαγγελματικό Γυμνάσιο – Λύκειο Ελευσίνας*

Η παρούσα έρευνα εξετάζει τη σχολική βία στο πλαίσιο του Ειδικού Επαγγελματικού Σχολείου (ΕΝΕΕΓΥΛ). Στόχος είναι η διερεύνηση των περιστατικών βίας και θυματοποίησης τόσο σε σχέση με το φύλο, την ηλικία και την εντοπιότητα όσο και σε σχέση με τις ποικίλες διαταραχές, με σκοπό τη δημιουργία ενός ασφαλούς σχολικού περιβάλλοντος, μέσω της πρόληψης και αντιμετώπισης της σχολικής βίας και του εκφοβισμού. Απώτερος στόχος είναι η κοινωνική αλλαγή μαθητών και εκπαιδευτικών και κατ' επέκταση η αναμόρφωση του σχολικού πλαισίου. Για το σκοπό αυτό διενεργήθηκε μια χειραφετητική έρευνα δράσης με εμπλεκόμενους τους μαθητές, τους εκπαιδευτικούς και τους γονείς του ΕΝΕΕΓΥΛ Ελευσίνας σε δύο άξονες: την μείωση των περιστατικών σχολικής βίας και θυματοποίησης και την συμμετοχή των εκπαιδευτικών σε επιμορφώσεις και δράσεις. Η έρευνα σχεδιάστηκε και επανασχεδιάστηκε σε πέντε κύκλους. Αρχικά διερευνήθηκαν τα περιστατικά βίας και θυματοποίησης μέσω του σχολικού ημερολογίου, διεξήχθη ποσοτική έρευνα με ερωτηματολόγιο κλειστού τύπου, που δόθηκε σε όλους τους μαθητές αλλά και ποιοτική έρευνα για την εμβάθυνση στους παράγοντες που οδηγούν σε αυτά τα περιστατικά (μεθοδολογική τριγωνοποίηση). Στη συνέχεια σχεδιάστηκαν δράσεις που αφορούσαν τους μαθητές σε πρωτογενή πρόληψη: επιμορφώσεις, σχολική διαμεσολάβηση, ενδυνάμωση θυμάτων και παρευρισκόμενων και θέσπιση κανόνων, σε δευτερογενή πρόληψη: ψυχοεκπαιδευτικές δράσεις και σε τριτογενή πρόληψη: εργαστήρια ανάπτυξης δεξιοτήτων. Τέλος σχεδιάστηκαν και υλοποιήθηκαν δράσεις εμπλοκής των εκπαιδευτικών και των γονέων. Τα δεδομένα τριγωνοποιήθηκαν και αναλύθηκαν. Οι μαθητές και οι εκπαιδευτικοί ενεπλάκησαν ενεργά και συνεργάστηκαν σε όλες τις φάσεις της έρευνας και αυξήθηκε ο βαθμός ευαισθητοποίησης, ενώ τα περιστατικά βίας παρουσίασαν μείωση κατά το δεύτερο τετράμηνο του σχολικού έτους.

ΑΑΣ_3_5 | Όταν «Οι ευγενείς ιππότες της στρογγυλής τάξης σε επικίνδυνες αποστολές» συναντούν τον «Κύκλο των 4»: δύο παρεμβάσεις πρωτογενούς πρόληψης του σχολικού εκφοβισμού

Αύρα Βαζαίου, Ναταλία Τζοβάρια, Κέντρο Πρόληψης των Εξαρτήσεων και Προαγωγής της Ψυχοκοινωνικής Υγείας Αθήνας «Αθηνά-Υγεία»

«Οι ευγενείς ιππότες της στρογγυλής τάξης σε επικίνδυνες αποστολές» και «Ο κύκλος των 4» αποτελούν, για την Α΄θμια και Β΄θμια εκπαίδευση αντίστοιχα, παρεμβάσεις ευαισθητοποίησης των μαθητ(ρι)ών για την σχολική βία και τον εκφοβισμό. Στο θεωρητικό πλαίσιο αξιοποιούνται στοιχεία από την θετική ψυχολογία, την συστημική προσέγγιση και την ψυχοεκπαίδευση. Σκοπός είναι η ευαισθητοποίηση των μαθητ(ρι)ών για τον σχολικό εκφοβισμό μέσω της αποδόμησης της βίας και την αποδυνάμωση των στοιχείων εκείνων που την ενισχύουν στο σχολικό περιβάλλον. Αυτό επιτυγχάνεται με την ανάπτυξη και ενδυνάμωση ατομικών και κοινωνικών δεξιοτήτων καθώς και τη δημιουργία συνεργατικού και συμπεριληπτικού κλίματος στην τάξη. Ειδικότερα, στον «Κύκλο των 4» επιχειρείται μια κριτική προσέγγιση και λειτουργική αναδιατύπωση των όρων που χρησιμοποιούνται ευρέως για τον σχολικό εκφοβισμό, όπως αυτοί του θύτη, του θύματος και του παρατηρητή. Την ίδια στιγμή, οι «Ιππότες», εστιάζουν στη σημασία της ευγένειας, αξιοποιώντας πρωτότυπες ιστορίες για τα παιδιά που αφορούν στην άσκηση σωματικής, λεκτικής ή διαδικτυακής βίας. Η μέθοδος εργασίας και για τις δύο αυτές παρεμβάσεις είναι μαθητοκεντρική και εδράζεται στην βιωματική, ομαδοσυνεργατική προσέγγιση όπου δίνεται έμφαση στην διεργασία της ομάδας-τάξης με την αξιοποίηση αλληλεπιδραστικών δραστηριοτήτων. Τα αποτελέσματα από την έως τώρα εφαρμογή στο πεδίο φαίνονται ενθαρρυντικά, με τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές/τις μαθήτριες να αξιολογούν θετικά την εμπειρία τους και να επαναπροσδιορίζουν την στάση τους απέναντι στην σχολική βία. Και οι δυο αυτές παρεμβάσεις, έχουν λάβει έγκριση από το Ι.Ε.Π. για το σχολικό έτος 2021-2022 και προτείνονται για εφαρμογή στο πεδίο της πρωτογενούς πρόληψης και της προαγωγής της ψυχοκοινωνικής υγείας στην σχολική κοινότητα.

ΑΑΣ_3_6 | Ψυχοεκπαιδευτική παρέμβαση για τον εθισμό στο διαδίκτυο στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση: Εφαρμογή και αξιολόγηση

Ανδρέας Μπρούζος, Αικατερίνη Παπαδοπούλου, *Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων*

Το φαινόμενο του εθισμού στο διαδίκτυο έχει απασχολήσει συστηματικά τη διεθνή βιβλιογραφία. Τις τελευταίες δεκαετίες, η χρήση του διαδικτύου από τους φοιτητές έχει αυξηθεί δραματικά. Πολλές μελέτες αναδεικνύουν τη συσχέτιση ανάμεσα στην αποτυχία αυτορρύθμισης και τον εθισμό στο διαδίκτυο. Παρόλο που η βιβλιογραφία έχει επισημάνει τις αρνητικές επιπτώσεις του εθισμού στο διαδίκτυο για τους φοιτητές, οι σχετικές παρεμβάσεις είναι ελάχιστες. Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν ο σχεδιασμός, η εφαρμογή και η αξιολόγηση μιας διαδικτυακής, ψυχοεκπαιδευτικής παρέμβασης που αποσκοπούσε στην πρόληψη του εθισμού στο διαδίκτυο και την ενίσχυση της αυτορρύθμισης. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν συνολικά 47 προπτυχιακοί και μεταπτυχιακοί φοιτητές (N= 47, Μ.Ο.ηλικίας = 21, Τ.Α.= 3), εκ των οποίων οι 24 αποτέλεσαν την πειραματική ομάδα και οι 23 την ομάδα ελέγχου αντίστοιχα. Οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να συμπληρώσουν: α) το Τεστ Εθισμού στο Διαδίκτυο (Internet Addiction Test) και β) το ερωτηματολόγιο Αυτορρύθμισης (Self-Regulation Questionnaire) πριν την έναρξη της παρέμβασης, μετά τη λήξη της παρέμβασης και ενάμιση μήνα μετά τη λήξη της παρέμβασης. Η διαδικτυακή παρέμβαση αποτελούνταν από έξι διαδικτυακές συναντήσεις, με χρονική διάρκεια δύο εβδομάδων. Τα αποτελέσματα έδειξαν βελτίωση του συνολικού επιπέδου αυτορρύθμισης στην πειραματική ομάδα, καθώς και μείωση του εθισμού στο διαδίκτυο, σε αντίθεση με τους συμμετέχοντες της ομάδας ελέγχου. Τα αποτελέσματα αυτά διατηρήθηκαν και ενάμιση μήνα μετά τη λήξη της παρέμβασης. Τα θετικά αποτελέσματα της έρευνας αναδεικνύουν την αποτελεσματικότητα των διαδικτυακών παρεμβάσεων στο πεδίο του εθισμού στο διαδίκτυο.

ΑΑΣ_3_7 | Το Κέντρο Πρόληψης «Αθηνά-Υγεία» ως επίσημος τοπικός φορέας προαγωγής της παιδικής ψυχοκοινωνικής υγείας

Ανδρέας Αθανασόπουλος, Σοφία Χιώτη, Νατάσα Βλουτόγλου, Γιώργος Αρβανίτης, *Κέντρο πρόληψης των εξαρτήσεων και προαγωγής της ψυχοκοινωνικής υγείας Αθήνας «Αθηνά Υγεία»*

Το σύγχρονο σχολείο, όντας βασικός πυλώνας διαμόρφωσης κοινωνικών προτύπων, πεποιθήσεων και συμπεριφορών, πέραν των γνώσεων που προσφέρει, στοχεύει στην καλλιέργεια των προσωπικών και κοινωνικών ικανοτήτων, στην ενίσχυση της ψυχικής ανθεκτικότητας και στη λειτουργία του ως ένα υγιές πλαίσιο για την ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη των μαθητών. Η ενδυνάμωση του ρόλου του σχολείου, προκειμένου για την, όσο το δυνατό, ομαλή ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του παιδιού, αφορά στην ενίσχυση των προσωπικών, ψυχολογικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών παραγόντων που προωθούν στάσεις και συμπεριφορές προσανατολιζόμενες σε υγιείς επιλογές, καθυστερώντας ή αποφεύγοντας την έναρξη της χρήσης ψυχοτρόπων ουσιών και, εν γένει, παραβατικών συμπεριφορών.

Βασικός βοηθητικός παράγοντας προς αυτή τη κατεύθυνση, όπως τονίζεται και σε πλήθος ερευνών, είναι τα προγράμματα Πρόληψης των Εξαρτήσεων και Προαγωγής της Ψυχοκοινωνικής Υγείας, που υλοποιούνται στη σχολική κοινότητα, με την συνεργασία των Κέντρων Πρόληψης, σκοπός των οποίων είναι η προάσπιση, η βελτίωση και η προαγωγή της ψυχικής, σωματικής και κοινωνικής υγείας των μαθητών αφενός, με την ανάπτυξη των δεξιοτήτων τους και της κριτικής σκέψης τους και αφετέρου, με την αναβάθμιση του κοινωνικού και φυσικού περιβάλλοντός τους, διαχειριζόμενοι λειτουργικά και εποικοδομητικά τις όποιες αντιξοότητες συναντούν.

Στα πλαίσια μιας ευρύτερης κρατικής κοινωνικής πολιτικής, οι δήμοι αναλαμβάνουν σημαντικό ρόλο στην ενημέρωση και ευαισθητοποίηση σε θέματα προαγωγής της ψυχοκοινωνικής υγείας, στις τοπικές κοινωνίες. Ο Δήμος της Αθήνας, ανταποκρινόμενος στις καθημερινές προκλήσεις που δημιουργούνται και σε συνεργασία με άλλους τοπικούς φορείς, ίδρυσε το Κέντρο Πρόληψης και Προαγωγής της Ψυχοκοινωνικής Υγείας «Αθηνά-Υγεία» που απευθύνεται σε όλους τους πολίτες και οι Υπηρεσίες που προσφέρει διατίθενται δωρεάν.

ΑΑΣ_3_8 | Πρόγραμμα προσωποκεντρικής συμβουλευτικής για την καλλιέργεια ενσυναίσθησης σε επαγγελματίες φροντιστές παιδιών/εφήβων με ψυχικό τραύμα

Ανδρέας Μπρούζος, Αικατερίνη Χάμου, *Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων*

Σκοπός της έρευνας ήταν ο σχεδιασμός, η εφαρμογή και η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας ενός προσωποκεντρικού προγράμματος έξι συναντήσεων ψυχοσυναισθηματικής ενδυνάμωσης και καλλιέργειας ενσυναίσθησης, που συσχετίστηκε με μείωση του δευτερογενούς τραυματικού στρες, σε επαγγελματίες φροντιστές παιδιών/εφήβων με ψυχικό τραύμα. Συμμετείχαν 54 φροντιστές, διαφορετικών ειδικοτήτων, σε δομές παιδικής προστασίας, πρώτης υποδοχής και εκπαίδευσης που συμπλήρωσαν ερωτηματολόγια για την ενσυναίσθηση, το δευτερογενές τραυματικό στρες και την γενική τους υγεία πριν την εφαρμογή του προγράμματος, μετά την ολοκλήρωσή του και ένα μήνα αργότερα. Στην πειραματική ομάδα συμμετείχαν 26 και στην ομάδα ελέγχου 28 επαγγελματίες φροντιστές. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα μετά την ολοκλήρωση του προγράμματος στους συμμετέχοντες της πειραματικής ομάδας παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική αύξηση σε τρεις διαστάσεις της ενσυναίσθησης: της Λήψης Προοπτικής του άλλου, της Φαντασίας για την κατανόηση καταστάσεων που βιώνουν οι άλλοι και του Ενσυναισθητικού Ενδιαφέροντος μπροστά στην ανάγκη ενός άλλου ανθρώπου, σε σύγκριση με τους συμμετέχοντες της ομάδας ελέγχου που δεν παρουσίασαν κάποια αξιοσημείωτη μεταβολή. Στην πειραματική ομάδα, σε αντίθεση με την ομάδα ελέγχου, η αύξηση της ενσυναίσθησης διατηρήθηκε και στο αποτέλεσμα της follow up μέτρησης και επηρέασε τα επίπεδα δευτερογενούς τραυματικού στρες των συμμετεχόντων καθώς παρατηρήθηκε σταθερή μείωση τους από μέτρηση σε μέτρηση, επιβεβαιώνοντας την υπόθεση αρνητικής συσχέτισης ενσυναίσθησης – δευτερογενούς τραυματικού στρες. Το εύρημα αυτό επιβεβαιώνεται από πολλές έρευνες στους επαγγελματίες φροντίδας και υγείας, που αναγνωρίζουν την ενσυναίσθηση και τις σχετικές συναισθηματικές διεργασίες της ως υψίστης σημασίας συμπεριφορά που σχετίζεται με καλύτερα αποτελέσματα στη μετατραυματική εξέλιξη, στη φροντίδα και περίθαλψη ευάλωτων πληθυσμών, υψηλότερη ικανοποίηση και χαμηλότερη ψυχολογική δυσφορία των επαγγελματιών.

Στο χώρο των αναρτημένων ανακοινώσεων θα εκτίθενται αφίσες-έργα από το International School Project:

«Νιώθοντας φροντίδα και υποστήριξη στο σχολείο μας: Ένα ταίδι στον κόσμο» («Feeling CARED in School: A journey around the world”).

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΥΠΕΥΘΥΝΗ: Χρυσή (Σίσσυ) Χατζηχρήστου, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Εκπαίδευση και δράσεις στήριξης των σχολείων στην περίοδο της πανδημίας COVID -19: Διασύνδεση πανεπιστημίου με την κοινότητα και το σχολείο (Μέρος Β)

ΟΡΓΑΝΩΤΡΙΑ/ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Χρυσή Χατζηχρήστου, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

ΣΥΖΗΤΗΤΡΙΑ: Αικατερίνη Γεωργαντή, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Σε αυτό το συμπόσιο θα παρουσιαστούν οι δράσεις που αναπτύχθηκαν από το Εργαστήριο Σχολικής Ψυχολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, λαμβάνοντας υπόψη τις αναδυόμενες ανάγκες των σχολικών/εκπαιδευτικών κοινοτήτων στο πλαίσιο της πανδημίας COVID-19. Το συμπόσιο θα περιλαμβάνει δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος παρουσιάζονται δράσεις ενημέρωσης, ευαισθητοποίησης και εκπαίδευσης με σκοπό την στήριξη σχολικών/εκπαιδευτικών κοινοτήτων και την προαγωγή της ψυχικής ανθεκτικότητας στην περίοδο της πανδημίας COVID-19. Στο δεύτερο μέρος περιγράφονται παραδείγματα εφαρμογής σε σχολεία του διεθνούς project: «Νιώθοντας φροντίδα και υποστήριξη στο σχολείο μας: Ένα ταξίδι στον κόσμο», "Feeling CARED in School: A Journey Around the World".

Δημιουργώντας «δεσμούς φροντίδας» στο σχολείο μέσα από το διεθνές project «Νιώθοντας φροντίδα και υποστήριξη στο σχολείο μας: Ένα ταξίδι στον κόσμο», “Feeling CARED in School: A journey around the world”

Δανάη Αθανασίου, Θεοδώρα Υφαντή, Διαμάντω Φραγκιαδάκη,
Αικατερίνη Λαμπροπούλου, Χρυσή Χατζηχρήστου,
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Σε περιόδους κρίσης, όπως στην περίπτωση της πανδημίας, το σχολείο μπορεί να λειτουργήσει προστατευτικά για την ψυχική υγεία των παιδιών, την ενίσχυση της ψυχικής τους ανθεκτικότητας και την προαγωγή της ψυχικής τους ευεξίας, παρέχοντας ευκαιρίες για την κοινωνικοσυναισθηματική προσαρμογή των μαθητών. Στην παρούσα εισήγηση παρουσιάζεται το Διεθνές Project «Νιώθοντας φροντίδα και υποστήριξη στο σχολείο μας: Ένα ταξίδι στο δικό μας κόσμο» (“Feeling CARED in School: A Journey Around the World”) που διοργανώνεται από το Εργαστήριο Σχολικής Ψυχολογίας, ΕΚΠΑ σε συνεργασία με το ISPA School Psychology Trainers Task Force και the ISPA Student Organizing Committee. Απώτερος σκοπός της παρούσας διεθνούς πρωτοβουλίας αποτελεί η ανάδειξη του ρόλου του σχολείου/τάξη ως σταθερή αξία που στηρίζει τα παιδιά, σε δύσκολες περιόδους καθώς και η ανταλλαγή εμπειριών σχολικών κοινοτήτων ανά τον κόσμο ως έμπνευση για τον τρόπο που το σχολείο μπορεί να προσφέρει φροντίδα και υποστήριξη στα μέλη του. Στην παρουσίαση περιγράφεται αναλυτικά ο σκοπός του εγχειρήματος και η διαδικασία σχεδιασμού και υλοποίησης. Επιπλέον παρουσιάζονται βασικοί άξονες που πρόεκυψαν από την ποιοτική ανάλυση δεδομένων με βάση τη συζήτηση στις τάξεις σχολείων της Ελλάδας και άλλων χωρών. Τέλος, συζητείται η σημασία συνεργατικών δράσεων σε διεθνές επίπεδο για τη στήριξη των σχολείων σε δύσκολες περιόδους.

Το σχολείο ως προστατευτικό πλαίσιο για την κοινωνική και συναισθηματική προσαρμογή στην περίοδο της πανδημίας COVID-19: Εφαρμογή του διεθνούς project «Νιώθοντας φροντίδα και υποστήριξη στο σχολείο μας: Ένα ταξίδι στον κόσμο», σε σχολεία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης

Μαρία Βάθη, Ιωάννα Μαγοπούλου, Βικτώρια Γαϊδατζή, Μαρίνα Καβουρίδη, Άρια Κωνσταντινίδη, Δέσποινα Κουνενάκη, Ιωάννης Μαυρίδης, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Ο σύνθετος και πολυεπίπεδος ρόλος του σύγχρονου σχολείου, αναδύθηκε κατά τη διάρκεια της πανδημίας, καθώς η εξέλιξη των μαθητών σε μαθησιακό, ψυχοκοινωνικό και ψυχοσυναισθηματικό επίπεδο, συνδέεται σε σημαντικό βαθμό με τη φοίτησή τους σε αυτό. Αποτελεί, δηλαδή, το πλαίσιο εκείνο που δίνει τη δυνατότητα στους μαθητές να συνδεθούν με σημαντικούς άλλους και να ενισχύσουν την ψυχική τους ανθεκτικότητα, ειδικά σε περιόδους κρίσεων. Στην εισήγηση παρουσιάζεται η εφαρμογή του διεθνούς project "Feeling Cared in School: A Journey Around the World" του Εργαστηρίου Σχολικής Ψυχολογίας του ΕΚΠΑ, σε σχολεία της ευρύτερης περιοχής των Αθηνών. Ειδικότερα, το πρόγραμμα αποτελείται από πέντε επιμέρους άξονες, τη συνεκτικότητα, την αίσθηση αποδοχής και του σεβασμού, την ενδυνάμωση και την ανακάλυψη των δυνατοτήτων. Οι μαθητές, προσχολικής και σχολικής ηλικίας, επεξεργάστηκαν ομαδοσυνεργατικά τους άξονες αυτούς και στη συνέχεια αποτύπωσαν τις ποιότητες και τις ιδιαιτερότητες του σχολείου σε σχετικές αφίσες. Τα θέματα που πραγματεύτηκαν αφορούσαν τόσο ζητήματα που τους απασχόλησαν στο διάστημα της εξ αποστάσεως διδασκαλίας όσο και κατά την επιστροφή τους στο σχολείο. Φάνηκε, δηλαδή, η σημασία της σχολικής κοινότητας και των σχέσεων που διαμορφώνονται εντός αυτής, ως προστατευτικών παραγόντων, που συμβάλλουν στην ενίσχυση της ψυχικής ανθεκτικότητας. Επιπλέον θέματα, όπως είναι η υπευθυνότητα, η ανάγκη για κοινωνική αλληλεπίδραση και αποδοχή καθώς και η αίσθηση του ανήκειν, απασχόλησαν τους μαθητές. Οι όποιες διαφορές παρατηρήθηκαν στις αντιλήψεις για το ρόλο του σχολείου μεταξύ μαθητών προσχολικής και σχολικής ηλικίας, σχετίζονται, ενδεχομένως με αναπτυξιακές ή/και άλλες ευρύτερες παραμέτρους. Τα παραπάνω θα συζητηθούν σε σχέση με το διευρυμένο ρόλο του σύγχρονου σχολείου.

Το σχολείο ως προστατευτικό πλαίσιο για την κοινωνική και συναισθηματική προσαρμογή στην περίοδο της πανδημίας COVID-19: Εφαρμογή του διεθνούς project «Νιώθοντας φροντίδα και υποστήριξη στο σχολείο μας: Ένα ταξίδι στον κόσμο», σε σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης

Ελένη Παραγυιού, Χαλίνα Σιδηροπούλου, Ευαγγελία Λιακοπούλου,
Δέσποινα Αθανασιάδου, Βασιλική Αρχολέκα, Σπυριδούλα Κοκκάλα,
Ευστράτιος Ματζάνας, Μαρία Φιτσάκη,
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η σχολική κοινότητα καλείται σε περιόδους κρίσεων, όπως αυτή της πανδημίας, να λειτουργήσει προστατευτικά και να συμβάλλει στην ενδυνάμωση των μελών της. Αφού λήφθησαν υπόψη οι αλλαγές που συμβαίνουν κατά τη διάρκεια της εφηβικής ηλικίας σε όλους τους βασικούς τομείς της ανάπτυξης, εφαρμόστηκε, σε σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, το διεθνές project "Feeling CARED in school". Οι πέντε άξονες του προγράμματος - συνεκτικότητα, αίσθηση αποδοχής και σεβασμού, ενδυνάμωση και ανακάλυψη δυνατοτήτων – προσεγγίστηκαν με τρόπο ομαδοσυνεργατικό, αναδεικνύοντας τη δυναμική κάθε τάξης. Από την εφαρμογή του προγράμματος αυτού αναδείχθηκε η σημασία του σχολείου για τους εφήβους, ως προστατευτικού παράγοντα, τόσο σε ψυχοσυναισθηματικό, όσο και σε ψυχοκοινωνικό επίπεδο. Ειδικότερα, η σχέση με τους εκπαιδευτικούς, η συμμετοχή στην ομάδα των συνομηλίκων, η αποδοχή της διαφορετικότητας, η διαχείριση του άγχους επίδοσης, οι δράσεις που συμβάλλουν στη διαμόρφωση μιας θετικής και ταυτόχρονα ρεαλιστικής εικόνας του εαυτού είναι ορισμένες από τις παραμέτρους που καθιστούν το σχολείο «σταθερά» σε μια διαρκώς μεταβαλλόμενη πραγματικότητα. Καλείται, δηλαδή, το σύγχρονο σχολείο να πλαισιώσει τις ανάγκες των μαθητών σφαιρικά, με τρόπο συνεκτικό, υπό το πρίσμα μιας διεπιστημονικής προσέγγισης.

Ψυχοεκπαιδευτικές παρεμβάσεις στο σχολικό πλαίσιο

ΟΡΓΑΝΩΤΗΣ/ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Ανδρέας Μπρούζος, *Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων*

ΣΥΖΗΤΗΤΡΙΑ: Αγγελική Λεονταρή, *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*

Οι ψυχοεκπαιδευτικές παρεμβάσεις είναι ένας διαδεδομένος τρόπος ομαδικής εργασίας με παιδιά. Οι δομημένες συναντήσεις, το συγκροτημένο θεραπευτικό πρωτόκολλο, οι σαφείς στόχοι και η σύντομη χρονική διάρκειά τους αποτελούν στοιχεία που ενισχύουν την ελκυστικότητά τους ως μορφή παρέμβασης στο σχολικό πλαίσιο. Το συμπόσιο περιλαμβάνει πέντε εισηγήσεις οι οποίες παρουσιάζουν τα αποτελέσματα ψυχοεκπαιδευτικών παρεμβάσεων που εφαρμόστηκαν σε σχολικά περιβάλλοντα. Η πρώτη εισήγηση, με τίτλο «Αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας ενός προγράμματος εκπαίδευσης ανθρωπίνων δικαιωμάτων για την ενίσχυση της ενσυναίσθησης και της σχολικής προσαρμογής μαθητών δημοτικού», εστιάζει σε ένα καθολικό πρόγραμμα εκπαίδευσης ανθρωπίνων δικαιωμάτων για την ενίσχυση της σχολικής εμπλοκής παιδιών του δημοτικού σχολείου μέσα από την εκμάθηση και εφαρμογή των δικαιωμάτων τους. Η δεύτερη εισήγηση έχει τίτλο «Αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας μίας θετικής ψυχολογικής παρέμβασης για την ενίσχυση της ψυχικής ανθεκτικότητας και της ψυχολογικής ευζωίας προ-εφήβων που διαβιούν σε συνθήκες φτώχειας». Σε αυτήν εξετάζεται η αποτελεσματικότητα ενός ψυχοεκπαιδευτικού προγράμματος θετικής ψυχολογίας που εφαρμόστηκε στο σχολικό πλαίσιο και αποσκοπούσε στη βελτίωση της ψυχικής ανθεκτικότητας και της ψυχολογικής ευζωίας φτωχών προ-εφήβων. Η τρίτη εισήγηση, με τίτλο «Υλοποίηση και αξιολόγηση ενός ψυχοεκπαιδευτικού προγράμματος για την ενίσχυση της αισιοδοξίας και της ελπίδας σε παιδιά ηλικίας 8-12 ετών», εστιάζει στην αξιολόγηση ενός ψυχοεκπαιδευτικού προγράμματος που είχε ως στόχο να βοηθήσει μαθητές του δημοτικού σχολείου να αναπτύξουν έναν πιο αισιόδοξο τρόπο σκέψης, να ενισχύσουν το αίσθημα της ελπίδας και την αυτοεκτίμησή τους και, επιπλέον, να καλλιεργήσουν δεξιότητες επίλυσης προβλημάτων και διαχείρισης του άγχους. Η τέταρτη εισήγηση έχει τίτλο «Διερεύνηση της αποτελεσματικότητας μιας ομαδικής παρέμβασης για την ενίσχυση της

ψυχικής ευζωίας παχύσαρκων/υπέρβαρων παιδιών». Σε αυτήν, συζητούνται ο σχεδιασμός και η εφαρμογή ενός ομαδικού προγράμματος προσανατολισμένου στην προσωποκεντρική παιγνιοθεραπεία και την αφηγηματική συμβουλευτική για την ενίσχυση της ευζωίας παιδιών τα οποία έχουν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά στην εξωτερική τους εμφάνιση. Τέλος, η πέμπτη εισήγηση με τίτλο «Ψυχοεκπαίδευση στο πλαίσιο του θανάτου για τη μείωση του φόβου-άγχους και την αλλαγή στάσεων», εξετάζει την αποτελεσματικότητα ενός ψυχοεκπαιδευτικού προγράμματος για τη διαχείριση του φόβου και του άγχους που προκαλεί στους προεφήβους ο θάνατος. Το πρόγραμμα είχε ως στόχο την αναπλαισίωση των στάσεων των συμμετεχόντων απέναντι στο θάνατο και την καλλιέργεια ενός αισιόδοξου τρόπου σκέψης σχετικά με αυτόν.

Αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας ενός προγράμματος εκπαίδευσης ανθρωπίνων δικαιωμάτων για την ενίσχυση της ενσυναίσθησης και της σχολικής προσαρμογής μαθητών δημοτικού

Βαΐα Σταύρου, Ανδρέας Μπρούζος, *Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων*

Στέφανος Βασιλόπουλος, *Πανεπιστήμιο Πατρών*

Βασίλειος Κούτρας, *Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων*

Η εκπαίδευση ανθρωπίνων δικαιωμάτων φαίνεται να ασκεί θετική επίδραση στη σχολική καθημερινότητα των παιδιών. Η εφαρμογή σχετικών προγραμμάτων στο σχολείο επιβεβαιώνει την αξία τους βελτιώνοντας την κατανόηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την εμπλοκή στη μαθησιακή και εκπαιδευτική διαδικασία, τη θετική κοινωνική συμπεριφορά, και τη διαχείριση των συγκρούσεων. Ο σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η αξιολόγηση ενός βραχυπρόθεσμου σχολικού προγράμματος εκπαίδευσης ανθρωπίνων δικαιωμάτων 12 συναντήσεων για την ενίσχυση της ενσυναίσθησης και της σχολικής προσαρμογής. Το δείγμα αποτέλεσαν Έλληνες μαθητές ($n = 340$) δημοτικών σχολείων της Θεσσαλονίκης, οι οποίοι διαχωρίστηκαν σε ομάδα παρέμβασης ($n = 187$) και ομάδα ελέγχου ($n = 153$). Η ομάδα παρέμβασης συμμετείχε σε ένα εθελοντικό πρόγραμμα διάρκειας 12 εβδομάδων με δραστηριότητες του εγχειριδίου *Comprasito*. Όλοι οι συμμετέχοντες συμπλήρωσαν μία εβδομάδα πριν και μετά από την παρέμβαση ένα γραπτό ερωτηματολόγιο για την αξιολόγηση της ενσυναίσθησης, της σχολικής αρέσκειας, της σχολικής αποφυγής, και της μοναξιάς. Οι συμμετέχοντες συμπλήρωσαν το ίδιο ερωτηματολόγιο σε μία επαναληπτική μέτρηση τέσσερις μήνες έπειτα από τη λήξη της παρέμβασης. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τα μέλη της ομάδας παρέμβασης εμφάνισαν σταδιακά υψηλότερη ενσυναίσθηση και σχολική αρέσκεια, ενώ μειώθηκε η σχολική αποφυγή και το συναίσθημα μοναξιάς στο σχολείο. Αντίθετα, τα μέλη της ομάδας ελέγχου σημείωσαν χαμηλότερη ενσυναίσθηση και σχολική αρέσκεια κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους με παράλληλη αύξηση της σχολικής αποφυγής και του συναίσθηματος της μοναξιάς. Η παρούσα έρευνα ανέδειξε τη σημασία της εκπαίδευσης ανθρωπίνων δικαιωμάτων για τα παιδιά και υποστήριξε το όφελος εφαρμογής αντίστοιχων προγραμμάτων στο σχολείο. Οι περιορισμοί αναλύονται και γίνονται προτάσεις για μελλοντικές ερευνητικές κατευθύνσεις.

Αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας μίας θετικής ψυχολογικής παρέμβασης για την ενίσχυση της ψυχικής ανθεκτικότητας και της ψυχολογικής ευζωίας προ-εφήβων που διαβιούν σε συνθήκες φτώχειας

Χριστίνα Τάσση, Ανδρέας Μπρούζος, *Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων*

Στέφανος Βασιλόπουλος, *Πανεπιστήμιο Πατρών*

Βασίλειος Κούτρας, *Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων*

Ο αριθμός των παιδιών που διαβιούν σε συνθήκες φτώχειας είναι μεγάλος σε όλες τις ανεπτυγμένες χώρες και η συζήτηση της ανάπτυξης σ' αυτά πλήθους ψυχολογικών προβλημάτων καλά εδραιωμένη. Ωστόσο, έλλειμμα παρατηρείται στη βιβλιογραφία ως προς τη διενέργεια ομαδικών ψυχολογικών παρεμβάσεων σε φτωχά παιδιά. Γι' αυτό, σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν η διερεύνηση της έκβασης μιας θετικής ψυχολογικής παρέμβασης 10 συναντήσεων, σχεδιασμένης να ενισχύσει την ψυχική ανθεκτικότητα και την ψυχολογική ευζωία φτωχών προ-εφήβων στο σχολικό πλαίσιο. Στην έρευνα συμμετείχαν 270 μαθητές (131 αγόρια, 139 κορίτσια) της ΣΤ' Δημοτικού (Μ.Ο.ηλικίας=11.07, Τ.Α.=0.26), από τους οποίους οι 145 συγκρότησαν την πειραματική ομάδα και οι 125 την ομάδα ελέγχου, που δεν έλαβε καμίας μορφής παρέμβαση. Η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας της παρέμβασης επιχειρήθηκε συλλέγοντας δεδομένα δύο εβδομάδες πριν-και-μετά την παρέμβαση και επαναληπτικά, έπειτα από δύο μήνες, μέσω ερωτηματολογίων που συμπλήρωσαν οι μαθητές και μετρούσαν το επίπεδο της ψυχικής ανθεκτικότητας και της ψυχολογικής ευζωίας τους. Τα αποτελέσματα έδειξαν στατιστικά σημαντική αύξηση του επιπέδου της ψυχικής ανθεκτικότητας και της ψυχολογικής ευζωίας μόνο στους συμμετέχοντες της πειραματικής ομάδας. Ακόμη, το αυξημένο επίπεδο των εν λόγω μεταβλητών φάνηκε να διατηρείται κατά την επαναληπτική μέτρηση. Η πρακτική αξία των ευρημάτων και προτάσεις μελλοντικής έρευνας συζητώνται.

Η ερευνητική εργασία υποστηρίχθηκε από το Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας και Καινοτομίας (ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ.) στο πλαίσιο της δράσης «Υποτροφίες ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ. Υποψηφίων Διδασκόντων» (Αριθμός Υποτροφίας: 766)

Υλοποίηση και αξιολόγηση ενός ψυχοεκπαιδευτικού προγράμματος για την ενίσχυση της αισιοδοξίας και της ελπίδας σε παιδιά ηλικίας 8-12 ετών

Βασιλική Μπαούρδα, Ανδρέας Μπρούζος, *Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων*
Στέφανος Βασιλόπουλος, Βαΐα Σταύρου, *Πανεπιστήμιο Πατρών*

Σκοπός της έρευνας ήταν να αξιολογήσει μία θετική ψυχολογική παρέμβαση που εφαρμόστηκε σε παιδιά ηλικίας 8-12 ετών με στόχο την ενίσχυση του αισιόδοξου και ελπιδοφόρου τρόπου σκέψης και των προσαρμοστικών στρατηγικών αντιμετώπισης. Στην έρευνα συμμετείχαν 361 μαθητές (229 ομάδα παρέμβασης και 132 ομάδα ελέγχου) 8-12 ετών (Μ.Ο. = 9,91 ± 1,26). Το ψυχοεκπαιδευτικό πρόγραμμα αποτελούνταν από οκτώ συναντήσεις, οι οποίες περιλάμβαναν ατομικές και ομαδικές δραστηριότητες ανάλογα με τη θεματολογία κάθε συνάντησης. Οι δραστηριότητες είχαν ως στόχο να βοηθήσουν τους μαθητές να αναπτύξουν ένα αισιόδοξο τρόπο σκέψης, να ενισχύσουν το αίσθημα της ελπίδας, να τονώσουν την αυτοεκτίμησή τους και, τέλος, να εκπαιδεύσουν τους μαθητές σε δεξιότητες επίλυσης προβλημάτων και διαχείρισης άγχους. Πριν από την έναρξη του προγράμματος και μετά την ολοκλήρωσή του χορηγήθηκαν στους μαθητές ερωτηματολόγια τα οποία αξιολογούσαν: α) την αισιοδοξία-απαισιοδοξία (Youth Life Orientation Test· Ey, et al., 2005), β) την αυτοεκτίμηση (Rosenberg Self-Esteem Scale· Rosenberg, 1965), γ) την ελπίδα (Children's Hope Scale· Snyder, Rand & Sigmon, 2002), δ) τις στρατηγικές αντιμετώπισης (Schoolagers' Coping Strategies Inventory· Ryan-Wenger, 1990), ε) τις κοινωνικές δεξιότητες (Children's Self-Report Social Skills Scale· Danielson & Phelps, 2003), και στ) το άγχος (Children's Manifest Anxiety Scale-Revised· Reynolds & Richmond, 1978) των συμμετεχόντων. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι μαθητές που συμμετείχαν στο ψυχοεκπαιδευτικό πρόγραμμα σημείωσαν στατιστικά σημαντική αύξηση, συγκριτικά με τους μαθητές της ομάδας ελέγχου, στα επίπεδα της αισιοδοξίας, της ελπίδας και της αυτοεκτίμησης, στη χρήση συγκεκριμένων στρατηγικών αντιμετώπισης (αντιμετώπιση μέσω δραστηριοτήτων, αποφυγής και επίλυσης προβλήματος) και στο αίσθημα κοινωνικής αρέσκειας, ενώ παράλληλα εμφάνισαν σημαντική μείωση στο αίσθημα της απαισιοδοξίας και στις σωματικές εκδηλώσεις του άγχους.

Διερεύνηση της αποτελεσματικότητας μιας ομαδικής παρέμβασης για την ενίσχυση της ψυχικής ευζωίας παχύσαρκων/υπέρβαρων παιδιών

Καλλιόπη Μόσχου, Ανδρέας Μπρούζος, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Στέφανος Βασιλόπουλος, Πανεπιστήμιο Πατρών

Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν η αξιολόγηση μιας ομαδικής παρέμβασης, η οποία, έχοντας ως βάση της τις αρχές της αφηγηματικής συμβουλευτικής και της προσωποκεντρικής παιγνιοθεραπείας, αποσκοπούσε στη βελτίωση της ψυχικής ευζωίας παιδιών με υπερβάλλον βάρος. Στο πρόγραμμα συμμετείχαν 70 παχύσαρκα/υπέρβαρα παιδιά ηλικίας 9 - 12 ετών (Μ.Ο. = 10.51, Τ.Α. = 0.99), από τα οποία τα 43 σχημάτισαν την πειραματική ομάδα (Μ.Ο. = 10.74, Τ.Α. = 0.95) και τα 27 την ομάδα ελέγχου (Μ.Ο. = 10.89, Τ.Α. = 1.01). Τα παιδιά της πειραματικής ομάδας χωρίστηκαν σε 6 ομάδες. Οι συμμετέχοντες στην πειραματική ομάδα συμπλήρωναν, πριν από την έναρξη και μετά τη λήξη του προγράμματος, μια σειρά από κλίμακες ανίχνευσης των συναισθημάτων τους. Το πρόγραμμα είχε διάρκεια έξι συναντήσεων και περιελάμβανε ομαδικές δραστηριότητες ανάλογες με τον στόχο των συναντήσεων. Τα ευρήματα παρέχουν επαρκή στήριξη στην υπόθεση ότι η παρέμβαση συνέβαλε ουσιαστικά στη βελτίωση της ψυχικής ευζωίας των συμμετεχόντων.

Ψυχοεκπαίδευση στο πλαίσιο του θανάτου για τη μείωση του φόβου - άγχους και την αλλαγή στάσεων

Γιαννούλα Δικαίου, Ανδρέας Μπρούζος, *Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων*
Αγγελική Λεονταρή, *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*

Ωφέλιμα για τα παιδιά είναι τα προγράμματα παρέμβασης περιθανάτιας αγωγής. Ο θάνατος ως παράγοντας φόβου έχει παρατηρηθεί να αυξάνεται κατά την πρώιμη εφηβεία και είναι αρνητικά συνδεδεμένος με τη θετική στάση αποδοχής του ως ένα φυσιολογικό και αναπόσπαστο τμήμα της ζωής. Ο φόβος ενεργοποιεί αποφευκτικές στάσεις και αντιδράσεις απέναντι στον θάνατο με δυνητικές ψυχολογικές επιπτώσεις στη μετέπειτα ζωή του ατόμου. Η παρούσα έρευνα αποσκοπεί στην αξιολόγηση ενός ψυχοεκπαιδευτικού προγράμματος για τη μείωση του αισθήματος του φόβου-άγχους παιδιών πρώιμης εφηβείας και την αλλαγή στάσεων απέναντι στο πλαίσιο του θανάτου. Στην έρευνα συμμετείχαν 226 μαθητές Δημοτικών και Γυμνασίων (103 στην ομάδα παρέμβασης και 123 στην ομάδα ελέγχου) 11-14 ετών ($M.O. = 12,28 \pm 5,61, 12,80 \pm 4,38$). Το πρόγραμμα παρέμβασης περιελάμβανε δραστηριότητες για την αναγνώριση του γνωστικού τριγώνου, τη γνωστική αναδόμηση, την εκμάθηση και εφαρμογή κατάλληλων στρατηγικών διαχείρισης, καθώς και την ενίσχυση ενός αισιόδοξου τρόπου σκέψης σχετικά με την αξία της ζωής. Οι μαθητές της ομάδας παρέμβασης σημείωσαν στατιστικά σημαντική μείωση στο αίσθημα του φόβου-άγχους απέναντι στον θάνατο συγκριτικά με τους μαθητές της ομάδας ελέγχου. Κατά την επαναληπτική μέτρηση φάνηκε είτε να διατηρούνται τα χαμηλά επίπεδα του φόβου-άγχους είτε να μειώνονται περαιτέρω με στατιστικά σημαντικό τρόπο. Ανάλογα ήταν και τα αποτελέσματα ως προς την αλλαγή των στάσεων των μαθητών απέναντι στον θάνατο και στις δύο μετρήσεις. Συμπερασματικά, μια ομαδική ψυχοεκπαιδευτική παρέμβαση όπως αυτή μειώνει σε σημαντικό βαθμό τον φόβο και το άγχος των παιδιών για τον θάνατο συμβάλλοντας στη θετική αλλαγή των στάσεων.

Δυσκολίες μάθησης και αναπτυξιακές διαταραχές: Αξιολόγηση γλωσσικών δεξιοτήτων

ΟΡΓΑΝΩΤΡΙΑ/ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Γεωργία Ανδρέου, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

ΣΥΖΗΤΗΤΡΙΑ: Σταυρούλα Σταυρακάκη, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Αναπτυξιακή Γλωσσική Διαταραχή και γραπτός λόγος: Δεδομένα από την ελληνική γλώσσα

Γεωργία Ανδρέου, Βασιλική Ασλάνογλου, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Η Αναπτυξιακή Γλωσσική Διαταραχή (ΑΓΔ) είναι μια νευροαναπτυξιακή διαταραχή σύνθετης γενετικής αιτιολογίας που αφορά το 7,4% του πληθυσμού. Τα άτομα με ΑΓΔ παρουσιάζουν ετερογένεια στο προφίλ τους με κύρια χαρακτηριστικά τα προβλήματα στον προφορικό λόγο, την καθυστέρηση στην ομιλία, το φτωχό λεξιλόγιο, τη δυσκολία επανάληψης ψευδολέξεων, τη δυσκολία κατά την επικοινωνία με άλλα άτομα και κατά την παραγωγή γραπτού λόγου. Ο μεγαλύτερος αριθμός των ερευνών που έχει διεξαχθεί στη συγκεκριμένη ομάδα αφορά την αγγλική γλώσσα και έχει μελετήσει τον προφορικό λόγο, ενώ ο γραπτός λόγος των ατόμων με ΑΓΔ δεν έχει διερευνηθεί επαρκώς. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση της παραγωγής γραπτού λόγου στην ελληνική γλώσσα σε μια ομάδα παιδιών με ΑΓΔ και μια ομάδα παιδιών τυπικής ανάπτυξης (ΤΑ) αντίστοιχου φύλου και χρονολογικής ηλικίας. Συγκεκριμένα, στην έρευνα συμμετείχαν 31 παιδιά με ΑΓΔ (24 αγόρια και 7 κορίτσια) και 31 παιδιά ΤΑ (24 αγόρια και 7 κορίτσια) που φοιτούν στη Β' και Γ' τάξη Δημοτικού. Οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να γράψουν μέσα σε διάστημα 15 λεπτών κείμενο σε συγκεκριμένη θεματική που τους είχε δοθεί από τους ερευνητές. Οι ερευνητές κατέγραψαν το συνολικό αριθμό των λέξεων που χρησιμοποιήθηκαν στα κείμενα, το ποσοστό των λανθασμένων λέξεων αναφορικά με το συνολικό αριθμό των λέξεων, το συνολικό αριθμό των διαφορετικών λέξεων και των ουσιαστικών που καταγράφηκαν. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι τα παιδιά με ΑΓΔ παρουσίασαν χαμηλότερη επίδοση συγκριτικά με τους τυπικής ανάπτυξης ομηλικούς τους στις μετρήσεις που πραγματοποιήθηκαν, γεγονός που αναδεικνύει την ανάγκη για πραγματοποίηση περαιτέρω έρευνας στο γραπτό λόγο στην ελληνική γλώσσα.

Γλωσσική αντίληψη ρημάτων και ουσιαστικών στην Αναπτυξιακή Γλωσσική Διαταραχή: μία πιλοτική έρευνα μέσω παρακολούθησης οφθαλμών (eye tracking)

Γεωργία Ανδρέου, Κωνσταντίνος Βασιλείου, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Τα παιδιά με Αναπτυξιακή Γλωσσική Διαταραχή (ΑΓΔ) αντιμετωπίζουν προβλήματα στην πρόσληψη και την παραγωγή λόγου, ενώ οι δυσκολίες αυτές εκτείνονται σε όλους τους τομείς της γλώσσας με έμφαση στη μορφοσύνταξη και το λεξιλόγιο. Η σημασιολογία και οι μορφοσυντακτικές ιδιότητες των ρημάτων έναντι των ουσιαστικών διαφέρουν, καθώς τα ρήματα μπορούν να καθορίσουν ένα, δύο ή τρία ορίσματα. Οι μεθοδολογίες που έχουν χρησιμοποιηθεί μέχρι σήμερα στην έρευνα της οπτικής και ακουστικής αντίληψης παιδιών με ΑΓΔ ήταν offline (με ενδιαμέσο χρόνο επεξεργασίας από την παραγωγή του ερεθίσματος έως την απόκριση του υποκειμένου), παραμερίζοντας δεδομένα για την online οπτική αντίληψη των παιδιών αυτών. Σε αυτή τη μελέτη παρουσιάζονται τα προφίλ 2 παιδιών με ΑΓΔ και 2 τυπικά αναπτυσσόμενων (ΤΑ) αντιστοιχισμένα σε ηλικία και φύλο που συμμετείχαν πιλοτικά σε πείραμα γλωσσικής κατανόησης μέσω παρακολούθησης των οφθαλμών (eye-tracking), προκειμένου να συγκριθεί η δυναμική της κατανόησης προφορικών λέξεων για τα ουσιαστικά και τα ρήματα στα ελληνικά. Οι κινήσεις των οφθαλμών των συμμετεχόντων καταγράφηκαν καθώς αναζητούσαν ανάμεσα σε μια σειρά εικόνων, την εικόνα-στόχο ως απόκριση στην ακρόαση ενός ουσιαστικού ή ρήματος. Στα αποτελέσματα σημειώθηκαν σημαντικές διαφορές βάσει της κατηγορίας των λέξεων αλλά και βάσει της ομάδας μελέτης. Συγκεκριμένα, εντοπίστηκε ευκολότερη διαχείριση των ουσιαστικών από ότι των ρημάτων και στις δύο κατηγορίες συμμετεχόντων. Η δυσκολία αυξανόταν όσο αυξανόταν και ο αριθμός των ρηματικών ορισμάτων. Τέλος, τα παιδιά με ΑΓΔ σημείωσαν μεγαλύτερους χρόνους απόκρισης από τα παιδιά ΤΑ, ειδικά στην διαχείριση ρημάτων έναντι ουσιαστικών αλλά και ρημάτων 2 και 3 ορισμάτων έναντι αυτών του 1 ορίσματος.

Προβλεπτική Γλωσσική Επεξεργασία σε παιδιά με Αναπτυξιακή Γλωσσική Διαταραχή

Γεωργία Ανδρέου, Βασιλική Λυμπεροπούλου, *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*

Η προβλεπτική γλωσσική επεξεργασία αποτελεί θεμελιώδη μηχανισμό για την κατανόηση της γλώσσας και συμβάλλει ουσιαστικά στην ομαλή διεξαγωγή μιας συζήτησης. Αφορά την ικανότητα του ατόμου να κάνει προβλέψεις σχετικά με τα γλωσσικά εισερχόμενα με βάση τα συμφραζόμενα ή τα σημασιολογικά χαρακτηριστικά των προηγούμενων λέξεων, χωρίς να περιμένει να ακούσει ολόκληρη τη φράση για να κατανοήσει το νόημά της. Τα παιδιά είναι σε θέση να αξιοποιούν τα σημασιολογικά χαρακτηριστικά των ρημάτων προκειμένου να προβούν σε προβλέψεις ήδη από την ηλικία των τριών ετών. Ωστόσο, τα παιδιά με Αναπτυξιακή Γλωσσική Διαταραχή παρουσιάζουν δυσκολίες στη γλώσσα στον προφορικό λόγο και γενικά στην επικοινωνία, με αποτέλεσμα να δυσκολεύονται και κατά τη διεξαγωγή συζήτησης, για την οποία απαιτείται ο συνδυασμός εννοιολογικών και γλωσσικών πληροφοριών καθώς και η ενσωμάτωση των γνώσεων του ατόμου για τον κόσμο σε μια συγκεκριμένη κατάσταση. Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να εξετάσει την ικανότητα για Προβλεπτική Γλωσσική Επεξεργασία παιδιών με ΑΓΔ σε σχέση με εκείνη παιδιών τυπικής ανάπτυξης μέσω ενός εργαλείου που κατασκευάστηκε για τις ανάγκες της έρευνας. Συμμετείχαν 10 παιδιά με ΑΓΔ και 10 παιδιά τυπικής ανάπτυξης ηλικίας 6 – 8 ετών. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τα παιδιά με ΑΓΔ είχαν χαμηλότερες επιδόσεις σχεδόν σε όλες τις δοκιμασίες του εργαλείου σε σχέση με τα παιδιά τυπικής ανάπτυξης αντίστοιχης ηλικίας και φύλου, γεγονός που υπογραμμίζει τις δυσκολίες των παιδιών με ΑΓΔ όσον αφορά τις δεξιότητες επικοινωνίας και τα εμπόδια που συναντούν κατά τη διεξαγωγή συζητήσεων.

Κατανόηση αντωναμιών στο σύνδρομο Down

Γεωργία Ανδρέου, Ευσταθία Χαρτοματσίδου, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Τα τελευταία χρόνια συχνά γίνεται λόγος για τα γλωσσικά ελλείμματα των ατόμων με σύνδρομο Down στο μορφοσυντακτικό τομέα. Η θεωρία της αναφορικής δέσμευσης έχει απασχολήσει διαγλωσσικά την επιστημονική κοινότητα διαφωτίζοντας τη γλωσσική ανάπτυξη του συγκεκριμένου πληθυσμού. Σύμφωνα με τη θεωρία της αναφορικής δέσμευσης, η αναφορά των αντωναμιών είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την αναφορά των ονοματικών φράσεων. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να εξετάσει την κατανόηση διάφορων τύπων αντωναμιών σε 14 ελληνόφωνα άτομα με σύνδρομο ηλικίας 9-35 ετών, όπως επίσης και σε παιδιά τυπικής ανάπτυξης όμοιας νοητικής ηλικίας (~ 5-8 ετών) και να επισημάνει τις δυσκολίες που προκύπτουν, εάν αυτές σχετίζονται με την ηλικία των συμμετεχόντων και εάν υπάρχουν ενδοομαδικές διαφορές. Η δοκιμασία που χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα έρευνα αποτελούνταν από πέντε συνθήκες (κλιτικά, ισχυρές αντωναμίες, αυτοπαθή, αυτοπαθή με δυο ουσιαστικά, συνθήκη ελέγχου) με εννέα διαφορετικά ρήματα η καθεμιά (πλένω, χτενίζω, βιάφω, γλύφω, σκουπίζω, σκεπάζω, αγκαλιάζω, αγγίζω, ζωγραφίζω). Οι συμμετέχοντες καλούνταν να επιλέξουν μεταξύ δυο εικόνων ποια αντιπροσώπευε την πρόταση που άκουγαν. Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας συμφωνούν με ευρήματα προηγούμενων ερευνών, αποκαλύπτοντας δυσκολίες στις αυτοπαθείς αντωναμίες, κυρίως σε αυτές με δυο ουσιαστικά, συγκριτικά με τις προσωπικές αντωναμίες στα παιδιά με το σύνδρομο και σε μικρότερη κλίμακα και στα τυπικώς αναπτυσσόμενα. Ενδοομαδικά φαίνεται πως οι μεγαλύτεροι σε ηλικία συμμετέχοντες με το σύνδρομο πέτυχαν υψηλότερα ποσοστά. Τα ευρήματά μας επίσης, συμβάλουν στη συζήτηση για την ύπαρξη καθυστερημένου ή διαφορετικού προτύπου γλωσσικής ανάπτυξης στον πληθυσμό Down.

ΑΑΣ_4 | Ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες

ΠΡΟΕΔΡΟΙ: Φίλιππος Βλάχος, *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*
Βασιλική Γιαννούλη, *Πανεπιστήμιο Μακεδονίας*

**ΑΑΣ_4_1 | Νευρογνωστικοί υποτύποι της Αναπτυξιακής
Δυσλεξίας: Διαφοροποιήσεις ανάλογα με το δείκτη γενικής
νοημοσύνης**

Μαρία Χαλμπέ, Φίλιππος Βλάχος, Μαρίνα Λουάρη, *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*

Σύγχρονα ερευνητικά δεδομένα υποστηρίζουν ότι η αναπτυξιακή δυσλεξία αποτελεί μία σύνθετη και ετερογενή διαταραχή, η οποία χαρακτηρίζεται από πολλαπλά ελλείμματα και όχι μεμονωμένες δυσκολίες. Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να διαπιστωθεί εάν διαφοροποιείται η ταξινόμηση των παιδιών με δυσλεξία σε διακριτούς υποτύπους με βάση τους τομείς των ελλειμμάτων τους και ανάλογα με τον δείκτη γενικής νοημοσύνης τους. Το δείγμα της έρευνάς μας αποτελούνταν από 101 μαθητές δημοτικού με μέσο όρο ηλικίας τα 11.15 έτη οι οποίοι είχαν λάβει διάγνωση δυσλεξίας από δημόσιο φορέα. Στους μαθητές χορηγήθηκαν δοκιμασίες οι οποίες αξιολογούσαν ικανότητες του φωνολογικού τομέα, του τομέα της μνήμης, της προσοχής, της ταχύτητας επεξεργασίας, του κινητικού, του οπτικού και του οπτικο-κινητικού τομέα. Η ιεραρχική ανάλυση συστάδων έδειξε ότι οι μαθητές με δυσλεξία διακρίνονται σε τρεις υποτύπους. Επιπλέον, τα αποτελέσματά μας έδειξαν ότι ο μέσος όρος του δείκτη γενικής νοημοσύνης των παιδιών διαφέρει στατιστικά σημαντικά μεταξύ των υποτύπων που προέκυψαν. Συγκεκριμένα, ο δείκτης γενικής νοημοσύνης των παιδιών του πρώτου υποτύπου, δηλαδή των μαθητών που σημείωσαν χαμηλότερες επιδόσεις στο φωνολογικό, στον οπτικο-κινητικό, στον οπτικό τομέα και στους τομείς της μνήμης, της προσοχής και της ταχύτητας επεξεργασίας, είναι στατιστικά σημαντικά μικρότερος από το δείκτη γενικής νοημοσύνης των άλλων δύο υποτύπων, των παιδιών δηλαδή που διακρίθηκαν με βάση τις επιδόσεις τους στον τομέα της μνήμης, τον κινητικό και τον οπτικο-κινητικό τομέα και των παιδιών που διακρίθηκαν με βάση τις επιδόσεις τους μόνο στον κινητικό τομέα. Τα ευρήματά μας σχολιάζονται με βάση σχετικά δεδομένα της επιστημονικής βιβλιογραφίας.

ΑΑΣ_4_2 | Η άσκηση της μορφολογικής επίγνωσης των σύνθετων λέξεων σε μαθητές δημοτικού: Μια διαχρονική και παρεμβατική μελέτη

Στυλιανή Τσεσμελή, Ιωάννα Σκαρμούτσου, *Πανεπιστήμιο Πατρών*

Σκοπός της μελέτης ήταν να διερευνήσει την επίδραση της άσκησης της μορφολογικής επίγνωσης στην ορθογραφία και σημασία σύνθετων λέξεων από 72 μαθητές της Γ΄ και Δ΄ τάξης ενός δημοτικού σχολείου στο Ν. Αχαΐας. Όλοι οι μαθητές αξιολογήθηκαν δύο έτη πριν την παρέμβαση σε σταθμισμένα και μη κριτήρια της γενικής νοημοσύνης, φωνολογικής επίγνωσης, ανάγνωσης, ορθογραφίας, αναγνωστικής κατανόησης, εκφραστικού λεξιλογίου και μορφολογικής επίγνωσης. Στη συνέχεια, οι μαθητές χωρίστηκαν σε μια ομάδα παρέμβασης και σε μια ομάδα ελέγχου ανά σχολική τάξη. Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα περιλάμβανε 5 συνεδρίες, μια προ-αξιολόγηση και μια μετα-αξιολόγηση, και εφαρμόστηκε στους μαθητές μέσω ομαδο-συνεργατικών δραστηριοτήτων στα πλαίσια της σχολικής τάξης από τον/την εκπαιδευτικό της κάθε τάξης, μετά από συστηματική καθοδήγηση τους και εξ αποστάσεως εποπτεία μέσω τηλεδιάσκεψης (λόγω της πανδημίας). Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι μαθητές της ομάδας παρέμβασης κατάφεραν να βελτιώσουν σημαντικά την ορθογραφική και σημασιολογική τους επίδοση στις σύνθετες λέξεις σε σχέση με τους μαθητές της ομάδας ελέγχου, ενώ παρατηρήθηκε γενίκευση της σημασίας των σύνθετων λέξεων από τις διδαγμένες στις αδίδακτες σύνθετες λέξεις ομόλογης δομής στους μαθητές της ομάδας παρέμβασης. Οι ιεραρχικές αναλύσεις παλινδρόμησης έδειξαν ότι η ανάγνωση λέξεων και το εκφραστικό λεξιλόγιο είχαν ξεχωριστά μια σημαντική ανεξάρτητη συμβολή στην αξιολόγηση των μαθητών μετά την παρέμβαση ανεξαρτήτως της χρονολογικής ηλικίας και της γενικής τους νοημοσύνης. Τα αποτελέσματα αυτά είναι σημαντικά και συμβατά με τη διεθνή βιβλιογραφία και υπογραμμίζουν τη συνεισφορά εναλλακτικών εκπαιδευτικών στρατηγικών στην εκμάθηση ενός σύνθετου και απαιτητικού λεξιλογίου προς όφελος όλων των μαθητών στα πλαίσια της σχολικής τους τάξης.

ΑΑΣ_4_3 | Η εξέλιξη-διαφοροποίηση της ορθογραφίας δυσλεξικών μαθητών από τη Β΄ έως και ΣΤ΄ τάξη δημοτικού: ταχύτητα γραφής, αριθμός και είδη λαθών

Βασιλική Μωραΐτη, Βασιλική Γιαννούλη, *Πανεπιστήμιο Μακεδονίας*
Γεώργιος Παυλίδης, *Dyslexia Centers - Pavlidis Method*

Η εξέλιξη της ικανότητας για ορθογραφημένη γραφή αποτελεί μία γνωστική ικανότητα, η οποία δεν είναι έμφυτη, αλλά αναπτύσσεται σταδιακά κατά τη διάρκεια της σχολικής εκπαίδευσης και ακολουθεί μια αναπτυξιακή πορεία η οποία είναι διαχρονική και πολύπλοκη, Σκοπός της έρευνας είναι να διερευνηθεί η εξελικτική πορεία της ορθογραφίας δυσλεξικών μαθητών από την 2α έως και την 6η δημοτικού. Συμμετείχαν συνολικά 253 δυσλεξικοί (n2= 56, n3=68, n4= 61, n5= 46, n6= 22). Υποβλήθηκαν σε 3 είδη ορθογραφικών δραστηριοτήτων ανάλογα με την ηλικία τους: 1) Κείμενο υπαγορευμένο της τάξης τους, 2) Αυτοσχέδια Έκθεση 3) Λίστα Ανεξάρτητων Λέξεων. Ερευνήθηκε η ταχύτητα γραφής, οι ποιοτικές (είδη λαθών) και οι ποσοτικές διαφορές των ορθογραφικών λαθών (αριθμός λαθών ανά 100 λέξεις). Σημαντικά στατιστικές διαφορές παρατηρήθηκαν στα Γραμματικά λάθη ($p < .001$) μεταξύ της 2ας και όλων των τάξεων, της 3ης με 5η, της 4ης με 5η και της 5ης με την 6η, στα Οπτικά ($p < .001$), μεταξύ 2ας με την 3η & 5ης, 4η με 5η και 4η με 5η, στα Ακουστικά ($p < .001$) μεταξύ της 2ας με 5η & 6η, της 3ης μεταξύ των 4η -5ης & 6η, στις Παραλείψεις τόνων ($p < .001$) μεταξύ 2α και 3η - 4η -5η, καθώς και στις Ταχύτητες Γραφής ανά τάξη ($p < .001$) μεταξύ 2α με 4η -5η & 6η και η 3η με 4η -5η & 6η . Τα ορθογραφικά λάθη των δυσλεξικών βελτιώνονται σε στατιστικά σημαντικό βαθμό από τάξη σε τάξη. Η γνώση αυτή βοηθά στη διάγνωση και στην εξατομικευμένη αντιμετώπισή τους.

ΑΑΣ_4_4 | Διαφοροδιάγνωση και εφαρμογή εξατομικευμένου προγράμματος σε μαθητή με Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος υψηλής λειτουργικότητας: Μελέτη περίπτωσης

Ευαγγελία Κουκουρίκη, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, ΚΕ.Δ.Α.Σ.Υ. Τρικάλων
Κατερίνα Δαδάτση, Διεθνές Πανεπιστήμιο της Ελλάδος

Οι Διαταραχές Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ) αποτελούν μια ομάδα διαβίου νευροαναπτυξιακών καταστάσεων που χαρακτηρίζονται από σημαντικές ελλείμματα στους τομείς της κοινωνικής επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης και από περιορισμένα, επαναλαμβανόμενα και τελετουργικά πρότυπα συμπεριφοράς, ενδιαφερόντων ή δραστηριοτήτων. Ειδικότερα, τα παιδιά με υψηλής λειτουργικότητας αυτισμό συχνά παραμένουν αδιάγνωστα ή με διάγνωση η οποία δεν ανταποκρίνεται στο εύρος των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν, με αποτέλεσμα είτε την ελλιπή υποστήριξή τους, είτε την εφαρμογή ακατάλληλων εκπαιδευτικών παρεμβάσεων. Η παρούσα εργασία αποτελεί μια μελέτη περίπτωσης ενός παιδιού 7 ετών με ΔΑΦ υψηλής λειτουργικότητας και σοβαρά προβλήματα συμπεριφοράς στο σχολικό και ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Ειδικότερα, παρουσιάζει την πορεία του μαθητή από την παραπομπή του στο ΚΕΣΥ, την διαφοροδιάγνωσή του, την παροχή κατάλληλης εκπαιδευτικής υποστήριξης (μέσω του θεσμού της Παράλληλης Στήριξης) καθώς και την εφαρμογή και τα αποτελέσματα του εξατομικευμένου εκπαιδευτικού προγράμματος στο σχολικό περιβάλλον. Σκοπός της εργασίας είναι να αναδειχθεί ο ουσιώδεις ρόλος της διαφοροδιάγνωσης, της έγκαιρης παιδαγωγικής παρέμβασης και της συνεργασίας όλων των εμπλεκόμενων -διαγνωστικών υπηρεσιών, σχολείου και οικογένειας- στην αντιμετώπιση των σοβαρών προβλημάτων συμπεριφοράς που συχνά αντιμετωπίζουν μαθητές με ΔΑΦ, αλλά και για την συνολική εκπαιδευτική τους υποστήριξη εντός του σχολικού περιβάλλοντος. Τα αποτελέσματα της παρέμβασης και η επαναξιολόγηση των στόχων που τέθηκαν αναδεικνύουν την σημασία της έγκαιρης διάγνωσης και αξιολόγησης και μπορούν να αποτελέσουν οδηγό εφαρμογής καλών πρακτικών στην εκπαίδευση μαθητών με ΔΑΦ υψηλής λειτουργικότητας που αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα συμπεριφοράς.

ΑΑΣ_4_5 | Η σχέση του σχολικού κλίματος με την αντίληψη ακαδημαϊκής αυτοαποτελεσματικότητας. Διαχρονική εμπειρική μελέτη σε μαθητές με Ειδικές Μαθησιακές Διαταραχές και σε μαθητές χωρίς Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες της Ε΄ Δημοτικού (αποτελέσματα επεξεργασίας των Α΄ & Β΄ φάσεων της Έρευνας)

Σάββας Ταϊλαχίδης, Βασιλική Γιαννούλη, Λεωνίδα Καραμητόπουλος,
Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Σκοπός της Έρευνας είναι να συγκριθούν διαχρονικά στην αρχή (α΄ φάση) και στο τέλος (β΄ φάση) του διδακτικού έτους, οι μαθητές/τριες της Ε΄ Τάξης του Δημοτικού Σχολείου με και χωρίς Ειδικές Μαθησιακές Διαταραχές ως προς την αντίληψη της ακαδημαϊκής τους αυτοαποτελεσματικότητας και να διερευνηθεί η σχέση αυτής της μεταβλητής με την ποιότητα του σχολικού κλίματος. Η Έρευνα διεξήχθη κατά το σχολικό έτος 2020-2021 σε μαθητές & μαθήτριες της Ε΄ Δημοτικού και το δείγμα της αποτελείται από 388 μαθητές, 215 (55,4%) αγόρια και 173 (44,6%) κορίτσια. Οι 331 (85,3%) μαθητές δεν παρουσιάζουν Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες (α΄ ομάδα) ενώ οι 57 (14,7%) μαθητές παρουσιάζουν Ειδικές Μαθησιακές Διαταραχές (β΄ ομάδα). Για τις ανάγκες της Έρευνας χρησιμοποιήθηκε η προσαρμογή στα Ελληνικά του ερωτηματολογίου «Self-efficacy for learning and performance» (1993) και μέρος της προσαρμογής στα Ελληνικά του ερωτηματολογίου «Κλίμακα Μέτρησης της Ζωής στη Σχολική Τάξη («Classroom Life Measure», Johnson & Johnson, 1983; Johnson, Johnson, Buckman, & Richards, 1985). Τα αποτελέσματα της στατιστικής ανάλυσης και των δύο (2) φάσεων αναδεικνύουν σημαντική συσχέτιση της αντίληψης ακαδημαϊκής αυτοαποτελεσματικότητας με την ποιότητα του σχολικού κλίματος και για τις δύο ομάδες μαθητών ενώ οι μαθητές της α΄ ομάδας δηλώνουν υψηλότερη αντίληψη ακαδημαϊκής αυτοαποτελεσματικότητας από τους μαθητές της β΄ ομάδας και στις δύο φάσεις της Έρευνας. Το φύλο δεν φαίνεται να επιδρά σημαντικά στην αντίληψη ακαδημαϊκής αυτοαποτελεσματικότητας.

ΑΑΣ_4_6 | Η στήριξη μαθητών/τριών Λυκείου με διαγνωσμένη δυσλεξία στο πλαίσιο ενός φροντιστηρίου μέσης εκπαίδευσης

Χριστίνα Μπόντσα, Νικολέτα Μπάραλη, Ευδοξία Τσιρογιαννίδου,
Δημήτριος Τακόπουλος, *Φροντιστήρια Μέσης Εκπαίδευσης Έλιξ*

Η παρούσα εργασία έχει ως στόχο την περιγραφή μεθόδων και δράσεων στήριξης 20 μαθητών-ριών Λυκείου με διαγνωσμένη δυσλεξία κατά το σχολικό έτος 2020-2021 σε ένα φροντιστήριο μέσης εκπαίδευσης της Θεσσαλονίκης. Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται να αναδειχθεί η σημασία της προσαρμοσμένης διδασκαλίας και αξιολόγησης και των σύγχρονων εκπαιδευτικών εγχειριδίων καθώς και της συμβουλευτικής υποστήριξης από ψυχολόγους με στόχο την ενίσχυση της αυτό-αποτελεσματικότητας και της ψυχικής ανθεκτικότητας, καθώς και στην αξιοποίηση των δυνατοτήτων των μαθητών-ριών. Οι μέθοδοι και οι δράσεις που εφαρμόστηκαν έχουν αναπτυχθεί σε ένα διεπιστημονικό και ολιστικό πλαίσιο από ψυχολόγους, εκπαιδευτικούς όλων των ειδικοτήτων και μέλη με διοικητικό ρόλο και απευθύνονταν τόσο στους μαθητές-τριες όσο και στους γονείς με στόχο την ενημέρωση και την πρόληψη αισθημάτων ματαίωσης και απογοήτευσης από τη σχολική επίδοση. Οι μαθητές-ριες έγιναν αποδέκτες μίας εκπαιδευτικής εμπειρίας που περιελάμβανε σύγχρονα εκπαιδευτικά εγχειρίδια με πλούσιο οπτικό υλικό, μέσω τεχνολογίας κατά τη διδασκαλία για οπτικο-ακουστικά ερεθίσματα, προσομοίωσης αξιολόγησης επιπέδου Πανελλαδικών εξετάσεων, καθώς και ατομικών και ομαδικών συναντήσεων με ψυχολόγους για την εκμάθηση μεθόδων αποδοτικού διαβάσματος και την ενίσχυση της ψυχικής ανθεκτικότητας. Παράλληλα, πραγματοποιήθηκαν σεμινάρια και ατομικές συναντήσεις και με τους γονείς των μαθητών-ριών με στόχο την πληροφόρηση σε θέματα υποστήριξης αλλά και τη συνεχή αμφίδρομη ανατροφοδότηση. Τέλος, οι μαθητές-ριες αξιολόγησαν, μέσω μίας φόρμας αυτό-αναφοράς, το πρόγραμμα συμβουλευτικής των ψυχολόγων και τα εργαλεία που τους δόθηκαν με ένα πολύ υψηλό ποσοστό μαθητών-ριών να δηλώνει ότι επωφελήθηκε από τις ατομικές συναντήσεις συμβουλευτικής και εφάρμοσε τις συμβουλές διαβάσματος από τις ομαδικές συναντήσεις.

ΑΑΣ_4_7 | Παράλληλη στήριξη μαθητών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στην Ανατολική Αττική

Κωνσταντίνα Γεωργαλή, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Η παρούσα εργασία αναφέρεται σε 5 μαθητές της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες σε σχολεία της Ανατολικής Αττικής που υποστηρίχθηκαν μέσω της παράλληλης στήριξης. Σκοπός είναι να παρουσιασθούν τόσο οι δυσκολίες των μαθητών όσο και η παρέμβαση σε διαφορετικούς τομείς για την ομαλή ένταξη τους στη σχολική κοινότητα. Οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν αφορούν τόσο το μαθησιακό όσο και το ψυχοκοινωνικό επίπεδο καθώς είναι μαθητές Γυμνασίου που εντάσσονται στο ευρύτερο πλαίσιο των μαθησιακών όσο και συμπεριφορικών δυσκολιών καθώς και μαθητών που έχουν διαγνωστεί με αυτισμό και χαμηλό νοητικό πηλίκο. Παρόλο που και οι 5 μαθητές είχαν διαφορετικές ανάγκες πραγματοποιήθηκε εξειδικευμένη παρέμβαση προσαρμοσμένη στις ανάγκες τους, ενώ διατηρήθηκε ένας κοινός άξονας που αφορούσε την ομαλή ένταξή τους στη σχολική κοινότητα καθώς και στη μαθησιακή διαδικασία. Η παρέμβαση διήρκησε καθ' όλη τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς. Η συλλογή των δεδομένων που πραγματοποιήθηκε μέσω της παρατήρησης και της άτυπης αξιολόγησης είναι ενθαρρυντική καθώς τα παιδιά δείχνουν να ανταποκρίνονται θετικά στην παρέμβαση και κάποια από αυτά να έχουν βελτιωθεί σημαντικά με βάση την αρχική στοχοθεσία.

ΑΑΣ_4_8 | Κοινωνικο-οικονομικό προφίλ οικογένειας μαθητών με δυσλεξία και πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση

Μαρίνα Λουάρη, Φίλιππος Βλάχος, Μαρία Χαλμπέ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Η δυσλεξία αποτελεί την πιο συχνή νευροαναπτυξιακή διαταραχή. Ερευνητικά δεδομένα αναφέρουν ότι η επιτυχία των μαθητών με δυσλεξία σε ακαδημαϊκό επίπεδο είναι χαμηλή και οι δυνατότητες πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση περιορισμένες. Υποστηρίζεται συχνά ότι σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη των δυσλεξικών μαθητών παίζει το κοινωνικο-οικονομικό προφίλ της οικογένειας. Σκοπός της παρούσας εργασίας ήταν η διερεύνηση του κοινωνικο-οικονομικού προφίλ της οικογένειας μαθητών με δυσλεξία και πώς αυτό επηρεάζει την πιθανότητα συνέχισης σπουδών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Στην έρευνα συμμετείχαν 74 άτομα τα οποία είχαν διάγνωση δυσλεξίας από επίσημο κρατικό φορέα και είτε είχαν αποφοιτήσει από το Λύκειο ως δύο έτη πριν την διεξαγωγή της έρευνας είτε ήταν μαθητές Γ΄ Λυκείου. Η συλλογή των δεδομένων έγινε μέσω ερωτηματολογίου με ανοιχτού τύπου ερωτήσεις οι οποίες αφορούσαν την εκπαίδευση και το επάγγελμα των γονέων καθώς επίσης και την υποστήριξη που πρόσφερε η οικογένεια μέσω ιδιωτικών μαθημάτων ώστε να διερευνηθεί αν και κατά πόσο αυτές οι μεταβλητές επηρέασαν εκπαιδευτική πορεία των μαθητών με δυσλεξία και την δυνατότητα πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Επιπλέον στοιχεία συγκεντρώθηκαν μέσω συνέντευξης μετά την συμπλήρωση του ερωτηματολογίου. Από τα αποτελέσματα φαίνεται ότι το επίπεδο εκπαίδευσης των γονέων συντελεί θετικά στην είσοδο των συμμετεχόντων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Επιπλέον, φαίνεται ότι το οικογενειακό εισόδημα και το κοινωνικό προφίλ κάθε οικογένειας διαφοροποιεί τις ευκαιρίες πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Τα ευρήματά μας υποδεικνύουν ότι το οικογενειακό περιβάλλον διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην εκπαιδευτική πορεία των μαθητών με δυσλεξία και σχολιάζονται με βάση αντίστοιχων σύγχρονων μελετών.

ΑΑΣ_4_9 | Σχέση μαθησιακών δυσκολιών και ΔΕΠ/Υ με το bullying

Γεώργιος Βρακάς, Βασιλική Γιαννούλη, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Γεώργιος Παυλίδης, *Dyslexia Centers - Pavlidis Method*

Αναστασία Αλευριάδου, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Πρωταρχικός ερευνητικός στόχος της παρούσας έρευνας υπήρξε η διερεύνηση της σχέσης μεταξύ της θυματοποίησης μαθητών γυμνασίου με μαθησιακές δυσκολίες και δεπ/υ και της εμπλοκής των ανωτέρω μαθητών σε περιστατικά bullying. Εξετάστηκαν συσχετίσεις μεταξύ της θυματοποίησης των μαθητών με μαθησιακές δυσκολίες- δεπ/υ με παράγοντες όπως είναι το φύλο, οι αναδρομικές αρνητικές επιπτώσεις της θυματοποίησης κ.α. Οι συμμετέχοντες σε αυτή την έρευνα ήταν 700 μαθητές(με ή χωρίς μαθησιακές / δεπ/υ) οι οποίοι φοιτούν σε γυμνάσια της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης της Δυτικής Θεσσαλονίκης, στα οποία λειτουργούν τμήματα ένταξης. Αναλυτικότερα προέκυψε στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο φύλων για την σωματική μορφή βίας ($U=8116.50$, $p=0.008$) αλλά και για τον συνδυασμό λεκτικής και σωματικής βίας ($U=8775$, $p=0.029$) σε βάρος των αγοριών. Τα κορίτσια υπέστησαν μεγαλύτερη κοινωνική απομόνωση ($U=5563$, $p=0.001$), ένιωσαν κατάθλιψη ($U=6239$, $p=0.023$) και πολύ σπάνια σκέφτηκαν την αυτοκτονία ($U=4252$, $p=0.022$) σε σχέση με τα αγόρια. Βρέθηκε επίσης, διαφοροποίηση μεταξύ των μαθητών με ή χωρίς μαθησιακές δυσκολίες/δεπ/υ ως προς τα αίτια του bullying. Πέρα από την εμφάνιση και την άριστη σχολική επίδοση για όλες τις άλλες αιτίες βρέθηκε σημαντική συσχέτιση (($U=4787$, $p<0.001$), ($U=4216$, $p<0.001$), ($U=4449$, $p<0.001$), ($U=4107$, $p=0.004$) και ($U=4157$, $p<0.001$)) με τα παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες να υποστηρίζουν πιο έντονα τις αιτίες αυτές. Τέλος τα παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες/ΔΕΠΥ δήλωσαν σε σχέση με τα παιδιά χωρίς ότι το bullying επηρέασε εντονότερα τις σχολικές τους επιδόσεις ($U=6679.50$, $p<0.001$) καθώς επίσης ότι έχουν επηρεαστεί και ψυχοκοινωνικά από το περιστατικό αυτό ($U=7281.50$, $p<0.001$)

ΑΑΣ_4_10 | Η οπτική των εκπαιδευτικών για τις συναισθηματικές και συμπεριφορικές δυσκολίες παιδιών στην προσχολική εκπαίδευση: Ποιοτική ερευνητική μελέτη

Κατερίνα Βολάρη, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*
Ελευθερία Τσέλιου, Γιώργος Αμπακούμκιν, *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*

Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν να εξετάσει την οπτική των εκπαιδευτικών σχετικά με τις συναισθηματικές/συμπεριφορικές δυσκολίες παιδιών στην προσχολική εκπαίδευση. Σύμφωνα με τη συστημική προσέγγιση, οι συναισθηματικές/συμπεριφορικές δυσκολίες των παιδιών αποτελούν τρόπους επικοινωνίας στο πλαίσιο του συστήματος «σχολείο»-«οικογένεια», με την κατανόηση του ρόλου των εκπαιδευτικών σχετικά με την προσέγγιση και αντιμετώπισή τους να έχει κομβική σημασία. Έρευνες έχουν συμβάλει στην κατανόηση των προκλήσεων του πολυσύνθετου ρόλου των εκπαιδευτικών, με σχετικά περιορισμένη συνεισφορά στην προσέγγιση των συναισθηματικών/συμπεριφορικών δυσκολιών των παιδιών από τη σκοπιά των ίδιων των εκπαιδευτικών. Με στόχο την ανάδειξη αυτή της οπτικής, στην παρούσα μελέτη υιοθετήθηκε ποιοτική ερευνητική μεθοδολογική προσέγγιση, στο πλαίσιο της οποίας πραγματοποιήθηκαν διαδικτυακά επτά ημιδομημένες συνεντεύξεις με εκπαιδευτικούς από τη Θεσσαλονίκη και το Βόλο. Τα δεδομένα αναλύθηκαν με την μέθοδο της θεματικής ανάλυσης. Η ανάλυση ανέδειξε τα εξής τέσσερα κύρια θέματα: (1), «Προσδιορίζοντας τις συναισθηματικές και συμπεριφορικές δυσκολίες», όπου αναπτύσσεται ο τρόπος με τον οποίο οι εκπαιδευτικοί εννοιολογούν τις συναισθηματικές/συμπεριφορικές δυσκολίες, (2), «Εξηγώντας τις συναισθηματικές/συμπεριφορικές δυσκολίες: Το παιδί ως μέρος συστημάτων», όπου αναλύονται οι ερμηνείες των εκπαιδευτικών σχετικά με τις συναισθηματικές/συμπεριφορικές δυσκολίες των παιδιών, (3), «Οι μέθοδοι προσέγγισης και παρέμβασης», όπου καταγράφονται τρόποι διαχείρισης/παρέμβασης των εκπαιδευτικών και (4), «Ο/Η Νηπιαγωγός, οι υποχρεώσεις και τα εφόδια του», όπου αναδεικνύονται οι προκλήσεις του πολυδιάστατου ρόλου του νηπιαγωγού. Τα ευρήματα της μελέτης συζητιούνται σχετικά με τη συμβολή της σε βάθος εξέτασης της οπτικής των εκπαιδευτικών για την πληρέστερη κατανόηση του πολυσύνθετου ρόλου τους σχετικά με την προσέγγιση και αντιμετώπιση των συναισθηματικών/συμπεριφορικών δυσκολιών των παιδιών στην προσχολική εκπαίδευση.

ΑΑΣ_4_11 | Η επίδραση του σκύλου στις κοινωνικές δεξιότητες, την επικοινωνία και τα προβλήματα συμπεριφοράς παιδιών με Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος στο σχολικό πλαίσιο: Μία μελέτη περίπτωσης

Χρυσούλα Καρπουτζάκη, Μαρία Μαρκοδημητράκη, Μαρία Κυπριωτάκη, *Πανεπιστήμιο Κρήτης*

Σύγχρονες έρευνες έχουν δείξει τη θετική επίδραση της συμμετοχής σκύλων θεραπείας στο σχολείο στη φυσιολογία και την ψυχολογία μαθητών με ΔΑΦ. Απελευθερώνονται ενδορφίνες που τα βοηθούν να χαλαρώσουν, ενώ ενισχύονται οι κοινωνικές δεξιότητές τους, η χρήση της γλώσσας και η γενικότερη διάθεσή τους απέναντι στο σχολείο. Σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν η διερεύνηση της επίδρασης της παρουσίας ενός σκύλου, σε ατομικές συνεδρίες σε Ειδικό σχολείο στην Ελλάδα, παιδιών με ΔΑΦ, στις κοινωνικές τους δεξιότητες, την επικοινωνία και τα προβλήματα συμπεριφοράς τους. Στην έρευνα συμμετείχαν τρεις (3) μαθητές με ΔΑΦ, οι γονείς τους, οι εκπαιδευτικοί και η εκπαιδεύτρια σκύλου με τον σκύλο. Οι γονείς και οι εκπαιδευτικοί γενικής αγωγής, συμπλήρωναν ερωτηματολόγια για τις κοινωνικές δεξιότητες, την επικοινωνία και τα προβλήματα συμπεριφοράς των μαθητών πριν και μετά την παρέμβαση. Η παρέμβαση περιελάμβανε έξι συνεδρίες για κάθε μαθητή, οι οποίες βιντεοσκοπήθηκαν και μικροαναλύθηκαν ως προς τη συχνότητα και τις χρονικές διάρκειες των υπό μελέτη μεταβλητών. Παράλληλα, οι ειδικοί παιδαγωγοί κρατούσαν ερευνητικό ημερολόγιο καθ' όλη τη διάρκεια της παρέμβασης. Ακολουθήθηκε μικτή μεθοδολογία στην ανάλυση των δεδομένων. Βρέθηκε ότι η παρουσία του σκύλου επέδρασε θετικά στις κοινωνικές και επικοινωνιακές δεξιότητες των μαθητών με ΔΑΦ κατά την παρέμβαση και μετά από αυτήν, ενώ δεν εκδηλώθηκαν προβλήματα συμπεριφοράς κατά την παρέμβαση και μειώθηκαν μετά από αυτήν. Αναδεικνύεται η ανάγκη συμμετοχής σκύλου σε σχολικές τάξεις μαθητών με ΔΑΦ, προκειμένου να καρπώνονται οι μαθητές τα μακροπρόθεσμα οφέλη της αλληλεπίδρασής τους με ζώα στην πραγματική ζωή, βελτιώνοντας σημαντικά την ποιότητά της.

ΑΑΣ_5 | Ο πολυδιάστατος ρόλος των εκπαιδευτικών

ΠΡΟΕΔΡΟΙ: Ανδρέας Οικονόμου, *Ανώτατη Σχολή Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης (Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.)*
Διαμάντω Φιλιππάτου, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

ΑΑΣ_5_1 | Διαφοροποιημένη διδασκαλία και ψυχοκοινωνική προσαρμογή στην πρώτη δημοτικού

Ηρώ Καραγεώργου, *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*
Διαμάντω Φιλιππάτου, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Η διαφοροποιημένη διδασκαλία επιχειρεί την αναβάθμιση της μαθησιακής εμπειρίας μέσα από την ανταπόκριση στις ιδιαίτερες ανάγκες, στα ενδιαφέροντα και στο μαθησιακό προφίλ των μαθητών. Αρχικός προβληματισμός της παρούσας έρευνας ήταν κατά πόσον το μαθησιακό περιβάλλον και ο διδακτικός σχεδιασμός στη διαφοροποιημένη τάξη μπορεί να δημιουργήσει ευνοϊκές συνθήκες για την ομαλή μετάβαση από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό. Πρόκειται για μια έρευνα δράση, σε ένα τμήμα 27 μαθητών πρώτης δημοτικού. Μελετώνται οι επιλογές της τάξης, η ψυχοκοινωνική προσαρμογή των μαθητών και η εξέλιξη των ψυχοκοινωνικών τους δεξιοτήτων κατά τη διάρκεια της πρώτης τους σχολική χρονιά στο δημοτικό. Όπως φαίνεται από την παρατήρηση της τάξης, την ανάλυση περιεχομένου του αναστοχασμού και των συνεντεύξεων των μαθητών, των γονέων και των εκπαιδευτικών ειδικότητας, η διευκόλυνση της προσαρμογής εντοπίζεται σε τρεις διαστάσεις. Ενισχύθηκε η συνέχεια με τις προηγούμενες εμπειρίες των μαθητών, καθώς η τάξη αποτέλεσε ένα πλαίσιο ενεργητικής μάθησης με νόημα. Μέσα από τη συστηματική παρακολούθηση της πορείας των μαθητών έγινε εφικτή η υποστήριξή τους, μέσα από σχεδιασμό πολλαπλών, ποιοτικά διαφορετικών διδακτικών προσεγγίσεων, που παρείχαν κατάλληλη πρόκληση. Οι εμπειρίες αναγνώρισης της προσπάθειας και επιτυχίας ενίσχυσαν την αυτοπεποίθησή των μαθητών. Τέλος, το ευέλικτο πλαίσιο διαχείρισης της τάξης συνέβαλε σε υψηλά επίπεδα αυτορρύθμισης και αυτονομίας. Η μαθησιακή αξιοποίηση της αλληλεπίδρασης των μαθητών συνέβαλε στην καλλιέργεια κοινωνικών δεξιοτήτων και στη συνοχή της τάξης που οδήγησε σε αίσθημα ασφάλειας. Με τον τρόπο αυτό ενδυναμώθηκαν τα άτομα και ανέπτυξαν ψυχοκοινωνικές δεξιότητες που βοηθούν στην αντιμετώπιση των αλλαγών και στην προσαρμογή στο σχολείο.

ΑΑΣ_5_2 | Διερεύνηση της σχέσης εκπαιδευτικού-μαθητή και των διδακτικών πρακτικών (προς τη μάθηση ή την επίδοση) στη συναισθηματική ευεξία μαθητών πρωτο-σχολικής ηλικίας

Βασιλική Γαλούση, Χριστίνα Καρέλα, *Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο*

Η θετική εκπαίδευση θέτει στο επίκεντρο το μαθητή και στοχεύει στην προαγωγή της ψυχικής ευεξίας και ανθεκτικότητάς του. Καίριο ρόλο διαδραματίζει ο εκπαιδευτικός παρέχοντας στοργή, υποστήριξη και υψηλές/ ρεαλιστικές προσδοκίες, καλλιεργώντας ένα «φροντιστικό» και θετικό κλίμα μάθησης και σχεδιάζοντας εκπαιδευτικά περιβάλλοντα κατάλληλα για όλους. Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να διερευνήσει τη σχέση μεταξύ της ποιότητας της συναισθηματικής σχέσης εκπαιδευτικού- μαθητή και των διδακτικών πρακτικών που εφαρμόζονται στη τάξη (με προσανατολισμό προς τη μάθηση ή την επίδοση) με τη συναισθηματική ευεξία μαθητών πρωτο-σχολικής ηλικίας. Συγκεκριμένα, εκτιμήθηκαν δηλωτικοί, προστατευτικοί παράγοντες-δεξιότητες ευεξίας όπως, η προσοχή, ο αυτοέλεγχος, η ανάληψη πρωτοβουλιών, η φιλοκοινωνική συμπεριφορά και η συνεργασία σχολείου- οικογένειας. Συμμετείχαν 160 εκπαιδευτικοί Α' και Β' δημοτικού, κυρίως από την Αττική, αλλά και την ευρύτερη Ελλάδα, οι οποίοι αποτέλεσαν τους βασικούς παρόχους πληροφοριών στο ερωτηματολόγιο της έρευνας. Τα αποτελέσματα έδειξαν σημαντικές διαφορές ως προς το φύλο και τη σχολική επίδοση, με τα κορίτσια και τους μαθητές με υψηλή επίδοση να παρουσιάζουν υψηλότερα επίπεδα συναισθηματικής ευεξίας, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των εκπαιδευτικών. Επιπρόσθετα, βρέθηκε ότι οι σχέσεις εγγύτητας μεταξύ εκπαιδευτικού- μαθητή σχετίζονται θετικά με τους παράγοντες συναισθηματικής ευεξίας, ενώ οι συγκρουσιακές σχέσεις αρνητικά. Τέλος, διαπιστώθηκαν θετικές συσχετίσεις μεταξύ των διδακτικών πρακτικών ως προς τη μάθηση με τους παράγοντες συναισθηματικής ευεξίας, και αντίστροφα αρνητικές όσον αφορά τις διδακτικές πρακτικές ως προς την επίδοση. Η συγκεκριμένη εργασία αποσκοπεί να συνεισφέρει στην ενίσχυση του έργου των εκπαιδευτικών και στη διαμόρφωση θετικής εκπαιδευτικής πολιτικής, ιδίως σε παιδιά πρώιμης σχολικής ηλικίας.

ΑΑΣ_5_3 | Διερευνώντας την παιδική απόρριψη από τους συνομηλίκους στην προσχολική ηλικία: Ο ρόλος του εκπαιδευτικού

Αναστασία Βατού, Αικατερίνη Κρουσοράτη, Αθηνά Βατού, Ευγενία Γάκη,
Διεθνές Πανεπιστήμιο Ελλάδος

Μέσα από την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας φαίνεται ότι το 6-10% των παιδιών κατά τη φοίτησή τους στο νηπιαγωγείο έρχονται αντιμέτωπα με προβλήματα που αφορούν τις σχέσεις τους με τους συνομηλίκους. Η παιδική απόρριψη ως μια μορφή πρόκλησης κατά την αλληλεπίδραση μεταξύ των παιδιών αναφέρεται στην συλλογική αντιπάθεια μιας ομάδας παιδιών προς ένα παιδί ή και την αποφυγή συναναστροφής της ομάδας με ένα συγκεκριμένο παιδί. Αυτή η αντιπάθεια της ομάδας εκφράζεται με εμφανής συμπεριφορές όπως ο αποκλεισμός και η θυματοποίηση. Στόχος της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση της παιδικής απόρριψης κατά την πρώιμη και προσχολική ηλικία. Πιο συγκεκριμένα, επιμέρους στόχος της έρευνας είναι να εξετάσει αν η ποιότητα της σχέσης μεταξύ εκπαιδευτικών και παιδιών επηρεάζει την παιδική απόρριψη. Στην έρευνα συμμετείχαν 40 παιδαγωγοί και 312 παιδιά (Μ.Ο.ηλικίας = 42.8 μήνες) από 23 παιδικούς σταθμούς και νηπιαγωγεία των νόμων της Θεσσαλονίκης και των Γρεβενών. Τα εργαλεία τα οποία χρησιμοποιήθηκαν ήταν η κλίμακα «Student Teacher Relationship Scale (STRS)» και η διάσταση «Excluded by Peers» της κλίμακας «Child Behavior Scale». Τα αποτελέσματα των αναλύσεων έδειξαν ότι τα παιδιά που αναπτύσσουν σχέσεις εγγύτητας με τους εκπαιδευτικούς λαμβάνουν μεγαλύτερη υποστήριξη από τους ίδιους, η οποία συμβάλλει στην κοινωνική αποδοχή των παιδιών από τους συνομηλίκους. Αντίθετα, τα παιδιά που βιώνουν συγκρουσιακές σχέσεις με τους εκπαιδευτικούς τείνουν να απορρίπτονται κοινωνικά από τους συνομηλίκους τους. Συνολικά, τα ευρήματα δείχνουν ότι η αλληλεπίδραση εκπαιδευτικού-παιδιού έχει ιδιαίτερη σημασία για τις κοινωνικές εμπειρίες των παιδιών με τους συνομηλίκους τους.

ΑΑΣ_5_4 | Εκπαιδευτική καινοτομία, αυτοαποτελεσματικότητα και επαγγελματική προσαρμοστικότητα εθελοντών εκπαιδευτικών Α/θμιας και Β/θμιας εκπαίδευσης.

Λένα Μπουμπάρα, *Εκπαιδευτικός*

Κατερίνα Αργυροπούλου, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Οι συνεχείς αλλαγές -αιφνίδιες και μη- που σημειώνονται στην 3η δεκαετία του 21ου αιώνα στο οικονομικό, πολιτικό, κοινωνικό, εργασιακό και εκπαιδευτικό τοπίο αναδεικνύουν τη σπουδαιότητα της δια βίου καλλιέργειας και ενίσχυσης δεξιοτήτων για μια βιώσιμη ανάπτυξη και ευημερία, τόσο προσωπική όσο και παγκόσμια. Ειδικότερα η εκπαίδευση αναδεικνύεται σε βασικό συνδιαμορφωτή των εξελίξεων και γι' αυτό ο ρόλος του σύγχρονου εκπαιδευτικού είναι πλέον πολυδιάστατος, καθώς καλείται να ανταποκριθεί στις προκλήσεις του έργου του και σε νέα - λιγότερο ή περισσότερο-ευνοϊκά καινοτόμα περιβάλλοντα μάθησης - ειδικά μετά την πρόσφατη πανδημία του covid-19-. Η ανάπτυξη και ενίσχυση, συνεπώς, των δεξιοτήτων της ΑΥΤΟΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ και ΤΗΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ αποτελεί σημαντικότατο θέμα. Μέσω της παρούσας έρευνας επιχειρήθηκε να αναδειχτεί Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ στην ενίσχυση των δύο αυτών δεξιοτήτων, και μάλιστα φάνηκε ότι όσοι εκπαιδευτικοί α/θμιας και β/θμιας εκπαίδευσης ενεπλάκησαν ΕΘΕΛΟΥΣΙΑ σε καινοτόμες εκπαιδευτικές δράσεις, όπως τα Erasmus, οι Αγώνες Λόγου κ.α. εμφανίστηκαν να έχουν υψηλότερα επίπεδα αυτοαποτελεσματικότητας και επαγγελματικής προσαρμοστικότητας έναντι συναδέλφων τους που δε συμμετείχαν.

ΑΑΣ_5_5 | Αντιλήψεις εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης για την ψυχική ανθεκτικότητα και το ρόλο των εξωδιδασκτικών καθηκόντων στη διδακτική και μαθησιακή διαδικασία

Βασιλική Γκολφίνοπούλου, Χάρης Τζιοβάρα, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση των αντιλήψεων Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης σχετικά με τον τρόπο και το βαθμό που τα εξωδιδασκτικά καθήκοντα επηρεάζουν την ψυχική τους ανθεκτικότητα. Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται ότι ένα μεγάλο μέρος του σχολικού και του εξωσχολικού χρόνου των εκπαιδευτικών καταναλώνεται σε εξωδιδασκτικά καθήκοντα. Παράλληλα ο αυξημένος φόρτος δημιουργεί ένα ασφυκτικό κλίμα γεγονός που δυσκολεύει και «αφυδατώνει» το εκπαιδευτικό έργο. Η ψυχική ανθεκτικότητα βοηθάει το άτομο να ξεπεράσει τις προκλήσεις και τις αντιξοότητες. Ταυτόχρονα είναι μια πολυδιάστατη έννοια που κτίζεται μέσω της δυναμικής αλληλεπίδρασης του ατόμου με το περιβάλλον και γι' αυτό δύσκολα προσδιορίζεται εννοιολογικά. Σκοπός της έρευνας ήταν να εξετάσει τη σύνδεση της ψυχικής ανθεκτικότητας των εκπαιδευτικών με τις επιβαρυνμένες εξωδιδασκτικές τους υποχρεώσεις και το βαθμό που επηρεάζονται ο προσωπικός χρόνος, οι σχέσεις εκπαιδευτικού – διοίκησης σχολικής μονάδας – συναδέλφων, η επικοινωνία εκπαιδευτικού-μαθητών- γονέων και η διδακτική διαδικασία. Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε είναι ποιοτική και το ερευνητικό εργαλείο είναι η δομημένη συνέντευξη. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι ο φόρτος των εξωδιδασκτικών υποχρεώσεων αφαιρεί από τον προσωπικό χρόνο των εκπαιδευτικών, διαταράσσει αρνητικά το σχολικό κλίμα, επηρεάζει τις σχέσεις των εκπαιδευτικών με τους μαθητές και τους γονείς και μειώνει τη δημιουργικότητα και τη διάθεση για υλοποίηση καινοτόμων πρακτικών στη διδασκαλία. Κρίνεται αναγκαίο οι εκπαιδευτικοί προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις αυξημένες προκλήσεις να διακατέχονται από ψυχική ανθεκτικότητα. Ως εκ τούτου οι σύγχρονες διεθνείς τάσεις αναφορικά με την ψυχική ανθεκτικότητα δίνουν έμφαση σε παρεμβάσεις, εστιασμένες στον εκπαιδευτικό ο οποίος αποτελεί τη σημαντικότερη συνιστώσα για την οικοδόμηση ενός ευέλικτου και ψυχικά ανθεκτικού σχολείου.

ΑΑΣ_5_6 | Η συνεισφορά της εκπαιδευτικής τεχνολογίας και των νέων μέσων στο σύγχρονο σχολείο

Πολυξένη Καϊμάρα, *Ιόνιο Πανεπιστήμιο*

Ανδρέας Οικονόμου, *Ανώτατη Σχολή Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης (Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.)*

Κωνσταντίνος Αγγελάκος, *Ιωάννης Δεληγιάννης, Ιόνιο Πανεπιστήμιο*

Η εκπαιδευτική τεχνολογία είναι μια επιστήμη που περιλαμβάνει μεθόδους και τεχνικές για την επίτευξη εκπαιδευτικών στόχων, την ενίσχυση της διδασκαλίας και της μάθησης και γενικότερα τη βελτίωση της ποιότητας της εκπαίδευσης. Τα παιδαγωγικά μοντέλα που λαμβάνουν υπόψη τους την εκπαιδευτική τεχνολογία προέκυψαν από την αναγκαιότητα του ψηφιακού μετασχηματισμού. Συνεπώς, η εκπαιδευτική τεχνολογία επικεντρώνεται στη θεωρία και την πρακτική των νέων τεχνολογιών για την ανάπτυξη και την εφαρμογή καινοτόμων εκπαιδευτικών προσεγγίσεων, μεταβάλλοντας την εμπειρία του μαθητή. Στις εφαρμογές που προτείνονται και εισάγονται στην εκπαίδευση, οι αρχές τόσο του συμπεριφορισμού, όσο και των γνωστικών θεωριών και του εποικοδομισμού παρέχουν το πλαίσιο για την ανάπτυξη «έξυπνων» περιβαλλόντων μάθησης. Οι εκπαιδευτικοί που χρησιμοποιούν τη σύγχρονη τεχνολογία στα μαθήματά τους αποσκοπούν στο να αξιοποιούν τις δυνατότητές της προς όφελος των μαθητών τους. Η μελέτη για την επίδραση της τεχνολογίας αιχμής, όπως είναι η εικονική (VR) και η επαυξημένη πραγματικότητα (AR), στην εκπαίδευση απαιτεί μια διεπιστημονική προσέγγιση που συνεκτιμά παιδαγωγικά, γνωστικά και τεχνολογικά ζητήματα. Σκοπός της ανακοίνωσης είναι η παρουσίαση των ευρημάτων της βιβλιογραφικής ανασκόπησης για την παιδαγωγική αξιοποίηση της τεχνολογίας αιχμής υπό το πρίσμα των θεωριών μάθησης. Οι θεωρίες μάθησης αντλούν το περιεχόμενό τους από την εκπαιδευτική ψυχολογία και συνιστούν τη θεωρητική βάση των εκπαιδευτικών δυνατοτήτων της VR και της AR. Η τεχνολογία αιχμής και οι έξυπνες συσκευές που την υποστηρίζουν ήρθαν για να ενισχύσουν τις υπάρχουσες εκπαιδευτικές μεθόδους και όχι για να τις αντικαταστήσουν. Τα συμπεράσματα της έρευνας επιβεβαίωσαν την πεποίθηση ότι ο άνθρωπος και όχι ο υπολογιστής είναι το επίκεντρο της μαθησιακής διαδικασίας.

ΑΑΣ_5_7 | Ο ρόλος του/της εκπαιδευτικού ως Συμβούλου στην εκπαιδευτική διαδικασία: Προκλήσεις και προοπτικές

Αφροδίτη Μαλισιόβα, *Εκπαιδευτικός*

Τα εκπαιδευτικά συστήματα παγκοσμίως συνεχώς εξελίσσονται και προσαρμόζονται στις ανάγκες της κοινωνίας, καθώς αυτή επηρεάζεται από τις κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές, και τεχνολογικές εξελίξεις της σύγχρονης εποχής, και από συνθήκες εκτάκτου ανάγκης, όπως η περίοδος της πανδημίας COVID-19. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού κάτω από αυτές τις συνθήκες καθίσταται ακόμη πιο απαιτητικός και πολύπλευρος, καθώς οι μαθητές/μαθήτριες δεν έχουν ανάγκες, οι οποίες περιορίζονται στα επιδιωκόμενα μαθησιακά αποτελέσματα, αλλά αντιμετωπίζουν ψυχολογικά, προσωπικά, μαθησιακά και συμπεριφοριστικά προβλήματα, τα οποία επηρεάζουν καθοριστικά την επίδοση, τη συμμετοχή και την παρουσία των μαθητών/-τριών στη σχολική τάξη. Το έργο του/της εκπαιδευτικού αποκτά, συνεπώς, προεκτάσεις, οι οποίες συχνά απαιτούν την καθοδήγηση και τη συμβουλευτική υποστήριξη των μαθητών/-τριών. Ο εκπαιδευτικός καλείται να ανταποκριθεί στο ρόλο του συμβούλου, ώστε να επιτύχει τα καλύτερα μαθησιακά αποτελέσματα με κύριο άξονα τη συμπερίληψη όλων των μαθητών, αλλά και την ψυχολογική ενδυνάμωσή τους μέσα σε ένα υγιές και εποικοδομητικό σχολικό περιβάλλον. Η παρούσα εργασία εστιάζοντας σε μία μελέτη περίπτωσης προτείνει την εφαρμογή συμβουλευτικής διαδικασίας στη σχολική κοινότητα, αναλύοντας διεξοδικά τα στάδια αυτής σε συνδυασμό με συμπεριφοριστική και εκπαιδευτική διαλεκτική συμβουλευτική, καθώς και με τη σύμπραξη ομάδας. Επίσης, επιχειρεί να προσεγγίσει τον συμβουλευτικό ρόλο του/της εκπαιδευτικού μέσα από τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει στη σχολική τάξη, να τονίσει τα οφέλη αυτού, και να υπογραμμίσει τις προοπτικές επιμόρφωσης εκπαιδευτικών στο αντικείμενο της συμβουλευτικής ψυχολογίας στην εκπαίδευση, ως μεθόδου διαχείρισης της τάξης, υποστήριξης των μαθητών και δημιουργίας ενός αποτελεσματικού, δημιουργικού και ωφέλιμου εκπαιδευτικού περιβάλλοντος.

ΑΑΣ_5_8 | Αντιλήψεις εκπαιδευτικών σχετικά με την ψυχική ανθεκτικότητα και τη σχολική ένταξη προσφύγων μαθητών

Ιφιγένεια Παπαγεωργίου, Βασίλης Παυλόπουλος, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Οι ανήλικοι πρόσφυγες έρχονται συχνά αντιμέτωποι με πλήθος δυσκολιών που δυσχεραίνουν την ψυχοκοινωνική τους προσαρμογή. Καίριας σημασίας είναι όμως και οι παράγοντες που ενισχύουν την προσπάθειά τους να ανταπεξέλθουν επαρκώς, προάγοντας την ψυχική τους ανθεκτικότητα, όπως είναι η ένταξή τους στο σχολικό πλαίσιο. Σκοπός της παρούσας ποιοτικής έρευνας ήταν να μελετήσει τις αντιλήψεις εκπαιδευτικών σχετικά με την ψυχική ανθεκτικότητα και τη σχολική ένταξη των παιδιών και των εφήβων προσφύγων. Ειδικότερα, στόχος ήταν να αναδειχθούν οι προκλήσεις που συναντούν οι τελευταίοι κατά την ένταξη και προσαρμογή τους στο κοινωνικό και σχολικό περιβάλλον, αλλά και οι παράγοντες που τους βοηθούν να ανταπεξέρχονται επιτυχώς, παρά τις δυσκολίες. Επίσης, στόχος ήταν η διερεύνηση των προκλήσεων που συναντώνται στο εκπαιδευτικό έργο και της στάσης της ευρύτερης σχολικής κοινότητας απέναντι στους πρόσφυγες μαθητές. Διενεργήθηκαν ημιδομημένες συνεντεύξεις με οκτώ εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, οι οποίοι έχουν εργαστεί με πρόσφυγες μαθητές. Τα δεδομένα αναλύθηκαν με τη μέθοδο της θεματικής ανάλυσης. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι πρόσφυγες μαθητές αντιμετωπίζουν δυσκολίες σε επίπεδο γλωσσικής επικοινωνίας, κοινωνικής ενσωμάτωσης, ψυχικής υγείας και συνθηκών διαβίωσης. Οι παράγοντες που αναδείχθηκαν σημαντικοί για την ψυχική τους ανθεκτικότητα εντοπίζονται σε επίπεδο ατόμου, οικογένειας, σχολείου, συνθηκών διαβίωσης και κουλτούρας. Οι συχνότερες δυσκολίες που συναντώνται στο εκπαιδευτικό έργο αφορούν στο προσωπικό, τη γλώσσα, τα σχολικά εγχειρίδια, τον υλικοτεχνικό εξοπλισμό και το πρόγραμμα σπουδών. Η στάση των μελών της σχολικής κοινότητας απέναντι στην ένταξη των προσφύγων ποικίλλει. Τα ευρήματα επιβεβαιώνουν τα δεδομένα της σύγχρονης διεθνούς βιβλιογραφίας και αναδεικνύουν νέες πτυχές που συμβάλλουν στη βαθύτερη κατανόηση των επιμέρους ζητημάτων.

ΑΑΣ_5_9 | «Ο έρωτας στα χρόνια του σχολείου»: κύκλος ομαδικών συζητήσεων με τμήμα της Β' δημόσιου λυκείου σε συντονισμό εκπαιδευτικού και ψυχολόγου

Βάλια Σταυρούλα Μαστοροδήμου, Ευάγγελος Μπάτρης, *Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ανατολικής Αττικής*

Στην παρούσα εργασία παρουσιάζεται κύκλος συζητήσεων με θέμα τον έρωτα, τις σχέσεις και τη σεξουαλικότητα που διεξήγαγαν οι συγγραφείς (εκπαιδευτικός και ψυχολόγος) με τμήμα της Β' λυκείου, το Μάιο 2021. Η δράση ξεκίνησε με την επάνοδο στα σχολεία μετά την παρατεταμένη τηλεκπαίδευση, κρίνοντας – ιδίως τότε – αναγκαία την εστίαση στην ψυχοσυναισθηματική υποστήριξη των μαθητών/τριών. Με τις δυναμικές στο σχολείο να συγκατασκευάζονται πολύμορφα, προκρίθηκε η συνεργασία των δύο ειδικοτήτων για τη γόνιμη αλληλεπίδραση οπτικών και ρόλων. Επιλέχθηκε η ομαδική διεργασία στην τάξη, καθώς έτσι προάγεται η συναισθηματική σύνδεση, η προσωπική συμμετοχή και η δρώσα συλλογικότητα. Το θέμα επιλέχθηκε θεωρώντας ότι η πλαισιωμένη και φροντιστική επεξεργασία ζητημάτων σχετικών με τις ερωτικές σχέσεις και τη σεξουαλικότητα αποτελεί παράγοντα ψυχοσυναισθηματικής ενδυνάμωσης των εφήβων, προαγωγής της ψυχοσεξουαλικής υγείας και πρόληψης της παραβίασης/κακοποίησης, καθώς και παράγοντα που συντελεί στο μετασχηματισμό της σχέσης διδάσκοντα διδασκόμενου σε ένα μοντέλο αμεσότερης και πιο ισότιμης σύνδεσης γύρω από ένα κοινό ενδιαφέρον. Έτσι, διευρύνεται το πεδίο αμοιβαίας αποδοχής διδασκοντα-διδασκόμενου, ευνοώντας τόσο τη μαθησιακή διαδικασία όσο και το παιδαγωγικό κλίμα. Βάση υπήρξαν οι αρχές της ολόπλευρης, συμπεριληπτικής σεξουαλικής αγωγής. Παρουσιάζεται η διαδικασία και τα αποτελέσματα θεματικής και ερμηνευτικής/φαινομενολογικής ανάλυσης των σημειωμάτων των μαθητών/τριών. Χαρακτηριστικά, επικεντρώθηκαν στην αξία της συναισθηματικής έκφρασης, στη σύνδεση που βίωσαν τόσο μεταξύ τους όσο και με τους συντονιστές, στη νοηματοδότηση των υπό συζήτηση θεμάτων και την κατανόηση πλευρών του εαυτού. Καταγράφονται συμπεράσματα/παρατηρήσεις των συγγραφέων, καθώς και προτάσεις για περαιτέρω αξιοποίηση, στην κατεύθυνση της διαρκούς προσπάθειας για διαμόρφωση ενός σχολείου – χώρου ολόπλευρης ανάπτυξης και φροντίδας των μαθητών/τριών του.

ΑΑΣ_5_10 | Οι στάσεις των εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης απέναντι σε συγκαλυμμένες και εμφανείς μορφές σχολικού εκφοβισμού

Βασιλική Μπάλλου, Φωτεινή Πολυχρόνη, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Δεδομένου του κεντρικού ρόλου των εκπαιδευτικών στην αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού, σκοπός της έρευνας ήταν η διερεύνηση των στάσεων των εκπαιδευτικών απέναντι στις εμφανείς και συγκαλυμμένες μορφές του. Στο δείγμα συμμετείχαν 113 εκπαιδευτικοί δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, 44 άνδρες και 69 γυναίκες, 25 έως 56 ετών και άνω. Για τη συλλογή των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε το ερωτηματολόγιο αυτοαναφοράς "Bullying Attitude Questionnaire" στην αναθεωρημένη εκδοχή του, μεταφρασμένο στα ελληνικά, το οποίο χορηγήθηκε σε ηλεκτρονική μορφή σε καθηγητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης από διάφορες περιοχές της Ελλάδας. Τα αποτελέσματα έδειξαν μέτρια προς υψηλή συχνότητα περιστατικών εκφοβισμού στα σχολεία, καθώς και συνάφεια μεταξύ αποδιδόμενης σοβαρότητας, επιδεικνυόμενης ενσυναίσθησης και πιθανότητας παρέμβασης εκ μέρους των εκπαιδευτικών σε αυτά. Ωστόσο, αν και οι τελευταίοι ανέφεραν παρόμοιους βαθμούς σοβαρότητας για όλα τα περιστατικά εκφοβισμού, δήλωσαν πώς ήταν πιθανότερο να αναλάβουν δράση σε επεισόδια εμφανούς παρά συγκαλυμμένης θυματοποίησης, ενώ ελαφρά ανώτερα ήταν και τα επίπεδα ενσυναίσθησής τους για τα θύματα άμεσης επιθετικότητας. Οι στάσεις τους δεν διαφοροποιήθηκαν με βάση το φύλο, την ηλικία και τη διδακτική εμπειρία. Τα ανωτέρω ευρήματα έχουν προεκτάσεις τόσο στη διαμόρφωση προγραμμάτων κατάρτισης των διδασκόντων, καθώς υπογραμμίζουν τις ανάγκες τους, όσο και στην συγκρότηση κατάλληλων προγραμμάτων πρόληψης και αντιμετώπισης του σχολικού εκφοβισμού, η αποτελεσματικότητα των οποίων εξαρτάται από την ευαισθητοποίηση και κινητοποίηση των εκπαιδευτικών.

ΑΑΣ_5_11 | Εχθρικός και καλοπροαίρετος σεξισμός υποψηφίων εκπαιδευτικών: διερεύνηση σε σχέση με την αυτοεκτίμησή τους

Αικατερίνη Βάσιου, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Ευστάθιος Ξαφάκος, Σταυρούλα Καλδή, Βασιλική Τζίκα, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Η αυτοεκτίμηση αφορά τη συνολική προσωπική αξιολόγηση του εαυτού και επηρεάζει τις κοινωνικές αντιλήψεις του ατόμου. Ο σεξισμός (δηλαδή η προκατάληψη, τα στερεότυπα ή/και οι διακρίσεις λόγω φύλου – συνήθως κατά των γυναικών), είτε ως εχθρικός, που αναφέρεται σε απροκάλυπτα αρνητικές αντιλήψεις για τις γυναίκες είτε ως καλοπροαίρετος, που ενισχύει συγκαλυμμένα τους παραδοσιακούς ρόλους των φύλων, αποτελεί σημαντικό κοινωνικό πρόβλημα, το οποίο έχει συγκεντρώσει πρόσφατα έντονο ερευνητικό ενδιαφέρον. Οι υποψήφιοι εκπαιδευτικοί, ως μελλοντικοί εκπαιδευτικοί της πράξης, είναι σημαντικό να παρέχουν ίσες ευκαιρίες σε όλο τον μαθητικό πληθυσμό, ανεξάρτητα από το φύλο, καθώς η στάση και οι (προ)διαθέσεις τους επηρεάζουν την ποιότητα της παρεχόμενης αγωγής, μάθησης και κοινωνικοποίησης των μαθητών και μαθητριών τους. Σκοπός της μελέτης ήταν να εξετάσει τη σχέση της αυτοεκτίμησης των υποψηφίων εκπαιδευτικών με τις σεξιστικές τους αντιλήψεις. 266 υποψήφιοι εκπαιδευτικοί συμπλήρωσαν ερωτηματολόγιο αυτοαναφοράς με τις κλίμακες Rosenberg Self-Esteem Scale και Ambivalent Sexism Inventory. Διεξήχθησαν έλεγχοι συσχέτισης και διαφοροποίησης ως προς το φύλο. Τα αποτελέσματα έδειξαν χαμηλά ποσοστά και στα δύο είδη σεξιστικών αντιλήψεων, τον εχθρικό και τον καλοπροαίρετο, ενώ δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική σχέση ανάμεσα στην αυτοεκτίμηση και στα δύο είδη του σεξισμού. Επιπλέον, παρατηρείται σημαντική θετική συσχέτιση ανάμεσα στα δύο είδη του σεξισμού και μικρή διαφοροποίηση ως προς το φύλο. Τα αποτελέσματα θα συζητηθούν στο πλαίσιο αφενός της ύπαρξης ενός μόνο είδους σεξισμού, ανεξάρτητα από την έκφρασή του και αφετέρου της απουσίας σεξιστικών αντιλήψεων στους υποψήφιους εκπαιδευτικούς, σύμφωνα και με τις κοινωνικές επιταγές για τη δημιουργία ενός σχολείου που αλλάζει, χωρίς προκαταλήψεις, στερεότυπα και διακρίσεις λόγω φύλου.

ΑΑΣ_5_12 | Συναισθηματική εργασία εκπαιδευτικών και το σύνδρομο επαγγελματικής εξουθένωσης

Άννα Καριού, Παναγιώτα Κουτσιμανή, Anthony Montgomery, Όλγα Λαϊνίδη,, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Η συναισθηματική εργασία (emotional labor) είναι παρούσα σε όλα τα επαγγέλματα που παρέχουν ανθρωποκεντρικές υπηρεσίες. Κατά την διάρκεια της διδασκαλίας, ο εκπαιδευτικός, εργάζεται γνωστικά και συναισθηματικά. Η διδασκαλία είναι ένα κατεξοχήν πολυπαραγοντικό επάγγελμα που αποτελείται τόσο από τις ικανότητες και δεξιότητες του εκπαιδευτικού ως προς το περιεχόμενο της γνώσης, όσο και από αντίστοιχα σημαντικές αλλά πιο αθέατες πλευρές της συναισθηματικής εργασίας του. Ο σκοπός της παρούσας συστηματικής ανασκόπησης ήταν να διερευνηθεί η σχέση μεταξύ συναισθηματικής εργασίας και επαγγελματικής εξουθένωσης (burnout) στο σχολικό πλαίσιο. Η ανασκόπηση έγινε με βάση την μεθοδολογία της συστηματικής βιβλιογραφικής έρευνας σε εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης μεταξύ Ιανουαρίου 2006 έως Αυγούστου 2021. Τα αποτελέσματα της έρευνας μας παρατήρησαν τη σημαντική σύνδεση μεταξύ των δυο αυτών φαινομένων, με τα περισσότερα αποτελέσματα να υποδεικνύουν τη στενή σχέση μεταξύ επιφανειακής εκδήλωσης συναισθήματος (surface acting) και επαγγελματικής εξουθένωσης. Σημαντικά θέματα που αναζητούν απαντήσεις είναι αν τελικά η συναισθηματική κόπωση είναι αυτή που οδηγεί στην εξουθένωση ή αν η εξουθένωση ωθεί τελικά τους εκπαιδευτικούς σε επιφανειακές συναισθηματικές εκδηλώσεις. Ενδιαφέρον θα ήταν να εντοπίσουμε και αν η βαθιά και ειλικρινής εκδήλωση συναισθημάτων (deep acting) ως συμπεριφορική στρατηγική θα μπορούσε να προστατεύσει τους εκπαιδευτικούς από την εκδήλωση επαγγελματικής εξουθένωσης και αντίστοιχα να βελτιώνει την απόδοση τους, την αυτοπεποίθησή τους, την ευημερία τους και γενικότερα την ικανοποίησή τους από την καθημερινή εργασία στο σχολείο.

ΠΡΟΕΔΡΟΙ: Μαρία Μαρκοδημητράκη, *Πανεπιστήμιο Κρήτης*
Παναγιώτα Σταυρούση, *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*

ΑΑΣ_6_1 | Ενισχύοντας τη γονεϊκή σοφία: ανάπτυξη, εφαρμογή και αξιολόγηση μιας αυτοδιαχειριζόμενης ψυχοεκπαιδευτικής παρέμβασης

Χριστίνα Μπουμπούλη, Ανδρέας Μπρούζος, *Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων*
Στέφανος Βασιλόπουλος, *Πανεπιστήμιο Πατρών*

Η συνεχιζόμενη εξέλιξη της ψυχολογικής έρευνας στη σοφία συνοδεύτηκε πρόσφατα από την ανάπτυξη μιας κλίμακας μέτρησης για τη γονεϊκή σοφία, σε μια προσπάθεια να μελετηθεί η έννοια και ο ρόλος της σοφίας στη γονεϊκότητα. Σκοπό της παρούσας εργασίας αποτέλεσε η ανάπτυξη, η εφαρμογή και η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας ενός ψυχοεκπαιδευτικού προγράμματος παρέμβασης στη γονεϊκή σοφία. Το πρόγραμμα παρέμβασης, μια αυτοδιαχειριζόμενη ψυχοεκπαιδευτική παρέμβαση διεξαγόμενη μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου με τη χρήση φορμών της Google, εφαρμόστηκε σε σύνολο 101 γονέων [47 (46.5%) ομάδα παρέμβασης και 54 (53.5%) ομάδα ελέγχου], ηλικίας 29 έως 65 ετών (Μ.Ο. = 38.13, Τ.Α. = 6.53). Για την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας του προγράμματος παρέμβασης οι γονείς της ομάδας παρέμβασης και της ομάδας ελέγχου συμπλήρωσαν πριν και μετά την παρέμβαση την Κλίμακα Γονεϊκής Σοφίας και ένα ερωτηματολόγιο μέτρησης της γονεϊκής τυπολογίας (Parenting Styles and Dimensions Questionnaire). Μετά τη λήξη της παρέμβασης, οι γονείς της ομάδας παρέμβασης σημείωσαν στατιστικώς σημαντική αύξηση στα επίπεδα της γονεϊκής σοφίας και των διαστάσεων της (αναστοχασμός, αλλαγή οπτικής, ρύθμιση συναισθημάτων, μάθηση από τις εμπειρίες), ενώ στους γονείς της ομάδας ελέγχου δεν παρατηρήθηκε αντίστοιχη μεταβολή. Επίσης, βρέθηκε ότι η συμμετοχή στο πρόγραμμα παρέμβασης οδηγεί, συγκριτικά με την ομάδα ελέγχου, σε αύξηση της βαθμολογίας στον υποστηρικτικό γονεϊκό τύπο και μείωση της βαθμολογίας στον αυταρχικό και τον επιτρεπτικό γονεϊκό τύπο. Τα ευρήματα της παρούσας εργασίας συζητούνται ως προς τη συνεισφορά τους στη θεωρία και την έρευνα στη γονεϊκή σοφία, καθώς και ως προς τις πρακτικές τους προεκτάσεις στην εφαρμογή της γονεϊκής συμβουλευτικής στο σχολικό πλαίσιο.

ΑΑΣ_6_2 | Πρόγραμμα Υποστήριξης Γονεϊκών Ικανοτήτων (Π.Υ.Γ.Ι.)

Ευδοκία Λαγάκου, Φρόσω Κασωτάκη, Υπηρεσία Παιδιών και Εφήβων, Κέντρο Κοινωνικής Ψυχικής Υγιεινής Βύρωνα–Καισαριανής,

Α΄ Ψυχιατρική Κλινική, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών Μαριάνα Τραυλού, Αργύρης Στριγγάρης, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Ελένη Λαζαράτου, Υπηρεσία Παιδιών και Εφήβων, Κέντρο Κοινωνικής Ψυχικής Υγιεινής Βύρωνα–Καισαριανής, Α΄ Ψυχιατρική Κλινική, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η πανδημία λόγω του Covid – 19 και τα επακόλουθα περιοριστικά μέτρα έφεραν στο επίκεντρο την ανάγκη διαφύλαξης και προστασίας της σωματικής και της ψυχικής υγείας τόσο των ενηλίκων όσο και των παιδιών. Το Πρόγραμμα Υποστήριξης Γονεϊκών Ικανοτήτων (Π.Υ.Γ.Ι.) σχεδιάστηκε από ομάδα ειδικών ψυχικής υγείας με στόχο την υποστήριξη και την ενδυνάμωση των γονέων στη διαχείριση των «δύσκολων» συμπεριφορών και συναισθημάτων των παιδιών τους την περίοδο της πανδημίας. Το θεωρητικό υπόβαθρό του στηρίζεται στη γνωσιακή - συμπεριφορική θεραπεία και συγχρόνως περιέχει στοιχεία από ψυχοδυναμικού τύπου παρεμβάσεις. Αποτελεί ένα δομημένο μοντέλο παρέμβασης και περιλαμβάνει τρία επιμέρους προγράμματα οχτώ συναντήσεων το καθένα. Το πρώτο αφορά στις εξωτερικευμένες διαταραχές των παιδιών (ΔΕΠ-Υ, διαταραχές διαγωγής, δυσκολίες στην οριοθέτηση). Το δεύτερο αναφέρεται στις εσωτερικευμένες διαταραχές των παιδιών (άγχος, κατάθλιψη), ενώ το τρίτο καλύπτει θέματα σχετικά με την χρήση του υπολογιστή και του διαδικτύου. Οι γονείς συμμετέχουν στο εκάστοτε πρόγραμμα ανάλογα με το αίτημά τους και βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων. Πριν την έναρξη της παρέμβασης συλλέγονται πληροφορίες μέσω λήψης ιστορικού και ηλεκτρονικής συμπλήρωσης ερωτηματολογίων από τους γονείς. Τα ίδια ερωτηματολόγια συμπληρώνονται στο τέλος της παρέμβασης κα τρεις μήνες μετά στην συνάντηση follow-up.

ΑΑΣ_6_3 | Γονεϊκές πρακτικές: συσχετίσεις με την διαμόρφωση κινήτρων και τη σχολική επίδοση μαθητών δημοτικού σχολείου

Ριάνα Μιχαλάκη, Μαρί Τζανικιάν, *Deree, The American College of Greece*
Λητώ-Ελένη Μιχαλοπούλου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Η σπουδαιότητα των κινήτρων για την ανάπτυξη και την επίδοση των παιδιών υποστηρίζεται από τις ερευνητικές μελέτες που εξετάζουν την επίδραση του εσωτερικού και του εξωτερικού κινήτρου στην ακαδημαϊκή πορεία αλλά και στη γενική ευημερία των παιδιών. Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η διερεύνηση πιθανών συσχετίσεων μεταξύ των γονεϊκών πρακτικών και της διαμόρφωσης κινήτρων καθώς και της ακαδημαϊκής επίδοσης των παιδιών. Η συγκεκριμένη συσχέτιση δεν έχει μελετηθεί επαρκώς στην Ελλάδα, όπου ο προσανατολισμός του κινήτρου έχει ερευνηθεί σε σχέση με διάφορες παραμέτρους αλλά όχι την γονεϊκή επίδραση. Στα πλαίσια της παρούσας συγχρονικής έρευνας, 101 γονείς παιδιών που φοιτούν σε ιδιωτικά και δημόσια δημοτικά σχολεία των Αθηνών συμπλήρωσαν διαδικτυακά ένα ερωτηματολόγιο που αφορούσε τις διαφορετικού βαθμού αυτονομίας ή ελέγχου ακολουθούμενες πρακτικές σχετικά με την επίβλεψη των κατ' οίκων εργασιών και την αντίδραση στους σχολικούς βαθμούς καθώς και το είδος κινήτρου και τους σχολικούς βαθμούς του παιδιού τους. Με βάση την υπάρχουσα βιβλιογραφία, η ερευνητική υπόθεση ήταν ότι οι πρακτικές ελέγχου των γονέων θα συσχετίζονται αρνητικά με το εσωτερικό κίνητρο και τους σχολικούς βαθμούς και θετικά με το εξωτερικό κίνητρο, ενώ η υποστήριξη της αυτονομίας θα συνδέονται θετικά με υψηλότερα επίπεδα εσωτερικού κινήτρου και σχολικής απόδοσης και με χαμηλότερα επίπεδα εξωτερικού κινήτρου. Τα αποτελέσματα υποστήριξαν αυτές τις υποθέσεις. Οι εφαρμογές που απορρέουν από την παρούσα μελέτη μπορούν να χρησιμοποιηθούν από εκπαιδευτικούς και σχολικούς ψυχολόγους. Τα ευρήματα αυτής της μελέτης θα είναι χρήσιμα κατά το σχεδιασμό ψυχοεκπαιδευτικών προγραμμάτων για οικογένειες και σχολικών παρεμβάσεων που αποσκοπούν στην καλλιέργεια του εσωτερικού κινήτρου σε μαθητικούς πληθυσμούς.

ΑΑΣ_6_4 | Μαθηματικό άγχος στην εφηβεία: ο ρόλος των γονέων και του αίσθηματος αυτοαποτελεσματικότητας

Δήμητρα Πετρακάκη, Αικατερίνα Κορνηλάκη, *Πανεπιστήμιο Κρήτης*

Μελέτες έχουν δείξει ότι το μαθηματικό άγχος, δηλαδή το αίσθημα έντασης και φόβου κατά την επίλυση μαθηματικών καταστάσεων τόσο σε ακαδημαϊκό πλαίσιο όσο και στην καθημερινότητα, σχετίζεται αρνητικά με την επίδοση στα μαθηματικά ήδη από την παιδική ηλικία. Σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν να διερευνήσει ατομικούς και οικογενειακούς παράγοντες που ενδέχεται να σχετίζονται με το μαθηματικό άγχος κατά την εφηβική ηλικία. Συγκεκριμένα, εξετάστηκε το αίσθημα αυτοαποτελεσματικότητας των εφήβων, το μαθηματικό άγχος των γονέων τους, καθώς και η στάση και η όλη εμπλοκή τους στο μάθημα αυτό. Στη μελέτη συμμετείχαν 62 έφηβοι/ες 13-17 ετών και οι γονείς τους. Οι έφηβοι συμπλήρωσαν διαδικτυακά ένα ερωτηματολόγιο που περιλάμβανε την Κλίμακα Μαθηματικού Άγχους (mAMAS), την Κλίμακα Αυτοαποτελεσματικότητας (GSE), ενώ κατέγραψαν και την επίδοσή τους στα μαθηματικά. Το ερωτηματολόγιο που απευθυνόταν στους γονείς των συμμετεχόντων διερευνούσε το δικό τους μαθηματικό άγχος, τη σημασία που αποδίδουν στο μάθημα των μαθηματικών, την εμπλοκή και το αίσθημα επάρκειά τους στη μελέτη του παιδιού τους καθώς και τυχόν στερεοτυπικές αντιλήψεις τους για το ρόλο του φύλου. Βρέθηκε ότι η μαθηματική επίδοση των εφήβων σχετίζεται θετικά με το αίσθημα αυτοαποτελεσματικότητάς τους κι αρνητικά με το μαθηματικό άγχος που βιώνουν οι ίδιοι κι οι γονείς τους. Η χαμηλή επίδοση στα μαθηματικά, η χαμηλή αυτοαποτελεσματικότητα, το γυναικείο φύλο και η φοίτηση σε μεγαλύτερη σχολική τάξη, βρέθηκε να αποτελούν προβλεπτικούς παράγοντες του μαθηματικού άγχους. Τα αποτελέσματα τονίζουν την αναγκαιότητα σχεδιασμού παρεμβατικών προγραμμάτων για την τόνωση της αυτοαποτελεσματικότητας των εφήβων, καθώς φαίνεται να ασκεί σημαντικό ρόλο στη βίωση του μαθηματικού άγχους.

ΑΑΣ_6_5 | Ευζωία και γονεϊκό άγχος σε μητέρες παιδιών με αναπτυξιακές αναπηρίες: ο ρόλος των προβλημάτων συμπεριφοράς του παιδιού και του αντιλαμβανόμενου οφέλους από την ανατροφή του

Ιωάννα Μπισμπίκη, Παναγιώτα Σταυρούση, *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*

Πολλές προηγούμενες έρευνες επικεντρώνονται στις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι γονείς κατά την ανατροφή του παιδιού με αναπτυξιακή αναπηρία. Ωστόσο, σε σημαντικό αριθμό μελετών υπογραμμίζεται πλέον και η θετική διάσταση της προσαρμογής των γονέων (π.χ. επίπεδα ευζωίας). Καθίσταται, επομένως, σημαντική η μελέτη όχι μόνο των παραγόντων που συνδέονται με αρνητικές διαστάσεις (άγχος), αλλά και των παραγόντων που προάγουν θετικές διαστάσεις (ευζωία) της προσαρμογής των γονέων. Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η διερεύνηση α) της επίδρασης του αντιλαμβανόμενου οφέλους των μητέρων από την ανατροφή του παιδιού τους, όπως και των προβλημάτων συμπεριφοράς του, στα επίπεδα ευζωίας των μητέρων, β) της επίδρασης των παραπάνω μεταβλητών στα επίπεδα γονεϊκού άγχους των μητέρων. Το δείγμα αποτελούνταν από 69 μητέρες (Μ.Ο. ηλικίας 45,52 έτη) παιδιών με διάγνωση Νοητικής Αναπηρίας ή Διαταραχής Αυτιστικού Φάσματος, οι οποίες συμπλήρωσαν τέσσερα συνολικά ερωτηματολόγια. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της ανάλυσης παλινδρόμησης, τόσο τα προβλήματα συμπεριφοράς του παιδιού όσο και το όφελος που αντιλαμβάνονται οι μητέρες από την ανατροφή του συνδέονται με το γονεϊκό άγχος, ενώ μόνο το αντιλαμβανόμενο όφελος από την ανατροφή του παιδιού συνδέεται με την ευζωία των μητέρων. Συγκεκριμένα, μητέρες που ανέφεραν περισσότερα προβλήματα συμπεριφοράς κι αντιλαμβάνονταν λιγότερο όφελος εμφάνιζαν πιο αυξημένα επίπεδα γονεϊκού άγχους. Αντίστοιχα, μητέρες που αντιλαμβάνονταν μεγαλύτερο όφελος, εμφάνιζαν πιο αυξημένα επίπεδα ευζωίας. Τα ευρήματα της έρευνας συζητούνται στο πλαίσιο σύγχρονων προσεγγίσεων στη συμβουλευτική υποστήριξη γονέων παιδιών με αναπτυξιακές αναπηρίες, αναδεικνύοντας τη σημασία αναζήτησης των παραγόντων εκείνων που μπορούν να τροποποιηθούν και συνεπώς να συμβάλλουν στην ευζωία των γονέων.

ΑΑΣ_6_6 | Συνεργασία οικογένειας και σχολείου για τη στήριξη και ενσωμάτωση παιδιών με Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος

Μαρία Μαρκοδημητράκη, Μαρία Κυπριωτάκη, *Πανεπιστήμιο Κρήτης*

Προγενέστερες έρευνες έχουν επικεντρωθεί στις εμπειρίες και τα βιώματα μητέρων παιδιών με Δ.Α.Φ. σχετικά με τη στήριξη της συνεργασίας οικογένειας και σχολείου για την αποτελεσματικότερη ενσωμάτωση των παιδιών τους στο σχολικό πλαίσιο. Σκοπός της παρούσας ποιοτικής μελέτης ήταν να διερευνήσει τις αντιλήψεις των πατέρων παιδιών με Δ.Α.Φ. σχετικά με το εκπαιδευτικό πρόγραμμα του παιδιού τους, τη συνεργασία τους με τους εκπαιδευτικούς και τους παράγοντες που επηρεάζουν την εκπαιδευτική διαδικασία και τους εμπλεκομένους σε αυτήν. Το δείγμα της έρευνας συγκροτήθηκε από 5 πατέρες παιδιών με Δ.Α.Φ. και κριτήριο για την επιλογή τους ήταν ότι το παιδί είχε διαγνωστεί από επίσημο φορέα ΚΕΔΑΣΥ. Η ποιοτική αυτή μελέτη διεξήχθη με βάση 3 ημιδομημένες συνεντεύξεις προκειμένου να εξεταστούν οι αντιλήψεις των πατέρων. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι σύμφωνα με τις αντιλήψεις αυτών, τα παιδιά με Δ.Α.Φ. βιώνουν θετικές και αρνητικές εμπειρίες από τους εκπαιδευτικούς γενικής και ειδικής αγωγής, ενώ η αποδοχή και ενσωμάτωση των παιδιών με Δ.Α.Φ. στην τάξη εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις γνώσεις τους και την προθυμία τους να στηρίζουν με ουσιαστικό τρόπο τον/την μαθητή/μαθήτρια με Δ.Α.Φ. . Τα ευρήματα αυτά συζητούνται στο πλαίσιο του ενεργού ή μη ρόλου του εκπαιδευτικού, ενώ δίνεται έμφαση στην αξιοποίησή τους κατά τον σχεδιασμό και την υλοποίηση κατάλληλων παρεμβάσεων για τα παιδιά αυτά.

**ΑΑΣ_6_7 | «Δεν έχει τελειώσει ειδική αγωγή και δεν με ενδιαφέρει».
Διερεύνηση των γονικών απόψεων για την υποστήριξη των παιδιών
τους από ειδικό βοηθό**

Αθανάσιος Κουτσοκλένης, *Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης* Γιώτα Καραγιάννη, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης* Λαμπρινή Μπίστα, Βασιλική Καρβουγιάζη, Μαρία Χλη, *Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης*

Ο θεσμός του ειδικού βοηθού για την υποστήριξη ανάπηρων παιδιών στην γενική τάξη συνεπάγεται μετάθεση της οικονομικής, αλλά και της ηθικής ευθύνης για την πρόοδο ή την αποτυχία των ανάπηρων παιδιών, στους γονείς. Σκοπός της ποιοτικής έρευνας που παρουσιάζεται ήταν να διερευνηθούν οι απόψεις των γονέων για τον εν λόγω θεσμό και για την συνεργασία τους με τους ειδικούς βοηθούς. Διεξήχθησαν 23 ημιδομημένες συνεντεύξεις με γονείς που είχαν προσλάβει ειδικό βοηθό για την υποστήριξη του παιδιού τους. Ως μέθοδος επιλογής και εύρεσης των συμμετεχόντων χρησιμοποιήθηκε η στρατηγική της χιονοστιβάδας. Τα δεδομένα αναλύθηκαν με την μέθοδο της θεματικής ανάλυσης. Προέκυψε ότι οι γονείς ωθούνται στην πρόσληψη ειδικών βοηθών λόγω αδυναμιών και προβλημάτων στον θεσμό της παράλληλης στήριξης. Η προσωπικότητα του ειδικού βοηθού και η συμπάθεια του παιδιού τους προς αυτόν αναφέρθηκε πιο συχνά από τους γονείς ως κριτήριο πρόσληψης, συγκριτικά με την εξειδίκευση στην ειδική αγωγή. Ως καθήκοντα των ειδικών βοηθών αναφέρθηκαν, πέρα από την υποστήριξη του παιδιού στην τάξη και τις σχολικές εκδρομές, η υποστήριξη του παιδιού στο ολόημερο και στο σπίτι. Επιπλέον, οι γονείς ανέφεραν ότι κυρίως επιζητούν από τους ειδικούς βοηθούς που προσλαμβάνουν να επιβλέπουν και να φροντίζουν το παιδί τους, προσδίδοντάς τους έτσι ένα περισσότερο φροντιστικό παρά παιδαγωγικό ρόλο. Τα αποτελέσματα συζητούνται σε σχέση με την εμπλοκή των γονέων στη δημόσια εκπαίδευση στο πλαίσιο της νεοφιλελεύθερης-νεοσυντηρητικής αναδιάρθρωσης της ελληνικής εκπαίδευσης.

ΑΑΣ_6_8 | Αξιολόγηση της ικανοποίησης των διεπιστημονικών υπηρεσιών που λαμβάνουν οικογένειες παιδιών 0-6 ετών – Πιλοτική Μελέτη

Γεωργία Λεωνίδου, Μαρία Χαραλάμπους, Μικαέλλα Σταυρινίδου, Νίκη Καμέρη, Δάφνη Καραγιάννη, Αντώνιος Γκανάς, *Κέντρο Ανάπτυξης των Δεξιοτήτων του Παιδιού (ΚΑΔΠ) «Το Άλμα» - Ίδρυμα Θεοτόκος, Κύπρος*

Η μελέτη αφορά την ανάλυση δεδομένων τα οποία λήφθηκαν από τους γονείς του κέντρου ΚΑΔΠ «Το Άλμα», ως μέρος της συνήθους διαδικασίας αξιολόγησης που διενεργείται. Στόχος είναι η βελτίωση των υπηρεσιών του κέντρου καθώς και η αξιολόγηση της δομής και των ψυχομετρικών ιδιοτήτων του ερωτηματολογίου. Το ερωτηματολόγιο έχει δημιουργηθεί από την Σχ.Ψυχολόγο του κέντρου και βασίζεται σε δείκτες ερωτηματολογίων από ερευνητικές μελέτες, καθώς και στις πληροφορίες που λήφθηκαν από τους θεραπευτές και το προσωπικό, με βάση την εμπειρία τους στο κέντρο. Αποτελείται από δημογραφικά στοιχεία, τα στοιχεία της οικογένειας, 5 ενότητες σε κλίμακα Likert (Προσωπικό, Θεραπευτική Διαδικασία, Αποτελέσματα Θεραπείας, Διαδικασίες Κέντρου, Χώρος - Περιβάλλον) καθώς και την συνολική ικανοποίηση των εξυπηρετούμενων, σε κλίμακα 0-10. Διενεργήθηκε αρχική ανάλυση για τη μελέτη της εσωτερικής συνάφειας/αξιοπιστίας του ερωτηματολογίου, ανάλυση παλινδρόμησης καθώς και αναλύσεις t-test. Με βάση την ανάλυση Cronbach's Alpha, οι απαντήσεις χαρακτηρίζονται από υψηλή εσωτερική συνάφεια (0.934). Σύμφωνα με την ανάλυση Παλινδρόμησης, οι 5 ενότητες προβλέπουν σημαντικά τον συνολικό βαθμό ικανοποίησης. Επίσης, τα αποτελέσματα του συνολικού βαθμού ικανοποίησης εξηγούνται σε ποσοστό 37% από τις ερωτήσεις. Τέλος, υπήρξαν στατιστικά σημαντικές διαφορές στις αναλύσεις t-test, όσον αφορά τις μεταβλητές εκπαίδευση των γονέων, επαγγελματική κατάσταση και τη διάγνωση του παιδιού. Η πιλοτική αυτή μελέτη μπορεί να αποτελέσει τη βάση για ανάπτυξη κατάλληλων εργαλείων για την αξιολόγηση και την βελτίωση της ικανοποίησης των εξυπηρετούμενων οικογενειών σε διεπιστημονικά κέντρα τα οποία ασχολούνται με υπηρεσίες ανάπτυξης δεξιοτήτων των παιδιών προσχολικής ηλικίας.

ΑΑΣ_6_9 | Η εμπειρία του θεσμού της υιοθεσίας και της αναδοχής μέσα από τη διαδικασία αξιολόγησης και εκπαίδευσης των υποψήφιων θετών γονέων και αναδόχων

Αργύρης Αλεξιάδης, Γεωργία Χατζηχρήστου, Βασιλική Δασκάλου, Σοφία Κραλίδου, Παρασκευή Μακρή, Συμβουλευτικός Σταθμός Κέντρου Κοινωνικής Πρόνοιας Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας (Κ.Κ.Π.Π.Κ.Μ.)

Η παρούσα εμπειρική μελέτη προέκυψε στο πλαίσιο συνεργασίας της επιστημονικής ομάδας του Συμβουλευτικού Σταθμού του Κέντρου Κοινωνικής Πρόνοιας Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας (Κ.Κ.Π.Π.Κ.Μ.) με τον Επιστημονικό Σύλλογο Μέριμνας Παιδιού και Εφήβου (ΣΥ.ΜΕ.ΠΕ). Η παρουσίαση επικεντρώνεται σε τρεις τομείς: στη διαδικασία της κοινωνικής έρευνας, στα εκπαιδευτικά προγράμματα στα οποία συμμετείχαν οι υποψήφιοι ανάδοχοι και θετοί γονείς στο πλαίσιο ένταξής τους στο Εθνικό Μητρώο υποψήφιων θετών γονέων και αναδόχων, και τέλος, στην εποπτεία της επιστημονικής ομάδας του Συμβουλευτικού Σταθμού. Ο αναστοχασμός αυτής της εμπειρίας εστιάζεται στα προφίλ των υποψηφίων, στις προσδοκίες και στους προβληματισμούς τους, στις προκλήσεις, στις δυσκολίες, στις καλές πρακτικές, στις καινοτομίες, στις δυναμικές μεταξύ των ομάδων εκπαίδευσης και στις προτάσεις μας. Αποτελεί μια πρώτη προσπάθεια καταγραφής με στόχο την ευρύτερη καταγραφή της εμπειρίας των επαγγελματιών και των υποψηφίων αναδόχων και θετών γονέων πανελλαδικά, σε ένα ερευνητικό πλαίσιο με σκοπό τη συμπερίληψη όλων των δεδομένων που την αφορούν. Μέσα από τον αναστοχασμό διατυπώνονται προτάσεις οι οποίες μπορούν να αποβούν ωφέλιμες για τη διαρκή βελτίωση των διαδικασιών και του ευρύτερου πλαισίου των θεσμών της υιοθεσίας και της αναδοχής ως εναλλακτικές μορφές της παιδικής προστασίας.

Ψυχομετρική αξιολόγηση νοημοσύνης και συμβολή στη σχολική κοινότητα

Αριάδνη Στογιαννίδου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Μαρία Τζουριάδου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Η ψυχομετρική αξιολόγηση της νοητικής λειτουργικότητας σε παιδιά και εφήβους είναι, σε παγκόσμιο επίπεδο, ζήτημα μείζονος σημασίας για την εκπαιδευτική και κοινωνική πολιτική που αφορά στα άτομα παιδικής και εφηβικής ηλικίας μιας χώρας. Οι καλά σχεδιασμένες δοκιμασίες δίνουν αντικειμενικές πληροφορίες που επιτρέπουν τη διάγνωση δυσκολιών και καθοδηγούν το κατάλληλο σχεδιασμό αντιμετώπισης. Σε συνδυασμό με άλλες πηγές πληροφόρησης, η νοομετρική εκτίμηση επηρεάζει σε σημαντικό βαθμό τις αποφάσεις για το μέλλον μαθητών που δυσκολεύονται να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις και προκλήσεις του σχολείου. Στην παρούσα ομιλία επιχειρείται η ανασκόπηση των πρακτικών αξιολόγησης της νοημοσύνης στον ελληνικό χώρο, με ιδιαίτερη έμφαση στη σύνδεση μεταξύ των αποτελεσμάτων της και του σχεδιασμού κατάλληλων παρεμβάσεων για τον μαθητικό πληθυσμό. Το κύριο ερώτημα το οποίο θα μας απασχολήσει είναι ο βαθμός χρησιμότητας της αξιολόγησης για όλη τη σχολική κοινότητα: δηλαδή, τους μαθητές, τους εκπαιδευτικούς και τους γονείς. Τα δεδομένα βασίζονται σε αρχειακό υλικό και τις εμπειρίες της ομιλήτριας κατά τη διάρκεια της επιμόρφωσης στις κλίμακες Wechsler ενός πολύ μεγάλου αριθμού ενεργών ψυχολόγων.

Διαχείριση κρίσεων στη σχολική κοινότητα: Σύνδεση θεωρίας, ερευνητικών δεδομένων και δράσεων στην περίοδο της πανδημίας COVID -19

ΟΡΓΑΝΩΤΡΙΑ/ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Αικατερίνη Λαμπροπούλου, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

ΣΥΖΗΤΗΤΗΣ: Γεώργιος Γεωργουλέας,, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Η πανδημία COVID-19 αποτελεί μια μεγάλη κρίση της δημόσιας υγείας που έχει επηρεάσει τις σχολικές κοινότητες σε διεθνές επίπεδο. Η σοβαρότητα των συνεπειών της πανδημίας σε πολλαπλά επίπεδα έχει προκαλέσει το ενδιαφέρον ερευνητών παγκοσμίως σε διάφορους τομείς. Το συμπόσιο περιλαμβάνει εισηγήσεις που αφορούν στο ευρύτερο ερευνητικό πρόγραμμα που αναπτύχθηκε από το Εργαστήριο Σχολικής Ψυχολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών κατά τις διάφορες φάσεις της πανδημίας COVID-19 με τη συμμετοχή εκπαιδευτικών, γονέων, εφήβων μαθητών και ψυχολόγων για τη μελέτη ποικίλων ψυχολογικών και εκπαιδευτικών διαστάσεων.

Αξιολόγηση αναγκών και δυνατοτήτων σε ψυχοκοινωνικό και εκπαιδευτικό επίπεδο με βάση τις αντιλήψεις εκπαιδευτικών, γονέων, μαθητών στην περίοδο της πανδημίας COVID-19

Αικατερίνη Λαμπροπούλου, Νίκη Γεωργακάκου-Κουτσονίκου, Παναγιώτης Λιανός, Θεοδώρα Υφαντή, Χρυσή Χατζηχρήστου, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Η πανδημία COVID-19 έχει επιφέρει σημαντικές αλλαγές στη σχολική και οικογενειακή ζωή παγκοσμίως. και έχει οδηγήσει στη διεξαγωγή ερευνών διεθνώς με στόχο την εκτίμηση των αναγκών όλων των μελών των σχολικών κοινοτήτων. Σε αυτή την παρουσίαση θα περιγραφούν συνοπτικά τα βασικά ευρήματα από το ευρύτερο ερευνητικό πρόγραμμα που αναπτύχθηκε από το Εργαστήριο Σχολικής Ψυχολογίας, ΕΚΠΑ, σε διαφορετικές περιόδους της πανδημίας στην Ελλάδα με τη συμμετοχή εκπαιδευτικών, γονέων και εφήβων μαθητών για τη μελέτη ποικίλων ψυχολογικών και εκπαιδευτικών διαστάσεων. Το ερευνητικό πρόγραμμα υλοποιήθηκε (α) την πρώτη περίοδο εφαρμογής των περιοριστικών μέτρων στην Ελλάδα και συμμετείχαν 414 εκπαιδευτικοί, 487 γονείς και 256 έφηβοι και (β) τη δεύτερη περίοδο λήψης των περιοριστικών μέτρων και συμμετείχαν 526 εκπαιδευτικοί, 496 γονείς και 469 έφηβοι. Η μελέτη ακολούθησε σχεδιασμό μικτής μεθόδου: τα ποσοτικά δεδομένα συλλέχθηκαν με τη χρήση ερωτηματολογίων [Για τους ενήλικες: Κλίμακα Γενικευμένου Άγχους (GAD-7), Σύντομη Κλίμακα Ψυχολογικής Ανθεκτικότητας (BRS), ερωτηματολόγιο για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση, Κλίμακα Φόβου για την COVID-19, Επαγγελματική Ικανοποίηση και για τους εφήβους: Ερωτηματολόγιο για την Υποκειμενική Αίσθηση Ευεξίας (BSWB-Youth Form, Ερωτηματολόγιο Μοναξιάς, Σύντομη Κλίμακα Ψυχολογικής Ανθεκτικότητας (BRS)] και τα ποιοτικά δεδομένα μέσω ερωτήσεων κλειστού και ανοιχτού τύπου για τη διερεύνηση των αναγκών αλλά και των δυνατοτήτων/πηγών στήριξης των συμμετεχόντων κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Όσον αφορά στα αποτελέσματα θα γίνει μια συνθετική παρουσίαση των πιο σημαντικών ευρημάτων για όλους τους συμμετέχοντες στις διαφορετικές φάσεις της πανδημίας. Τα ερευνητικά δεδομένα συνέβαλαν στην ανάπτυξη κατάλληλων παρεμβάσεων για την στήριξη όλων των μελών της σχολικής κοινότητας σε δύσκολες περιόδους.

Διερεύνηση των αντιλήψεων της επαγγελματικής ποιότητας ζωής και της ψυχικής ανθεκτικότητας εκπαιδευτικών κατά την περίοδο της πανδημίας COVID-19

Θεοδώρα Τσόγκα, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Η πανδημία COVID-19 είχε αντίκτυπο όχι μόνο στα άτομα που επηρεάζονται άμεσα από τη νόσο, αλλά και στους επαγγελματίες που βοηθούν στη διαχείριση αυτής της κρίσης. Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η διερεύνηση των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών ως προς την επαγγελματική ποιότητα ζωής, με έμφαση στην κόπωση συμπόνιας και της συσχέτισής τους με την ψυχική ανθεκτικότητα, κατά τη δεύτερη περίοδο της πανδημίας COVID-19. Η έρευνα αποτέλεσε μέρος ενός ευρύτερου ερευνητικού προγράμματος που διεξήχθη από το Εργαστήριο Σχολικής Ψυχολογίας του Τμήματος Ψυχολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών με στόχο τη διερεύνηση των ψυχοκοινωνικών και εκπαιδευτικών αναγκών στο πλαίσιο διαφορετικών φάσεων της πανδημίας COVID-19 με βάση τις αντιλήψεις εκπαιδευτικών, γονέων, μαθητών και ψυχολόγων/ειδικών ψυχικής υγείας. Το δείγμα αποτέλεσαν 526 εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης από διάφορες περιοχές. Τα δεδομένα συλλέχθηκαν χρησιμοποιώντας την κλίμακα Professional Quality of Life Measure (ProQOL-5), την κλίμακα Brief Resilience Scale (BRS) και ένα ερωτηματολόγιο δημογραφικών στοιχείων. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες ανέφεραν χαμηλά έως μέτρια επίπεδα κόπωσης συμπόνιας και μέτρια προς υψηλά επίπεδα ψυχικής ανθεκτικότητας. Ως προς το φύλο, διαπιστώθηκαν διαφορές όσον αφορά στο δευτερογενές τραυματικό στρες και στην ψυχική ανθεκτικότητα. Τα ευρήματα μπορούν να συμβάλλουν στην ανάπτυξη κατάλληλων παρεμβάσεων και στην παροχή σχολικών ψυχολογικών/συμβουλευτικών υπηρεσιών για την υποστήριξη των εκπαιδευτικών σε δύσκολες περιόδους.

Αντιλήψεις εκπαιδευτικών γενικής και ειδικής εκπαίδευσης για τη μάθηση και την προσαρμογή των μαθητών/τριών την περίοδο COVID-19

Γεώργιος Καλαρύτης, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Η πανδημία COVID-19 επέφερε σημαντικές αλλαγές στις σχολικές κοινότητες σε πολλαπλά επίπεδα. Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να διερευνήσει τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών όσον αφορά στο άγχος σε προσωπικό επίπεδο αλλά και για διαστάσεις που αφορούσαν στη μαθησιακή και την ψυχοκοινωνική προσαρμογή των μαθητών τους, κατά τη δεύτερη περίοδο της πανδημίας COVID-19. Η έρευνα αποτέλεσε μέρος ενός ευρύτερου ερευνητικού προγράμματος που σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε από το Εργαστήριο Σχολικής Ψυχολογίας του Τμήματος Ψυχολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών με στόχο τη διερεύνηση των ψυχοκοινωνικών και εκπαιδευτικών αναγκών στο πλαίσιο διαφορετικών φάσεων της πανδημίας COVID-19 με βάση τις αντιλήψεις εκπαιδευτικών, γονέων, μαθητών και ψυχολόγων/ειδικών ψυχικής υγείας. Το δείγμα αποτελούνταν από 526 εκπαιδευτικούς που εργάζονταν σε σχολεία γενικής και ειδικής αγωγής από διάφορες περιοχές της Ελλάδας. Τα δεδομένα συλλέχθηκαν χρησιμοποιώντας την κλίμακα Γενικευμένης Αγχώδους Διαταραχής (GAD-7) και ένα ερωτηματολόγιο που αναπτύχθηκε ειδικά για τους σκοπούς της έρευνας από το Εργαστήριο Σχολικής Ψυχολογίας. Τα αποτελέσματα έδειξαν ήπια επίπεδα άγχους με τις γυναίκες να αναφέρουν υψηλότερα επίπεδα άγχους από τους άνδρες, ενώ δεν σημειώθηκαν διαφορές ως προς το είδος του σχολείου. Επιπλέον, τα αποτελέσματα έδειξαν διαφορές στις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών γενικής και ειδικής εκπαίδευσης για τη μάθηση και την προσαρμογή των μαθητών τους. Τα ευρήματα συζητούνται σε σχέση με τη συμβολή τους στην ανάπτυξη προγραμμάτων παρέμβασης και τη συμβουλευτική στο σχολικό πλαίσιο.

Διερεύνηση αντιλήψεων γονέων ως προς το άγχος και την ψυχική τους ανθεκτικότητα την περίοδο της πανδημίας COVID-19

Γεωργία Χουχούμη, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η πανδημία COVID-19, αποτελεί μια κρίση με σημαντικές συνέπειες στις οικογένειες. Οι γονείς, κατά την περίοδο της υποχρεωτικής παραμονής στο σπίτι, αντιμετώπισαν σημαντικές προκλήσεις στον επαγγελματικό και τον γονεϊκό τους ρόλο. Η παρούσα έρευνα, διερεύνησε τις αντιλήψεις των γονέων ως προς τα επίπεδα άγχους και ψυχικής ανθεκτικότητας σε προσωπικό επίπεδο αλλά και τις αντιλήψεις τους για την προσαρμογή των παιδιών τους κατά την περίοδο αναστολής της λειτουργίας των σχολείων.. Η μελέτη αποτέλεσε μέρος ενός ευρύτερου ερευνητικού προγράμματος που διεξήχθη από το Εργαστήριο Σχολικής Ψυχολογίας του Τμήματος Ψυχολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών με στόχο τη διερεύνηση των ψυχοκοινωνικών και εκπαιδευτικών αναγκών στο πλαίσιο διαφορετικών φάσεων της πανδημίας COVID-19 με βάση τις αντιλήψεις εκπαιδευτικών, γονέων, μαθητών και ψυχολόγων/ειδικών ψυχικής υγείας. Το δείγμα αποτέλεσαν 496 γονείς, με παιδιά ηλικίας 6-18 ετών. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι συμμετέχοντες γονείς βίωναν ήπιο άγχος, ενώ όσοι ανέφεραν υψηλότερα επίπεδα ανθεκτικότητας παρουσίασαν χαμηλότερα επίπεδα άγχους. Επίσης βρέθηκε ότι η ψυχική ανθεκτικότητα αποτελεί έναν σημαντικό προβλεπτικό παράγοντα του άγχους. Οι μητέρες φάνηκε να βιώνουν υψηλότερο άγχος από τους άνδρες γονείς ενώ το άγχος σχετιζόταν σε μεγάλο βαθμό με τις αντιλήψεις τους ως προς τις δυσκολίες ψυχοσυναισθηματικής προσαρμογής των παιδιών τους. Η αναγνώριση των αναγκών των γονέων μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη παρεμβάσεων ψυχοκοινωνικής υποστήριξης και ενίσχυσης της ψυχικής ανθεκτικότητας σε δύσκολες περιόδους.

ΚΛΑΔΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ**Παιδιά, γονείς και COVID-19: Αναπαραστάσεις, πρακτικές και επιδράσεις στην ανάπτυξη**

ΟΡΓΑΝΩΤΡΙΕΣ: Φωτεινή Μπονώτη, *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*
Μαρία Μαρκοδημητράκη, *Πανεπιστήμιο Κρήτης*

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Φωτεινή Μπονώτη, *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*

ΣΥΖΗΤΗΤΡΙΑ: Αικατερίνα Κορνηλάκη, *Πανεπιστήμιο Κρήτης*

Οι μεγάλες αλλαγές που επέφερε η πανδημία COVID-19 στη ζωή των παιδιών και των οικογενειών τους προκάλεσε διεθνές ερευνητικό ενδιαφέρον, σε μια προσπάθεια να αναδειχθούν οι επιπτώσεις αυτής της νέας κατάστασης στην ανάπτυξη και ψυχοκοινωνική προσαρμογή των παιδιών. Σκοπός του συμποσίου είναι να αναδείξει έρευνες που πραγματοποιήθηκαν κατά την τελευταία τριετία στην Ελλάδα και φωτίζουν αφενός τον τρόπο με τον οποίο τα παιδιά και οι γονείς διαχειρίστηκαν την πληθώρα των νέων πληροφοριών με τις οποίες κατακλύστηκαν και αφετέρου τους τρόπους με τους οποίους η διατάραξη της καθημερινής ζωής σε συνδυασμό με τις αλλαγές στις οικογενειακές πρακτικές επέδρασαν σε διαστάσεις της ανάπτυξης και της προσαρμογής των παιδιών. Ειδικότερα, η εργασία των Μπονώτη, Χρηστίδου, Παπαδοπούλου και Δουμπαλά εξετάζει την οπτική των ίδιων των παιδιών για αυτή την πρωτόγνωρη κατάσταση αναλύοντας δεδομένα που προέκυψαν σε τρεις διαφορετικές χρονικές στιγμές της πανδημίας. Η εργασία των Βλειώρα, Βασιλειάδη, Παπαπαναγιώτου, Κατσαρού και Μαντέ επιχειρεί να αναδείξει μέσω μιας ποιοτικής προσέγγισης τις πρακτικές ανατροφής που υιοθέτησαν οι γονείς κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Η εργασία των Καρούσου και Μπρουσκέλη μελετά την επίδραση παραγόντων οικογενειακού πλαισίου στην εκδήλωση δυσφορικών συναισθημάτων σε παιδιά και εφήβους. Και τέλος, η εργασία των Καμαρίτη, Μαρκοδημητράκη και Λιναρδάκη εξετάζει την οπτική των γονέων για τις θετικές επιδράσεις του υποχρεωτικού εγκλεισμού στην ψυχολογική ανάπτυξη των παιδιών τους.

Τι είναι ο κορωνοϊός; Αναπαραστάσεις παιδιών προσχολικής και σχολικής Ηλικίας

Φωτεινή Μπονώτη, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Βασιλεία Χρηστίδου, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Πηνελόπη Παπαδοπούλου, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Πολυξένη Δούμπαλα, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Παρά το διεθνές ερευνητικό ενδιαφέρον για τις επιπτώσεις της πανδημίας COVID-19 στην ανάπτυξη και την ψυχολογική προσαρμογή των παιδιών, λίγες έρευνες μέχρι σήμερα εστίασαν στο πώς τα ίδια τα παιδιά αντιλαμβάνονται το νέο κορωνοϊό και τις συνέπειες της εξάπλωσής του. Σκοπός της έρευνας ήταν να διερευνήσει τις αναπαραστάσεις παιδιών για τον κορωνοϊό και αν αυτές μεταβάλλονται με την ηλικία, τον λεκτικό ή σχεδιαστικό τρόπο έκφρασης και τη χρονική φάση καταγραφής τους στη διάρκεια της πανδημίας. Το δείγμα αποτέλεσαν 1024 παιδιά (457 αγόρια και 567 κορίτσια) ηλικίας 4-10 ετών, το οποίο χωρίστηκε σε 3 ομάδες με μέσο όρο ηλικίας 5, 7 και 9 έτη αντίστοιχα. Τα παιδιά εξετάστηκαν μέσω βιντεοκλήσεων για την αποφυγή διασποράς του ιού κατά τη διάρκεια της πρώτης (2020, n = 326), της δεύτερης (2021, n = 267) και της τρίτης (2022, n = 431) φάσης της πανδημίας. Οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να περιγράψουν και να ζωγραφίσουν τον κορωνοϊό. Η ανάλυση περιεχόμενου των δεδομένων ανέδειξε τις κατηγορίες: (α) Βιολογικά χαρακτηριστικά, (β) Υγειονομικά μέτρα, (γ) Ψυχολογικές επιπτώσεις και (δ) Κοινωνικές επιπτώσεις. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τα παιδιά αντιλαμβάνονται τον κορωνοϊό ως πολυδιάστατη έννοια, εστιάζοντας όχι μόνο στα βιολογικά χαρακτηριστικά του ιού, αλλά και στις επιπτώσεις της ασθένειας COVID-19 σε υγειονομικό, ψυχολογικό και κοινωνικό επίπεδο. Επίσης, βρέθηκε ότι τα παιδιά επικεντρώνονται σε διαφορετικές όψεις αυτής της έννοιας ανάλογα με την ηλικία, τον τρόπο έκφρασης και τη χρονική φάση της πανδημίας. Τα ευρήματα μπορούν να αξιοποιηθούν στο σχεδιασμό και την υλοποίηση παρεμβάσεων με σκοπό την ενδυνάμωση των παιδιών για τη διαχείριση υγειονομικών κρίσεων.

Γονεϊκές πρακτικές εν μέσω πανδημίας: Μία ποιοτική προσέγγιση

Γεώργιος Βλειώρας, *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*

Ηλίας Βασιλειάδης, *Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας*

Ξανθούλα Παπαπαναγιώτου, Μαρία-Χριστίνα Κατσαρού, Εμμανουέλα Μαντέ,

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Ο ρόλος των γονέων στην ανατροφή των παιδιών τους είναι αδιαμφισβήτητος. Η πανδημία, οι συνέπειές της και οι πολιτικές περιορισμού της έφεραν σημαντικές ανακατατάξεις στις ζωές των παιδιών, των γονέων και των οικογενειών τους. Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν να αποτυπώσει τις γονεϊκές πρακτικές που περιγράφουν οι γονείς ως σημαντικές στην ανατροφή των παιδιών τους εν μέσω της πανδημίας. Στη μελέτη μας πήραν μέρος 22 γονείς (20 μητέρες) 34 ως 49 ετών ($M = 40,1$, $SD = 4,6$), Με τη χρήση ημιδομημένων συνεντεύξεων βασισμένων στις αρχές της αφηγηματικής προσέγγισης στην ψυχοθεραπεία και την κοινοτική πρακτική, διερευνήσαμε τις ελπίδες και τα όνειρα των γονέων για τα παιδιά τους στις επόμενες βδομάδες καθώς και τους τρόπους με τους οποίους οι γονείς επιδιώκουν να αναθρέψουν τα παιδιά τους προς αυτές τις επιθυμητές κατευθύνσεις. Πήραμε όλες τις συνεντεύξεις το καλοκαίρι του 2020, λίγες εβδομάδες μετά τη λήξη του υποχρεωτικού εγκλεισμού (lockdown), όταν ακούγονταν ήδη φωνές που προειδοποιούσαν ότι η πανδημία δεν έχει τελειώσει, αλλά γενικά υπήρχε ένα κλίμα ευφορίας για την επιστροφή στην κανονικότητα. Προσεγγίσαμε τις απαντήσεις των γονέων με τη ματιά της αναστοχαστικής θεματικής ανάλυσης. Οι γονείς φαίνεται να εστίαζαν περισσότερο στην παροχή εξηγήσεων, κατευθύνσεων και ελευθεριών στα παιδιά τους και λιγότερο στην παροχή προτύπων ή στην οριοθέτηση. Τα αποτελέσματα αυτά συζητιούνται σε σχέση με το πολιτισμικό και ιστορικό πλαίσιο της έρευνας.

Παράγοντες που σχετίζονται με την ψυχική ευεξία παιδιών και εφήβων σε συνθήκες υποχρεωτικού εγκλεισμού: Επιδράσεις του οικογενειακού πλαισίου

Αλεξάνδρα Καρούσου, Βασιλική Μπρουσκέλη,
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Τα αυστηρά μέτρα εγκλεισμού που λήφθηκαν στη χώρα μας για τον περιορισμό της εξάπλωσης της COVID-19 επηρέασαν σε μεγάλο βαθμό την καθημερινότητα και τις κοινωνικές σχέσεις των παιδιών και των εφήβων. Στόχος της εργασίας αυτής είναι η ανάδειξη των παραγόντων που σχετίζονται με το οικογενειακό πλαίσιο (αριθμός μελών και δομή οικογένειας, συνθήκες διαβίωσης, οικονομική κατάσταση, εργασιακές υποχρεώσεις γονέων, διαπροσωπικές σχέσεις, ψυχική ευεξία γονέων, κ.ά) οι οποίοι επέδρασαν σημαντικά στην εκδήλωση δυσφορικών συναισθημάτων στα παιδιά. Για τις ανάγκες της παρούσας μελέτης, συλλέχθηκαν δεδομένα για 650 παιδιά και εφήβους (3 έως 17 ετών) από ολόκληρη την επικράτεια μέσω διαδικτυακού ερωτηματολογίου που συμπληρώθηκε από τους γονείς τους. Οι συμμετέχοντες συμπλήρωσαν, μεταξύ άλλων: (1) την κλίμακα «The Strengths and Difficulties Scale» για την εκτίμηση της ψυχικής ευεξίας παιδιών και εφήβων, (2) την κλίμακα DASS-21 για την εκτίμηση πιθανών δυσφορικών συναισθημάτων των γονέων, (3) τις κλίμακες «Family Relationships Scales» για την εκτίμηση των οικογενειακών σχέσεων, (4) την κλίμακα «Changes in children's mood and behavior» για τον εντοπισμό αλλαγών στη συμπεριφορά και τη διάθεση των παιδιών, καθώς και ένα εκτενές ερωτηματολόγιο για τη συλλογή δημογραφικών στοιχείων (ηλικία, φύλο, αδέρφια, οικονομική κατάσταση οικογένειας, εργασία γονέων, κατοικία, δραστηριότητες, κ.ά.). Τα ψυχομετρικά χαρακτηριστικά όλων των κλιμάκων αναδείχθηκαν πολύ ικανοποιητικά. Παρουσιάζονται αποτελέσματα που αναδεικνύουν το μέγεθος της επίδρασης των ανωτέρω παραγόντων στην εκδήλωση δυσκολιών στα παιδιά και στους εφήβους. Τα αποτελέσματα συζητούνται στη βάση προγενέστερων σχετικών ευρημάτων, αλλά και των προεκτάσεών τους για την πρόληψη δυσμενών συνεπειών στην ψυχική ευεξία των παιδιών και των εφήβων.

«Μένουμε σπίτι»: Αντιλήψεις γονιών για τις θετικές επιπτώσεις του εγκλεισμού στον ψυχισμό παιδιών προσχολικής ηλικίας

Ελένη Καμαρίτη, Μαρία Μαρκοδημητράκη, Μιχάλης Λιναρδάκης,
Πανεπιστήμιο Κρήτης

Σύγχρονα ερευνητικά δεδομένα επισημαίνουν τις αρνητικές συνέπειες του COVID-19 σε ευάλωτους πληθυσμούς, όπως είναι τα παιδιά. Μάλιστα η πανδημία αυτή έχει χαρακτηριστεί από διεθνείς οργανισμούς (IACAPAP) ως η πανδημία «της οικογένειας και της κοινωνίας». Τα περιοριστικά μέτρα για την αντιμετώπισή της επέφεραν αλλαγές στον τρόπο λειτουργίας της οικογένειας και στις σχέσεις μεταξύ των μελών της. Σε σχετικές έρευνες έχουν βρεθεί αρνητικές επιδράσεις από τον εγκλεισμό σε οικογένειες με παιδιά και εφήβους, ενώ ελάχιστες είναι οι έρευνες που εστιάζουν αφενός στις θετικές επιδράσεις της πανδημίας στους κόλπους της οικογένειας και αφετέρου στον αντίκτυπό της στα μικρά παιδιά. Σκοπός της παρούσας εργασίας ήταν να διερευνήσουμε τις αντιλήψεις γονιών για τις θετικές επιδράσεις του εγκλεισμού λόγω της πανδημίας COVID-19 στον ψυχικό κόσμο των παιδιών τους. Στη μελέτη συμμετείχαν 200 Έλληνες γονείς παιδιών ηλικίας 4-6 ετών. Για τις ανάγκες της έρευνας κατασκευάστηκε σχετικό ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο από τις Καμαρίτη και Μαρκοδημητράκη (2022). Τα ερευνητικά ερωτήματα ήταν: 1) Ποιοι παράγοντες εμφανίζουν υψηλότερη μέση βελτίωση; 2) Αν η μέση τιμή κάθε μεμονωμένου παράγοντα υπερβαίνει το 1 (με 1 την τιμή αναφοράς για την κατάσταση προ πανδημίας). Στις 26 ερωτήσεις του ερωτηματολογίου εφαρμόστηκε διερευνητική παραγοντική ανάλυση προκειμένου να εξαχθούν οι λανθάνοντες παράγοντες. Από την παραγοντική ανάλυση προέκυψαν 6 παράγοντες που ερμηνεύουν το 76,7% της συνολικής διακύμανσης των αρχικών 26 μεταβλητών (δεσμός με το παιδί, δραστηριότητες με το παιδί στο σπίτι και εκτός σπιτιού, ρουτίνα του παιδιού στο σπίτι, επαφή με τη φύση και αδελφική σχέση). Ο παράγοντας δεσμός με το παιδί εμφανίστηκε να έχει την υψηλότερη μέση βελτίωση στην πανδημία σε σχέση με την προ πανδημίας περίοδο. Επιπρόσθετα, και οι 6 παράγοντες είχαν στατιστικά σημαντικά υψηλότερη μέση τιμή από το 1. Η παρούσα έρευνα ανέδειξε μια θετική διάσταση του εγκλεισμού λόγω της πανδημίας, ως προς το δεσμό των γονιών με τα παιδιά τους, τις κοινές τους δραστηριότητες και τα συναισθήματα που μοιράζονταν σε αντίξοες για όλο τον κόσμο συνθήκες. Η εύρεση οφέλους μπορεί να λειτουργήσει ως προστατευτικός παράγοντας κατά της κατάθλιψης, του άγχους και του στρες που βιώνουν γονείς και παιδιά σε δύσκολες συνθήκες.

Οι εκτελεστικές λειτουργίες, η μεταγνώση και η επίλυση προβλημάτων πάνε σχολείο

ΟΡΓΑΝΩΤΗΣ/ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Νίκος Μακρής, *Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης*

ΣΥΖΗΤΗΤΕΣ/ΡΙΕΣ: Παναγιώτα Μεταλλίδου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Δημήτρης Πνευματικός, *Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας*

Η σχέση γνωστικών διεργασιών με τη σχολική επίδοση είναι ευρέως αποδεκτή. Μάλιστα, πολλές έρευνες δείχνουν ότι η νοημοσύνη εξηγεί ένα ποσοστό της διακύμανσης της σχολικής επίδοσης το οποίο κυμαίνεται από 20 έως 50 %. Πρόσφατες θεωρητικές απόψεις, ωστόσο, υποστηρίζουν ότι διαφορετικές γνωστικές διεργασίες, σε διαφορετικές φάσεις τις ανάπτυξης, σχετίζονται σε διαφορετικό βαθμό με τη σχολική επάρκεια. Στο συμπόσιο, μετά από μία σύντομη αναφορά από τον Νίκο Μακρή στις θεωρητικές αυτές απόψεις, θα παρουσιαστούν έρευνες οι οποίες δείχνουν την επίδραση επιμέρους γνωστικών διεργασιών στην επάρκεια σε διάφορα μαθησιακά αντικείμενα. Συγκεκριμένα, η Δήμητρα Οικονομάκου θα περιγράψει μία έρευνα σχετική με τις αναπτυξιακές σχέσεις μεταξύ θεωρίας του νου και μεταγνώσης, κατά τη νηπιακή και σχολική ηλικία, και τη σχέση των ικανοτήτων αυτών με τη σχολική επάρκεια. Ο Μάνος Τσιαμτσάλης θα περιγράψει τα αποτελέσματα μίας μελέτης παρέμβασης για τον ρόλο της διδασκαλίας των μεταγνωστικών στρατηγικών στη βελτίωση της ικανότητας της αναγνωστικής κατανόησης μαθητών δημοτικού σχολείου. η έρευνα της Αποστολίας Μιχαλακούδη εστιάζει στο ρόλο της άσκησης σε μεταγνωστικές δεξιότητες στην επίλυση μαθηματικών και γλωσσικών έργων, αλλά στην επάρκεια των εκτελεστικών λειτουργιών επισημαίνοντας τρόπους βελτίωσης της σχολικής επίδοσης των μαθητών δημοτικού σχολείου. ο Τρύφωνας Μπίκος θα πραγματοποιήσει μία συστηματική αναφορά στις ποικίλες μεθόδους και τεχνικές εκτίμησης της μεταγνωστικής λειτουργίας και θα προτείνει έναν τρόπο ολιστικής και, κατ' επέκταση, πιο αξιόπιστης μεθοδολογικής προσέγγισης της λειτουργίας αυτής. Το συμπόσιο συζητά ο Δημήτρης Πνευματικός.

Θεωρία του νου και μεταγνώση: αναπτυξιακές σχέσεις και ο ρόλος τους στη σχολική επίδοση

Δήμητρα Οικονομάκου, Νίκος Μακρής, *Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης*

Σμαράγδα Καζή, *Πάντειο Πανεπιστήμιο*

Αλεξία Καρούσου, *Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης*

Η θεωρία του Νου (ΘτΝ) και η μεταγνωστική ικανότητα συνιστούν το επίκεντρο δύο διακριτών, μέχρι σήμερα, προσεγγίσεων στη μελέτη της ενημερότητας του ατόμου για τις νοητικές καταστάσεις. Παρά τις εννοιολογικές και λειτουργικές ομοιότητες μεταξύ των δύο αυτών προσεγγίσεων, η πιθανή διασύνδεση τους σε αναπτυξιακό επίπεδο έχει μελετηθεί ελάχιστα. Τις τελευταίες δεκαετίες, οι σχετικές έρευνες συμπεριλαμβάνουν τη διερεύνηση του ρόλου των εκτελεστικών λειτουργιών στην ανάπτυξη τόσο των μεταγνωστικών διεργασιών όσο και της ΘτΝ. Στόχος της έρευνας ήταν η διερεύνηση της διασύνδεσης μεταξύ της ΘτΝ και της μεταγνωστικής ικανότητας σε αναπτυξιακό επίπεδο, αλλά και ο ρόλος των εκτελεστικών λειτουργιών σε αυτή τη διασύνδεση. Τριακόσιοι μαθητές, ηλικίας 4 έως 12 ετών, εξετάστηκαν, ατομικά, με μία συστοιχία έργων η οποία περιλάμβανε έργα που απευθύνονταν στις εξής γνωστικές διεργασίες: εκτελεστικές λειτουργίες (αναστολή, ενημέρωση και εναλλαγή), ΘτΝ (κατανόηση ψευδών πεποιθήσεων 1ης και 2ης τάξης), επίλυση προβλημάτων και συλλογιστικής με τις αντίστοιχες μεταγνωστικές εκτιμήσεις μετά την επεξεργασία των γνωστικών έργων. Επίσης, ζητήθηκε από τους εκπαιδευτικούς να αξιολογήσουν την επάρκεια των μαθητών σε δύο μαθησιακά αντικείμενα, τη γλώσσα και τα μαθηματικά. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η κατανόηση της ψευδούς πεποίθησης αποτελεί προβλεπτικό παράγοντα μεταγενέστερων και πιο προηγμένων πτυχών μεταγνωστικού ελέγχου και παρακολούθησης. Επιπλέον, φάνηκε ότι η κατανόηση της ψευδούς πεποίθησης και ο μεταγνωστικός έλεγχος συμβάλλουν στην ικανότητα επίλυσης προβλημάτων. Οι εκτελεστικές λειτουργίες φαίνεται ότι διαμεσολαβούν σε αυτή την αναπτυξιακή διασύνδεση. Τέλος, τόσο η ΘτΝ όσο και οι μεταγνωστικές διεργασίες συσχετίζονταν θετικά με τις εκτιμήσεις των εκπαιδευτικών για την επάρκεια των μαθητών και στα δύο μαθησιακά αντικείμενα που μελετήθηκαν. Τα ευρήματα αυτά συζητούνται με αναφορά σε πρόσφατες θεωρητικές απόψεις για τη σχέση μεταξύ ΘτΝ και μεταγνώσης, αλλά και τον γενικότερο ρόλο της επίγνωσης για τις γνωστικές διεργασίες στη σχολική επίδοση.

*Το ερευνητικό έργο υποστηρίχτηκε από το Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας και Καινοτομίας (ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ.) στο πλαίσιο της Δράσης «1η Προκήρυξη ερευνητικών έργων ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ. για την ενίσχυση των μελών ΔΕΠ και Ερευνητών/τριών και την προμήθεια ερευνητικού εξοπλισμού μεγάλης αξίας» (Αριθμός Έργου: FM17-13).

Ενίσχυση της αναγνωστικής κατανόησης μέσω μεταγνωστικών στρατηγικών

Μάνος Τσιαμτσιαλής, Νίκος Μακρής, *Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο*

Η κατάκτηση της δεξιότητας της αναγνωστικής κατανόησης μαθητών Δημοτικού και Γυμνασίου αποτελεί σημαντικό δείκτη της ακαδημαϊκής τους επίδοσης. Ωστόσο, ο στόχος της διδασκαλίας, συνήθως, είναι επικεντρωμένος στην ευχερή ανάγνωση λέξεων και προτάσεων αλλά όχι στη δεξιότητα της κατανόησης, με συνέπεια να παρατηρείται έλλειμμα στη δεξιότητα αυτή. Στόχος της έρευνας ήταν να διερευνηθεί η επίδραση των στρατηγικών της περίληψης και των αυτοερωτήσεων στην ενίσχυση της αναγνωστικής κατανόησης μαθητών. Το δείγμα αποτελούνταν από 69 μαθητές (38 κορίτσια) της Στ' τάξης Δημοτικού Σχολείου, χωρισμένους σε τρεις ομάδες: δύο πειραματικές ομάδες (ΠΟ) και μία ομάδα ελέγχου (ΟΕ). Η κατανομή των μαθητών στις τρεις ομάδες έγινε βάσει της επίδοσής τους στο σταθμισμένο εργαλείο αξιολόγησης της αναγνωστικής κατανόησης για Ελληνόφωνους μαθητές, Τεστ-Α. Πιο συγκεκριμένα, ο επιμερισμός στις τρεις ομάδες έγινε με τρόπο ώστε σε καθεμία από αυτές υπάρχει ισομερής αντιπροσώπευση μαθητών που στο Τεστ- Α είχαν χαμηλές, μεσαίες και υψηλές επιδόσεις. Η κυρίως έρευνα ακολούθησε 4 φάσεις. Στην πρώτη φάση, οι μαθητές όλων των ομάδων αξιολογήθηκαν με δοκιμασίες σύνταξης κειμένου περίληψης και παραγωγής αυτοερωτήσεων (εξέταση ΠΡΙΝ). Στη δεύτερη φάση, η ΠΟ1 ομάδα δέχθηκε άμεση διδασκαλία της στρατηγικής της περίληψης διάρκειας 1 διδακτικής ώρας για 8 εβδομάδες, η ΠΟ2, για το ίδιο χρονικό διάστημα, τη διδασκαλία στρατηγικής αυτοερωτήσεων, ενώ η ΟΕ ακολούθησε το τυπικό αναλυτικό πρόγραμμα. Στην τρίτη (εξέταση ΜΕΤΑ1) και τέταρτη φάση (εξέταση ΜΕΤΑ2), με χρονική απόσταση ενός μήνα μεταξύ τους, όλες οι ομάδες εξετάστηκαν με τις δοκιμασίες της πρώτης φάσης. Τα αποτελέσματα έδειξαν σημαντική βελτίωση της αναγνωστικής κατανόησης στις δύο πειραματικές ομάδες και ιδιαίτερα στους μαθητές που είχαν επιτύχει, αρχικά, χαμηλές επιδόσεις. Η ΟΕ δεν έδειξε σημαντική βελτίωση. Μεταξύ των δύο πειραματικών ομάδων, μεγαλύτερη βελτίωση επέδειξε η ΠΟ η οποία διδάχθηκε την στρατηγική της περίληψης. Τα αποτελέσματα επιβεβαιώνουν την άποψη ότι η ρητή διδασκαλία μεταγνωστικών στρατηγικών ενισχύει την αναγνωστική κατανόηση. Με βάση τα αποτελέσματα αυτά διατυπώνονται προτάσεις για τη διδασκαλία μεταγνωστικών στρατηγικών μάθησης στους μαθητές δημοτικού σχολείου.

Εκτελεστικές λειτουργίες και συλλογιστική κατά τη σχολική ηλικία: Μελέτη παρέμβασης για τον ρόλο της επίγνωσης

Αποστολία Μιχαλακούδη, Νίκος Μακρής, *Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης*

Οι εκτελεστικές λειτουργίες και η επίγνωση θεωρούνται καθοριστικοί παράγοντες για την γνωστική ανάπτυξη του ατόμου. Η παρούσα έρευνα μελέτησε την επίδραση της άσκησης μαθητών στις μεταγνωστικές στρατηγικές επίλυσης προβλημάτων στη βελτίωση της επίγνωσης κατά την επεξεργασία προβλημάτων, της επίδοσης σε γλωσσικά και μαθηματικά έργα, αλλά και της επάρκειας των εκτελεστικών λειτουργιών. Στην έρευνα συμμετείχαν, σε 3 φάσεις, 137 μαθητές (10 και 12 ετών). Στην πρώτη φάση, οι συμμετέχοντες εξετάστηκαν ατομικά με γλωσσικά και μαθηματικά έργα - μέσω της μεθόδου της εκφωνούμενης σκέψης- με έργα αναστολής, μετατόπισης και εργαζόμενης μνήμης και με το τεστ Raven. Με βάση τις επιδόσεις στο Raven τεστ, οι συμμετέχοντες χωρίστηκαν σε τρεις εξισωμένες, ως προς τη νοημοσύνη τους, ομάδες: την ομάδα ελέγχου (ΟΕ), την πειραματική ομάδα που ασκήθηκε με βάση έργα λεκτικού συλλογισμού (ΠΟΓΛ) και την πειραματική ομάδα που ασκήθηκε με βάση έργα μαθηματικού συλλογισμού (ΠΟΜαθ). Κατά τη δεύτερη φάση, οι δύο ΠΟ ασκήθηκαν στη βελτίωση των μεταγνωστικών τους διεργασιών μέσω παρέμβασης διάρκειας 2 ωρών για 5 εβδομάδες. Στην τρίτη φάση, όλοι συμμετέχοντες εξετάστηκαν, ατομικά, με τα έργα που χρησιμοποιήθηκαν στην πρώτη φάση. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι, ανεξάρτητα από το πεδίο συλλογισμού στο οποίο πραγματοποιήθηκε η άσκηση, οι συμμετέχοντες και των δύο ΠΟ βελτίωσαν: α) την επίδοσή τους και στα δύο πεδία συλλογισμού, β) την επίδοσή τους στα έργα των εκτελεστικών λειτουργιών και γ) την ακρίβεια στην περιγραφή του τρόπου που ακολούθησαν για την επεξεργασία των γνωστικών έργων. Επίσης, έδειξαν ότι οι επιδόσεις σε διαφορετικά πεδία συλλογισμού ερμηνεύονται από διαφορετικές γνωστικές διεργασίες. Τα αποτελέσματα συζητούνται με αναφορά σε σύγχρονες απόψεις για τον ρόλο των γνωστικών διεργασιών στη σχολική επίδοση.

Προς μια ολιστική προσέγγιση της μεταγνώσης: χρήση αυτοαναφορικών, συμπεριφορικών και ψυχοφυσιολογικών μεθόδων

Τρύφωνας Μπίκος, Νίκος Μακρής, Αλεξία Καρούσου, *Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης*
Σμαράγδα Καζή, *Πάντειο Πανεπιστήμιο*

Η μεταγνώση αποτελεί μια σημαντική, ανώτερου επιπέδου, γνωστική λειτουργία η οποία συνιστά αφενός σημαντικό παράγοντα της γνωστικής ανάπτυξης και αφετέρου εμφανίζει υψηλή συσχέτιση με τη μάθηση. Κατά καιρούς, έχουν χρησιμοποιηθεί διάφορες μέθοδοι για τη μέτρηση της. Αρχικά, η σχετική έρευνα βασιζόταν σε αυτοαναφορικές μεθόδους και εργαλεία (π.χ. ερωτηματολόγια), τα οποία, αν και παρέχουν μεγάλη ευελιξία στον ερευνητή, εντούτοις, απευθύνονται κυρίως στην έκδηλη πτυχή της μεταγνώσης και προαπαιτούν αναπτυγμένες λεκτικές ικανότητες και επάρκεια εργαζόμενης μνήμης από τον συμμετέχοντα. Οι συμπεριφορικές μέθοδοι (π.χ. συστηματική παρατήρηση συμπεριφοράς) αναδεικνύουν την συμπεριφορά του συμμετέχοντα, κατά την επεξεργασία ενός έργου, δίχως βέβαια να επηρεάζονται από τις λεκτικές του ικανότητες, αλλά, καθώς είναι ιδιαίτερα χρονοβόρες, δεν ενδείκνυνται για μεγάλα δείγματα συμμετεχόντων. Τέλος, ένα είδος μετρήσεων της μεταγνωστικής ικανότητας που χρησιμοποιείται ευρέως τα τελευταία χρόνια είναι οι ψυχοφυσιολογικές μέθοδοι (π.χ. οφθαλμική ιχνηλάτηση). Καθεμία από τις μεθόδους αυτές εστιάζουν σε συγκεκριμένες πτυχές της μεταγνωστικής ικανότητας, δίχως, ωστόσο, να την προσεγγίζουν πλήρως εννοιολογικά και να αναδεικνύουν με ακρίβεια τον λειτουργικό της ρόλο. Στην ανακοίνωση, εκτός από την ανασκόπηση των πλεονεκτημάτων και μειονεκτημάτων των μεθόδων θα προταθεί μία έρευνα με στόχο τη διαμόρφωση ενός ενοποιητικού μοντέλου εκτίμησης της μεταγνώσης που θα συνδυάζει τις μεθόδους αυτές παρέχοντας τη δυνατότητα πλήρους κατανόησης της, εντοπισμού των μηχανισμών που τη διέπουν, αλλά και αποσαφήνισης της αναπτυξιακής της πορείας. Οι θεωρητικές αλλά και πρακτικές προεκτάσεις ενός τέτοιου μοντέλου συζητούνται.

Κατανοώντας το ρόλο των συναισθημάτων των εκπαιδευτικών

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Μαρία Πούλου, Πανεπιστήμιο Πατρών

Συναισθήματα εκπαιδευτικών για τη διδασκαλία: σχέση με συναισθηματική νοημοσύνη και πρακτικές διαχείρισης της τάξης

Αικατερίνη Βάσιου, Βασίλειος Κυράτζης, Μαρία Σιδηροπούλου, Χρήστος Χρήστου, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Η διδασκαλία είναι όχι μόνο δημιουργική αλλά και εργώδης διαδικασία, για αυτό οι εκπαιδευτικοί αναφέρουν ότι βιώνουν όχι μόνο ευχαρίστηση αλλά και θυμό ή/και άγχος όταν διδάσκουν. Η συναισθηματική νοημοσύνη, ως ικανότητα του ατόμου να αξιολογεί τα συναισθήματα τα δικά του και των άλλων και να χρησιμοποιεί αυτές τις αξιολογήσεις για να καθοδηγεί τις σκέψεις και τις πράξεις του, επηρεάζει θετικά τα συναισθήματα των εκπαιδευτικών στην εργασία τους. Παρόμοια, οι πρακτικές διαχείρισης της σχολικής τάξης, είτε επικεντρώνονται στην πρόληψη και αντιμετώπιση προβλημάτων συμπεριφοράς είτε αναφέρονται σε συγκεκριμένες μεθόδους και τεχνικές διδασκαλίας, φαίνεται ότι επηρεάζουν τις εργασιακές εμπειρίες των εκπαιδευτικών. Σκοπός της μελέτης ήταν να εξετάσει τη σχέση ανάμεσα στη συναισθηματική νοημοσύνη, τις πρακτικές διαχείρισης της σχολικής τάξης και τα συναισθήματα των εκπαιδευτικών στη διδασκαλία. 360 εκπαιδευτικοί συμπλήρωσαν ερωτηματολόγιο αυτοαναφοράς με τις κλίμακες Wong and Law Emotional Intelligence Scale, Behavior and Instructional Management Scale και Teacher Emotions Scales. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι όλες οι ικανότητες συναισθηματικής νοημοσύνης των εκπαιδευτικών συσχετίζονται θετικά με την ευχαρίστηση και αρνητικά με τον θυμό και το άγχος. Επιπλέον, οι πρακτικές για διαχείριση προβλημάτων συμπεριφοράς συσχετίζονται θετικά με την ευχαρίστηση και τον θυμό, ενώ οι εκπαιδευτικές πρακτικές συσχετίζονται θετικά με την ευχαρίστηση και αρνητικά με τον θυμό και το άγχος. Ειδικότερα, η χρήση του συναισθήματος και οι εκπαιδευτικές πρακτικές προβλέπουν υψηλότερα ποσοστά ευχαρίστησης, ενώ οι πρακτικές για διαχείριση προβλημάτων συμπεριφοράς προβλέπουν υψηλότερα ποσοστά άγχους. Τα αποτελέσματα θα συζητηθούν στο βαθμό που οι γνωστικές-συναισθηματικές ικανότητες και οι πρακτικές διαχείρισης της σχολικής τάξης εξηγούν το συναίσθημα των εκπαιδευτικών.

Η σχέση της συναισθηματικής νοημοσύνης και της ψυχικής ανθεκτικότητας των εκπαιδευτικών ειδικής αγωγής Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης

Όλγα Τσούτσια, Λευκοθέα Καρτασίδου, Μαρία Πλατσίδου, *Πανεπιστήμιο Μακεδονίας*

Είναι κοινός τόπος, ότι οι εκπαιδευτικοί αντιμετωπίζουν πολλούς στρεσογόνους παράγοντες, ιδιαίτερα στα πλαίσια της συμπεριληπτικής τάξης. Αυτό οδηγεί στη διερεύνηση των συναισθηματικών ικανοτήτων και των προστατευτικών παραγόντων των εκπαιδευτικών, καθώς και της σχέσης της συναισθηματικής νοημοσύνης με την ψυχική ανθεκτικότητα, δυο έννοιες κεφαλαιώδους σημασίας για την προαγωγή της κοινωνικής και ψυχικής υγείας στο σχολικό περιβάλλον. Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η μελέτη της σχέσης της συναισθηματικής νοημοσύνης με την ψυχική ανθεκτικότητα σε εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, μόνιμους και αναπληρωτές και να εξετάσει την προβλεπτική ισχύ της συναισθηματικής νοημοσύνης για την εμφάνιση της ψυχικής ανθεκτικότητας. Επίσης διερευνήθηκε η επίδραση δημογραφικών και επαγγελματικών παραμέτρων στους υπομελέτη παράγοντες. Για την μέτρηση της Συναισθηματικής Νοημοσύνης χρησιμοποιήθηκε η κλίμακα των Wong και Law (2002), ενώ για την μέτρηση της Ψυχικής Ανθεκτικότητας χρησιμοποιήθηκε η κλίμακα προστατευτικών παραγόντων (Δανηλίδου & Πλατσίδου, υπό δημοσίευση). Στην έρευνα συμμετείχαν 161 εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ειδικής αγωγής, μόνιμοι και αναπληρωτές. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η συναισθηματική νοημοσύνη και η ψυχική ανθεκτικότητα των εκπαιδευτικών βαθμολογήθηκε υψηλά από τους εκπαιδευτικούς. Η ανάλυση συσχέτισης έδειξε ότι οι εκπαιδευτικοί με υψηλά επίπεδα ψυχικής ανθεκτικότητας εμφάνισαν υψηλά επίπεδα συναισθηματικής νοημοσύνης. Χαμηλότερα επίπεδα ψυχικής ανθεκτικότητας παρουσίασαν οι μεγαλύτεροι εκπαιδευτικοί με περισσότερα έτη εμπειρίας στην γενική και ειδική εκπαίδευση και οι διαζευγμένοι. Η ανάλυση πολλαπλής παλινδρόμησης έδειξε ότι ο σημαντικότερος προβλεπτικός παράγοντας που ενισχύει την ψυχική ανθεκτικότητα είναι η χρήση του συναισθήματος, ακολουθούμενος από την εκτίμηση των συναισθημάτων των άλλων και από την εκτίμηση των συναισθημάτων του εαυτού. Από τα παραπάνω συμπεραίνεται η σπουδαιότητα της συναισθηματικής νοημοσύνης για την ενδυνάμωση της ψυχικής ανθεκτικότητας των εκπαιδευτικών.

Κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες εκπαιδευτικών: Το παράδειγμα του Ευρωπαϊκού προγράμματος PROMEHS

Μαρία Πούλου, *Πανεπιστήμιο Πατρών*

Cefai Carmel, Camilleri Liberato, Paul Bartolo, *University of Malta, Malta*

Sabina Gandellini, *University of Milano-Bicocca, Italy*

Η έρευνα επισημαίνει την σημασία της ψυχικής υγείας των εν ενεργεία εκπαιδευτικών στην προαγωγή της ψυχικής υγείας και ευημερίας των μαθητών. Το πρόγραμμα προαγωγής ψυχικής υγείας στα σχολεία PROMEHS (Promoting Mental Health at Schools), εφαρμόζοντας ολιστική παρέμβαση διαμορφώθηκε με τη συνεργασία επτά Ευρωπαϊκών χωρών (Κροατία, Ελλάδα, Ιταλία, Λετονία, Μάλτα, Ρουμανία και Πορτογαλία) με σκοπό την προαγωγή της ψυχικής υγείας εκπαιδευτικών, μαθητών, γονέων και φορέων εκπαιδευτικής πολιτικής. Στην παρούσα εργασία παρουσιάζεται η εφαρμογή με τηλεδιάσκεψη του προγράμματος σε εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης του νομού Αχαΐας (1648 pre-test και 1127 post-test), κατανεμημένους σε πειραματική και ομάδα ελέγχου. Η συμπλήρωση από τους εκπαιδευτικούς των εργαλείων: 1) Teachers' Sense of Efficacy (short form), 2) the Connor Davidson Resilience (CD 10), 3) the Social and Emotional Competence of Teachers (SECTRS), and 4) the Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ for teachers) φανέρωσε σημαντική βελτίωση στους τομείς της αυτοαποτελεσματικότητας, της ανθεκτικότητας, των κοινωνικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων των εκπαιδευτικών καθώς και στη μείωση των εσωτερικευμένων κι εξωτερικευμένων δυσκολιών τους. Τα ευρήματα της μελέτης συζητούνται με αναφορά στα προγράμματα εκπαίδευσης των υποψήφιων εκπαιδευτικών κι επαγγελματικής ανάπτυξης των εν ενεργεία εκπαιδευτικών.

Εφαρμογή και έλεγχος ενός προγράμματος εκπαίδευσης στην Τέχνη με σκοπό τη βελτίωση της συναισθηματικής ρύθμισης των εκπαιδευτικών

Κωνσταντία Ιωάννογλου, Μαρία Πλατσίδου, Πανεπιστήμιο
Μακεδονίας

Η ικανότητα για συναισθηματική ρύθμιση των εκπαιδευτικών σχετίζεται με μια ποικιλία σημαντικών αποτελεσμάτων που περιλαμβάνουν την αποτελεσματικότητά τους μέσα στην τάξη, την ευημερία και την ψυχική τους υγεία, αλλά και τα συναισθήματα των παιδιών στην τάξη και την παρακίνησή τους. Οι καλλιτεχνικές δημιουργικές δραστηριότητες υποστηρίζουν ισχυρά τις γνωστικές διαδικασίες που απαιτούνται για τη ρύθμιση συναισθήματος. Προσφέρουν μια δυναμική που παρωθεί όσους συμμετέχουν στην εκπαιδευτική διαδικασία να εργαστούν ολιστικά αφυπνίζοντας το σώμα, τις αισθήσεις, το συναίσθημα και το νου, προκειμένου να κατανοήσουν τα συναισθήματά τους και να ρυθμίσουν τη διαχείρισή τους. Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να διερευνηθεί η επίδραση ενός προγράμματος καλλιτεχνικών δημιουργικών δραστηριοτήτων – το οποίο σχεδιάστηκε για τις ανάγκες της έρευνας - στην βελτίωση των στρατηγικών συναισθηματικής ρύθμισης των εκπαιδευτικών και στη χρήση προσαρμοστικών στρατηγικών αντιμετώπισης αγχωτικών καταστάσεων. Στην έρευνα πήραν μέρος 20 εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Από αυτούς, οι 10 συμμετείχαν στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα (ομάδα παρέμβασης), ενώ οι υπόλοιποι δέκα αποτελούσαν την ομάδα ελέγχου. Όλοι οι συμμετέχοντες εξετάστηκαν με το Emotion Regulation Questionnaire (Gross & John, 2003) και το Brief COPE (Carver, 1997), πριν και μετά τη λήξη του εκπαιδευτικού προγράμματος. Η διάρκεια του εκπαιδευτικού προγράμματος ήταν 5 μήνες και περιλάμβανε 10 δίωρες συναντήσεις με διαφορετική θεματική η καθεμία. Η ανάλυση των αποτελεσμάτων είναι υπό εξέλιξη. Αναμένεται ότι το πρόγραμμα θα βοηθήσει τους εκπαιδευτικούς να βελτιώσουν τη χρήση της γνωστικής αναπλαισίωσης, να μειώσουν τη χρήση της εκφραστικής καταστολής και να ενισχυθούν στη χρήση των προσαρμοστικών στρατηγικών αντιμετώπισης αγχωτικών καταστάσεων.

**Συναισθηματική δέσμευση και επαγγελματική ικανοποίηση
εκπαιδευτικών: Ο ρόλος του μοντέλου ηγεσίας στη σχολική μονάδα**

Ευαγγελία Φουτσιτζή, 2ο Πρότυπο Λύκειο Θεσσαλονίκης "Λευκός
Πύργος"

ΚΥΡΙΑΚΗ, 13 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ

9.00-10.30

ΣΥΜΠΟΣΙΟ 11

ΑΜΦΙΘΕΑΤΡΟ #1

Χτίζοντας την ψυχική ευεξία των μαθητών/τριών στο σχολικό περιβάλλον

ΟΡΓΑΝΩΤΡΙΑ/ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Μαρία Ακριτίδου, *Κολλέγιο Ανατόλια*

ΣΥΖΗΤΗΤΗΣ: Άρης Ρογκότης, *Κολλέγιο Ανατόλια*

Η πανδημία της Covid 19 και οι αλλαγές που επέφερε στην εκπαίδευση την τελευταία διετία σαφέστατα επηρέασε τη ζωή και προσαρμογή των μαθητών/τριών στο σχολικό περιβάλλον. Πέρα από τις μαθησιακές τους ικανότητες, επηρεάστηκαν σημαντικά και οι κοινωνικές και ψυχοσυναισθηματικές τους δεξιότητες. Παγκοσμίως έχει παρατηρηθεί σαφής αύξηση των μαθητών/τριών που παρουσιάζουν συμπτώματα άγχους και έλλειψης δεξιοτήτων διαχείρισης προβλημάτων. Επιπλέον, παρατηρείται έλλειψη δεξιοτήτων ρύθμισης του συναισθήματος και της συμπεριφοράς σε σχέση με την κατάσταση πριν την πανδημία. Στο παρόν συμπόσιο θα παρουσιαστεί ένα ολιστικό πρόγραμμα βελτίωσης της ψυχικής υγείας και ανθεκτικότητας των μαθητών/τριών από τα Νήπια μέχρι τη Γ' Λυκείου. Θα παρουσιαστούν συγκεκριμένοι στόχοι και δράσεις πρόληψης και παρέμβασης στο σχολικό περιβάλλον. Μέσα από την εφαρμογή παρόμοιων προγραμμάτων βελτιώνεται και το κλίμα στο σχολείο καθώς και οι σχέσεις μεταξύ μαθητών/τριών.

Μαθητές πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης στον απόηχο της πανδημίας - Σκέψεις και δράσεις

Σαπφώ Ιχτιάρογλου, *Anatolia Elementary School*

Σε αυτή την ανακοίνωση θα παρουσιάσουμε τις δράσεις πρόληψης που σχεδιάστηκαν και πραγματοποιήθηκαν τα τελευταία δύο χρόνια στο δημοτικό, για την υποστήριξη του συνόλου των μαθητών κατά τη διάρκεια τόσο της παρατεταμένης περιόδου αποχής από τη δια ζώσης διδασκαλία, τη σχολική χρονιά 2020/2021 όσο και της επιστροφής στο σχολείο, τη σχολική χρονιά 2021/2022. Ο σχεδιασμός των δράσεων βασίστηκε σε δεδομένα που προέκυψαν από παρατήρηση, συζήτηση με μαθητές αλλά και με εκπαιδευτικούς σχετικά με την εμπειρία τους. Την σχολική χρονιά 2020/2021, η οποία χαρακτηρίστηκε από παρατεταμένη περίοδο τηλε-εκπαίδευσης και αποχής από τη δια ζώσης διδασκαλία, οι δράσεις, οι οποίες έγιναν στην πλειονότητά τους διαδικτυακά, επικεντρώθηκαν στην ενίσχυση της αυτοπεποίθησης και της ψυχικής ανθεκτικότητας των μαθητών ενώ τη χρονιά 2021/2022 κατά τη διάρκεια της δια ζώσης διδασκαλίας, οι δράσεις πρόληψης επικεντρώθηκαν στην ενδυνάμωση των δεσμών μεταξύ των μαθητών και την ενίσχυση του θετικού κλίματος στην τάξη.

Ενισχύοντας την ψυχική ευεξία μέσω της πρόληψης μαθησιακών δυσκολιών

Ζωή Θεοδωρίδου, *Anatolia Elementary School*

Η σύνδεση της ψυχικής ευεξίας με την πρόληψη της εμφάνισης δυσκολιών και εμποδίων στη μάθηση είναι καλά τεκμηριωμένη. Την ίδια στιγμή, οι βασικές δεξιότητες εγγραμματος είναι γνωστό ότι αποτελούν σημαντικό προγνωστικό δείκτη της μελλοντικής ακαδημαϊκής πορείας του κάθε παιδιού. Σε αυτό το έδαφος, τα τελευταία χρόνια το δημοτικό σχολείο Ανατόλια εφαρμόζει οριζόντιες δράσεις για την πρόληψη της εμφάνισης μαθησιακών δυσκολιών σε επίπεδο σχολείου. Συγκεκριμένα, όλοι οι μαθητές και οι μαθήτριες της Α τάξης αξιολογούνται με την είσοδό τους στο δημοτικό σχολείο ως προς βασικές δεξιότητες εγγραμματος με αποτέλεσμα να καταγράφεται μια γραμμή βάσης για όλους καθώς επίσης και να εντοπίζονται έγκαιρα τα παιδιά που παρουσιάζουν αυξημένο κίνδυνο εμφάνισης μαθησιακών δυσκολιών. Στην ανακοίνωση αυτή θα παρουσιάσουμε τις διαδικασίες που ακολουθούμε τόσο σε επίπεδο πρόληψης όσο και σε επίπεδο παρέμβασης στην προσπάθειά μας να ενισχύσουμε την ψυχική ευεξία των μαθητών/ητριών μας συνδέοντάς την με την μαθησιακή πορεία των παιδιών.

Διερεύνηση της ψυχικής ευεξίας μαθητών/τριών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης – Παρουσίαση ερευνητικών δεδομένων

Λορένα Γεωργιάδου, Μαριαλένα Κωστούλη, *Κολλέγιο Ανατόλια*

Σε αυτήν την ανακοίνωση θα παρουσιάσουμε τα ερευνητικά εργαλεία που χρησιμοποιήσαμε για να συλλέξουμε δεδομένα τους μαθητές του σχολείου μας κατά τη διάρκεια της πανδημίας (2019-20, 2020-21 και 2021-22) καθώς και τα κυρίως δεδομένα και αποτελέσματά μας. Πρωταρχικός στόχος της ερευνητικής μας δράσης ήταν η κατανόηση της εμπειρίας των μαθητών κατά τη διάρκεια της πανδημίας και η αποτύπωση της επιρροής της πανδημίας σε ψυχοσυναισθηματικό, κοινωνικό και μαθησιακό επίπεδο, ούτως ώστε να σχεδιάσουμε αποτελεσματικές υποστηρικτικές και προληπτικές παρεμβάσεις.

Ολιστικές δράσεις για την ενίσχυση της ανθεκτικότητας και ψυχικής ευεξίας στο Γυμνάσιο – Λύκειο

Μαρία Ακριτίδου, *Κολλέγιο Ανατόλια*

Στην τελευταία ανακοίνωση αυτού του συμποσίου θα παρουσιάσουμε τις δράσεις που οργανώσαμε και εφαρμόσαμε ως απάντηση στα ερευνητικά δεδομένα που συλλέξαμε από τους μαθητές του σχολείου μας. Οι δράσεις μας είναι εξατομικευμένες στις ανάγκες του μαθητικού μας πληθυσμού όπως αυτές εκφράστηκαν μέσα από την έρευνα που κάναμε, αλλά πλαισιώνονται από βιβλιογραφία που αφορά στην ενίσχυση της ανθεκτικότητας και της ψυχικής ευεξίας των μαθητών σε καιρούς κρίσης. Επιπλέον, θα συζητηθούν νέοι στόχοι εφαρμογής προγραμμάτων πρόληψης, όπως προκύπτουν από την εμπειρία της τελευταίας διετίας.

Η διαχρονική εγκυρότητα της Θεωρίας Προσανατολισμού Στόχων μέσα από διαφορετικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις

ΟΡΓΑΝΩΤΗΣ/ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Δημήτριος Σταμοβλάσης, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

ΣΥΖΗΤΗΤΡΙΑ: Ελευθερία Γωνίδα, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Η Θεωρία Προσανατολισμού Στόχων (Achievement Goal Theory, AGT), έχει αναδειχθεί και εδραιωθεί στην εκπαιδευτική ψυχολογία μέσα από την έρευνα δεκαετιών και αποτελεί ένα από τα ισχυρότερα ερμηνευτικά πλαίσια της ακαδημαϊκής συμπεριφοράς των μαθητών. Στο παρόν Συμπόσιο παρουσιάζονται τέσσερις ανεξάρτητες εμπειρικές έρευνες με συμμετέχοντες/ουσες μαθητές/ριες από το δημοτικό έως το λύκειο, στις οποίες διερευνώνται οι προσανατολισμοί στόχων επίτευξης και οι αντιληπτοί στόχοι των εκπαιδευτικών, σε σχέση με άλλες μεταβλητές, όπως η αυτοαποτελεσματικότητα, η σχολική εμπλοκή, η επίδοση, οι γονεϊκοί στόχοι επίτευξης και τα συναισθήματα. Οι έρευνες που παρουσιάζονται υιοθετούν μεν το ίδιο θεωρητικό πλαίσιο, αλλά διαφοροποιούνται μεθοδολογικά. Εφαρμόζουν προσωποκεντρικές ή προσεγγίσεις που επικεντρώνονται στις μεταβλητές (person centered or variable centered methodologies) με την εφαρμογή προχωρημένων στατιστικών αναλύσεων. Οι τέσσερις εργασίες καλύπτουν την προ- και κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19 περίοδο, περίοδο κατά την οποία το σχολικό πλαίσιο είχε διαφοροποιηθεί λόγω των μέτρων που εφαρμόστηκαν. Η αλλαγή αυτή είχε προφανώς κάποιες επιπτώσεις στη σχολική ζωή, όμως τα αποτελέσματα της έρευνας, ανεξάρτητα των αλλαγών αυτών, έδειξαν ότι η Θεωρία Προσανατολισμού Στόχων, σταθερά, παρέχει συνεπείς ερμηνείες, κάτι που κατοχυρώνει τη διαχρονική της εγκυρότητα και ισχύ. Επιπλέον, οι αναλύσεις που ακολουθούνται και τα αποτελέσματα οδηγούν στη διεύρυνση της Θεωρίας στηρίζοντας την προσέγγιση των Πολλαπλών Στόχων.

Η επίδραση των στόχων επίτευξης στη συμμετοχή και στη συνολική επίδοση των μαθητών στο μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών την περίοδο της πανδημίας COVID-19: Μια εμπειρική έρευνα

Ελένη Καραστεργίου, Δημήτριος Σταμοβλάσης, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Στην παρούσα έρευνα διερευνήθηκε, στο πλαίσιο της Θεωρίας Προσανατολισμού Στόχων (Achievement Goal Theory, AGT), ο ρόλος των στόχων επίτευξης σε σχέση με τη συμμετοχή και την επίδοση των μαθητών της Α΄ Λυκείου στο μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών (ΑΕ). Η έρευνα πραγματοποιήθηκε τη διετία που εφαρμόστηκε για πρώτη φορά στην Ελλάδα η τηλε-εκπαίδευση λόγω της πανδημίας. Για τους στόχους, χρησιμοποιήθηκε το ερωτηματολόγιο αυτο-αναφοράς Patterns of Adaptive Learning Scales (PALS) προσαρμοσμένο στο μάθημα των ΑΕ. Η συμμετοχή καταγράφηκε με παρατήρηση σε μια 4/βάθμη κλίμακα Likert, ενώ η αξιολόγηση της επίδοσης περιλάμβανε όλες τις επιμέρους ασκήσεις (συντακτικό, λεξιλόγιο γραμματική κ.λπ.) σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα. Οι μετρήσεις της συμμετοχής και της επίδοσης 76 μαθητών καταγράφηκαν ως χρόνο-σειρές (n=13) ανά μία εβδομάδα καθ' όλη τη διάρκεια του ακαδημαϊκού έτους. Στην ανάλυση των δεδομένων αξιοποιήθηκε η Ανάλυση Λανθανουσών Τάξεων (LCA), η οποία ανέδειξε τρεις διακριτές ομάδες/προφίλ. Οι μαθητές/ριες της ομάδας 1 εμφανίζουν υψηλούς στόχους μάθησης αλλά χαμηλούς στόχους επίδοσης-προσέγγισης και επίδοσης-αποφυγής. Η ομάδα 2 αποτελείται από άτομα που έχουν υιοθετήσει χαμηλούς στόχους γενικά. Οι μαθητές/ριες της ομάδας 3 εμφανίζουν, αντίθετα, υψηλούς όλους τους στόχους. Τα αποτελέσματα της LCA ανέδειξαν αποκλειστικά τον προσανατολισμό στόχων μάθησης-προσέγγισης (ομάδα/προφίλ 1) ως μια απαραίτητη συνθήκη για την ενεργό συμμετοχή και την υψηλή επίδοση των μαθητών/ριών, στο σύνολο και στις επιμέρους ασκήσεις των ΑΕ, εύρημα που συμφωνεί με τη σύγχρονη βιβλιογραφία και συνάδει με τις νεότερες προοπτικές της AGT. Δεδομένου ότι είναι η πρώτη ερευνητική προσπάθεια που αφορά στο μάθημα των ΑΕ και σχετίζεται με τη συμμετοχή, μπορεί πρακτικά να αξιοποιηθεί συνεισφέροντας στο σχεδιασμό κατάλληλων προγραμμάτων παρέμβασης με στόχο, αφενός, την καλλιέργεια των επιθυμητών κινήτρων στους/στις μαθητές/ριες και, αφετέρου, τον εκσυγχρονισμό της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Σχολική εμπλοκή και κίνητρα επίτευξης στη δευτεροβάθμια επαγγελματική εκπαίδευση κατά την περίοδο της πανδημίας COVID-19

Ιφιγένεια Καραμφίλλη, Ελευθερία Γωνίδα,
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Στόχος της έρευνας ήταν η μελέτη της σχολικής εμπλοκής και πεποιθήσεων κινήτρων επίτευξης μαθητών/τριών ΕΠΑ.Λ και, ειδικότερα, η ανάδειξη διακριτών προφίλ κινήτρων και η σύνδεσή τους με τις επιμέρους διαστάσεις της σχολικής εμπλοκής (συμπεριφορική, συναισθηματική, γνωστική) την περίοδο της πανδημίας COVID-19. Συνολικά, 296 μαθητές/τριες της Α' τάξης ΕΠΑΛ συμπλήρωσαν κλίμακες αυτοαναφοράς που μετρούσαν τους ατομικούς στόχους επίτευξης, την αντιλαμβανόμενη ακαδημαϊκή ικανότητα, τις λανθάνουσες θεωρίες νοημοσύνης, τη συμπεριφορική, συναισθηματική και γνωστική εμπλοκή, και την αντιλαμβανόμενη επίδραση της πανδημίας στη σχέση τους με το σχολείο. Τα αποτελέσματα ανέδειξαν πέντε ομάδες με διακριτά προφίλ πεποιθήσεων κινήτρων: (1) «λειτουργικό προφίλ» με υψηλούς στόχους μάθησης, υψηλή αντιλαμβανόμενη ακαδημαϊκή ικανότητα, αυξητική θεωρία νοημοσύνης και χαμηλούς στόχους επίδοσης· (2) «μη προσδιοριζόμενο προφίλ κινήτρων» που δεν διακρίνεται από υψηλό ή χαμηλό βαθμό σε καμία μεταβλητή κινήτρου· (3) «προφίλ πολλαπλών στόχων επίτευξης» με υψηλούς στόχους μάθησης, υψηλούς στόχους επίδοσης-αποφυγής, κυρίως όμως υψηλούς στόχους επίδοσης-προσέγγισης· (4) «προφίλ πεποιθήσεων σταθερής νοημοσύνης» και καμία άλλη χαρακτηριστική μεταβλητή κινήτρου· (5) «προφίλ χαμηλών κινήτρων» με χαμηλούς στόχους επίδοσης, σταθερή θεωρία για τη νοημοσύνη και χαμηλή αντιλαμβανόμενη ακαδημαϊκή ικανότητα. Τα αποτελέσματα ανέδειξαν υψηλότερη σχολική εμπλοκή στο λειτουργικό προφίλ κινήτρων, ικανοποιητική εμπλοκή στο προφίλ πολλαπλών στόχων, ενώ το προφίλ χαμηλών κινήτρων συνδέθηκε με χαμηλή σχολική εμπλοκή. Αναδείχθηκαν, επίσης, σύνδεση του φύλου, της προηγούμενης σχολικής επίδοσης και του παράγοντα της πανδημίας με τα προφίλ κινήτρων επίτευξης. Τα αποτελέσματα συζητούνται σύμφωνα με τη διεθνή θεωρία και έρευνα, αναφέρονται οι περιορισμοί της παρούσας έρευνας και διατυπώνονται προτάσεις εφαρμογής και μελλοντικής έρευνας.

Στόχοι επίτευξης γονέων και γονεϊκή εμπλοκή στην κατ' οίκον σχολική εργασία των παιδιών κατά τα τελευταία χρόνια του δημοτικού σχολείου

Κωνσταντίνα Φαλάγγα, Ελευθερία Γωνίδα, Δημήτριος Σταμοβλάσης,
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η θεωρία των στόχων επίτευξης ως κοινωνικο-γνωστική προσέγγιση εξετάζει μεταβλητές πλαισίου όπως τα γονεϊκά μηνύματα σχετικά με τους σκοπούς της μάθησης, δηλαδή τους στόχους επίτευξης των γονέων για τα παιδιά τους, καθώς και το ρόλο τους για τις πεποιθήσεις κινήτρων των παιδιών και τις συμπεριφορές των ίδιων των γονέων αναφορικά με την εκπαίδευση των παιδιών. Σε αυτό το πλαίσιο η παρούσα μελέτη είχε ως σκοπό την εξέταση των στόχων επίτευξης των γονέων, των πεποιθήσεων για την ακαδημαϊκή αποτελεσματικότητα των παιδιών και των συναισθημάτων τους (θετικών και αρνητικών) ως προγνωστικών παραγόντων για τις διακριτές μορφές εμπλοκής (παροχή αυτονομίας, άσκηση ελέγχου, παρεμβολή) στη σχολική εργασία των παιδιών στο σπίτι κατά τα δύο τελευταία χρόνια του δημοτικού σχολείου. Στην έρευνα συμμετείχαν 228 γονείς απαντώντας σε ερωτηματολόγια αυτο-αναφοράς στην αρχή και στο τέλος της σχολικής χρονιάς κατά τη φοίτηση των παιδιών τους στην Ε' και Στ' τάξη του δημοτικού. Για τη διερεύνηση των διαχρονικών σχέσεων μεταξύ των μεταβλητών στις 4 φάσεις της έρευνας εφαρμόστηκε η μέθοδος της ανάλυσης διαδρομών. Με βάση τα αποτελέσματα, οι γονεϊκοί στόχοι επίτευξης και οι πεποιθήσεις για την ακαδημαϊκή αποτελεσματικότητα των παιδιών αναδείχθηκαν σημαντικοί προγνωστικοί παράγοντες των μορφών εμπλοκής και συναισθημάτων των γονέων στο πλαίσιο της κατ' οίκον σχολικής εργασίας. Ειδικά για τους γονεϊκούς στόχους επίτευξης διαπιστώθηκε ότι: α) οι στόχοι μάθησης προέβλεψαν αρνητικά την άσκηση ελέγχου και οι στόχοι επίδοσης προέβλεψαν θετικά την άσκηση ελέγχου και την παρεμβολή από την Ε' στη Στ' δημοτικού, (β) οι στόχοι μάθησης προέβλεψαν θετικά τα θετικά συναισθήματα των γονέων κατά τη μετάβαση από τη μία σχολική τάξη στην επόμενη, ενώ οι στόχοι επίδοσης προέβλεψαν θετικά τα συναισθήματα των παιδιών ανεξαρτήτως σθένους στην Ε' Δημοτικού, θετικά τα αρνητικά συναισθήματα αλλά αρνητικά τα θετικά συναισθήματα κατά τη μετάβαση, και θετικά τα αρνητικά συναισθήματα στη Στ' δημοτικού. Τα ευρήματα της έρευνας θα συζητηθούν υπό μία αναπτυξιακή οπτική με βάση τις αρχές της Θεωρίας των Στόχων Επίτευξης και θα διατυπωθούν προτάσεις εφαρμογής για την εμπλοκή των γονέων στη σχολική εργασία των παιδιών.

Η επίδραση των αντιληπτών στόχων των εκπαιδευτικών στους προσανατολισμούς των στόχων επίτευξης των μαθητών και στα γνωστικά αποτελέσματα κατά την παραγωγή γραπτού λόγου: Μια προσωποκεντρική προσέγγιση

Γεωργία Σταυροπούλου, Δημήτριος Σταμοβλάσης, Ελευθερία Γωνίδα,
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η παρούσα έρευνα διερευνά την επίδραση των αντιληπτών στόχων των εκπαιδευτικών στους προσανατολισμούς στόχων επίτευξης των μαθητών/ριών και στα γνωστικά αποτελέσματα κατά την παραγωγή γραπτού λόγου στα Νέα Ελληνικά. Υιοθετώντας την προσέγγιση των πολλαπλών στόχων, εφαρμόστηκε μια προσωποκεντρική προσέγγιση και συγκεκριμένα η Ανάλυση Λανθανουσών Τάξεων (LCA) με βάση τους τρεις προσανατολισμούς στόχων των μαθητών. Το δείγμα αποτέλεσαν μαθητές/ριες Γυμνασίου (N=1342). Οι συμμετέχοντες/ουσες απάντησαν σε τέσσερα ερωτηματολόγια αυτο-αναφοράς που μετρούσαν τους αντιληπτούς στόχους των εκπαιδευτικών στην τάξη (στόχοι μάθησης, στόχοι επίδοσης-προσέγγισης, στόχοι επίδοσης-αποφυγής), τους ατομικούς στόχους επίτευξης των μαθητών (στόχοι μάθησης, στόχοι επίδοσης-προσέγγισης, στόχοι επίδοσης-αποφυγής), την αυτο-αποτελεσματικότητα και τις στρατηγικές συγγραφής. Από την LCA προέκυψαν τέσσερα προφίλ: «Μέτριοι Στόχοι», «Χαμηλοί Στόχοι», «Στόχοι Μάθησης» και «Στόχοι Επίδοσης», τα οποία δρουν ως διαμεσολαβητές, που επηρεάζονται από τους αντιληπτούς στόχους των εκπαιδευτικών στην τάξη και με τη σειρά τους προβλέπουν την αυτο-αποτελεσματικότητα των μαθητών/ριών και τις στρατηγικές συγγραφής. Τα εμπειρικά ευρήματα είναι ερμηνεύσιμα με βάση τη σύγχρονη θεωρία και έχουν πρακτική εφαρμογή στο εκπαιδευτικό πλαίσιο.

Θέματα γλωσσικής επάρκειας

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Αθανάσιος Αϊδίνης, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Ικανότητα παραγωγής γραπτών κειμένων από παιδιά των δύο τελευταίων τάξεων του Δημοτικού σχολείου: η σχέση της με τις στάσεις των μαθητών απέναντι στην παραγωγή κειμένων και τις γνώσεις τους για τη διαδικασία παραγωγής τους

Άννα Κρετσόβαλη, Αθανάσιος Αϊδίνης,
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η παραγωγή γραπτών κειμένων είναι μια σύνθετη διαδικασία που απαιτεί την ενεργοποίηση διαφορετικών γνωστικών διεργασιών και τη χρήση διαφορετικών γνώσεων, ενώ σημαντικό ρόλο έχει ο ίδιος ο συντάκτης του κειμένου. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση των στάσεων αλλά και των γνώσεων που έχουν διαμορφώσει οι μαθητές του δημοτικού σχολείου για τη διαδικασία της παραγωγής γραπτών κειμένων και της σχέσης τους με την ποιότητα των παραγόμενων κειμένων. Στην έρευνα συμμετείχαν 140 μαθητές Ε' και Στ' τάξης. Για τη συλλογή των δεδομένων σχετικά με τις στάσεις και τις γνώσεις των συμμετεχόντων για τη διαδικασία παραγωγής γραπτών κειμένων πραγματοποιήθηκαν ατομικές ημιδομημένες συνεντεύξεις. Επιπλέον όλα τα παιδιά κλήθηκαν να γράψουν δύο γραπτά κείμενα, ένα αφηγηματικό (ιστορία) και ένα μη αφηγηματικό (άρθρο). Τα δεδομένα των συνεντεύξεων αναλύθηκαν στη βάση κοινών θεματικών μοτίβων ενώ τα κείμενα αξιολογήθηκαν στη βάση έξι αξόνων: Περιεχόμενο, Δομή, Σύνταξη, Λεξιλόγιο, Ορθογραφία και Έκταση. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν στατιστικά σημαντικές τις σχέσεις ανάμεσα στις στάσεις και τις γνώσεις των μαθητών για τη διαδικασία παραγωγής γραπτών κειμένων αφηγηματικών και μη αφηγηματικών. Σημαντικές ήταν οι ηλικιακές διαφορές, με τους μαθητές της Στ' τάξης να εμφανίζουν θετικότερες στάσεις και πιο οργανωμένες στρατηγικές για τη συγγραφή των γραπτών κειμένων τους σε σύγκριση με τους μαθητές της Ε' τάξης. Τα ευρήματα αυτά δείχνουν ότι τόσο οι γνώσεις των μαθητών για τη διαδικασία της παραγωγής όσο και οι στάσεις, που έχουν διαμορφώσει για την παραγωγή γραπτών κειμένων, αλληλοεπιδρούν με την ποιότητα των γραπτών κειμένων τους και συζητούνται στη βάση μοντέλων για την παραγωγή γραπτών κειμένων.

*«Το έργο συγχρηματοδοτείται από την Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση», στο πλαίσιο της Πράξης «Ενίσχυση του

ανθρώπινου ερευνητικού δυναμικού μέσω της υλοποίησης διδακτορικής έρευνας – 2ος Κύκλος» (MIS-5000432), που υλοποιεί το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών (ΙΚΥ)»

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η επίδραση της ορθογραφικής δομής των λέξεων στην ορθογραφική και σημασιολογική κατανόησή τους από μαθητές δημοτικού σχολείου

Στυλιανή Τσεσμελή, Θεοδώρα Κουτσίκου, *Πανεπιστήμιο Πατρών*

Σκοπός της εργασίας ήταν η μελέτη της επίδρασης της ορθογραφικής δομής των σύνθετων λέξεων στην ορθογραφική και σημασιολογική επίδοση των μαθητών δημοτικού σχολείου. Οι συμμετέχοντες ήταν 87 μαθητές της Β΄, Δ΄ και Στ΄ τάξης ενός δημοτικού σχολείου της Ν. Σάμου. Η προκαταρκτική τους αξιολόγηση περιλάμβανε σταθμισμένες δοκιμασίες ορθογραφίας και σημασιολογικής κατανόησης λέξεων. Τα πειραματικά έργα που κατασκευάστηκαν, περιλάμβαναν τις εξής δύο δοκιμασίες: (α) Ορθογραφία σύνθετων λέξεων (N=60), οι οποίες διαφοροποιούνταν ως προς την ορθογραφική τους δομή σε έξι πειραματικές συνθήκες, οι οποίες καταρτίστηκαν με βάση τον τρόπο σύνδεσης των σύνθετων λέξεων μεταξύ τους. (β) Σημασία σύνθετων λέξεων (N=36) σε προτάσεις, διαβαθμισμένων ως προς τις ίδιες συνθήκες. Οι λέξεις και των δύο κριτηρίων ήταν ισοσταθμισμένες ως προς τον αριθμό/ μήκος λέξεων και το συγκεκριμένο/αφηρημένο χαρακτήρα τους. Τα αποτελέσματα έδειξαν σημαντικές αναπτυξιακές διαφορές των τάξεων υπέρ των συγκεκριμένων λέξεων έναντι των αφηρημένων, ενώ η ικανότητα των μαθητών να γράφουν ορθογραφημένα και να κατανοούν τη σημασία σύνθετων λέξεων επηρεάστηκε σημαντικά από το είδος της ορθογραφικής τους δομής. Οι μαθητές όλων των τάξεων είχαν σημαντικά υψηλότερες επιδόσεις στην ορθογραφία και σημασία σύνθετων λέξεων με δομή Ο-Σ («αλατόνερο») και -Φ («αεριαγωγός»), ενώ οι χαμηλότερες επιδόσεις παρατηρήθηκαν στην ορθογραφία σύνθετων λέξεων με δομή Ο-ΣΣ («χορογράφος») και στη σημασία λέξεων με δομή Ο-Φ («μαυρόασπρος»). Τα αποτελέσματα είναι σημαντικά για την κατάρτιση αξιολογικών εργαλείων και εκπαιδευτικών παρεμβάσεων σε μαθητές με και χωρίς δυσκολίες στην κατάκτηση των αναπτυξιακών αυτών ικανοτήτων.

Η γλωσσική επάρκεια ως προβλεπτικός παράγοντας της σχολικής επίδοσης

Κωνσταντίνος Βουγιούκας, Μαρία Τζουριάδου, Ελένη Αναγνωστοπούλου,
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Από πολλές έρευνες έχει διαπιστωθεί διαχρονικά ότι μαθητές που προέρχονται από χαμηλό κοινωνικό και μορφωτικό υπόβαθρο δεν αναπτύσσουν τον επιτηδευμένο γλωσσικό κώδικα που απαιτεί το σχολείο. Παρά τις μεταρρυθμίσεις που έγιναν τα τελευταία χρόνια η σχολική μάθηση, δεν λαμβάνει υπόψη της τις ιδιαιτερότητες των μαθητών αυτών. Συνήθως οι εκπαιδευτικοί αποδέχονται ότι οι μαθητές αυτοί είναι «έξυπνοι» αλλά έχουν δυσκολίες μάθησης λόγω των προβλημάτων που προέρχονται από την κοινωνική τους κατάσταση και την έλλειψη κινήτρων και πολλές φορές δεν παραπέμπονται για υπηρεσίες ειδικής αγωγής αλλά και δεν υποστηρίζονται στη γενική εκπαίδευση. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα ένα σημαντικό ποσοστό μαθητών να οδηγείται σε σχολική εγκατάλειψη. Ένα κριτήριο το οποίο δεν λαμβάνεται υπόψη στο σχολείο είναι η γλωσσική τους επάρκεια, δηλαδή οι υποκείμενες δεξιότητες και διεργασίες οι οποίες επηρεάζονται σημαντικά από περιβαλλοντικούς και εκπαιδευτικούς παράγοντες και έχει άμεσες επιπτώσεις στη γλωσσική τους επίδοση. Στόχος της ερευνητικής μελέτης ήταν να διαπιστωθεί η επίδραση της γλωσσικής επάρκειας στη γλωσσική επίδοση προκειμένου να αντιμετωπιστούν προβλήματα των μαθητών στο πλαίσιο του σχολείου με τη διαφοροποιημένη διδασκαλία, η οποία σήμερα χρησιμοποιείται κυρίως για μαθητές που εμπίπτουν στην ειδική αγωγή. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε 112 μαθητές χαμηλού κοινωνικο-μορφωτικού επιπέδου των δύο τελευταίων τάξεων του δημοτικού. Αξιολογήθηκε η γλωσσική επάρκεια (Λ-α-Τ-ω) και η γλωσσική επίδοση (άτυπο τεστ). Από την path analysis διαπιστώθηκε ότι τόσο η γενική επάρκεια όσο και επιμέρους στοιχεία της επηρεάζουν τη γλωσσική επίδοση. Προτείνεται η καλλιέργεια γνώσης διεργασίας στη διδασκαλία κατανόησης και χρήσης του προφορικού και γραπτού λόγου στο πλαίσιο της διαφοροποιημένης διδασκαλίας.

Ψηφιακό πρόγραμμα επιτάχυνσης και εμπλουτισμού γνωστικών και προγλωσσικών δεξιοτήτων για παιδιά προσχολικής ηλικίας με υψηλές ικανότητες μάθησης

Ελένη Ραχανιώτη, *Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας*

Αναστασία Αλευριάδου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Γαρυφαλιά Χαριτάκη, *Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων*

Θαρρενός Μπράττισης, Ελένη Γρίβα, Ελένη Λασκαράκη, *Πανεπιστήμιο*

Δυτικής Μακεδονίας

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας ενός ψηφιακού προγράμματος επιτάχυνσης και εμπλουτισμού των γνωστικών και προγλωσσικών δεξιοτήτων για παιδιά προσχολικής ηλικίας με υψηλές ικανότητες μάθησης (ΥΨΙΜ). Πρόσφατα ερευνητικά δεδομένα καταδεικνύουν την ύπαρξη ανομοιογένειας στις επιδόσεις των Εκτελεστικών Λειτουργιών (ΕΛ) εντός του πληθυσμού τους. Επιπρόσθετα, πρόσφατες έρευνες έχουν καταδείξει την αμφίδρομη συσχέτιση των ΕΛ με τις προγλωσσικές δεξιότητες. Δοκιμασίες ΕΛ και Φωνολογικής Επίγνωσης (ΦΕ) χορηγήθηκαν σε δώδεκα (12) παιδιά προσχολικής ηλικίας με ΥΨΙΜ πριν και μετά τη συμμετοχή τους στο προαναφερθέν ψηφιακό πρόγραμμα (pre-post test). Η διάρκεια του προγράμματος ήταν τρίμηνη, διαρθρωμένη σε 24 ατομικές συνεδρίες 30 λεπτών που εφαρμόζονταν δύο φορές την εβδομάδα. Σε επίπεδο ομάδας, προέκυψαν στατιστικώς σημαντικές διαφορές ως προς τις επιδόσεις στις ΕΛ. Για τον προσδιορισμό της σημαντικότητας των αλλαγών σε ατομικό επίπεδο, χρησιμοποιήθηκαν οι αξιόπιστοι δείκτες αλλαγής (Reliable Change Index, RCI). Τα ευρήματα κατέδειξαν ότι όλα τα παιδιά είχαν μια σημαντικά αξιόπιστη αλλαγή ($RCI \geq 1,65$) σε όλες τις ΕΛ. Όσον αφορά στις δεξιότητες της ΦΕ, και πιο συγκεκριμένα στην δοκιμασία κατάτμησης φωνήματος, 10 στα 12 παιδιά εμφάνισαν αξιόπιστη θετική αλλαγή, ενώ 8 από τα 12 παιδιά είχαν σημαντική αλλαγή στην δοκιμασία απαλοιφής φωνήματος. Η συζήτηση των ευρημάτων γίνεται με άξονα την αξιοποίησή τους στην επιτάχυνση και τον εμπλουτισμό του εκπαιδευτικού προγράμματος για παιδιά προσχολικής ηλικίας με ΥΨΙΜ, με σκοπό την ικανοποίηση των ποικίλων αναγκών τους και την πρόληψη μελλοντικών δυσκολιών μάθησης.

Εκφοβισμός και θυματοποίηση

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Ελένη Ανδρέου, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Ρητορικά και ιδεολογικά διλήμματα στον θυματοποιητικό λόγο εφήβων μαθητών/τριών: Η διαφύλαξη της αυτενέργειας ή η ανεκτικότητα ως κύριο ρητορικό μέλημα;

Κυριακή Καραγιάννη, Αντώνης Σαπουντζής, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Η παρούσα έρευνα αντλεί θεωρητικά από τη Ρητορική Ψυχολογία και τη θεωρία των Ιδεολογικών Διλημάτων, με σκοπό την ανάλυση των αντιφάσεων του θυματοποιητικού λόγου εφήβων μαθητών/-τριών, που κινητοποιούν κατά της διάδρασή τους σε ζητήματα εκφοβισμού και βίας. Στο θεωρητικό πλαίσιο της μελέτης εντοπίζεται το δίλημμα αυτενέργειας vs. ηθικής, το οποίο έχει αναπτυχθεί από την θεωρία της συλλογικής θυματοποίησης. Τα δεδομένα της έρευνας προέρχονται από 27 ομάδες εστίασης, στις οποίες συμμετέχουν Έλληνες μαθητές/-τριες Γυμνασίου. Για τη μελέτη των διλημματικών όψεων του θυματοποιητικού λόγου χρησιμοποιείται η προσέγγιση της Κριτικής Κοινωνικής Λογοψυχολογίας. Από την ανάλυση των ερευνητικών δεδομένων διακρίνεται πως, από τη μία πλευρά, το θύμα κατασκευάζεται ως άτομο με πλήρη απουσία αυτενέργειας, ενώ από την άλλη, να έχει δώσει άνευ ουσίας αφορμές (ήπιες αποδόσεις ευθύνης στο θύμα). Οι νέοι προτιμούν να αυτο-τοποθετηθούν ως ενεργά άτομα που δεν είναι εύκολο να θυματοποιηθούν· ωστόσο, παράλληλα αντιμετωπίζουν το ρίσκο να κατηγορηθούν ως μη συμπονετικοί προς το θύμα (ιδεολογικό δίλημμα αυτενέργειας vs. ηθικής). Στη συζήτηση εντοπίζουμε έναν πιθανό ηγεμονικό προσανατολισμό των ομιλητών/-τριών, που αφορά την απαλλαγή τους από την πλήρως απαξιωμένη θέση του «παθητικού θύματος», με κάθε κόστος. Αυτή η διαπίστωση συζητείται σε σχέση με το ελληνικό πολιτισμικό πλαίσιο, όπου συχνά περιπτώσεις θυμάτων που κρίνεται πως δεν αντιστάθηκαν παραμένουν στην αφάνεια, ακόμα και από τις πιο κριτικές και προοδευτικές φωνές.

Θυματοποίηση εφήβων μέσω του διαδικτυακού εκφοβισμού, της διαδικτυακής αποπλάνησης και του διαδικτυακού λόγου έκφρασης μίσους: ο ρόλος των στρατηγικών αντιμετώπισης και των προσωπικών, οικογενειακών και κοινωνικών παραγόντων

Βασιλική Δασκάλου, Ευδοξία Μαζηρίδου, Πανεπιστήμιο Νεάπολις
Πάφου, Κύπρος
Γρηγόρης Κιοσέογλου, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η παρούσα έρευνα αποτέλεσε μέρος διαπολιτισμικής μελέτης που διεξήχθη σε άλλες επτά χώρες (Η.Π.Α., Ταϊλάνδη, Ινδία, Ν. Κορέα, Γερμανία, Ισπανία, Κύπρος) με στόχο τη διερεύνηση της πολυ-διαδικτυακής θυματοποίησης των εφήβων μέσω του διαδικτυακού εκφοβισμού, της διαδικτυακής αποπλάνησης και του διαδικτυακού λόγου έκφρασης μίσους, καθώς και των παραγόντων που συνδέονται με αυτό το φαινόμενο και των στρατηγικών αντιμετώπισης του. 670 μαθητές/τριες (311 αγόρια και 359 κορίτσια) ηλικίας 15-18 ετών, οι οποίοι/ες φοιτούσαν σε γυμνάσια και λύκεια του Νομού Θεσσαλονίκης συμμετείχαν και συμπλήρωσαν ερωτηματολόγια αυτοαναφοράς κατά τη διάρκεια μιας διδακτικής ώρας. Τα αποτελέσματα ανέδειξαν τα επίπεδα συμμετοχής των εφήβων στη πολυ-διαδικτυακή θυματοποίηση ως θύτες, θεατές και θύματα, τη σύνδεση των διαφορετικών μορφών διαδικτυακής θυματοποίησης, τους προσωπικούς, οικογενειακούς και κοινωνικούς παράγοντες που συνδέονται αλλά και τις στρατηγικές αντιμετώπισης που υιοθετούν οι έφηβοι. Η εφαρμογή της ιεραρχικής ανάλυσης συστάδων ανέδειξε τη διαφοροποίηση των προσωπικών, οικογενειακών και κοινωνικών παραγόντων καθώς και την υιοθέτηση διαφορετικών στρατηγικών αντιμετώπισης που συνδέονται με την εμπλοκή των εφήβων στη διαδικτυακή θυματοποίηση ως θύτες και θύματα. Τα αποτελέσματα αναδεικνύουν το σημαντικό ρόλο των στρατηγικών αντιμετώπισης και συζητούνται στα πλαίσια προαγωγής της ψυχικής υγείας των εφήβων μέσω εκπαιδευτικών προγραμμάτων πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου.

Κατανοώντας τον σχολικό εκφοβισμό: Ας εισ-ακουστούν οι φωνές των μελών της εκπαιδευτικής κοινότητας

Αντώνιος Παπαδόπουλος, Μόνικα Σιακού, *Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου, Κύπρος*

Τα τελευταία χρόνια, το φαινόμενο του εκφοβισμού αποτελεί ένα από τα βασικότερα και πολυσυζητημένα θέματα για την ακαδημαϊκή και εκπαιδευτική κοινότητα, προκαλώντας μεγάλη ανησυχία, εξαιτίας της ραγδαίας εξάπλωσής του στις εκπαιδευτικές μονάδες. Τα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας είναι υπεύθυνα για την πρόληψη και την καταπολέμηση του εκφοβισμού, εξαιτίας των αρνητικών επιπτώσεων για όλους τους μαθητές. Ωστόσο, για την έγκαιρη και αποτελεσματική καταπολέμηση του εκφοβισμού είναι σημαντική η αναγνώρισή του από το προσωπικό των σχολείων. Με την παρούσα εργασία, η οποία αποτελεί μέρος της διδακτορικής διατριβής που εκπονεί ο πρώτος συγγραφέας, επιχειρείται μια διερεύνηση για το πώς το διοικητικό και εκπαιδευτικό προσωπικό των δημοτικών σχολείων της Ελλάδας που στο παρελθόν έχει εφαρμόσει κάποιο πρόγραμμα για τη μείωση του εκφοβισμού, κατανοεί το εν λόγω φαινόμενο. Τα μεταγραμμένα κείμενα που παρήχθησαν μέσω 9 διαδικτυακών ομάδων εστίασης αποτελούμενες από 32 μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας, αναλύθηκαν με τη μέθοδο της θεματικής ανάλυσης. Τα ευρήματα της μελέτης αποκάλυψαν πως οι συμμετέχοντες ανέφεραν τουλάχιστον ένα από τα τρία κρίσιμα στοιχεία (επανάληψη, σκοπιμότητα, ανισορροπία ισχύος/δύναμης). Γίνεται φανερό, λοιπόν, πως παρόλο που το διοικητικό και εκπαιδευτικό προσωπικό των δημοτικών σχολείων στο παρελθόν είχαν εφαρμόσει κάποιο σχολικό πρόγραμμα για τη μείωση του εκφοβισμού δεν είναι σε θέση να αναγνωρίσουν και να εντοπίσουν τα βασικά χαρακτηριστικά για την ύπαρξη του εν λόγω φαινομένου. Η κατανόηση του σχολικού εκφοβισμού των ατόμων που εφαρμόζουν τα προγράμματα για την πρόληψη και αντιμετώπισή του θα βοηθήσει στην ανάπτυξη, στην προσαρμογή και στην εφαρμογή τέτοιου είδους προγραμμάτων περισσότερο εξειδικευμένων, σύμφωνα με τις ιδιαίτερες ανάγκες που αντιμετωπίζουν τα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας στην καθημερινή σχολική ζωή, μέσα στο ιδιαίτερο πολιτισμικό πλαίσιο της κάθε χώρας.

Η οπτική των παιδιών για το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού. Μία μελέτη περίπτωσης ΣΤ΄ τάξης δημοτικού

Ιωάννα-Αργυρούλα Αθανασιά, Μαρίνα Σούννογλου, *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*

Η συγκεκριμένη έρευνα υπογραμμίζει τη σημαντικότητα της οπτικής των παιδιών, σχετικά με το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού, που ορίζεται ως η επανειλημμένη έκθεση του ατόμου, σε δυσάρεστες ενέργειες από ένα άνθρωπο ή μια ομάδα ανθρώπων, προξενώντας του εσκεμμένα τραυματισμό ή δυσφορία (Ferguson, Miguel, Kilburn & Sanchez, 2007). Η μελέτη βασίζεται σε έννοιες της κοινωνικο-πολιτισμικής θεωρίας (Vygotsky, 1987). Η παροχή στήριξης στον σχολικό εκφοβισμό περιλαμβάνει τη βοήθεια ή τις οδηγίες που λαμβάνονται από τους άλλους. Γενικότερα, αποτελεί τη συνδρομή για μάθηση και επίλυση προβλημάτων, που συμβάλει στην ανεξαρτησία και στην ανάπτυξη (Feldman, 2019). Η έρευνα διεξήχθη με τη μέθοδο ποιοτικής συλλογής δεδομένων και αξιοποιεί ως εργαλείο την ημιδομημένη συνέντευξη. Το δείγμα της έρευνας αποτελείται από έξι παιδιά της ΣΤ΄ Δημοτικού και πραγματοποιήθηκε έπειτα από ενυπόγραφο έντυπο ενημέρωσης και συγκατάθεσης γονέα. Από τις συνεντεύξεις των παιδιών, παρατηρήθηκε ότι οι μαθητές αναγνωρίζουν τη λεκτική, σωματική και συναισθηματική μορφή, με τις οποίες εκδηλώνεται ο σχολικός εκφοβισμός, στο δημοτικό σχολείο. Ειδικότερα, επισημαίνουν την ένταση της πρόκλησης του bullying και τις βαθύτερες συνέπειές της. Ως κύριο στόχο των θυτών, ανέδειξαν τη μείωση της αυτοπεποίθησης των θυμάτων για ποικίλους λόγους, ενώ υπήρξε διχογνωμία σχετικά με το αν οι θύτες είναι αδύναμοι ή όχι. Αξιοσημείωτο είναι ότι ορισμένοι μαθητές αναγνώρισαν πως και οι θύτες χρειάζονται βοήθεια και εστίασαν σε εκείνους, σχετικά με την πρόληψη του φαινομένου.

Πρώην θύματα σχολικού εκφοβισμού αφηγούνται και αναστοχάζονται γύρω από την εμπειρία τους

Βασιλική Μακρουδάκη, Ελένη Ανδρέου, *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*

Με την παρούσα έρευνα επιχειρήθηκε να διερευνηθούν η ανάμνηση της εμπειρίας του σχολικού εκφοβισμού και η οπτική των ενήλικων που θυματοποιήθηκαν ως μαθητές/τριες. Με τον εκφοβισμό να επηρεάζει σημαντικά και μακροπρόθεσμα τη ζωή αρκετών μαθητών/τριών και τη μικρή ερευνητική προσοχή που έλαβε η διερεύνηση των επιπτώσεων του σε νεαρούς/ές ενήλικους/ες, η αναδρομική μελέτη της εμπειρίας του εκφοβισμού κρίνεται σημαντική στην προσπάθεια να βελτιστοποιηθούν οι παρεμβάσεις στο σχολείο και η συμβουλευτική διαδικασία με ανθρώπους που θυματοποιήθηκαν. Στην έρευνα συμμετείχαν δέκα πρώην θύματα (έξι γυναίκες και τέσσερις άνδρες), που βίωσαν δύο έως πέντε μορφές εκφοβισμού για τρία, κατ' ελάχιστο, έως δώδεκα χρόνια. Τα δεδομένα συλλέχθηκαν μέσω της ατομικής, ημι-δομημένης συνέντευξης και αναλύθηκαν με τη μέθοδο της θεματικής ανάλυσης. Τα αποτελέσματα κατέδειξαν τη διεργασία όπου «φόρεσαν τα παπούτσια του θύματος», δηλαδή, αυτο-ενοχοποιήθηκαν, υιοθέτησαν την κοινωνικά κατασκευασμένη αρνητική εικόνα για τον εαυτό τους και αντιμετώπισαν δυσκολίες αυτο-υπεράσπισης. Από την άλλη, αναδείχθηκε πως φόρεσαν την «πανοπλία του προστάτη», δηλαδή, επιστράτευσαν τα προσωπικά τους αποθέματα, στρατηγικές εστιασμένες στην επίλυση της κατάστασης και στη διαχείριση των συναισθημάτων για να την αντιμετωπίσουν. Η απουσία και η παρουσία υποστήριξης από τους σημαντικούς άλλους επηρέασε τα θύματα, τα οποία βίωσαν αρνητικές επιπτώσεις λόγω της εμπειρίας. Ο αναστοχασμός στην ενήλικη ζωή ανέδειξε την ύπαρξη μίας επικριτικής φωνής προς τον εαυτό, η οποία διατηρεί ενοχές και την αρνητικά κατασκευασμένη αυτοεικόνα, αλλά σε μεγαλύτερο βαθμό την ύπαρξη μίας συμπονετικής φωνής, η οποία αναπλαισιώνει την εμπειρία και προβαίνει σε θετικό αυτο-διάλογο. Τέλος, βρέθηκε ότι οι ενήλικοι/ες εντοπίζουν αρνητικές συνέπειες, αλλά και θετικές εκβάσεις μακροπρόθεσμα.

Μαθητές και μαθήτριες σε κίνδυνο σε σχολεία που αλλάζουν: Προς πιο συμπεριληπτικές σχολικές κοινότητες

ΟΡΓΑΝΩΤΡΙΑ: Ελευθερία Γωνίδα, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Αγγελική Λεονταρή, *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*

Συμμετέχουν:

Ελένη Ανδρέου, *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*

Σταυρούλα Βερβερίδου, *Σχολική Ψυχολόγος*

Δήμητρα Κογκίδου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Ηλίας Κουρκούτας, *Πανεπιστήμιο Κρήτης*

Σουζάνα Παντελιάδου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο*

Θεσσαλονίκης Βασίλης Παυλόπουλος, *Εθνικό και Καποδιστριακό*

Πανεπιστήμιο Αθηνών Κωνσταντίνος Ρογκώτης, *Διευθυντής*

12ου ΕΠΑΛ Θεσσαλονίκης

ΚΛΑΔΟΣ ΓΝΩΣΤΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ**Επεκτείνοντας και διερευνώντας το θεωρητικό μοντέλο της Εννοιολογικής Αλλαγής σε νέα πεδία**

ΟΡΓΑΝΩΤΡΙΕΣ/ΠΡΟΕΔΡΟΙ: Νατάσσα Κυριακοπούλου, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Ειρήνη Σκοπελίτη, *Πανεπιστήμιο Πατρών*

ΣΥΖΗΤΗΤΗΣ: Νίκος Μακρής, *Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης*

Ο όρος εννοιολογική αλλαγή χρησιμοποιείται τα τελευταία χρόνια για να περιγράψει το είδος των αλλαγών μάθησης που είναι αναγκαίες όταν νέες διδασκόμενες έννοιες, κυρίως των φυσικών επιστημών και των μαθηματικών, έρχονται σε αντίθεση με τις αφελείς, διαισθητικές έννοιες των μαθητών, οι οποίες βασίζονται κυρίως στην εμπειρική γνώση τους. Το πρόβλημα της εννοιολογικής αλλαγής αποτελεί ένα σημαντικό ζήτημα στο χώρο της γνωστικής ψυχολογίας με σημαντικές επιπτώσεις για τη θεωρία της μάθησης και για την εκπαίδευση. Στο συμπόσιο αυτό θα γίνει μια προσπάθεια να συνδεθεί το πρόβλημα της εννοιολογικής αλλαγής και με άλλα πεδία στο χώρο της γνωστικής ανάπτυξης, και επιπλέον να διερευνηθεί όχι πια μόνο σε μαθητές σχολικής ηλικίας αλλά σε εφήβους και φοιτητές. Ειδικότερα θα γίνει μια προσπάθεια να διερευνηθούν τα παρακάτω ερωτήματα: α) ποιοι είναι οι γνωστικοί μηχανισμοί που εμπλέκονται σε αυτή τη διαδικασία αλλαγής εννοιών σε διαφορετικά πεδία γνωστικής ανάπτυξης, β) αν αυτοί οι γνωστικοί μηχανισμοί απαντώνται σε όλες τις περιπτώσεις μαθητών –τυπικής και μη τυπικής ανάπτυξης-- και φοιτητές, γ) τι είδους διδακτικές παρεμβάσεις πρέπει να σχεδιάσουμε προκειμένου να διευκολύνουμε τους μαθητές/φοιτητές μας να κατανοήσουν επιστημονικές έννοιες, και δ) πώς οι ίδιοι οι υποψήφιοι εκπαιδευτικοί μπορούν να δουν τους εαυτούς και ως εκπαιδευτές που προωθούν την εννοιολογική αλλαγή και ως εκπαιδευόμενους που υφίστανται πολλές εννοιολογικές αλλαγές στη γνώση τους.

Η σημασία της λέξης «δύναμη» σε εφήβους στο αυτιστικό φάσμα χωρίς νοητική καθυστέρηση

Γιώργος Καλιαμπός, *Πανεπιστήμιο Λευκωσίας, Κύπρος*

Βασιλίας Κόλλιας, *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*

Διονύσης Βαβουγιός, *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*

Σοφία Μαυροπούλου, *Queensland University of Technology, Australia*

Η κατανόηση της έννοιας της δύναμης από εφήβους με τυπική ανάπτυξη (ΤΑ) έχει ήδη μελετηθεί υπό το πρίσμα της Θεωρίας Πλαισίου (Βοσνιάδου, 2019; Ioannides & Vosniadou, 2001) οδηγώντας στη διάκριση συγκεκριμένων μοντέλων. Η παρούσα έρευνα ελέγχει την εφαρμογή των μοντέλων αυτών στην κατανόηση της ίδιας έννοιας από εφήβους που βρίσκονται στο αυτιστικό φάσμα και δεν έχουν νοητική καθυστέρηση (ΑΦ). Συμμετείχαν 19 ΑΦ και 55 ΤΑ έφηβοι 12 έως 16 ετών. Χρησιμοποιήθηκαν ατομικές συνεντεύξεις που στηρίχθηκαν στο Εργαλείο Διερεύνησης Εναλλακτικών Ιδεών Αυτισμού (Ε.Δ.Ε.Ι.Α.) (Καλιαμπός και άλλοι, 2015). Εκτός από την Θεωρία Πλαισίου βασιστήκαμε στη Θεωρία της Ενσυναίσθησης-Συστηματοποίησης, σύμφωνα με την οποία οι ΑΦ ενδιαφέρονται ιδιαίτερα και αντιλαμβάνονται φαινόμενα υπό την οπτική μηχανισμών (Baron-Cohen et al., 2003). Βρήκαμε ότι όλα τα υπάρχοντα μοντέλα παρουσιάζονται στις απαντήσεις των ΑΦ και μπορούν σε ένα πρώτο επίπεδο να τις περιγράψουν. Ωστόσο παρατηρήθηκαν σημαντικές διαφορές στη συχνότητα παρουσίας των σημαντικότερων μοντέλων σε σχέση με τους εφήβους ΤΑ. Η παρατήρηση αυτή οδήγησε σε ποιοτική μελέτη των απαντήσεων των ΑΦ στις συνεντεύξεις. Παρουσιάζουμε ενδείξεις για την παρουσία ενός μοντέλου όπου η λέξη «δύναμη» αφορά στην άμεση παρουσία ή την προοπτική ενός συστήματος διαδοχικών συμβάντων κίνησης που αρχίζει ή τελειώνει με έντονη δράση. Εικάζουμε ότι η ισχυρή προδιάθεση των ΑΦ για ανάδειξη μηχανισμών επηρεάζει το νόημα που εξάγουν για τη λέξη «δύναμη», όταν συναντούν την χρήση της καθημερινής γλώσσας για τη δύναμη σε συγκεκριμένες περιστάσεις. Η διδασκαλία της επιστημονικής έννοιας «δύναμη» συναντά τους ΑΦ ενώ βρίσκονται σε διαδικασίες ερμηνείας του ίδιου όρου στην καθημερινή γλώσσα.

Μπορούν τα Ρομπότ Κοινωνικής Αρωγής να αξιοποιηθούν στην εννοιολογική αλλαγή; Μια πιλοτική εφαρμογή για απόκτηση δηλωτικής και διαδικαστικής γνώσης στην σχολική και εφηβική ηλικία

Παναγιώτα Χριστοδούλου, Δημήτρης Πνευματικός, *Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας*

Φορείς χάραξης εκπαιδευτικής πολιτικής αναδεικνύουν τη σημασία αξιοποίησης των αναδυόμενων τεχνολογιών, όπως τα Ρομπότ Κοινωνικής Αρωγής (ΡΚΑ) στην εκπαίδευση για τον 21ο αιώνα. Προηγούμενες εμπειρικές μελέτες τονίζουν τη θετική επίδραση των ΡΚΑ στην απόκτηση δηλωτικής γνώσης σε μαθητές σχολικής και εφηβικής ηλικίας. Εντούτοις, οι μελέτες στο πεδίο της Αλληλεπίδρασης Ανθρώπου-Ρομπότ δεν υιοθετούν θεωρητικά πλαίσια προκειμένου να διερευνήσουν την απόκτηση δηλωτικής γνώσης, ενώ δεν εντοπίζονται προηγούμενα ερευνητικά δεδομένα απ' τα οποία να προκύπτει η αξιοποίηση ενός ΡΚΑ για την απόκτηση διαδικαστικής γνώσης. Στόχος της παρούσας πιλοτικής εφαρμογής ήταν να ελέγξει κατά πόσο θα μπορούσε να αξιοποιηθούν τα ΡΚΑ, υπό το πρίσμα της Θεωρίας Πλαισίου, για την απόκτηση δηλωτικής (άρση παρανοήσεων στα φαινόμενα πλεύσης-βύθισης) και διαδικαστικής γνώσης (στρατηγική ελέγχου μεταβλητών) στη σχολική και εφηβική ηλικία. Στην πιλοτική εφαρμογή συμμετείχαν συνολικά 24 μαθητές/ιες. Ακολουθήθηκε ένας οιονεί πειραματικός σχεδιασμός με μέτρηση πριν και μετά την παρέμβαση. Η παρέμβαση είχε διάρκεια 50 περίπου λεπτών. Οι μαθητές/ιες συμπλήρωσαν ερωτηματολόγιο δύο επιπέδων (2tier). Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι μετά την ολιγόλεπτη παρέμβαση οι μαθητές και μαθήτριες εμφάνισαν σημαντικά λιγότερες παρανοήσεις, ενώ είχαν και βελτίωση στη χρήση της στρατηγικής ελέγχου μεταβλητών (διαδικαστική γνώση). Τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν τη δυναμική της αξιοποίησης των ΡΚΑ στην υπηρεσία των εκπαιδευτικών προκειμένου να διευκολύνουν το μαθητικό πληθυσμό στην ανατροπή των εδραιωμένων παρανοήσεων σε επιστημονικές έννοιες.

Μοντέλα και διδακτικές αναλογίες στην τριτοβάθμια εκπαίδευση για μάθηση που απαιτεί εννοιολογικές αλλαγές

Ουρανία Γκικοπούλου, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*
Ειρήνη Σκοπελίτη, *Πανεπιστήμιο Πατρών*

Πλήθος ερευνών στο χώρο των φυσικών επιστημών έχουν δείξει ότι μαθητές της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης συχνά αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην κατανόηση των επιστημονικών εξηγήσεων για τα φυσικά φαινόμενα. Σύμφωνα με το θεωρητικό πλαίσιο της εννοιολογικής αλλαγής υποστηρίζεται ότι οι δυσκολίες αυτές οφείλονται στο γεγονός ότι οι μαθητές έχουν διαμορφώσει, βάσει των καθημερινών εμπειριών τους, δικές τους διαισθητικές θεωρίες, θεωρίες πλαισίου, οι οποίες κατευθύνουν τον τρόπο που αντιλαμβάνονται τις έννοιες και τα φαινόμενα γύρω τους, οι οποίες όμως διαφέρουν από τις επιστημονικές ερμηνείες και γι' αυτό μπορούν να αποτελέσουν εμπόδιο κατά τη διαδικασία της μάθησης. Σε αυτές τις περιπτώσεις, η κατανόηση των επιστημονικών εννοιών απαιτεί μια ριζική αναδιοργάνωση των αρχικών διαισθητικών θεωριών των μαθητών και μία σειρά εννοιολογικών αλλαγών: οντολογικές, επιστημολογικές και αναπαραστασιακές αλλαγές. Η χρήση διδακτικών αναλογιών και μοντέλων στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση έχει φανεί αποτελεσματική στην αναδιοργάνωση των αρχικών διαισθητικών θεωριών. Στην παρούσα εργασία θα παρουσιαστούν έρευνες που χρησιμοποιούν μοντέλα και διδακτικές αναλογίες προκειμένου να διδαχθούν έννοιες από το χώρο των φυσικών επιστημών σε φοιτητές Παιδαγωγικών Τμημάτων. Μπορούν τα συγκεκριμένα εργαλεία να είναι αποτελεσματικά για τη μάθηση που απαιτεί εννοιολογικές αλλαγές και στην περίπτωση των φοιτητών; Πόσο εύκολα γίνονται πιστευτές και αποδεκτές οι επιστημονικές θεωρίες μετά τη χρήση αυτών των διδακτικών εργαλείων; Εφόσον γίνουν οι απαραίτητες εννοιολογικές αλλαγές, οι φοιτητές μπορούν στη συνέχεια να χρησιμοποιήσουν τα ίδια εργαλεία στους δικούς τους σχεδιασμούς για τη διδασκαλία των μαθητών τους στην πρακτική άσκηση; Τα αποτελέσματα σε αυτά τα ερωτήματα θα σχολιαστούν με βάση τη θεωρία πλαισίου για την εννοιολογική αλλαγή.

Η επίδραση των επιστημικών πεποιθήσεων των υποψήφιων εκπαιδευτικών στην επιλογή διδακτικών σεναρίων

Νατάσσα Κυριακοπούλου, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*
Ειρήνη Σκοπελίτη, *Πανεπιστήμιο Πατρών*

Αν και οι υποψήφιοι εκπαιδευτικοί εκπαιδεύονται στις πρακτικές με βάση μια κονστρουκτιβιστική προσέγγιση για την μάθηση και φαίνεται ότι ενστερνίζονται και κατανοούν τις αρχές του κονστρουκτιβισμού, εντούτοις καταλήγουν να οργανώνουν την διδασκαλία τους εφαρμόζοντας πρακτικές που ακολουθούν ένα δασκαλοκεντρικό μοντέλο. Στην παρούσα έρευνα θα υποστηριχτεί ότι οι επιστημικές πεποιθήσεις των εκπαιδευτικών μπορούν να δράσουν ως εμπόδιο στο να σχεδιάσουν για πιο ανοιχτά εκπαιδευτικά πλαίσια. Ειδικότερα, θα διερευνηθεί αν οι πεποιθήσεις των εκπαιδευτικών για τη φύση της γνώσης και τη διαδικασία του γινώσκειν επηρεάζουν τις εκπαιδευτικές τους πρακτικές, πολύ περισσότερο από τη γνώση που διαθέτουν για το γνωστικό περιεχόμενο ενός πεδίου ή για τις μεθόδους διδασκαλίας. Σε 100 φοιτητές/τριες που δεν είχαν συμμετάσχει σε πρακτική άσκηση και σε 141 φοιτητές/τριες που είχαν ολοκληρώσει την πρακτική άσκηση δυο τμημάτων Προσχολικής Εκπαίδευσης δόθηκαν α) ένα ερωτηματολόγιο αυτοαναφοράς 26 ερωτήσεων σε ββάθμια κλίμακα Likert για τη διερεύνηση των επιστημικών τους πεποιθήσεων (Conley et al., 2004), β) τέσσερα διδακτικά σεναρία με βάση το μοντέλο ICAP (Chi & Wylie, 2014) και γ) ένα ερωτηματολόγιο αυτοαναφοράς 12 ερωτήσεων σε ββάθμια κλίμακα Likert για τη διερεύνηση των πεποιθήσεων τους σχετικά με την εκπαιδευτική πρακτική. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι αρχικές πεποιθήσεις των υποψήφιων εκπαιδευτικών αλλάζουν κατά τη διάρκεια των σπουδών τους και οι αλλαγές αυτές είναι ανάλογες των αλλαγών που περιγράφονται στη θεωρία πλαισίου για την εννοιολογική αλλαγή. Επιπλέον βρέθηκε σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στις επιστημικές πεποιθήσεις των φοιτητών και τις εκπαιδευτικές πεποιθήσεις τους για τη διδασκαλία και το είδος γνωστικής εμπλοκής των μαθητών επιβεβαιώνοντας την αρχική μας υπόθεση.

Η ενεργή σχολική κοινότητα ως παράγοντας αλλαγής: ο κεντρικός ρόλος της Παιδαγωγικής, η συμβολή της Ψυχολογίας και η σημασία της διεπιστημονικής προσέγγισης

ΟΡΓΑΝΩΤΗΣ/ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Σωτήρης Λαϊνάς, *Πρόγραμμα Προαγωγής Αυτοβοήθειας*
ΣΥΖΗΤΗΤΗΣ: Γιάννης Πεχτελίδης, *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*

Ο προβληματισμός που αναπτύσσεται σε διεθνές επίπεδο για την αύξηση των ψυχοκοινωνικών προβλημάτων, ειδικά μετά την εμφάνιση της πανδημίας, δεν αφήνει ανεπηρέαστο το χώρο του σχολείου. Το σχολείο άλλωστε, ως ένας από τους πλέον σημαντικούς κοινωνικούς θεσμούς, έρχεται άμεσα αντιμέτωπο με τα αποτελέσματα της ευρύτερης κοινωνικοπολιτισμικής κρίσης. Σε αυτό το πλαίσιο αναπτύσσεται έντονος προβληματισμός για τις δυνατότητες του σχολείου να προλάβει ή να αντιμετωπίσει τα διαρκώς διογκούμενα ψυχοκοινωνικά προβλήματα. Η ενεργή σχολική κοινότητα αποτελεί μία σημαντική πρόταση για την πρόληψη και την υπέρβαση των διαφόρων προβλημάτων, καθώς και το απαραίτητο πλαίσιο αλλαγών και εξέλιξης του σχολείου. Με βάση τους παραπάνω προβληματισμούς το παρόν συμπόσιο επιχειρεί να θέσει θεωρητικούς προβληματισμούς που προκύπτουν από την Κριτική Κοινωνική Ψυχολογία, την Κοινωνιολογία και την Παιδαγωγική, να τονίσει τη σημασία της διεπιστημονικής προσέγγισης και να προτείνει μεθοδολογίες παρέμβασης και να αναδείξει προβληματισμούς και προτάσεις που προκύπτουν από το πεδίο. Η πρώτη εισήγηση αφορά στη συμβολή σε θεωρητικό επίπεδο της Κριτικής Κοινωνικής Ψυχολογίας για τη δημιουργία κοινοτικών παρεμβάσεων με στόχο την πρόληψη και την αντιμετώπιση των σύγχρονων ψυχοκοινωνικών προβλημάτων και ταυτόχρονα αξιοποιεί την μακρόχρονη εμπειρία υλοποίησης ανάλογων παρεμβάσεων των Προγραμμάτων Προαγωγής Αυτοβοήθειας του Α.Π.Θ. Η δεύτερη εισήγηση προτείνει ένα πλαίσιο ανάπτυξης συμμετοχικών παρεμβάσεων στο πλαίσιο της σχολικής κοινότητας αξιοποιώντας τη θεωρία των εκπαιδευτικών κοινών. Παρουσιάζεται το θεωρητικό πλαίσιο, αλλά και παραδείγματα από εφαρμογές στο πεδίο από μία υπό εξέλιξη έρευνα δράσης. Η τρίτη εισήγηση προσεγγίζει το ρόλο του Ψυχολόγου στο πεδίο της Ενταξιακής Εκπαίδευσης με βάση την κριτική ανάγνωση της βιβλιογραφίας και την εμπειρία από το πεδίο. Η τέταρτη εισήγηση παρουσιάζει τις προκλήσεις που προκύπτουν στο πεδίο της Ενταξιακής Εκπαίδευσης από την πλευρά των εκπαιδευτικών και αναδεικνύει τη σημασία της διεπιστημονικής προσέγγισης για τις απαραίτητες αλλαγές και βελτιώσεις στο χώρο του σχολείου.

Κριτικές προσεγγίσεις της πρόληψης και αντιμετώπισης των ψυχοκοινωνικών προβλημάτων στο χώρο του σχολείου

Σωτήρης Λαϊνός, Πρόγραμμα Προαγωγής Αυτοβοήθειας

Η πρόληψη και η αντιμετώπιση της εξάρτησης και άλλων ψυχοκοινωνικών προβλημάτων στο χώρο του σχολείου αποτελούν σημαντικές προκλήσεις για τις Κοινωνικές Επιστήμες. Στην παρούσα εισήγηση επιχειρείται να αναδειχθεί ένα πλαίσιο προβληματισμού για τα βασικά ζητήματα που προκύπτουν στην προσπάθεια παρεμβάσεων στο χώρο του σχολείου και να προταθούν εναλλακτικές οπτικές και πρακτικές. Η εισήγηση βασίζεται στην κριτική επισκόπηση της βιβλιογραφίας κυρίως του πεδίου της Κριτικής και Κριτικής Κοινωνικής Ψυχολογίας και στη μακρόχρονη εμπειρία υλοποίησης παρεμβάσεων στο χώρο του σχολείου από τα Προγράμματα Προαγωγής Αυτοβοήθειας του Α.Π.Θ. Τα βασικά ζητήματα που αναδύονται αφορούν: α) στην εννοιολογική προσέγγιση των όρων πρόληψη και αντιμετώπιση ψυχοκοινωνικών προβλημάτων στο σχολείο, β) στις επιστημονικές παραδοχές και μεθοδολογίες της Ψυχολογίας που διευκολύνουν τη δημιουργία επιτυχών παρεμβάσεων, γ) στο ρόλο των Παιδαγωγών, των Ψυχολόγων και άλλων Κοινωνικών Επιστημόνων στο σχολείο. Σε σχέση με τα αναδυόμενα ζητήματα προτείνεται ένα πλαίσιο παρέμβασης που δίνει έμφαση: α) στην αξιοποίηση της μεθοδολογίας της Συμμετοχικής Έρευνας Δράσης ως κατάλληλου πλαισίου σχεδιασμού και υλοποίησης παρεμβάσεων, β) στη σημασία της ενεργοποίησης του συνόλου της σχολικής κοινότητας στην αντιμετώπιση των προβλημάτων, γ) στην ανάδειξη μεθοδολογιών που προάγουν τη συμμετοχή όλων των μελών της σχολικής κοινότητας και την αλληλοβοήθεια δ) στην ανάδειξη του κινδύνου παθητικοποίησης του συνόλου της σχολικής κοινότητας και ανάθεσης της επίλυσης των όποιων προβλημάτων στους λειτουργούς ψυχικής υγείας ε) στον πρωταγωνιστικό ρόλο της Παιδαγωγικής Επιστήμης στην υλοποίηση των παρεμβάσεων, στ) στην πρόταση ενός διαφορετικού ρόλου των Ψυχολόγων και των άλλων Κοινωνικών Επιστημόνων στο σχολείο, προκειμένου να ενισχυθεί η βιωσιμότητα και αποτελεσματικότητα των υλοποιούμενων παρεμβάσεων.

Θεωρητικό υπόβαθρο και παραδείγματα συμμετοχικών κοινοτικών παρεμβάσεων πρόληψης στον χώρο του σχολείου

Ευγενία Αδαμοπούλου, Πρόγραμμα Προαγωγής Αυτοβοήθειας Χανίων
Γιάννης Πεχτελίδης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Σε αυτήν την εισήγηση προσεγγίζεται η αξιοποίηση της έννοιας των εκπαιδευτικών κοινών σε παρεμβάσεις πρόληψης των εξαρτήσεων στη σχολική κοινότητα. Το εν λόγω θέμα αποτελεί το αντικείμενο έρευνας εν εξελίξει διδακτορικής διατριβής. Τα εκπαιδευτικά κοινά αποτελούν μια αναδυόμενη έννοια στον χώρο της εκπαίδευσης. Αφορούν έναν δημοκρατικό τρόπο διαχείρισης της σχολικής ζωής, που αναθέτει σε όλους/ες τους/τις εμπλεκόμενους/ες στην σχολική κοινότητα έναν ουσιαστικό ρόλο και κατά τη διάρκεια της ίδιας της εκπαιδευτικής διαδικασίας και στη διακυβέρνηση της καθημερινότητας και λειτουργίας του σχολείου. Στην εν λόγω έρευνα διερευνάται αν η ενσωμάτωση της λογικής των εκπαιδευτικών κοινών στις παρεμβάσεις συμβάλλει σε στόχους της πρόληψης, όπως η ενεργοποίηση της σχολικής κοινότητας, η ενδυνάμωση των μελών της και η ενίσχυση των σχέσεων μεταξύ τους. Η παρουσίαση παραδειγμάτων εφαρμογής των παραπάνω ιδεών σε σχολικές παρεμβάσεις αποτελεί σημαντικό μέρος της εισήγησης. Τέλος, αναφέρεται συνοπτικά η αξιολόγηση των παρεμβάσεων αυτών και αναδεικνύονται στοιχεία που χρήζουν περαιτέρω διερεύνησης. Η έρευνα αυτή αποτελεί μέρος του ερευνητικού προγράμματος «Εκπαιδευτικοί χώροι των κοινών. Διασχίζοντας περιφράξεις και αντιστρέφοντας ανισότητες – SMOOTH», η οποία χρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό πρόγραμμα Horizon 2020.

Εξερευνώντας το ρόλο του/της ψυχολόγου στην ενταξιακή εκπαίδευση: προσανατολισμοί από τη θεωρία και προκλήσεις από το πεδίο

Δήμητρα Γαβριηλίδου, 2ο ΚΕ.Δ.Α.Σ.Υ. Γ' Αθήνας

Η παρούσα εισήγηση θα επιχειρήσει να αναδείξει νέες διαστάσεις για το ρόλο του/της ψυχολόγου στη σχολική κοινότητα και στο χώρο της εκπαίδευσης ευρύτερα, μέσα από το πρίσμα της ενταξιακής συμπεριληπτικής εκπαίδευσης. Παραδοσιακά ο ρόλος του/της ψυχολόγου και οι αρχές της ενταξιακής εκπαίδευσης μοιάζουν να βρίσκονται σε αντίθεση, ωστόσο διεθνώς είναι ανοιχτή η συζήτηση για τη γεφύρωση των πεδίων αυτών. Χρήσιμες σε αυτό φαίνεται να είναι οι ιδέες της κριτικής και της κοινοτικής ψυχολογίας, οι οποίες σκιαγραφούν ένα ρόλο για τον/την ψυχολόγο που συνδέεται με τα προτάγματα της ενταξιακής εκπαίδευσης, καθώς και τις σύγχρονες ανάγκες που ανακύπτουν στο χώρο του σχολείου. Η ετερογένεια του μαθητικού πληθυσμού, το πρόταγμα για συμπερίληψη, οι όλο και αυξανόμενες ψυχοκοινωνικές ανάγκες των μελών της σχολικής κοινότητας και οι καταστάσεις κρίσης που καλείται να διαχειριστεί αποτελούν σημαντικές προκλήσεις για τον/την ψυχολόγο, στις οποίες ο/η παραδοσιακός/η, κλινικά προσανατολισμένος/η, εστιασμένος/η στο άτομο επαγγελματίας μοιάζει να δυσκολεύεται να ανταποκριθεί. Επιπλέον προκλήσεις ανακύπτουν από το πλαίσιο που ορίζει το ρόλο των ψυχολόγων στη σχολική κοινότητα, καθώς και από πρακτικές καθημερινές δυσκολίες στο πεδίο.

Αποθησαυρίζοντας τη μαθητική ετερογένεια στο δημοκρατικό σχολείο: Η διεπιστημονική συνεργασία ως παράγοντας ενδυνάμωσης της σχολικής κοινότητας

Πέτρος Χρυσστομίδης, Προϊστάμενος ΚΕ.Δ.Α.Σ.Υ. Δυτικής Αττικής
Γιάννης Μπουσδούνης, Προϊστάμενος Διεύθυνσης
Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης του Υπουργείου Παιδείας

Στη σύγχρονη εκπαιδευτική πραγματικότητα αναδύονται αντιφατικές αξίες και προσανατολισμοί: από τη μία, η διακήρυξη «Εκπαίδευση για Όλους» και από την άλλη η έμφαση στην αποτελεσματικότητα της εκπαίδευσης, που ουσιαστικά προάγει τον ανταγωνισμό, οξύνει τις διακρίσεις και την άνιση πρόσβαση των μαθητών στη γνώση, μεγεθύνει το στίγμα παιδιών με ιδιαιτερότητες και εντέλει διαιωνίζει το φαινόμενο του αποκλεισμού. Επισημαίνεται ότι όσο περισσότερο ο λόγος για την αποδοχή της διαφορετικότητας ενσωματώνεται στο εκάστοτε θεσμικό πλαίσιο και επεκτείνεται η συζήτηση για τη διανομή εκπαιδευτικών πόρων και ρυθμίσεων υποστήριξης, πάντοτε όμως με άξονα το άτομο που μειονεκτεί, τόσο τίθεται κριτικά το ερώτημα της εργαλειοποίησης των δικαιωμάτων του. Από την οπτική του ΚΕ.Δ.Α.Σ.Υ. , για να περάσουμε από το δυνητικό στο εφικτό του σεβασμού των δικαιωμάτων όλων των παιδιών, χωρίς εξαιρέσεις και αστερίσκους, είναι απαραίτητο να δώσουμε πρωτεύουσα σημασία στην ενδυνάμωση της σχολικής κοινότητας, ώστε να μπορεί να λειτουργεί συνεργατικά και χειραφετικά σε επίπεδο πρόληψης των δύσκολων ψυχοκοινωνικών καταστάσεων, και όχι απλά «πυρόσβεσης». Σε αυτό το πλαίσιο είναι απαραίτητο να συναρθρωθεί διαλεκτικά και οργανικά η Παιδαγωγική με άλλους επιστημονικούς κλάδους, να διασυνδεθεί η σχολική κοινότητα με την ευρύτερη κοινότητα και όλους τους διαθέσιμους πόρους και τις υπηρεσίες που μπορούν να βοηθήσουν στην άρση εμποδίων φοίτησης και μάθησης των μαθητών. Η διεπιστημονική συνεργασία με όρους ισότητας, αλληλεπίδρασης και σύνθεσης των ισχυρών σημείων των επιστημονικών πεδίων, είναι βασική προϋπόθεση για τη γαλούχηση της Σχολικής Κοινότητας ως κοινότητας διαλόγου, αλληλεγγύης και αυτοβοήθειας και για τη «διασφάλιση της ισότιμης πρόσβασης όλων ανεξαιρέτως των μαθητών στην εκπαίδευση και την προάσπιση της αρμονικής ψυχοκοινωνικής τους ανάπτυξης και προόδου» (Ν.4823/2021, άρθρο 11).

Θέματα γονεϊκότητας

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Πλουσία Μισαηλίδη, *Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων*

Οικογενειακός γραμματισμός σε σχέση με την ανάπτυξη διαδικαστικών γνώσεων αναδυόμενου γραμματισμού

Ιωάννης Γρηγοράκης, *Πανεπιστήμιο Κρήτης*

Οι εμπειρίες γραμματισμού που προέρχονται από το οικογενειακό περιβάλλον του παιδιού παίζουν καθοριστικό ρόλο για την αρχική εκδήλωση γνώσεων, δεξιοτήτων και μορφών συμπεριφοράς αναδυόμενου γραμματισμού. Σκοπός αυτής της μελέτης ήταν να εξετάσει αν άτυπες και τυπικές πρακτικές γραμματισμού στο οικογενειακό περιβάλλον μπορούν να προβλέψουν συγκεκριμένες διαδικαστικές γνώσεις των νηπίων. Εκατόν εξήντα ένας μαθητές δημόσιων νηπιαγωγείων ηλικίας 5-6 ετών αξιολογήθηκαν ως προς τη γνώση του ήχου των γραμμάτων, την ικανότητα γραφημικής απόδοσης συγκεκριμένων φωνημάτων και τη γραφή του ονόματός τους. Επίσης, πραγματοποιήθηκαν μετρήσεις ως προς τη μη λεκτική νοημοσύνη, τη γλωσσική νοητική ικανότητα, τη βραχύχρονη μνήμη και τη φωνολογική επίγνωση. Παράλληλα, οι γονείς των μαθητών κλήθηκαν να συμπληρώσουν μία κλίμακα τύπου Likert, η οποία διερευνά την επαφή των παιδιών της προσχολικής ηλικίας με το γραπτό λόγο στο οικογενειακό περιβάλλον. Τα αποτελέσματα ιεραρχικών παλινδρομικών αναλύσεων έδειξαν ότι τόσο οι τυπικές όσο και οι άτυπες πρακτικές είχαν μία συμβολή στην ικανότητα γραφημικής απόδοσης συγκεκριμένων φωνημάτων και στη γραφή του ονόματος, ανεξάρτητα από την επίδραση της ηλικίας και των μετρήσεων που χρησιμοποιήθηκαν ως μεταβλητές ελέγχου. Από την άλλη μόνο οι τυπικές πρακτικές γραμματισμού είχαν μία ανεξάρτητη συμβολή στη γνώση του ήχου των γραμμάτων. Συνολικά, τα ευρήματα αυτά αναδεικνύουν ότι τόσο η άμεση όσο και η έμμεση επαφή του μικρού παιδιού με το γραπτό λόγο στο πλαίσιο της οικογένειας, μέσω τυπικών και άτυπων πρακτικών γραμματισμού αντίστοιχα, συνδέονται με την ανάπτυξη δεξιοτήτων που αντανακλούν διαδικαστική γνώση αναδυόμενου γραμματισμού.

Αναστοχαστική λειτουργικότητα των μητέρων: Σχέση με τη θεωρία του νου και τη συναισθηματική αυτορρύθμιση των παιδιών

Ιουλία Γκέλου, Κωνσταντία Μπαρπάτση, Πλουσία Μισαηλίδη,
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Τα τελευταία χρόνια, ένας αυξανόμενος αριθμός ερευνών μελετά τη γονική αναστοχαστική λειτουργικότητα, την ικανότητα των γονέων να στοχάζονται γύρω από τις νοητικές και τις συναισθηματικές καταστάσεις των παιδιών τους. Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν να εξετάσει τη σχέση της αναστοχαστικής λειτουργικότητας των μητέρων με: (i) τη θεωρία του νου (ΘτΝ) και (ii) τη συναισθηματική αυτορρύθμιση των παιδιών τους. Στην έρευνα πήραν μέρος 95 αγόρια και κορίτσια ηλικίας 7 έως 11 ετών (Μηλικίας = 8,9 έτη) και οι μητέρες τους (n = 95). Οι μητέρες συμπλήρωσαν την Κλίμακα Γονικής Αναστοχαστικής Λειτουργικότητας (ΚΓΑΛ, Luyten, Mayes, Nijssens, & Fonagy, 2016) και την Κλίμακα Ελέγχου της Συναισθηματικής Αυτορρύθμισης των Παιδιών (ΚΕΣΑΠ, Shields & Chiccheti, 1997). Στα παιδιά χορηγήθηκαν δύο πειραματικά έργα ΘτΝ, τα οποία αξιολογούσαν την κατοχή δεξιοτήτων ΘτΝ ανώτερης τάξης. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τα παιδιά που σημείωσαν υψηλές βαθμολογίες στα έργα ΘτΝ, είχαν μητέρες με χαμηλή επίδοση στην υποκλίμακα της ΚΓΑΛ «μη νοητικοποίηση», η οποία αναδεικνύει την αδυναμία του γονέα για αναστοχασμού γύρω από τις νοητικές καταστάσεις του παιδιού του. Αντίστοιχα, τα παιδιά που σημείωσαν υψηλές βαθμολογίες στην κλίμακα ΚΕΣΑΠ είχαν μητέρες με χαμηλές επιδόσεις στην υποκλίμακα της ΚΓΑΛ «μη νοητικοποίηση» και υψηλές επιδόσεις στις υποκλίμακες «βεβαιότητα για τις νοητικές καταστάσεις» και «ενδιαφέρον και περιέργεια για τις νοητικές καταστάσεις» του παιδιού. Επιπλέον, βρέθηκε ότι τα παιδιά με υψηλές βαθμολογίες στα έργα ΘτΝ σημείωσαν ομοίως υψηλές βαθμολογίες στην κλίμακα συναισθηματικής αυτορρύθμισης (ΚΕΣΑΠ). Τα αποτελέσματα επισημαίνουν τη σημασία της σχέσης της αναστοχαστικής λειτουργικότητας των μητέρων με την κοινωνικο-γνωστική και τη συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών και συζητούνται σε σχέση με προηγούμενες έρευνες στο συγκεκριμένο πεδίο και την ανάγκη περαιτέρω διερεύνησης των παραγόντων –όπως είναι τα ατομικά χαρακτηριστικά παιδιών και μητέρων– που ενδεχομένως διαμεσολαβούν στη σχέση αυτή.

Γονικές πρακτικές, αυτοεκτίμηση και εκφοβισμός/θυματοποίηση

Αικατερίνη Βάσιου, *Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας* Ευστάθιος Ξαφάκος, *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας* Ελισάβετ Σκαρβελάκη, Μαρία Κομματά, Φαίη Φούντα, *Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας*

Τις τελευταίες δεκαετίες, το φαινόμενο του εκφοβισμού έχει εγείρει έντονη ανησυχία στη σχολική κοινότητα και συνακόλουθα έχει προκαλέσει μεγάλο ερευνητικό ενδιαφέρον. Επιπλέον, αντικείμενο μελέτης έχει αποτελέσει η επιρροή του οικογενειακού περιβάλλοντος και των γονικών πρακτικών ανατροφής στην κοινωνική συμπεριφορά των παιδιών και στη διαμόρφωση του τρόπου που αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους, όχι μόνο στην παιδική ηλικία, αλλά και στην εφηβεία και στη μετέπειτα ενήλικη ζωή. Έρευνες έχουν δείξει ότι η έλλειψη γονικής εποπτείας οδηγεί σε προβλήματα συμπεριφοράς, όπως η επιθετικότητα και η αντικοινωνική συμπεριφορά, καθώς και σε αρνητική αυτοεκτίμηση, ενώ τα υψηλά επίπεδα γονικής ζεστασιάς, υποστήριξης και ευαισθησίας προβλέπουν υψηλά επίπεδα αυτοεκτίμησης. Παράλληλα, η υψηλή αυτοεκτίμηση συσχετίζεται με επιθετικότητα και βίαιες συμπεριφορές, ενώ η χαμηλή αυτοεκτίμηση προβλέπει τη θυματοποίηση. Σκοπός της μελέτης ήταν να εξετάσει την επίδραση που έχουν οι γονικές πρακτικές και η αυτοεκτίμηση στην εμπλοκή των μαθητών σε περιστατικά θυματοποίησης και εκφοβισμού. 113 μαθητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης συμπλήρωσαν ερωτηματολόγιο αυτοαναφοράς, με τις κλίμακες The Parenting Styles and Dimensions Questionnaire, Rosenberg Self-Esteem Scale και Bullying and Victimization Questionnaire. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι ο αυταρχικός και ο παραχωρητικός γονικός τύπος συσχετίζονται θετικά με την εμπλοκή των μαθητών σε περιστατικά θυματοποίησης και εκφοβισμού, ενώ ο διαλεκτικός γονικός τύπος συσχετίζεται αρνητικά με τον εκφοβισμό και τη θυματοποίηση και θετικά με την αυτοεκτίμηση. Επιπλέον, η υψηλή αυτοεκτίμηση συσχετίζεται αρνητικά με τη θυματοποίηση των μαθητών. Αναφορικά με την ηλικία, βρέθηκε θετική συσχέτιση με τη θυματοποίηση και τον εκφοβισμό και αρνητική με τον διαλεκτικό γονικό. Τα αποτελέσματα θα συζητηθούν στο βαθμό που οικογενειακοί και ατομικοί παράγοντες εξηγούν την εμπλοκή των μαθητών σε περιστατικά εκφοβισμού και θυματοποίησης.

**Ο λόγος... με ενδο-οικογενειακή κακοποιητική συμπεριφορά:
επιπτώσεις της ενδο-οικογενειακής βίας των γονέων στα παιδιά –
μάρτυρες της βίας αυτής, και προτάσεις για το σχολικό πλαίσιο**

Αθανάσιος Καρανίκος, Ιωάννα Μπίμπου-Νάκου,
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η ενδο-οικογενειακή βία και οι επιπτώσεις της στα παιδιά έχουν μελετηθεί σε διάφορα επίπεδα, ωστόσο η έκθεση των παιδιών στην ενδο-οικογενειακή βία μεταξύ των γονέων, και τα αποτελέσματα της στο σχολείο, δεν έχουν μελετηθεί επαρκώς. Επίσης δεν έχει μελετηθεί επαρκώς η σχέση πατέρα – παιδιού εντός κακοποιητικών οικογενειών, και εντοπίζεται ελάχιστη διερεύνηση της οπτικής του κακοποιητή για πρακτικές βίας, καθώς και για τη σχέση με τα παιδιά του. Ακόμη, παρατηρείται να διερευνάται η βία των ανδρών μέσα από αναφορές γυναικών. Η παρούσα εργασία εστιάζει στην κατανόηση του τρόπου που άνδρες, πατέρες, οι οποίοι έχουν εμπλακεί σε ενδο-οικογενειακή βία και παραπέμφθηκαν σε συμβουλευτική λόγω του Ν. 3500/ 2006, μιλούν για τη βία που άσκησαν (αναφερόμενοι στον γονεϊκό και συζυγικό ρόλο τους και την οικογένεια, τις επιπτώσεις της βίας αυτής στα παιδιά, γενικά, και στο σχολικό πλαίσιο ειδικότερα). Στην ανάλυση χρησιμοποιούνται οι προσεγγίσεις της λογοψυχολογίας και της κριτικής λογο-κοινωνιοψυχολογίας (ερμηνευτικά ρεπερτόρια, ιδεολογικά διλήμματα και θέσεις υποκειμένου). Οι λόγοι διαρθρώνονται σε τρία ερμηνευτικά ρεπερτόρια: «Η ενδο-οικογενειακή βία μεταξύ των γονέων αποτελεί βία για το παιδί», «Ο πατέρας έχει σημαντική σχέση με το παιδί και το βοηθά σε διάφορα επίπεδα», «Η ενδο-οικογενειακή βία επηρεάζει το παιδί στο σχολείο του». Αναλύονται κατασκευές στο λόγο, και συζητείται πώς οι κατασκευές αυτές συνδέονται με συγκεκριμένες ιδεολογικές πρακτικές. Συζητείται κατά πόσο μπορεί η ανάγνωση/ κατανόηση των παραπάνω κατασκευών λόγου να αξιοποιηθεί στα πλαίσια παρεμβάσεων προς το παιδί, την οικογένεια και το σχολείο, καθώς και στην εκπαίδευση εκπαιδευτικών.

Ψυχική ανθεκτικότητα, είδη χιούμορ και ποιότητα ζωής σε γονείς παιδιών με αναπηρία στην Ελλάδα

Άννα Λυσικάτου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Σοφία Γεωργιάδου, *University of Houston-Clear Lake, United States of America*

Οι γονείς παιδιών με αναπηρία αποτελούν έναν πληθυσμό που εκτίθεται σε δυσανάλογα αυξημένες στρες και άγχος λόγω των ποικίλων δυσκολιών και ευθυνών που αντιμετωπίζουν. Στη παρούσα έρευνα, μελετήθηκε για πρώτη φορά στην Ελλάδα η σχέση μεταξύ ψυχικής ανθεκτικότητας, τεσσάρων συλλ χιούμορ, και της ποιότητας ζωής σε ένα δείγμα 152 γονέων από διαφορετικές πόλεις της Ελλάδος. Οι γονείς που συμμετείχαν φρόντιζαν παιδιά που λάμβαναν υπηρεσίες ειδικής αγωγής (λογοθεραπεία, φυσικοθεραπεία, συμβουλευτική και εργοθεραπεία). Η ψυχική ανθεκτικότητα μετρήθηκε με τη κλίμακα Connor-Davidson (CD-RISC, Connor&Davidson, 2003) ενώ με το ερωτηματολόγιο Humor Styles Questionnaire (HSQ, Martinetal., 2003) μετρήθηκαν τα είδη χιούμορ. Επιπλέον, η ποιότητα ζωής αξιολογήθηκε με ερωτηματολόγιο που κατασκεύασαν οι συγγραφείς. Τα δεδομένα αναλύθηκαν με διατεταγμένη παλινδρόμηση probit. Τα ευρήματα της έρευνας έδειξαν πρωταρχικά την ύπαρξη θετικής συσχέτισης μεταξύ ποιότητας ζωής και ψυχικής ανθεκτικότητας, την ύπαρξη θετικής συσχέτισης μεταξύ ποιότητας ζωής και χιούμορ προσωπικής βελτίωσης, καθώς και μεταξύ ψυχικής ανθεκτικότητας και χιούμορ προσωπικής βελτίωσης. Επιπροσθέτως, τα ευρήματα έδειξαν ότι τόσο η ψυχική ανθεκτικότητα όσο και το χιούμορ προσωπικής βελτίωσης συσχετίζονται θετικά με την ποιότητα ζωής των γονέων. Τα ευρήματα είναι σε συμφωνία με τα αποτελέσματα παρόμοιων ερευνών σε άλλες χώρες. Ένα από τα σημαντικότερα ευρήματα της παρούσας έρευνας είναι ότι η ψυχική ανθεκτικότητα προέβλεψε θετικά τη ποιότητα ζωής των γονέων. Τα αποτελέσματα υποδεικνύουν την ανάγκη για σχεδιασμό ψυχοεκπαιδευτικών προγραμμάτων με σκοπό την ενδυνάμωση της ψυχικής ανθεκτικότητας. Μέσω της ψυχοεκπαίδευσης στην υιοθέτηση προσαρμοστικών ειδικών χιούμορ, οι υπηρεσίες ψυχικής υγείας είναι πιο πιθανό να βελτιώσουν και την ποιότητα ζωής των γονέων που φροντίζουν παιδιά με αναπηρία.

Μάθηση και διδασκαλία σε ένα σχολείο που αλλάζει: Προκλήσεις, δυσκολίες, προοπτικές

ΟΡΓΑΝΩΤΡΙΑ: Ελευθερία Γωνίδα, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Αναστασία Ευκλείδη, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Συμμετέχουν:

Δημήτρης Αδαμίδης, *Διευθυντής 1ου Γυμνασίου Αμπελοκήπων*

Ελευθερία Γωνίδα, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Θεόδωρος Ζερβουδάκης, *Φιλολόγος, Εκπαιδευτήρια Μαντουλίδη*

Ιφιγένεια Καραμφίλλη, *Σχολική Ψυχολόγος*

Παναγιώτα Μεταλλίδου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Κωνσταντίνος Μπίκος, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Θρασύβουλος-Κωνσταντίνος Τσιάτσος, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο*

Θεσσαλονίκης

Ένα σχολείο...διαφορετικό

ΟΡΓΑΝΩΤΡΙΑ/ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Λίλιαν Αθανασοπούλου, Γενικό Νοσοκομείο
Θεσσαλονίκης «Γεώργιος Παπανικολάου»

ΣΥΖΗΤΗΤΡΙΑ: Χρυσή Αποστολακούδη, Οργανισμός Βρεφονηπιακής, Παιδικής
και Οικογενειακής Μέριμνας (Ο.ΒΡΕ.Π.Ο.Μ.) Δήμου Θεσσαλονίκης

Οι υπηρεσίες ψυχικής υγείας παιδιών-εφήβων (κοινωνικά κέντρα και μονάδες νοσηλείας) υποδέχονται έναν ολοένα κι αυξανόμενο αριθμό περιπτώσεων ανηλίκων, οι οποίες/οποίοι θέτουν πολύπλοκα ζητήματα όσον αφορά στην ανάπτυξη και την ψυχική τους υγεία. Οι πολλαπλές (συνεχιζόμενες) κρίσεις των τελευταίων ετών σε κοινωνικο-πολιτισμικό οικονομικό κι ανθρωπιστικό επίπεδο αλλά και η περίοδος της πανδημίας επηρέασαν και συνεχίζουν να επηρεάζουν τα πλέον ευάλωτα άτομα της κοινωνίας τα οποία βρίσκονται σε διαδικασίες ανάπτυξης, με τις διαδικασίες αυτές συχνά να παρεμποδίζονται. Οι σχολικές -μαθησιακές δυσκολίες αποτελούν συχνό αρχικό αίτημα σε μια παιδοψυχιατρική υπηρεσία για τα παιδιά που φοιτούν στο Δημοτικό, είτε μέσω παραπομπής των εκπαιδευτικών, είτε της οικογένειας. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι τα 17 χρόνια λειτουργίας του Κοινωνικού Κέντρου Ψυχικής υγείας Παιδιών-Εφήβων του Γ.Ν. «Γ. Παπανικολάου», 1/3 των νέων περιπτώσεων του αφορούν σε αιτήματα για αξιολόγηση μαθησιακών δυσκολιών, παιδιών που φοιτούν στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Στην προσχολική ηλικία, οι αναπτυξιακού τύπου αποκλίσεις οι οποίες εκφράζονται στο εκπαιδευτικό πλαίσιο είναι ιδιαίτερα συχνές, ενώ στην περίοδο της εφηβείας και ιδιαιτέρως σε άτομα τα οποία νοσηλεύονται με σοβαρές ψυχοπαθολογικές εκδηλώσεις η σχολική πορεία συχνά εμφανίζεται 'τραυματισμένη' ή ελλειμματική, ενώ παράλληλα μέσω της εξέτασης ή της νοσηλείας προσφέρονται δυνατότητες επανορθωτικής εμπειρίας. Συνεπώς η απαρτίωση της διαγνωστικής προσέγγισης με τις εκπαιδευτικού και παιδαγωγικού τύπου εκτιμήσεις και παρεμβάσεις να ενσωματώνονται στη γενικότερη θεραπευτική προσπάθεια της ομάδας και να προσαρμόζονται στις δυνατότητές και την ψυχοπαθολογία του παιδιού και του εφήβου, με τη συμμετοχή των εκπαιδευτικών στο θεραπευτικό σχεδιασμό της ομάδας, τη γνωστοποίηση των παρατηρήσεών τους πάνω στις γνώσεις, ικανότητες και την εν γένει συμπεριφορά του παιδιού/εφήβου κατά το πέρασμα του από την υπηρεσία, από ένα 'σχολείο διαφορετικό' (η αναφορά ανήκει σε νεαρό ξεταζόμενο) με την /τον εκπαιδευτικό να αναπτύσσει όλη τη δημιουργικότητά του για να εφεύρει μαζί με το παιδί τους τρόπους κοινής δουλειάς και συνύπαρξης αποτελούν (και) μια συμβολική λειτουργία με επίκεντρο τη θεραπευτική εργασία. Η πολυεπίπεδη επικοινωνία μας με το

σχολείο φοίτησης με επίκεντρο το παιδί/έφηβο συνεισφέρει αφενός στην πολύπλευρη αντιμετώπιση των ανηλίκων που μας απευθύνονται, αλλά προάγει περαιτέρω την ευαισθητοποίηση και την εμπειρία και των δύο ομάδων (θεραπευτική ομάδα και σχολική κοινότητα). Τα παραπάνω ζητήματα θα παρουσιαστούν στο συμπόσιο με επίκεντρο την κλινική εμπειρία και τη λειτουργία των ειδικών παιδαγωγών ,δασκάλων και καθηγητών μας τόσο στο πλαίσιο του ΚοΚεΨΥΠ-Ε όσο και στο Ειδικό Νηπιαγωγείο του νοσοκομείου μας και το Γυμνάσιο-Λύκειο το οποίο λειτουργεί στο πλαίσιο του Παιδοψυχιατρικού Τμήματος. Οι παρουσιάσεις εστιάζονται κυρίως στην ομαδική εργασία και συνεργασία ,την διεπιστημονική προσέγγιση, την επικοινωνία οικογένειας-σχολείου-υπηρεσιών ως προνομιούχου χώρου 'συνάντησης' με επίκεντρο το παιδί.

Ρόλος του ειδικού νηπιαγωγείου του Γ.Ν. «Γ. Παπανικολάου»

Θωμάη Δαδαμόγια, *Ειδικό Νηπιαγωγείο του Γενικού Νοσοκομείου Θεσσαλονίκης «Γεώργιος Παπανικολάου»*

Το ειδικό νηπιαγωγείο του Γ.Ν. "Γ. Παπανικολάου" εμπίπτει στο πλαίσιο της Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης παιδιών προσχολικής ηλικίας (ν. 3699/2008, αρ. 6) και υπάγεται στο Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων. Αποτελεί αυτοτελές ειδικό σχολείο, ιδρύθηκε και λειτούργησε το 2001 (Γ6/1282/3-9-2001). Συνεργάζεται με όλες τις δομές και υπηρεσίες του Γ.Ν. "Γ. Παπανικολάου" (τις μονάδες νοσηλείας, το Κοινωνικό κέντρο ψυχικής υγείας παιδιών και εφήβων και τη Διασυνδεδετική-συμβουλευτική υπηρεσία του ψυχιατρικού τμήματος παιδιών και εφήβων, την Κοινωνική υπηρεσία). Σ' αυτό φοιτούν παιδιά ηλικίας από τεσσάρων (4) μέχρι και επτά (7) ετών. Ο ρόλος του είναι πολλαπλός, πολυσήμαντος και πολυδιάστατος: Παρέχει εκπαιδευτικές ευκαιρίες μάθησης, οι οποίες διακόπτονται λόγω απομάκρυνσης των παιδιών από το σχολικό τους πλαίσιο και συμβάλλει στην ομαλή ένταξη ή επανένταξη τους στις κατάλληλες δομές εκπαίδευσης. Έτσι, δίνεται η δυνατότητα στα παιδιά να συνεχίσουν τα μαθήματά τους όσο διάστημα νοσηλεύονται, ώστε επιστρέφοντας στο σχολείο φοίτησής τους να μην παρουσιάζουν μαθησιακά κενά. Μ' αυτό τον τρόπο παρέχει διασύνδεση της ζωής που ζούσαν πριν την εισαγωγή τους στο νοσοκομείο και αυτής που τους περιμένει μετά την έξοδό τους από αυτό. Αυτό τα βοηθά να αποφορτίζονται συναισθηματικά, να μειώνεται το άγχος τους και να αμβλύνεται το αίσθημα του μη ελέγχου στη ζωή τους που τυχόν βιώνουν. Ανιχνεύονται μαθησιακές δυσκολίες και δίνονται οδηγίες ή άξονες παρέμβασης που εφαρμόζονται είτε στο πλαίσιο του ειδικού νηπιαγωγείου είτε στο σχολείο φοίτησης των μαθητών. Επιπλέον, μέσω των δράσεων, παρέχεται στα παιδιά διασκέδαση, απασχόληση, επαφή με άλλα παιδιά, όπου είναι εφικτό, και έκφραση των αναγκών τους. Τέλος, κάποιες φορές γίνεται ανίχνευση του κατάλληλου σχολικού πλαισίου για παιδιά που δεν φοιτούν σε κάποιο σχολικό πλαίσιο. Εφαρμόζονται συνεργατικές πρακτικές με το ιατρονοσηλευτικό και το υπόλοιπο επιστημονικό προσωπικό του νοσοκομείου, με στόχο την ανίχνευση και καλύτερη κάλυψη των αναγκών των παιδιών. Υπάρχει επικοινωνία και συνεργασία με το σχολείο φοίτησης των μαθητών, καθώς και με τους γονείς/κηδεμόνες τους. Αυτό, πολλές φορές, αποτελεί παράγοντα εξομάλυνσης δυσκολιών, αναπλαισίωσης και τροποποίησης συμπεριφορών και συνεκτικός κρίκος για καλύτερη συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων προσώπων στη μάθηση των παιδιών.

Ο ειδικός παιδαγωγός... ένας δάσκαλος «αλλιώς»

Αναστασία Μήτσαλα, Κοινωνικό Κέντρο Ψυχικής Υγείας Παιδιών-Εφήβων (ΚοΚεΨΥΠ-Ε) «Γ.Ν. Παπανικολάου»

Στο πλαίσιο της συγκεκριμένης υπηρεσίας ψυχικής υγείας, η ειδική παιδαγωγός αποτελεί μέλος της διεπιστημονικής ομάδας και αναλαμβάνει την αξιολόγηση του μαθησιακού προφίλ παιδιών που φοιτούν στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση και, σε περιπτώσεις που προκύψει ανάγκη στη συνολική παιδοψυχιατρική διερεύνηση, εφήβων που βρίσκονται στη βαθμίδα του Γυμνασίου. Αρχικά, λαμβάνει γνώση του ιστορικού του παιδιού για να μπορέσει να «δει» σφαιρικά την εικόνα της αναπτυξιακής του πορείας από τη στιγμή της γέννησης και σε όλους τους τομείς που ένα άτομο αναπτύσσεται και ολοκληρώνεται. Ακολούθως, πραγματοποιεί μία αναλυτική αξιολόγηση-άτυπου χαρακτήρα- στους τομείς των βασικών σχολικών δεξιοτήτων, που έχει ως αρχικό σκοπό να φωτίσει τις δυνατότητες του, να διαπιστώσει τις εκπαιδευτικές, συναισθηματικές ή/και ψυχοκοινωνικές ανάγκες του, οι οποίες ταυτόχρονα περιορίζουν τη μάθηση. Το πρωτόκολλο της διαγνωστικής αυτής εργασίας θεωρεί αυτονόητη και εμπεριέχει την άμεση συνεργασία (εκτός του υπεύθυνου παιδοψυχιάτρου) με τους υπόλοιπους ειδικούς επιστήμονες (ψυχολόγο, λογοθεραπευτή, εργοθεραπεύτρια, κοινωνική λειτουργό, επισκέπτρια υγείας), όπως και τη σχολική δομή, συνεργαζόμενους φορείς αλλά και ιδιώτες, ώστε μέσα από τη διεπιστημονική αυτή πραγμάτευση και ανταλλαγή των επιστημονικών γνώσεων και πληροφοριών να ωφεληθεί στην ουσία ο βασικός αποδέκτης, το ίδιο το παιδί. Κατόπιν, η επιστημονική άποψη περί της φύσης των μαθησιακών ή άλλων διαπιστωμένων δυσκολιών καταγράφεται σε γνωμάτευση και επικοινωνείται αναλυτικά στο ίδιο το άτομο και βέβαια στους γονείς. Δίνονται κατευθυντήριες γραμμές, προτάσεις και ρυθμίσεις για την αποτελεσματικότερη υποστήριξή του. Ο ρόλος της ειδικής παιδαγωγού μέσα στην υπηρεσία δεν είναι άλλος παρά του διαμεσολαβητή, αυτού δηλαδή που μπαίνει στη συνεργασία και δεσμεύεται, μόνο όταν και εφόσον το παιδί το αποφασίσει, δεν επικρίνει και δεν διατυπώνει άποψη, η στάση της διέπεται από ουδετερότητα. Στόχος βασικός είναι η διευκόλυνση της επικοινωνίας και της ισότιμης διαχείρισης. Εξάλλου, η θέωρηση της είναι συμπεριληπτική, χωρίς να αγνοεί βέβαια τις απαιτήσεις των θεσμών του σχολείου, αλλά χωρίς να υπάγεται τυπικά και συμβολικά σε αυτούς. Η συνεργασία της ειδικής παιδαγωγού, της οικογένειας και του σχολείου είναι ζωτικής σημασίας στην εκπαίδευση παιδιών με μαθησιακές δυσκολίες. Τελικό ζητούμενο είναι οι θεσμοί αυτοί να οικοδομήσουν μια ασφαλή σχέση εμπιστοσύνης, να συμπορεύονται, να βρίσκονται σε δημιουργική αλληλεπίδραση, ώστε να είναι

η συνεργασία τους όσο το δυνατόν πιο αποτελεσματική για την πρόοδο, την ουσιαστική ενσωμάτωση του παιδιού στο σχολικό πλαίσιο.

**Ειδικό γυμνάσιο με Ε.Λ.Τ. νοσοκομείο «Γ. Παπανικολάου»:
Εκπαιδευτικές και παιδαγωγικές πρακτικές με θεραπευτικό χαρακτήρα**

Γεώργιος Κώτσικας, *Ειδικό Γυμνάσιο του Γενικού Νοσοκομείου Θεσσαλονίκης
«Γεώργιος Παπανικολάου»*

Η Ψυχική Υγεία ενός ατόμου περιλαμβάνει τη γνωστική, συμπεριφοριστική και συναισθηματική του κατάσταση και κατ' επέκταση, μπορεί να επηρεάσει την καθημερινότητά του, τις προσωπικές του σχέσεις και τη σωματική του υγεία (Lawson et al., 2016). Παρά την ιατρική φροντίδα που λαμβάνουν, πολλές φορές οι έφηβοι/ες με ψυχικές διαταραχές είναι αναγκαίο, για σοβαρούς λόγους, να νοσηλευτούν σε ψυχιατρική κλινική (Butterworth & Leach, 2017). Πολλές από τις διαταραχές οι οποίες πρωτοεμφανίζονται σε παιδιά σχολικής ηλικίας (ειδικά οι διαταραχές διαγωγής στα αγόρια και οι αγχώδεις διαταραχές στα κορίτσια), σχετίζονται σε πολύ μεγάλο βαθμό με τις δυσκολίες των παιδιών αυτών στο μαθησιακό τομέα (Borges et al., 2011). Για τα παιδιά και τους εφήβους με προβλήματα υγείας οι παρατεταμένες περίοδοι νοσηλείας, οι επαναλαμβανόμενες νοσηλείες και οι συχνές επισκέψεις σε γιατρούς μπορεί να δυσχεράνουν την εκπαίδευσή τους. Επιπρόσθετα πάνω από το 50% όλων των ψυχικών διαταραχών έχει ηλικία έναρξης πριν τα 14 έτη και η πλειοψηφία τους παραμένει χωρίς θεραπεία μέχρι και την εφηβεία (McGorry et al., 2011). Το Ειδικό Γυμνάσιο με Ε.Λ.Τ. της Ψυχιατρικής Κλινικής Παιδιών-Εφήβων του Γ.Ν. «Γεώργιος Παπανικολάου» ιδρύθηκε σύμφωνα με το ΦΕΚ 2084/τΒ'/ 28-09-2009, ανήκει στο Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων και υπάγεται στη Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ανατολικής Θεσσαλονίκης. Ο σκοπός του Ειδικού Γυμνασίου εκτός από την παροχή κινήτρων, ελπίδας και αισθήματος επάρκειας στους μαθητές του είναι και η κάλυψη των μαθησιακών κενών τους αλλά και η κάλυψη παράλληλα της διδακτέας τους ύλης. Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο Ειδικό Γυμνάσιο με Ειδικές Λυκειακές Τάξεις της Παιδοψυχιατρικής Κλινικής Παιδιών και Εφήβων του Γ. Ν. «Γεώργιος Παπανικολάου» (Κατσιμάνης και συν., 2021), αναφέρεται ότι, τα τελευταία 8 έτη, καταγράφηκαν 261 περιστατικά νοσηλειών (μαθητές/τριες) που φοίτησαν στο σχολείο. Υπήρξε ίσος αριθμός νοσηλειών αγοριών (130) και κοριτσιών (131). Επίσης οι ερευνητές διαπίστωσαν ότι οι ηλικίες 15, 16 και 17 καταλαμβάνουν τα μεγαλύτερα ποσοστά μεταξύ των ηλικιών του μαθητικού πληθυσμού (συνολικά 70,11%).

Ο μέσος όρος ηλικίας του μαθητικού πληθυσμού ήταν $15,88 \pm 1,67$ έτη, και αντιστοιχεί σε μαθητή/τρια που ολοκληρώνει την Α΄ ή ξεκινά την Β΄ Λυκείου (Γενικά Λύκεια, Επαγγελματικά Λύκεια, Εσπερινά Λύκεια ή Ειδικά Επαγγελματικά Λύκεια και Τμήματα Ένταξης) (Κατσιμάνης και συν, 2021). Η συνέχιση της εκπαίδευσης του παιδιού ή του εφήβου που νοσηλεύεται είναι ζωτικής σημασίας γιατί έτσι θα μπορέσει να επιτευχθεί η συνέχιση του σχολείου και μετά την ανάρρωσή του και ο καθηγητής/τρια του νοσοκομειακού σχολείου αποτελεί τον συνδετικό κρίκο.

Ζώντας και μαθαίνοντας μαζί. Ενδυναμώνοντας την ψυχική ανθεκτικότητα σε συνεργασία με τη σχολική κοινότητα

ΟΡΓΑΝΩΤΡΙΑ: Νικολέττα Τουρλεντέ,

Εταιρία Κοινωνικής Ψυχιατρικής Π. Σακελλαρόπουλος

ΠΡΟΕΔΡΟΣ/ ΣΥΖΗΤΗΤΡΙΑ: Αθηνά Φραγκούλη,

Εταιρία Κοινωνικής Ψυχιατρικής Π. Σακελλαρόπουλος

Η Εταιρία Κοινωνικής Ψυχιατρικής Π. Σακελλαρόπουλος, που ιδρύθηκε από τον καθηγητή Ψυχιατρικής και Παιδοψυχιατρικής, Παναγιώτη Σακελλαρόπουλο, έχει αναπτύξει ένα ευρύ δίκτυο δραστηριοτήτων σε όλους τους τομείς που σχετίζονται με την Ψυχική Υγεία, καλύπτοντας ένα μεγάλο φάσμα ψυχιατρικών και παιδοψυχιατρικών αναγκών των κατοίκων των περιοχών, όπου λειτουργούν δομές της, και συγκεκριμένα των νομών Άμφισσας, Αττικής, Θράκης και Φθιώτιδας. Στα πλαίσια των παιδοψυχιατρικών υπηρεσιών που παρέχει, υλοποιεί το πρόγραμμα «Ζώντας και Μαθαίνοντας Μαζί- Ευαισθητοποίηση, Πρόληψη Ψυχικών Διαταραχών και Ενδυνάμωση της Ψυχικής Ανθεκτικότητας στη Σχολική Κοινότητα». Το πρόγραμμα, βασισμένο σε ποικίλο ψυχοεκπαιδευτικό υλικό και αξιοποιώντας τεχνικές από τις θεωρητικές προσεγγίσεις του ψυχαναλυτικού πρίσματος, της Παρεμβαίνουσας μη Κατευθυντικότητας (NDI), της Εικαστικής Θεραπείας, δραματοθεραπείας και άλλων προσεγγίσεων, αποτελεί ένα πολυδιάστατο πρόγραμμα πρόληψης, ευαισθητοποίησης, εκπαίδευσης, παρέμβασης και προαγωγής της ψυχικής υγείας. Βασική αρχή του συνιστά να αγκαλιάζει, να εμπεριέχει και να συνδέει το τρίπτυχο της σχολικής κοινότητας «γονείς, εκπαιδευτικούς και μαθητές» με ειδικούς ψυχικής υγείας και τις δυνάμεις της ευρύτερης κοινότητας σε μια αντίστροφη δυναμική αλυσίδα, σε μια αδιάσπαστη ενότητα ενδυνάμωσης της ψυχικής υγείας και της ψυχικής ανθεκτικότητας. Σκοπός του παρόντος Συμποσίου είναι να παρουσιάσει όλες τις πτυχές του προγράμματος: τη φιλοσοφία, τη μεθοδολογία, τις καλές πρακτικές, τις προσαρμογές της εφαρμογής του και την εξειδίκευσή του στις διαφορετικές γεωγραφικές περιοχές που δραστηριοποιείται ο φορέας, ανάλογα με τις διαφορετικές ανάγκες του πληθυσμού, στον οποίο απευθύνεται. Μέσα από την παρουσίαση των δράσεων του προγράμματος αναδεικνύεται η σημασία της εμπειρίας όλων των ομάδων που απαρτίζουν την σχολική κοινότητα, μαθητών, εκπαιδευτικών και γονιών για να την ενδυνάμωση της εκπαιδευτικής λειτουργίας.

Σύνδρομο Floating Harbor: Η αξία της συνεργασίας ειδικών – σχολείου – οικογένειας

Γεωργία Καραμπέλα, Αθανασία Τζιμαρά, Ιωάννα Αργυροπούλου, Αθηνά Φραγκούλη, *Εταιρία Κοινωνικής Ψυχιατρικής Π. Σακελλαρόπουλος*

Το Κέντρο Ημέρας της Εταιρίας Κοινωνικής Ψυχιατρικής, Π. Σακελλαρόπουλος, Ν.Φωκίδας (ΚΗ) είναι μονάδα ψυχικής υγείας σε παιδιά, εφήβους και ενήλικες με ποικίλες μαθησιακές, επικοινωνιακές, συναισθηματικές δυσκολίες, αναπηρίες-ψυχιατρικές διαγνώσεις. Μέρος των εξειδικευμένων υπηρεσιών έχουν ως αποδέκτες άτομα με γενετικά σύνδρομα. Το σύνδρομο FloatingHarbor που αποτελεί την παρουσίασή μας, είναι μια σπάνια γενετική διαταραχή, με κύρια χαρακτηριστικά χαμηλό βάρος γέννησης, κοντό ανάστημα, καθυστερημένη οστική ανάπτυξη, σκελετικές ανωμαλίες, σοβαρή γλωσσική καθυστέρηση και νοητική υστέρηση. Λόγω των σύνθετων διαταραχών αυτού απαιτείται πολύπλευρο-πολυσύνθετο πρόγραμμα στο άτομο με το σύνδρομο, την οικογένεια, το σχολείο. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι, μέσα από τη μελέτη περίπτωσης ενός 15χρ. εφήβου, να καταδειχθεί η σημασία της διεπιστημονικότητας, της αρμονικής συνεργασίας με οικογένεια, σχολείο, τοπική κοινότητα, φορείς. Προσήλθε σε ηλικία 5;3 ετών και παρακολουθείται στο ΚΗ μέχρι σήμερα. Φοιτά στο Ειδικό Δημοτικό Σχολείο Άμφισσας. Η θεραπευτική πλαισίωση αφορά τη βελτίωση στους τομείς κοινωνικών δεξιοτήτων, γνωστικού τομέα, αισθητικο-κινητικού συντονισμού, λόγου και ενδυνάμωση-υποστήριξη οικογένειας, σχολείου. Η παρέμβαση κρίνεται επιτυχής γεγονός που επιβεβαιώνεται από τη σημερινή εικόνα του εφήβου, από τις μαρτυρίες οικογένειας, σχολείου. Αξίζει να τονιστεί ότι το ΚΗ προσφέροντας υπηρεσίες διεπιστημονικές σε δύσκολες κλινικές περιπτώσεις χωρίς να χρειάζεται η μετακίνηση της οικογένειας στην Αθήνα, αποφέρει οικονομικό-«οικογενειακό» όφελος. Η αποτύπωση της εμπειρίας μας είναι βασισμένη στα διεθνή δεδομένα που αναδεικνύουν τη διεπιστημονικότητα, τη συντονισμένη συνεργασία με θεράποντες παιδίατρος, ειδικούς, οικογένεια, σχολείο ως θετικοί προγνωστικοί παράγοντες για τη θεραπευτική έκβαση ενός παιδιού με νευροαναπτυξιακή διαταραχή. Απαιτούνται όμως περισσότερες μελέτες για την κατανόηση της διάρκειας και της συχνότητας των διεπιστημονικών παρεμβάσεων σε νευροαναπτυξιακές διαταραχές.

Ζώντας και μαθαίνοντας μαζί. Ενδυνάμωση της σχολικής κοινότητας μέσω της ενίσχυσης της ενσυναίσθησης κι επικοινωνίας μαθητών, εκπαιδευτικών, γονιών

Δέσποινα Κατσούδα, Νικολέττα Τουρλεντέ, Παναγιώτα Ιακωβάκη,
Ευθυμία Γέρου, Δήμητρα Σταυρίδη, Αθηνά Φραγκούλη,
Εταιρία Κοινωνικής Ψυχιατρικής Π. Σακελλαρόπουλος

Το πρόγραμμα «Ζώντας και Μαθαίνοντας Μαζί. Ευαισθητοποίηση, Πρόληψη Ψυχικών Διαταραχών και Ενδυνάμωση της Ψυχικής Ανθεκτικότητας στις Σχολικές Κοινότητες» υλοποιείται από την Εταιρία Κοινωνικής Ψυχιατρικής Π. Σακελλαρόπουλος, στην Αττική, από το 2018 έως και σήμερα. Αποτελεί πολυδιάστατο πρόγραμμα πρόληψης, ευαισθητοποίησης, εκπαίδευσης, παρέμβασης στην κρίση με έμφαση στην προαγωγή της ψυχικής υγείας μέσα από την ενδυνάμωση της ψυχικής ανθεκτικότητας στη σχολική κοινότητα. Σκοπός της εργασίας είναι να παρουσιάσει τις βασικές αρχές που διέπουν το Πρόγραμμα, τη μεθοδολογία καθώς και τα αποτελέσματα της εφαρμογής του. Βασικές θεωρητικές αρχές του Προγράμματος αποτελούν η αντίληψη της Σχολικής Κοινότητας ως τρίπτυχο, μαθητές, εκπαιδευτικούς και γονείς, και η εφαρμογή ομαδικών βιωματικών εργαστηρίων, στοιχείο που καθιστά ουσιαστική την καλλιέργεια κι ενδυνάμωση της ενσυναίσθησης, της επικοινωνίας και της συνεργασίας. Οι παρεμβάσεις αξιοποιούν τις αρχές του ψυχαναλυτικού πρίσματος, και της κοινωνικής ψυχιατρικής, τη μεθοδολογία της Παρεμβαίνουσας μη Κατευθυντικότητας (NDI) και της Εικαστικής Θεραπείας και ποικίλες τεχνικές. Οργανώνονται σε δέσμες δράσεων για γονείς, μαθητές/ μαθήτριες, εκπαιδευτικούς κι ειδικό εκπαιδευτικό προσωπικό σχολικών μονάδων Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, με τη μορφή βιωματικών παρεμβάσεων, εργαστηρίων, ημερίδων, άτυπων εκπαιδευτικών σεμιναρίων για εκπαιδευτικούς, συναντήσεων εποπτικού χαρακτήρα, οι οποίες διαμορφώνονται κατόπιν διερεύνησης του αιτήματος κι εκτίμηση των εκάστοτε αναγκών. Για το σχολικό έτος 2021 – 22, υπήρξε πλήθος αιτημάτων και πραγματοποιήθηκαν δράσεις σε πολλαπλές σχολικές μονάδες όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης, στα πλαίσια έντεκα θεματικών ενοτήτων με έγκριση ΙΕΠ. Τα αποτελέσματα των δράσεων αναδεικνύουν τις ουσιαστικές ανάγκες της σχολικής κοινότητας για υποστήριξη κι ενδυνάμωση της επικοινωνίας στους κόλπους της καθιστώντας εφικτή την ενδυνάμωση της εκπαιδευτικής λειτουργίας.

Έφηβοι- Μαθαίνοντας δημιουργικά να επανακάμπτουν στις αντιξοότητες

Βασιλική Πρεμέτη, Βάσια Τζανέτου,

Εταιρία Κοινωνικής Ψυχιατρικής Π. Σακελλαρόπουλος

Η εφηβεία αποτελεί μια μεταβατική περίοδο στην οποία οι νέοι βιώνουν ένα πλήθος βιολογικών και ψυχολογικών αλλαγών. Συχνά ακούμε τους εφήβους να αναφέρουν ότι “κανείς δεν με καταλαβαίνει”, “τίποτα δεν έχει νόημα” “δεν μπορώ να διαχειριστώ τα νεύρα μου”. Οι ψυχοκοινωνικές επιπτώσεις της πρόσφατης πανδημίας Covid 19 αλλά και οι ραγδαίες κοινωνικές μεταβολές της εποχής μας ανέδειξαν και συχνά επιδείνωσαν τις ανησυχίες που βιώνουν οι έφηβοι σε μια τόσο εύθραυστη περίοδο της ζωής τους. Φαίνεται ότι οι έφηβοι, όλο αυτό το διάστημα επηρεάστηκαν αισθητά στην ψυχοσύνθεση τους και υπάρχουν αρκετά ζητήματα που δυσκολεύονται να τα αναδείξουν, να τα μοιραστούν και να τα διαχειριστούν. Το πρόγραμμα “Ζώντας και Μαθαίνοντας Μαζί” της Εταιρίας Κοινωνικής Ψυχιατρικής Π. Σακελλαρόπουλος έχει ως στόχο να αγκαλιάσει τους μαθητές, εκπαιδευτικούς και γονείς και να συμβάλλει στην ενδυνάμωση της ψυχικής ανθεκτικότητας τους. Η παρούσα εισήγηση θα επικεντρωθεί στη υλοποίηση του προγράμματος στη πόλη της Λαμίας, επιχειρώντας να αναδείξει τα θετικά οφέλη των εκπαιδευτικών παρεμβάσεων που συντονίζουμε με τις ομάδες μαθητών. Μέσα από βιωματικές δράσεις και ένα πλήθος τεχνικών που αξιοποιούν την έκφραση αντλούμε την ευκαιρία να αλληλεπιδράσουμε δημιουργικά με τους εφήβους, δίνοντας τους το χώρο να μοιραστούν συναισθήματα, βιώματα, σκέψεις που αφορούν τόσο προσωπικά τους ζητήματα, όσο και της εξωτερικής πραγματικότητας. Μέσα από την πολυετή εμπειρία μας με τη σχολική κοινότητα, έχει δομηθεί μια σχέση εμπιστοσύνης και συνεργασίας μέσα κι έξω από την σχολική τάξη που αποτυπώνεται τόσο από την ανάγκη των εφήβων να επικοινωνήσουν τις ανησυχίες τους όσο και από την κοινή συμμετοχή σε δράσεις της κοινότητας.

Ευαισθητοποίηση, πρόληψη ψυχικών διαταραχών και ενδυνάμωση της ψυχικής ανθεκτικότητας στις σχολικές κοινότητες

Κασσιανή Μαδεμλή, Πινάρ Κοτζά Σαλή, Χριστίνα Μπαξεβάνη, Ελευθερία Λαμπροπούλου, Μαρία Παπασιδέρη, Αρσενία Μαλακόζη, Δήμητρα Τσιακίρη, Ιωάννης Χιώνης, Αθηνά Φραγκούλη, *Εταιρία Κοινωνικής Ψυχιατρικής Π. Σακελλαρόπουλος*

Η Εταιρία Κοινωνικής Ψυχιατρικής Π. Σακελλαρόπουλος έχει αναπτύξει ένα ευρύ δίκτυο δραστηριοτήτων σε όλους τους τομείς που σχετίζονται με την Ψυχική Υγεία. Καλύπτει ένα μεγάλο τμήμα των ψυχιατρικών και παιδοψυχιατρικών αναγκών των περιοχών όπου λειτουργούν δομές της. Ο φορέας εργάστηκε εξαρχής με την κοινότητα για την ευαισθητοποίησή της σε θέματα ψυχικής υγείας και την αποδοχή ατόμων με ψυχοκοινωνικές δυσκολίες, μέσα από προγράμματα και δράσεις Αγωγής Κοινότητας (εκδηλώσεις, σεμινάρια, εκπαιδεύσεις). Το Πρόγραμμα «Ευαισθητοποίηση, Πρόληψη Ψυχικών Διαταραχών και Ενδυνάμωση της Ψυχικής Ανθεκτικότητας στις Σχολικές Κοινότητες», λειτουργεί ως ένα πολυδιάστατο πρόγραμμα πρόληψης, ευαισθητοποίησης, εκπαίδευσης, παρέμβασης & προαγωγής της ψυχικής υγείας. Μέσω της ενίσχυσης της ψυχικής ανθεκτικότητας παιδιών & εφήβων αξιοποιεί τις δυνάμεις των σχολικών μονάδων μέσα από το τρίπτυχο μαθητές, εκπαιδευτικοί, γονείς & προάγει την ψυχοσυναισθηματική στήριξη, την αλληλεγγύη, την αμοιβαιότητα & την κοινωνική ενσωμάτωση. Στόχος του Προγράμματος ήταν η προαγωγή της ψυχικής υγείας, η ευαισθητοποίηση και η πρωτοβάθμια πρόληψη των ψυχοκοινωνικών διαταραχών σε σχολικές κοινότητες με ολιστικές παρεμβάσεις και χωριστές δέσμες δράσεων για μαθητές, γονείς, εκπαιδευτικούς, σε συνεργασία με τις τοπικές κοινότητες. Το Πρόγραμμα εφαρμόστηκε τη σχολική χρονιά 2021-2022 στις περιοχές Έβρου και Ροδόπης σε 33 νηπιαγωγεία, δημοτικά σχολεία, γυμνάσια και λύκεια, με βιωματικές δράσεις με ομάδες μαθητών μέσα στις σχολικές τάξεις και με εκπαιδευτικά προγράμματα για τους εκπαιδευτικούς. Ο πληθυσμός που απευθυνθήκαμε έχει τις ιδιαιτερότητες του πολυπολιτισμικού περιβάλλοντος, με διαφορετικότητα στη γλώσσα και σε περιοχές δυσπρόσιτες. Στο πρόγραμμα συμμετείχαν 1230 μαθητές και 180 εκπαιδευτικοί σε δράσεις που πραγματοποιήθηκαν μέσα στις τάξεις και σε εκπαιδευτικά σεμινάρια διαζώσης αλλά και διαδικτυακά.

Θέματα ψυχικής υγείας παιδιών και εφήβων

Πρόεδρος: Ευθυμία Συγκολλίτου, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Μοναξιά και διαδικτυακή επικοινωνία μαθητών Ε΄ και ΣΤ΄ Δημοτικού

Ζαχαρένια Σταύρου, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Στόχος της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση της σχέσης ανάμεσα στη μοναξιά και την ποσότητα διαδικτυακής επικοινωνίας, καθώς και ανάμεσα στη μοναξιά και τους σκοπούς-κίνητρα της διαδικτυακής επικοινωνίας στην ύστερη παιδική ηλικία ή προεφηβεία. Στην παρούσα έρευνα συμμετείχαν 277 μαθητές Ε΄ και ΣΤ΄ Δημοτικού από δημοτικά σχολεία της Αττικής. Στους συμμετέχοντες χορηγήθηκαν η Κλίμακα Αποθεμάτων στις Σχέσεις και Μοναξιάς, η Κλίμακα της ποσότητας διαδικτυακής επικοινωνίας και η Κλίμακα των σκοπών-κινήτρων διαδικτυακής επικοινωνίας. Τα ευρήματα έδειξαν χαμηλά ποσοστά μοναξιάς στην ύστερη παιδική ή προεφηβική ηλικία και στατιστικά σημαντικές διαφορές φύλου με τα αγόρια να εμφανίζουν υψηλότερα ποσοστά μοναξιάς. Όσον αφορά στην ποσότητα διαδικτυακής επικοινωνίας βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές φύλου και φύλου και τάξης, με τα αγόρια να επικοινωνούν περισσότερο από τα κορίτσια και τα αγόρια της Στ΄ τάξης να επικοινωνούν περισσότερο από εκείνα της Ε΄. Ως προς τους σκοπούς διαδικτυακής επικοινωνίας βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές φύλου με τα αγόρια να επικοινωνούν περισσότερο από τα κορίτσια για τους σκοπούς-κίνητρα της ψυχαγωγίας, του κοινωνικού αντισταθμίσιματος, της γνωριμίας με άλλους ανθρώπους και της κοινωνικής ένταξης. Οι δείκτες συνάφειας έδειξαν ότι η μοναξιά δεν σχετίζεται με την ποσότητα διαδικτυακής επικοινωνίας. Ως προς τους σκοπούς διαδικτυακής επικοινωνίας βρέθηκε μικρή αρνητική συσχέτιση ανάμεσα στον επιμέρους σκοπό της διατήρησης σχέσεων και στη μοναξιά, καθώς και σε μία από τις διαστάσεις της, την έλλειψη ενσωμάτωσης στην ομάδα των συνομηλίκων. Τα ευρήματα συζητούνται στα πλαίσια της διεθνούς βιβλιογραφίας για τη σχέση της μοναξιάς με τη διαδικτυακή επικοινωνία και διατυπώνονται οι περιορισμοί και προτάσεις για περαιτέρω έρευνα και για ψυχοπαιδαγωγικές παρεμβάσεις.

Διερεύνηση της σχέσης εθισμού στο διαδίκτυο και των επιπέδων άγχους, κατάθλιψης και επιθετικότητας στους εφήβους

Αλέξανδρος-Σταμάτιος Αντωνίου, Ευαγγελία Μαρκοπούλου, Βιργινία-Ειρήνη Αγγέλου, Ειρήνη Παλιβάκου, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Η αυξανόμενη επικράτηση των ψηφιακών μέσων έχει οδηγήσει σε διαρκώς και πιο έντονες ανησυχίες και προβληματισμούς σχετικά με πιθανές επιβλαβείς επιπτώσεις συμπεριλαμβανομένου του ενδεχόμενου ταβιντεοπαιχνίδια να καταστούν «εθιστικά» (Dong et al., 2020. Gentile et al., 2017). Η Διαταραχή Εθισμού στα Διαδικτυακά Παιχνίδια (Internet Gaming Disorder) έχει ενταχθεί τα τελευταία χρόνια ως επίσημη διαγνωστική κατηγορία σε διαγνωστικά εγχειρίδια. Το DSM-5 ορίζει τη συγκεκριμένη διαταραχή ως «επίμονη και επαναλαμβανόμενη χρήση του διαδικτύου προκειμένου να ασχοληθούν με παιχνίδια, συχνά μαζί με άλλους παίκτες, οδηγώντας σε κλινικά σημαντική βλάβη ή δυσφορία» (American Psychiatric Association, 2013). Στόχος της παρούσας ποσοτικής μελέτης είναι η διερεύνηση του εθισμού στο διαδίκτυο και των επιπέδων άγχους, κατάθλιψης και επιθετικότητας στους εφήβους. Για το σκοπό αυτό χορηγήθηκαν οι εξής κλίμακες: Internet Gaming Disorder Scale –Short-Form (IGDS9-SF) (Pontes & Griffiths, 2015), Bergen Social Media Addiction Scale (BSMAS) (Andreassen et al., 2016), Brief Aggression Questionnaire (Webster et al., 2014) και η General Anxiety Disorder (GAD-7) (Spitzer et al., 2006). Παράλληλα, συμπεριελήφθηκαν ερωτήσεις για δημογραφικά στοιχεία (φύλο, ηλικία, εκπαίδευση, ύπαρξη αδελφών, δραστηριότητες, επαφές με φίλους κ.ά.). Το εν λόγω ερωτηματολόγιο χορηγήθηκε σε μαθητές σχολείων της Αθήνας. Τα αποτελέσματα θα συζητηθούν ως προς τη συσχέτιση των επιπέδων εθισμού με τα επίπεδα της κατάθλιψης, του άγχους και της επιθετικότητας καθώς και τις πιθανές εφαρμογές τους στον κλάδο της Σχολικής Ψυχολογίας.

Διερεύνηση παραμέτρων ψυχικής υγείας σε εφήβους μαθητές κατά την περίοδο της πανδημίας COVID-19

Ειρήνη Παλιβάκου, Αλέξανδρος-Σταμάτιος Αντωνίου, Βιργινία-Ειρήνη Αγγέλου, *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η διερεύνηση των αλλαγών στη συμπεριφορά και την ψυχική υγεία εφήβων μαθητών εξαιτίας της πανδημίας COVID-19 στην Ελλάδα. Τα στρεσογόνα γεγονότα, ο παρατεταμένος εγκλεισμός, η απαγόρευση των μετακινήσεων, η απομάκρυνση από συνομηλικούς και συγγενείς κατά το δεύτερο και τρίτο κύμα της πανδημίας στη χώρα αποτέλεσαν παράγοντες που θα μπορούσαν να επηρεάσουν την ψυχική υγεία των εφήβων. Η πανδημία COVID-19 θα μπορούσε να οδηγήσει σε εκδήλωση ψυχικών διαταραχών στον εφηβικό πληθυσμό όπως Διαταραχή Μετατραυματικού Στρες και αύξηση των επιπέδων άγχους, κατάθλιψης και στρες. Το δείγμα της έρευνας περιελάμβανε συνολικά 649 μαθητές/τριες δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (217 Γυμνασίου και 432 Λυκείου). Οι συμμετέχοντες κατόπιν συγκατάθεσης των κηδεμόνων τους συμπλήρωσαν ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο που αποτελείτο από τις κλίμακες DASS-21 για την μέτρηση των επιπέδων κατάθλιψης, άγχους και στρες (Lyraeos et al., 2009) και Impact of Event Scale-Revised (IES-R) (Weiss & Marmar, 1997) για την επίδραση των γεγονότων καθώς και ερωτήσεις για δημογραφικά χαρακτηριστικά και τον κορωνοϊό. Τα ευρήματα έδειξαν ότι σημειώθηκαν διαφυλικές διαφορές με τα κορίτσια να σημειώνουν εντονότερο στρες και κατάθλιψη και υψηλότερες τιμές στην υποκλίμακα αποφυγής σε σχέση με τα αγόρια. Δεν σημειώθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές ως προς την τάξη φοίτησης (Γυμνασίου/Λυκείου και τον τύπο σχολείου (Γενικό/ Επαγγελματικό) στις αντίστοιχες κλίμακες. Ωστόσο, η ύπαρξη μέλους που ανήκει σε ευπαθή ομάδα και η νόσηση μέλους της οικογένειας έδειξαν θετική συσχέτιση. Η έρευνα όσον αφορά τις ψυχικές διακυμάνσεις των εφήβων σε ανάλογες περιόδους πανδημιών και κοινωνικών κρίσεων αποδεικνύεται ιδιαίτερως χρήσιμη καθώς «φωτίζονται» σημαντικές διαστάσεις μεγάλου αριθμού δυσλειτουργικών συμπεριφορών της συγκεκριμένης ομάδας.

Η σχέση της εικόνας σώματος με το υπαρξιακό άγχος, το νόημα ζωής και την ικανοποίηση από τη ζωή στους εφήβους

Χρυσούλα Γεωργίου, Γεώργιος Κλεφτάρας, *Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*

Η εικόνα σώματος -και ειδικότερα η δυσαρέσκεια με αυτή- λαμβάνει ιδιαίτερο ερευνητικό ενδιαφέρον, καθότι φαίνεται να σχετίζεται με την ανάπτυξη διατροφικών διαταραχών. Η μελέτη της στον εφηβικό πληθυσμό καθίσταται σημαντική καθότι οι διατροφικές διαταραχές συνήθως εμφανίζονται σε αυτή την ηλικιακή ομάδα. Σύμφωνα με τη σύγχρονη βιβλιογραφία, υπαρξιακοί παράγοντες φαίνεται να επιδρούν στη δυσαρέσκεια με την εικόνα σώματος. Ως εκ τούτου, σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να διερευνηθεί η σχέση της Εικόνας Σώματος με το Υπαρξιακό Άγχος, το Νόημα Ζωής και την Ικανοποίηση από τη Ζωή στους εφήβους. Το δείγμα αποτελούνταν από 239 μαθητές/ριες (15-17 ετών), οι οποίοι/ες συμπλήρωσαν πέντε σχετικά ερωτηματολόγια, ύστερα από έγκριση του Υπουργείου Παιδείας και συναίνεση των κηδεμόνων τους. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η Δυσαρέσκεια Σώματος και η Ενασχόληση με το Βάρος σχετίζονται θετικά με το Υπαρξιακό Άγχος, ενώ ο βαθμός Ικανοποίησης με την Εμφάνιση από την Παρουσία Νοήματος και την Ικανοποίηση από τη Ζωή. Παρατηρήθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές φύλου, ως προς το Δείκτη Μάζας Σώματος (ΔΜΣ), τη Δυσαρέσκεια Σώματος, την Ικανοποίηση με την Εμφάνιση, την Ενασχόληση με το Βάρος και την Παρουσία Νοήματος. Αναδείχθηκαν μοντέλα πρόβλεψης της Δυσαρέσκειας Σώματος, από τα οποία προέκυψε ότι ο βαθμός Ενασχόλησης με το Βάρος επηρεάζεται από το Υπαρξιακό Άγχος, το ΔΜΣ και το Φύλο. Η παρούσα έρευνα αναδεικνύει την επίδραση υπαρξιακών ζητημάτων στην Εικόνα Σώματος στους εφήβους· παρέχοντας μια νέα οπτική στην κατανόηση της Δυσαρέσκειας Σώματος, η οποία θα μπορούσε να αξιοποιηθεί στη συμβουλευτική και, κατ' επέκταση, στην πρόληψη προβλημάτων που σχετίζονται με την Εικόνα Σώματος στους εφήβους.

Διερεύνηση απόψεων εκπαιδευτικών και γονέων για τις συμπεριφορές παιδιών που θεωρούνται προβληματικές, υπό το πρίσμα της οικοσυστημικής προσέγγισης

Ελένη Μαρία Κουϊμτζή, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης* Λαμπρινή Φρόση, *Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση Ανατολικής Θεσσαλονίκης* Παύλος Κόλιας, *Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Στο πλαίσιο της οικοσυστημικής προσέγγισης το παιδί αναπτύσσεται μέσα στα συστήματα σχολείου και οικογένειας, αλληλεπιδρώντας με εκπαιδευτικούς, γονείς, συμμαθητές/συμμαθήτριες και άλλα μέλη της σχολικής κοινότητας. Οι προβληματικές συμπεριφορές που εκδηλώνουν τα παιδιά προσδιορίζονται μέσα από την αλληλεπίδρασή τους με αυτά τα συστήματα και δεν αποδίδονται αποκλειστικά στα ατομικά χαρακτηριστικά των παιδιών. Συνεπώς, η διερεύνηση των απόψεων που έχουν οι εκπαιδευτικοί και οι γονείς για τις συμπεριφορές που θεωρούνται προβληματικές μέσα στο σχολικό πλαίσιο μας επιτρέπει να παρεμβαίνουμε έγκαιρα, όταν εκδηλώνονται αυτές οι συμπεριφορές, ώστε να αποφεύγεται ο αποκλεισμός και η περιθωριοποίηση των παιδιών που τις εκδηλώνουν. Στην παρούσα μελέτη, πραγματοποιήθηκε η σύνθεση ενός εργαλείου μέτρησης συμπεριφορών που θεωρούνται προβληματικές, με το οποίο ζητήθηκε από 300 εκπαιδευτικούς να αναγνωρίσουν συμπεριφορές παιδιών που τους δημιουργούν πρόβλημα μέσα στο σχολικό πλαίσιο, και από 60 γονείς να αναγνωρίσουν συμπεριφορές παιδιών που θεωρούν προβληματικές για τη συναναστροφή με το δικό τους παιδί στο σχολικό πλαίσιο. Πραγματοποιήθηκε διερευνητική παραγοντική ανάλυση του εργαλείου, όπου αναδείχθηκαν 5 κατηγορίες συμπεριφορών που θεωρούνται προβληματικές από γονείς και εκπαιδευτικούς. Η σύγκριση των παραγόντων έδειξε πως εκπαιδευτικοί και γονείς θεωρούν διαφορετικές κατηγορίες συμπεριφορών ως προβληματικές αλλά και ότι κύρια δημογραφικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων, όπως το φύλο των εκπαιδευτικών, η βαθμίδα εκπαίδευσης, τα χρόνια υπηρεσίας κτλ, επηρεάζουν τις κατηγορίες συμπεριφορών που θεωρούνται προβληματικές. Τα αποτελέσματα θα συζητηθούν υπό το πρίσμα της οικοσυστημικής προσέγγισης με προεκτάσεις για την αντιμετώπιση προβληματικών συμπεριφορών στο σύστημα του σχολείου και την αποφυγή της περιθωριοποίησης των παιδιών που τις εκδηλώνουν.